

**Tibor Vrančić
Smail Špago
Armin Džabirov**

Alostar u staroj štampi

2

Izdavač:
Elektronsko samoizdanje

Grafička obrada i prijelom:
Tibor Vrančić

Naslovna strana:
Tibor Vrančić

Copyright ©2023 Text and Artwork: Tibor Vrančić

Naklada:
Elektronski oblik u pdf formatu – slobodan za downloadiranje

Postavljeno na stranicu: www.cidom.org

*Tibor Vrančić
Smail Špago
Armin Džabirov*

**MOSTAR U STAROJ
ŠTAMPI 2**

Mostar, 2023. g.

S a d r ž a j:

Uvodna riječ	1
Kraj čatrne u Hercegovini, 1896. g.	3
Konvikt Mujage Komadine, 1912. g.	4
U Tabhani, 1938. g.	4
Grad rata i vrućine, 1896. g.	5
Kako se zaštititi od urokljiva oka, 1895. g.	6
O liskama, skakačima i vodičima, 1937. g.	12
Hodža Tekije u Blagaju, 1901. g.	14
Vojna situacija u Hercegovini, 1882. g.	17
Zabranjeno snimanje, 1908. g.	19
Grafika Starog mosta, 1875. g.	21
Još jedna grafika Mostara, 1875. g.	23
Panorama Mostara, 1881. g.	24
Jeftini sahati, 1881. g.	25
Novo gradsko zastupstvo u Mostaru, 1900. g.	25
Sjeverni logor, 1882. g.	26
Vojni grad Mostar	26
Mladi Hercegovac i reklama za prevoz kočijama, 1883. g.	27
Pouka o epidemičkoj koleri i kako se valja štititi od nje, 1884. g.	28
Šta gledaš moju majku, 1898. g.	32
Izbori u Mostaru, 1900. g.	35
Kiridžije kod južnog logora, 1900-ih	36
Hadži-Kurtova džamija – Tabačica	37
Putopis o Mostaru u dvije rečenice, 1894. g.	38
Novi dio grada, 1910. g.	38
Zemlja, ljudi, nošnje, običaji, 1908. g.	39
Njegovo veličanstvo u Mostaru, 1910. g.	41
Sa šetnje, 1926. g.	43
Na željezničkoj stanici – odlazak na hadž, 1905. g.	44
Stari neretvanski most u Mostaru, 1916. g.	45
Posjet Mostaru, 1918. g.	46
Proslava praznika Hanuka u Mostaru, 1920. g.	49
Bakropis Starog mosta, 1921./1922. g.	50
Naši sokoli, 1921. g.	51
Mostarski gajret, 1922. g.	52
Na staroj stanici, 1923. g.	53
Munara hadži-Husein Kotlinog mesdžida na Luci, 1923. g.	54
Miris koji se ne zaboravlja, 1924. g.	54
Hercegovina – bilješke, uspomene i bajke, 1924. g.	55
Malerozni ljubavnik, 1925. g.	58
Kurt Hielscher, predavanje iz 1928. g.	58
Film „U carevo ime“ u Centrak kinu, 1926. g.	59
O spasiocima i spašenima iz Neretve, 1929. g.	60
Veselo društvo humanista u Mostaru, 1929. g.	60
Izbor miss Mostara, 1929. g.	61

Osnivanje Aero-kluba, 1935. g.	61
Crne ptice ulicama Mostara, 1928 .g.	62
Sjeverni logor – eksplozija barutane 17. 5. 1908. g.	64
Doživljaj Mostara, 1912. g.	65
Tin Ujević u Mostaru, 1929. g.	69
Čudna jada od Mostara grada, 1930. g.	70
Sokolski dom u Mostaru, crtež iz 1930-ih	72
Zabava Narodne uzdanice Mostar, 1930. g.	73
Snimanje filma u Mostaru, 1932. g.	73
Prvo ton kino, 1931. g.	74
Četiri mostarska kluba, 1932. g.	75
Nogometna utakmica, 1919. g.	77
Knjiga „Ljeti i zimi u Jugoslaviji“ o Mostaru, 1933. g.	78
Ljekovito bilje, 1934. g.	78
Poštanska marka s motivom Starog mosta, 1934. g.	79
Rekonstrukcija Mosta kralja Petra, 1934. – 1936. g.	80
O snimanju filma „Braća po krvi - Bošnjaci“, 1934. g.	81
Otvoren Radnički dom u Mostaru, 1934. g.	82
Lov zmaja, 1934. g.	83
Radio prijenos iz Mostara, 1935. g.	85
Pisma s Balkana, 1936. g.	86
Mostar u stripu, 1936. g.	87
Đak, dnevnik i gromobran, 1937. g.	88
Čovjek sa ženskom frizurom, 1937. g.	88
Kako se živi u Mostaru, 1937. g.	89
Poplave u Mostaru, 1937. g.	90
Izgradnja ženske katoličke škole u Mostaru, 1868. g.	91
Špilja nemoralia, 1919. g.	91
Oganj u Potkujundžiluku, 1868. g.	92
Kule na Skakalima, 1868. g.	92
U Mostaru, 1937. g.	93
Švedski princ u Mostaru, 1937. g.	95
Zakutno trgovanje, 1919. g.	95
Premlaćen hodža prevarant, 1940. g.	96
Predvorje Orijenta, 1941. g.	96
Put kroz zemlju Hercegovaca, 1942. g.	98
Spisak dobrovoljnih priloga za bolnicu u Mostaru, 1871. g.	100
„Crno jagnje i sivi sokol“ o Mostaru, 1937. g.	102
Nekrolog Aleksi Šantiću, 1924. g.	106
Pogreb Alekse Šantića, 1924. g.	107
Sprovod Alekse Šantića, 1924. g.	108
Čudne priče Filipa Stojčića iz Cima, 1928. g.	110
Osnivanje Biciklističkog kluba Mostar, 1927. g.	112
Nadgrobni spomenik Mujagi, 1928. g.	113
Polaganje kamen temeljca Sokolskom domu u Mostaru, 1940. g.	113
Industrija Mostara, 1927. g.	114
Osnovan kuglaški klub „Mostarac“, 1940. g.	116
Sezona kupanja i žega, 1927. g.	116

Bombardovanje Mostara, 1941. g.	117
Posjet čehoslovačkih parlamentaraca, 1927. g.	118
Beskonačnost opštinskih radova, 1925. g.	119
Elektrifikacija Mostara – trolejbusi, 1925. g.	120
O razvoju sporta u Hercegovini, 1928. g.	121
Šta hoćemo i šta nećemo, 1924. g.	123
„Monna Vanna“ u Central kinu, 1924. g.	126
Navali narode, 1924. g.	127
Gazda me bacio na šišu, 1926. g.	130
Mostarski tramvaj, 1940. g.	132
Rudnik uglja u Mostaru, 1919. g.	140
Pokus sa ugljenom iz ugljenokopa Vihovići, 1919. g.	140
Pokrenuće lista Biser, 1912. g.	141
Još oglasa iz Mostara, 1919. g.	142
Mostarski đavo, 1924. g.	144
Znameniti ljudi, 1924. g.	145
Đavo oglašuje, 1924. g.	147
Strašan san, 1924. g.	148
Žalosna vijest, 1924. g.	149
Za svakoga pomalo, 1924. g.	150
Večer u Mostaru, 1924. g.	152
Mostarski tenk, 1939. g.	154
Ne zna kenjac šta je majdonos, 1939. g.	155
Reklame i oglasi u Mostarskom tenku, 1939. g.	156
Val hladnoće dolazi, 1939. g.	157
Mrš cuko, 1939. g.	158
Ko je pametniji, konji ili ljudi?, 1939. g.	160
Evropa na samrtnoj postelji, 1940. g.	161
Hotel Neretva se iznajmljuje, 1923. g.	162
Amo tamo po Mostaru, 1925. g.	163
Uništavanje vrtilarstva u Mostaru, 1925. g.	165
Vjenčanje pred kadijom u šeširu, 1925. g.	165
Mostarska hronika – razno, 1925. g.	166
Detektiv i prostitucija, 1925. g.	168
Neurednosti u željezničkom saobraćaju, 1925. g.	169
Šampion iz Jasenice, 1925. g.	170
„Pečeni krompir“ za siromašnu djecu, 1933. g.	172
Stari most, 1933. g.	172
Ćoravo zidanje mostarske bolnice, 1925. g.	174
Željeznička stanica građena lahuri, 1925. g.	175
Izgorjela stoljetna kula, 1925. g.	177
Popločavanje Glavne ulice, 1925. g.	179
Grozna nesreća u Mostaru, 1926. g.	181
Rudarska nesreća, 1926. g.	181
Izvučen lješ rudara, 1926. g.	182
Sprovod sedmorice rudara, 1926. g.	183
Minute između života i smrti, 1926. g.	183
Oglas o prodaji uređaja iz Munjare, 1926. g.	185

Vapaj Mostara i Hercegovine, 1926. g.	187
Specijalistička privatna ordinacija, 1927. g.	189
S mostarskog pazara, 1927. g.	190
Aeroplanska nesreća, 1927. g.	191
Glad na pomolu, 1927. g.	193
Gladna djeca napadaju prolaznike, 1927. g.	195
Duhovi i vampir, 1927. g.	197
Protest kavanarsko-gostioničarskih namještenika, 1927. g.	199
Pronađen baštovanski neprijatelj, 1927. g.	200
Nelijepa gesta, 1927. g.	201
Navodnjavanje Ilića iz Radobolje, 1927. g.	202
Akrobacije naših avijatičara, 1927. g.	203

Uvodna riječ

Na red je došla i knjiga br. 2 s tematikom Mostara u staroj štampi. Nakon knjige br. 1 nastavili smo postavljati redovite priloge na ovu temu na portalu www.novasloboda.ba i uspjeli iskupiti toliko dodatnog materijala da smo ga odlučili smjestiti u novu knjigu. Razlozi za postavljanje knjige u elektronском obliku, која ће бити доступна свакоме тко је зainteresiran за povijest Mostara, остали nepromijenjeni. Овим smo tekstovima данашњим генерацијама жљели пренети дио догађаја у Mostaru из времена од прије више од једног стотине година, па све до мало млађих дана. Будући да већ постоји objavljena knjiga „Perom i kamerom o Mostaru“ autora Tibora Vrančića, Smaila Špage i Ismaila Brace Čampare, која обрађује текстове о Mostaru objavljene у knjigama brojnih svjetskih putopisaca, жљели smo je upotpuniti и с материјалом који smo uspjeli prikupiti iz mnogobrojnog svjetskog tiska, али и с putopisnim knjigama о Mostaru, али које се нису нашли у већ споменутој knjizi, највиše из razloga jer smo на njih naišli тек nakon objavlјivanja te knjige. За што knjiga у elektronском издању, а не у klasičnome? Pa из jednostavnog razloga što je u današnje vrijeme iznimno teško isfinancirati неко издање. Budući da je materijal zanimljiv за povjesničare, као и за brojne Mostarce razasute širom svijeta, nismo жљели да ostane neobjavljen и затури у prašnim svjetskim arhivima.

Naša ekipa okupljena oko CIDOM-a, inače veoma aktivna u pronalaženju ovakva materijala, prikupila ga je u ogromnim količinama, a to je omogućeno prvenstveno otvaranjem mnogobrojnih digitalnih arhiva širom svijeta, digitalizacijom sačuvanih starih novina, časopisa, a različiti strani jezici nisu bili nikakva prepreka, kao ni pisma na kojima su se ti tekstovi pojavljivali.

Ponekad je zadivljujuće, a i začuđujuće, kada pronađemo da je neka vijest o najobičnijim događajima u našem gradu bila objavljena u časopisima iz SAD, Francuske, Njemačke, Austrije, Češke ili Mađarske.

Tamo gdje smo osjećali potrebu, članke smo dopunjavali tekstovima iz brojne postojeće literature, kao i iz priča ili podataka koje smo saznavali od starijih Mostaraca, koji su ta vremena sami doživjeli i proživjeli, kao i pripadajućim fotografijama.

Postavili smo paletu veoma različitih događaja i tema. Ima tu beznačajnih stvari, karakterističnih za svaku čaršiju, komunalnih problema, pritužbi na ponašanje policije kao i gradske vlasti i pojedinaca, ali ima i veoma značajnih, koji su obilježile povijest našega grada. Priloge smo prilagodili današnjim uvjetima, a tekstove priloga smo ostavljali doslovno onakvim, kako su objavljeni, kako ne bismo remetili ondašnji način komunikacije i aktualnu gramatiku. Prijevode smo radili sami, pa ako se slučajno i potkrala neka greškica – ne zamjerite nam. Napominjemo da tekstove nismo postavljali kronološkim redom, nego miješajući teme i godine. Mislimo da je knjiga tako zanimljivija nego kad bi se strogo pridržavali protoka vremena. Vjerujemo da će oni koje zanima povijest Mostara pronaći mnoge zanimljivosti, bizarre, ali i značajne za ondašnji život grada.

Cijela CIDOM ekipa je zaslужna za pretraživanje i pronalaženje članka, ali svoj puni doprinos dao je Armin Džabirov pronažeći stare tekstove, što je nama nekolicini

starijih članova tima bio pokazatelj da će se aktivnosti na ovom planu nastaviti i draga srca prepustiti ih mlađim ljudima.

Ujedno koristimo priliku da se podsjetimo i zahvalimo na doprinosu u sličnim temama našim, ne tako davno preminulim članovima, Ismailu Braci Čampari i Emini Muftić Redžić. U svemu ovome ima dosta i njihova traga.

Nadamo se da će vas ovo kratko podsjećanje na prošlost Mostara zaintrigirati.

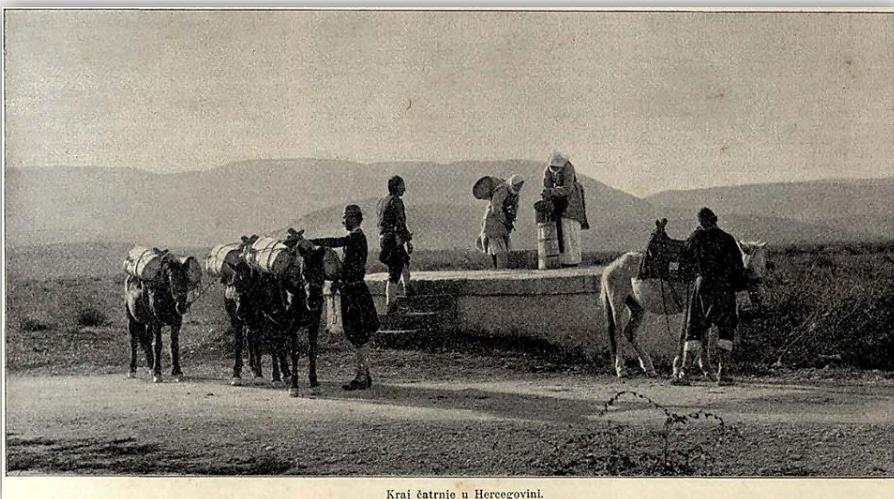
Autori

Kraj čatrnje u Hercegovini, 1896. g.

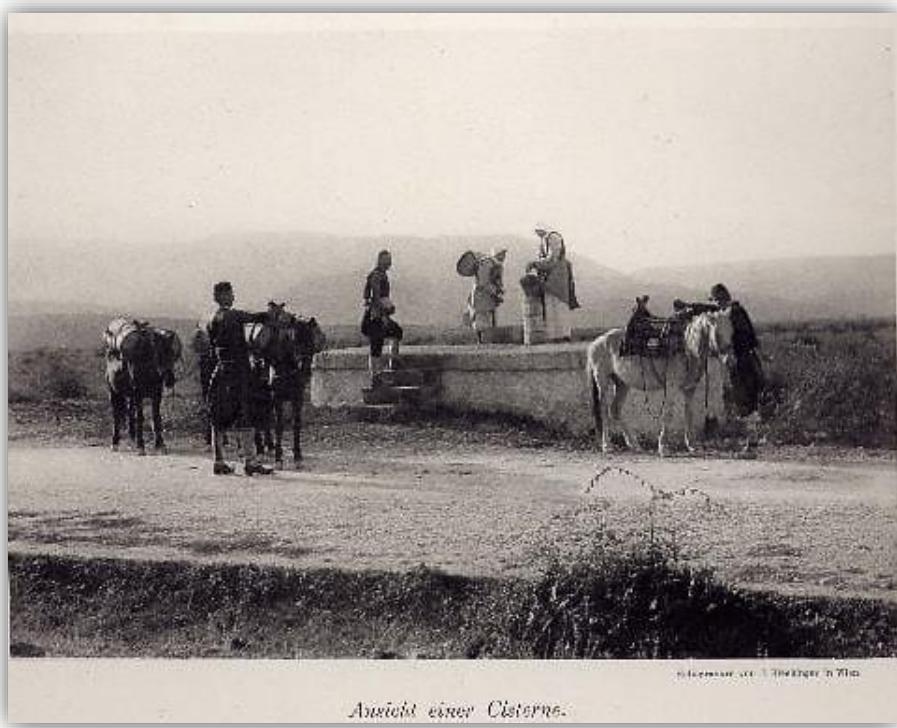
U časopisu Nada od 1. januara 1896., godine objavljen je tekst, s fotografijom čatrnje u Hercegovini: „Što li je samo jedna kap slatke vode u strašnoj kamenitoj pustolini i na velikom beskrajnem moru! Samo jedna mala i sitna! Glad je strašna, žed još strašnija i gore smrti ni nema. Kolika je poezija u moralnom zakoniku narodnog vjerovanja, da je svak dužan pružiti putniku i namirniku hljeba, soli i vode?! Za to i jest ovaki prizor kraj čatrnje vedar i veselo, sve se preporodilo ljudi i životinja, sve se odmara i razgovara uz svježe prškanje zdrave brđanske kapljice na božjoj pripeci.“

U pozadini ove slike nalazi se Malo Polje, Hodbina, odnosno brda Ograđ, Varda, itd. znači slikano je iz pravca Carskih vinograda, u pravcu juga, i puta za Blagaj,

kometar koji je postavljen ispod teksta i fotografije, objavljenih na facebooku.

Fotografije iz časopisa Nada iz 1896. godine

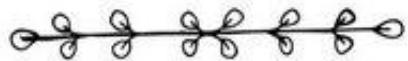
Konvikt¹ Mujage Komadine, 1912. g.

U „Jutarnjem listu“ od 15. oktobra 1912. godine objavljen je sljedeći tekst:

„Mujage Komadine konvikt. Čitamo u „Sarajevskom listu: „Narodni dobrotvor, te osobiti prijatelj učeće mlađeži, gosp. Mujaga Komadina, gradonačelnik, otvorio je početkom ove školske godine konvikt pod gornjim imenom, te je u isti primio 40 siromašnih učenika, koje sam uzdržava i školuje. Od njegovih pitomaca 25 pohađa veliku gimnaziju, a 15 trgovacku stručnu školu. Konvikt je po najmodernejim propisima uređen, te je to uređenje stajalo gosp. Komadinu 70.000 kruna. Trošak oko uzdržavanja računa se na 30.000 kruna godišnje. Ovo je djelo neprocjenive vrednosti, te će ime gosp. Mujage Komadine ostati zlatnim slovima u historiji našega naroda.“

Još nešto, što je vredno zabilježiti. Gosp. Komadina je i svoja tri sina (učenika) stavio u isti konvikt, te se i oni užgajaju s onom sirotinjom, isto jedu, na istom spavaju, zajednički uče, šetaju i mole se Bogu.“

Dosta smo znali o Mujagi kao graditelju, a evo sada ga upoznajemo i kao humanitarca. Njegov sin dr. Salko Komadina završio je stomatološki fakultet u Beču i bio prvi mostarski stomatolog. A početak mu je bio baš u ovom konviktu.

U Tabhani, 1938. g.

„Kožari, kožari to su ljudi prljavi deru kožu zubima pa se zavađaju s ljudima...“

Može biti da je ova pjesma rugalica nastala kad je tabački (kožarski) esnaf tužio mostarskom kadiji neke trgovce Grke i Armence jer kože prodaju na štandovima dok oni moraju uzeti dućane u najam, pa traže da im kadija to zabrani ili neka i oni uzmu dućane u zakup. A nije im bilo mrsko ni tužakati se između sebe ili sa sarajevskim tabacima, valjda hoće to tako kad čitav dan udišeš boje i isparavanja. Kako bilo, kožarski zanat je bio težak i prljav pa im je, kako to zapisa Husaga Čišić, „Svaka para bila halal k'o materino mljeko.“ Nakon posla vjerovatno im je bilo dobro svratiti u hamam ispred Tabhane. O njihovoj moći govori i to da su, nakon što su im stradale radnje na ušću Radobolje, tražili od vlasti da im daju janičarsku kasarnu pored Starog mosta, a vlast im to odobrila. Janjičare su zamijenili tabaci, a tabake kafići i restorani, a po tabacima taj dio grada i dalje nosi naziv Tabhana.

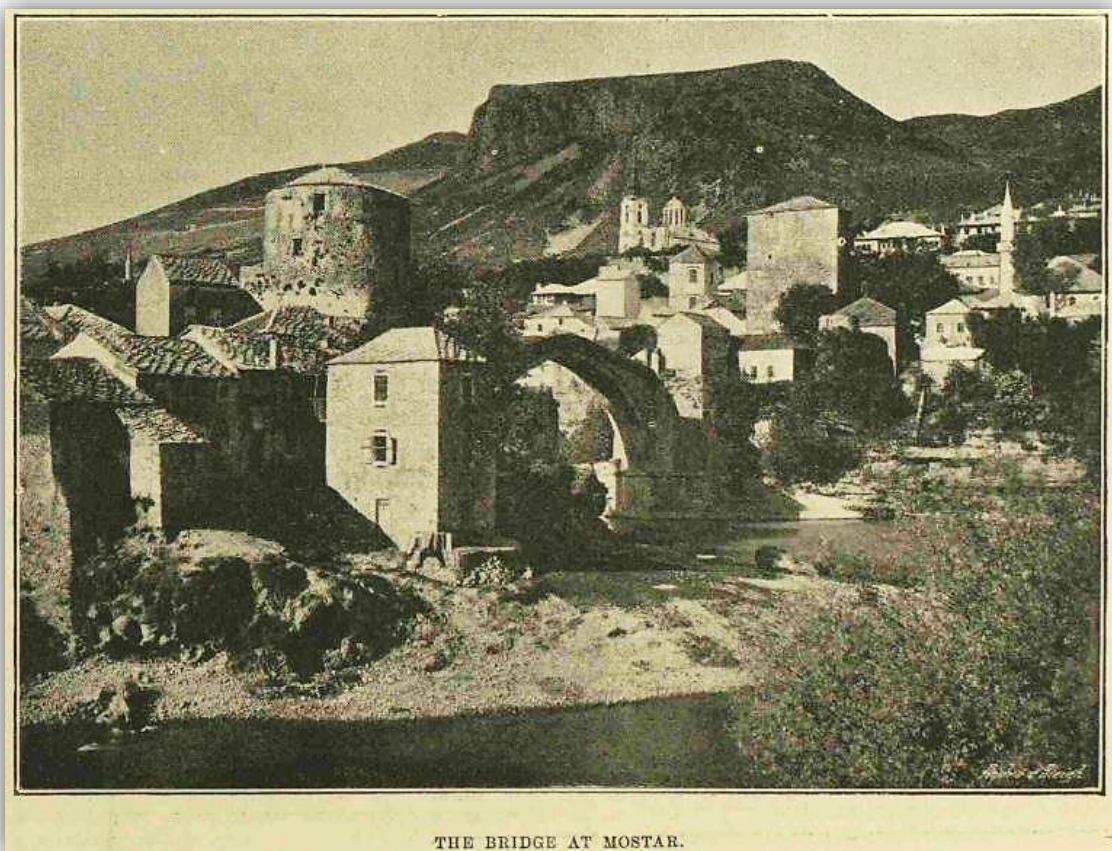
(Pisao: Armin Džabirov)

¹ Đački dom.

Grad rata i vrućine, 1896. g.

U časopisu „The Illustrated London News“ od 16. februara 1896. godine objavljen je tekst o posjetu Mostaru, a ovdje donosimo jedan interesantan dio iz teksta:

„Osam mjeseci godišnje ovdje je sunčani teror, četiri mjeseca drhtat će te na vjetru za koji su svi drugi vjetrovi obični uzdasi prirode. Izgrađen u podnožju krečnjačke planine, ležeći u dolini, u bunaru od brda koje sa sastoje od pjeska, pećina i pukotina; grad piše svoju istoriju kao presudu - grad rata i vrućine, grad čija istorija je istorija krvoprolića i borbe, grad i suhog i vlažnog zraka, grad pobune i groznice. Ipak, sa svojom nedirnutom prošlošću, sa svojim mostom pred kojim se arhitekti skamene, a graditelji se udaraju u prsa, sa svojim uskim, krivudavim, zaudarajućim ulicama, postoji pečat zapadne civilizacije, dovoljno dubok da bude zazuđujući. Hotel Neretva je bolji od mnogih hotela u Italiji. Roba u dućanima je roba iz Venecije, iz Beča, čak i iz Birminghama. Konobari daju kozmopolitsko ozračje, i pozdravit će vas na bilo kojem jeziku da im se obratite; postoji i omnibus kojem samo nedostaje „Charing Cross“ znak pa da može ići i niz „Regent Street“ (London).“

Fotografija objavljena u časopisu „The Illustrated London News“ 1896. g.

Kako se zaštiti od urokljiva oka, 1895. g.

Anton de Waal bio je njemački katolički teolog, crkveni povjesničar, kršćanski arheolog i organizator znanosti. Rođen je 5. maja, 1837. u Emmerichu na Rheini, tada u provinciji Jülich-Cleves-Berg u Kraljevini Pruskoj. Studirao je teologiju u sjemeništu u Münsteru, a za svećenika se zaredio 11. oktobra 1862. Predavao je u Collegium Augustinianum Gaesdonck, internatu u blizini grada Gocha. De Waal postaje kapelan njemačke nacionalne crkve u Rimu, gdje je i doktorirao iz teologije. Prorektor je postao 1872. Preminuo je u Rimu 23. februara 1917. Dosta je putovao po evropskim zemljama, a s tih putovanja je donosio putopisne bilješke. U knjizi „Reisebilder aus Bosnien“, (Putopisne slike iz Bosne), izdate u Beču 1895. g. od izdavačke kuće Heinrich Kirsch, dr. Anton De Waal opisao je svoj boravak u Mostaru, iste godine, tokom svoga putovanja iz Splita u Bosnu. Ovdje donosimo detaljan opis njegovih dojmova tokom boravka u Mostaru te s putovanja iz Splita za Mostar, kao i iz Mostara pema Sarajevu:

Uvod

U danima od 20. do 24. avgusta u Splitu u Dalmaciji održan je prvi kongres Prijatelja kršćanske starine, gdje su iskopavanja posljednjih desetljeća otvorila kršćanske Pompeje, toliko bogate spomenicima ranohrišćanskog doba, da osim Rima sa svojim katakombama, nijedna druga lokacija ne može konkurisati ovoj. O toku Kongresa detaljno je izvještavano u javnim novinama; a jedan službeni izvještaj, članovi odbora će objaviti što je prije moguće.

Bosanska vlada je preko svog zamjenika, sreskog čelnika barona von Mollináryja, pozvala učesnike Kongresa da posjete otkrivene antičke starine u Bosni; osam učesnika je prihvatile ovaj poziv, od kojih su trojica bili iz Rima, dva iz Beča, jedan iz Berlina i dva iz Petersburga, a stranice koje slijede imaju za cilj da čitataoca učine njihovim duhovnim pratiocem na ovom putovanju.

Iako je trajalo samo nekoliko dana, zahvaljujući pažljivim mjerama predostrožnosti koje su poduzele vlasti, dodirnule su se najznačajnije tačke prirode i istorije, pa ovi listovi mogu u najkraćem, donekle ponuditi živopisnu sliku zemlje, koja se tek zadnjih dana približila našem vidokrugu, s gotovo azijske distance, ali koja je istovremeno ušla u novo razdoblje svoje istorije i unutrašnjeg razvoja. Otkako je austrijska vlada okupirala Bosnu u avgustu 1878. godine, prošlo je jedva pola jedne generacije, ali svugdje je vidljiva aktivna ruka obnove, regulisanja i poboljšanja novog gospodara kuće, u malim i velikim stvarima, kako bi povećala trgovinu i poljoprivredu, umjetnost i trgovinu, obrazovanje i nauku; srušeno je ono što je bilo dotrajalo, ostalo je popravljeno i mnogo, mnogo toga ponovo izgrađeno iz temelja, usprkos najrazličitijim poteškoćama koje su ovdje morale biti prevaziđene.

Pri tome nisu bili puno bučni, već su se tiho, ali marljivo snalazili. Druge države su svoju civilizacijsku aktivnost usmjerile negdje daleko; Austrija je za to pronašla jedno bliže polje; ako se negdje podnose žrtve za sumnjivi uspjeh svojih kolonija, ovdje je posao već dao bogatu žetvu.

Tako je u mnogim aspektima naše putovanje postalo nešto drugačije i daleko više od same posjete otkrivenim starinama. Izvještaj o njima pronašao bi čitaoce samo u uskom krugu kolega

stručnjaka. Možemo računati na šire zanimanje za opisivanje kulture zemlje u kojoj se suprotstavljaju priroda i ljudski rad, novo i staro, hrišćansko i muhamedansko.

Od Splita do Mostara

Za one, koji žive izvan crno-žutih graničnih prelaza, istočna obala Jadranskog mora od Trsta do juga samo je površno poznata iz lekcija geografije; možda se zna da su Pula, Fiume (Rijeka), Zadar, Split, Ragusa (Dubrovnik) najpoznatiji primorski gradovi; U svakom slučaju, ostrvima bogate obale Istre i Dalmacije još uvijek nisu preplavili turisti. Još su manje poznata i posjećena zaleđa, Hercegovina i Bosna, koje se na sjeveru i istoku graniče sa Savom i Drinom, na jugu s Crnom Gorom, a na zapadu s Dalmacijom i Hrvatskom. U rimskoj su antici ti krajevi pripadali velikoj provinciji Ilirik, ali ako ne znamo nijedan važniji grad iz tog vremena u unutrašnjosti zemlje, kako na obali, tako i na sjeveru, onda su već sada, dijelom slučajno, dijelom planirana iskopavanja, iznijela na vidjelo do sada nepoznate starine: Njihova posjeta u početku je bila planirana samo za članove kongresa. Njegovoj ekselenciji ministru von Kállayu, kao i njegovom predstavniku, barunu von Mollináryu, zahvaljujemo, što nam je omogućeno da upoznamo zemlju i ljude, što smo više puta usmeno izrazili, a evo i ovdje opet ponavljamo, jedno veliko hvala.

Divno ljetno jutro u zadnjim danima avgusta dovelo nas je iz Splita malim brzim parobrodom između velikih otoka Brača i Lastova na jug. Dok je talijanska obala Jadranskog mora bez ikakvih ostrvskih formacija, a gradovi poput Ravene, koji su prije bili na moru, sada leže satima udaljeni u unutrašnjosti, dотle je cijela istočna strana Jadrana posuta bezbrojnim manjih i većim ostrvima; mnoga su neplodne krečnjačke stijene, na kojima se mogu uzgajati samo ovce; a druga, poput gore navedenih, imaju bujniju vegetaciju, a gradovi i sela između šume i vinograda pozdravljaju putnike, prolaznike. Ostrva između kojih vijuga brod, često pokazuju izuzetno slikovite, često veličanstvene i moćne planinske formacije za koje je teško naći uporedbu sa nekim drugim.

Popodne smo ušli u močvarnu deltu Nertve; koju je jedna duga dvostruka brana pretvorila u pokretni plovni put, rijeku koji dolazi iz visokih planina Bosne. Prolazeći Fort Opuzen, staro tursko gnijezdo na strmoj visokoj stjeni, prije večernjih sati stigli smo do Metkovića, odakle smo vozom trebali nastaviti putovanje kroz Hercegovinu. U Metkoviću smo vidjeli prvi turski brod, s polumjesecom i zvijezdom na crvenoj zastavi.

Koliko je često ova zastava bila teror Mediterana, na ratnim galijama i brzim piratskim brodovima; koliko su često ratni brodovi, kao ovaj sa zastavom Muhammeda, i drugi s krstom na vrhu jarbola, stajali jedan nasuprot drugog u krvavom boju! Sad ta zastava leprša bezazleno na jarboli malog broda: vremena i Turci su se promijenili.

O Bosni i Hercegovini

Putovanje iz Metkovića nudilo je malo prirodnih ljepota, pa je naša ljubazna pratnja iskoristila vrijeme da nas unaprijed upozna sa zemljom i stanovnicima.

Nakon dugih i žestokih borbi protiv Mohammeda II, Bosna i Hercegovina je 1463. godine došla u trajni posjed Turaka odrublivanjem glave posljednjem kralju Štefanu. Kršćanske crkve su uništene, a prihodi od njih dodijeljeni džamijama, koje su danas posvuda izgrađene. Nemalo se hrišćana, posebno mnogih iz plemstva, podvrglo okolnostima i prešlo na islam; ali isto tako nepokolebljivo i hrabro, drugi su podnosili progon, zatvore, pa čak i mučenje. I danas su

uspomene na pojedine mučenike sačuvane u pobožnim legendama među ljudima. Kršćansko stanovništvo te zemlje sastojalo se dijelom od katolika, a dijelom od pravoslavaca. Za očuvanje katoličke religije u Bosni zaslužni su uglavnom franjevci, koji su se, uprkos najgoroj nevolji, znali držati nekoliko stvari. Najstariji je franjevački samostan Sutjeska, koji se spominje već 1379. godine. Nekoliko bosanskih prinčeva sahranjeno je u samostanskoj crkvi. Još jedna jednako stara je ona Svetog Duha u Fojnici; manastirska arhiva ima važne bosanske i turske dokumente, bogatu botaničku zbirku, grb bosanskog plemstva iz 1443. godine i tako dalje.

Opširni poput okruga u kojima je njihov mali broj morao vršiti pastoralnu aktivnost, njihovi su samostani bili i ostali azili vjere za katolike; ovdje su tražili savjet i pomoć u fizičkim i duhovnim potrebama i s neograničenom spremnošću na žrtve.

Redovnici su danonoćno, ljeti i zimi, stajali uz svoju braću u vjeri, blizu i u daljinu, tješći i jačajući.

Vlada zemlje koja je bila podijeljena na (banate) begovate, bila je u rukama paše kojeg je sultan imenovao u Carigradu. Veliki posjedi i dalje su u rukama begova i aga, tj. plemići koji su u to vrijeme otpali od kršćanske vjere; kmetovi ili seljaci su bili na zemlji, a prema kojima su se njihovi zemljaci, begovi, odnasili gore nego prema muslimanskim ženama.

Među katolicima su se sačuvale svakakve legende iz vremena turske invazije. Tako ljudi pričaju o jednoj velikoj džamiji u Mostaru, da je prvobitno bila katolička crkva u čast svetog Mihaila. Kada su Turci napali, slika arhanđela odjednom je odletjela poput munje, a nijedna sila na svetu je ne bi više uspjela vratiti. A kada se džamija ponovo vrati katolicima, tada će se i slika ponovo pojaviti. Katolici zatim nastavljaju da govore jedni drugima, kada je crkva pretvorena u džamiju, sam đavo se zaljuljao na njenom svodu, na kojem se i dan danas ljuči od radosti što su Turci preuzeli crkvu i od nje napravili džamiju. Činilo se da je nastupio čas iskupljenja za kršćane kada je, u posljednjoj deceniji sedamnaestog stoljeća, princ Eugen započeo svoje slavne bosanske pohode, i 1697. godine napredovao do Sarajeva.

1878. godine, na osnovu rezolucija Berlinskog kongresa, uprava Bosne i Hercegovine prebačena je u Austro-Ugarsku (čl. XXV). Austrijske trupe okupirale su ove provincije u ljeto iste godine i naišle na silovit otpor muslimanskog stanovništva. Od tada su obje provincije pod ţezlom austrijskog cara, kao carska zemlja. Na čelu državne uprave nalazi se državna vlada u Sarajevu, odnosno šef države, koji u svojoj osobi objedinjuje najvišu vojnu i civilnu vlast u zemlji. Uz njega je povezan civilni adlatus za upravljanje civilnom upravom; sve administrativne funkcije vrše državni službenici. Najviši organ državne uprave je K.u.K. Zajedničko ministarstvo finansija u Beču. Administracija u svom sadašnjem obliku postoji od reorganizacije koju je izvršio carski ministar financija Benjamin von Kállay, neposredno nakon što je 1882. zauzeo ministarsku funkciju.

U Mostaru

U Mostar smo stigli kasno navečer. To je grad s 13.000 stanovnika, od kojih su polovica muslimani, dok drugu polovicu čine katolici i pripadnici grčkog pravoslavlja. Ulice su okrenute uzbrdo i nizbrdo s obje strane bijesne Neretve. Naš smještaj je bio u Hotelu Narenti koju je sagradila državna vlada, a uređena je na najljepši način s punom evropskom udobnošću, tako da nismo ni slutili da smo već došli u tursku sredinu. Ujutro mi je prvi pogled kroz prozore pokazao četiri džamija minareta. Ništa ne karakterizira jedan muhamedanski grad tako neobično, kao ove okrugle, kule od kamena krečnjaka, vitke i visoke, poput dimnjaka u fabrikama,

s krunom poput košare nad kojom se visoko uzdižu. Budući da muslimani nemaju zvona, znak za božju službu daje se odozdo lupajući u drvo; ali to bi trebalo biti samo lokalna upotreba u Mostaru. U dane velikih praznika, gornje ograde su osvijetljene lampionima; Međutim, iznad svega, naše oči privlače minareti, s kojih u određenim satima, tokom dana odzvanjaju pozivi na molitvu. Rano ujutro pri izlasku sunca, to se događa prvi put, govorim o nečemu što čitaoci nisu nikad prije čuli, i nadam se da će razumjeti; tada slijedi poziv u podne, zatim dva i po sata prije zalaska sunca, četvrti put upravo u trenutku kada je sunce sišlo ispod horizonta, i peti put ponovo, dva sata nakon zalaska sunca. Dalje, ovi sati se mijenjaju s godišnjim dobima u odnosu na naš evropski sat. Mujezin, ili božji sluga, pojavljuje se na parapetu galerije i oglašava se dugim i svečanim tonom, prema našem svečanom „Ite Missa est“ prema četiri nebeska područja: „Hai aal el sallah!“ (pripremite se za molitvu!) To se događa na svim minaretima grada istovremeno; to je poput naših zvona anđelu Gospodnjem; ali živa riječ, koja zvuči odozgo, i djelotvornija je. Ova molitva, pet puta dnevno, traje oko četvrt sata; barem toliko dugo imam, ili vođa molitve, bude s onima koji se s njim okupljaju u džamiji.

Šetnja bazarom u Mostaru bila nam je izuzetno nova i zanimljiva. Sve je bilo tursko, koliko može biti. Duž ulice su otvorene prostorije, poredane kao prodavnice, jedna do druge. Drveni hodnik prekriven tepisima ili prostirkama leži nekoliko centimetara iznad nivoa pločnika, a tamo sjedi Mohammedanac, s turbanom omotanim oko glave, u kaftanu i širokim pantalonama, premičenih nogu, pored njegove robe, piće kafu. Iz vrlo malih posudica i puši svoju cigaretu ili lulu (čibuk), nabrajajući 99 božjih imena, propušta kroz prste biser za biserom njegove krunice (tespiha). S nekakvom tupom ravnodušnošću gleda na prolaznike; ne zanimaju ga ni stranci. Strpljivo čeka da vidi hoće li mu Allah dovesti kupca za njegovu robu. Inače, na naš pozdrav odgovorili su najljubaznije s: „Dobro jutro!“ (Guten morgen); bila je to prva bosanska riječ koju nas je baron naučio. Ono što smo vidjeli izloženo ovdje u Mostaru, Sarajevu i drugdje na bazarima podsjećalo je na prodavače starudija. U čaršijama nisam video kabine, ili prodavnice, s dragocjenim tkaninama, orijentalnim tepisima, oružjem, turskim zlatnim i srebrnim nakitom i slično; ova vrijedna roba se čuva u unutrašnjosti objekta.

Dugo smo gledali terziju, ili krojača, koji je bez šablona i crteža, zlatnom niti, izvezao najljepše uzorkе na smeđoj tkanini jakne, kakve Turci rado nose. Za peglanje je koristio peglu s visokom drškom, stojeći i tijelom pritiskujući na peglu. Upoznali smo i srpskog sveštenika. Bila je to lijepa, mladenačka figura u dugom crnom ogrtaču i visokim crnim šeširom, bez oboda. Iako, kao katolički svećenik, nisam imao razloga da pozdravim svoga „polubrata“, ipak sam to učinio, nakon čega je srednjim prstom dodirnuo čelo i poklonio se vrlo dostojanstveno.

Turkinje koje smo prvi put vidjeli u Mostaru zadiraju strance. Glava im nije samo pokrivena šalom, već čvrsto umotana u bijelu tkaninu, tako da samo uski prorez ostaje sloboden za dva oka. Pri tome je kod otmjene dame, preko čela postavljena smeđa traka, bogato izvezena zlatom, koja joj čak prekriva i oči, tako da može vidjeti put samo ispred sebe. Široki bijeli veo od najfinijeg platna prebačen je preko glave, koji seže duboko dolje, preko prsiju i kojim prekriva ruke.

Široka traka tkanine, zapravo pokrivač nalik ogrtaču, nazvan feredža, visi iza ramena do poda, slično benediktinskom škapularu; boja odjeće je u cijelosti tamna. Stopala nisu ništa drugo do lijepa, sa širokim čizmama od žuto lakirane kože, tako da se ovako obućenim damama ne pridaju neki poseban značaj. Bez tog čvrstog pokrivača za glavu, nijedna žena ni djevojka, ne smiju se pojaviti u javnosti; Na putovanju koriste masku koja ostavlja slobodnim donji dio lica, prekriven velom, obično izrađenim od tkanine ili somota, sa zlatnim vezom.

Samo mlade djevojke, do otprilike jedanaeste godine, hodaju slobodno, i tada sam ugledao male glavice, toliko šarmantne da bi ih i Raphael lako mogao kopirati na slici Marijinog putovanja na nebo. Čudno, turske majke vole svoju djecu voditi sa sobom kako bi obojili njihovu kosu kanom u jarko crvenu boju, a istim kozmetičkim sredstvom i same boje nokte ruku; jer bi nježna ženska ruka bila ružna bez tih žuto-crvenih noktiju. Dok smo gledali kako starica, u svom naručju, tako slatko miluje crveno, kovrdžavo dijete, vjerovatno svoju unuku, iznenada nas je pogledala, a zatim pljunula u lice djevojčice; Kako smo se kasnije rasptitali, to je učinjeno kako bi se pobila moć magije, koju bi pogled ovog „giaura“, đaura, stranca, mogao učiniti djetetu. Turci se ne boje ničega više od zla oka. Osoba, koja raspolaže ovakvim pogubnim moćima, može kratkim zurenjem „omađijati“ ljude, ili stoku i dovesti ih u stanje nemoći, upropastiti stanje stoke, dovesti cijelu porodicu u duboku bijedu. „Ako želite znati da li je bolesno dijete omađijano, nazovite komšiju i zamolite ga da uradi test. On obližuje kožu između očiju djeteta, od korjena nosa, sve do čela, a ako ima slan ukus u ustima, onda je dijete nesumnjivo omađijano.

Zašto toliko ljudi umire uprkos najboljem liječenju? Nemaju pojma da su omađijani; Upotrebljavaju se sva sredstva, osim onih protiv zla pogleda, i tako bolesna osoba propada. „Najučinkovitije sredstvo zaštite od zlih očiju su amajlije, odlomci iz Kurana, koje upućeni

hodža nosi sa sobom, ispisane su na pergamentu, ili papiru, tintom od ružine vodice, pomiješanom sa šafranom i mošusom. Nabranjanje i prizivanje anđela i patrijarha jednako su efikasni kao i jedna sura iz Kurana; često postoje i riječi koje uopšte nemaju nikakvo značenje.

Nekoliko starica stajalo je pored džamiije i molilo; Nagazio sam jednu od njih, a kad je ona ispružila ruku, uzeo sam je i okrenuo je natrag; tada sam vidio kako su joj nokti obojeni u crveno.

Mohammedanische Frauen.

O Mostaru

Grad Mostar je dobio ime (prema narodnoj etimologiji), po starom mostu koji navodno datira iz rimskog doba. Građevina je veličanstvena; s otvorom luka preko 27 metara; visina vrha iznad nivoa vode je 19 metara. Divljenje smjeloj strukturi građevine izražava se natpisom na ključnom kamenu luka mosta: „Kudret kemerī”, što znači „Luk božanske moći”.

Pristup mostu s obje strane je kroz stare odbrambene kule. Vlasti Mostara stale su ukraj smionoj zabavi mladih, koja se sastojala u tome, da su dječaci skakali s vrha mosta, s visine oko 20 metara, u dubinu bijesne Neretve ispod mosta.

Odlazak iz Mostara

Bosanska vlada nam je obezbijedila vlastiti salon vagon, koji nas je trebao voziti od Mostara preko hercegovačkih planina do Sarajeva, glavnog grada Bosne, željeznicom, koja je izgrađena prije samo nekoliko godina.

Prvi jutarnji sati bili su dovoljni da nam o Mostaru donesu potpuno novu sliku turskog grada, a slika je bila izuzetno zanimljiva. Nakon ovako sretnog početka, put smo nastavili oko deset sati u najboljem raspoloženju. Do austrijske invazije u Bosni nije bilo željezničkih pruga, pa čak ni odgovarajućih voznih puteva; Sada su glavni gradovi cijele države već povezani jedni s drugima, a postavljaju se nove željezničke pruge, neprestano se grade novi putevi. I to, sa kojim žrtvama i koliko puta, na najsmjeliji način, u ovoj divljoj, planinskoj zemlji, kojom smo višestruko bili zadržani, tokom našeg putovanja.

Put prema Sarajevu

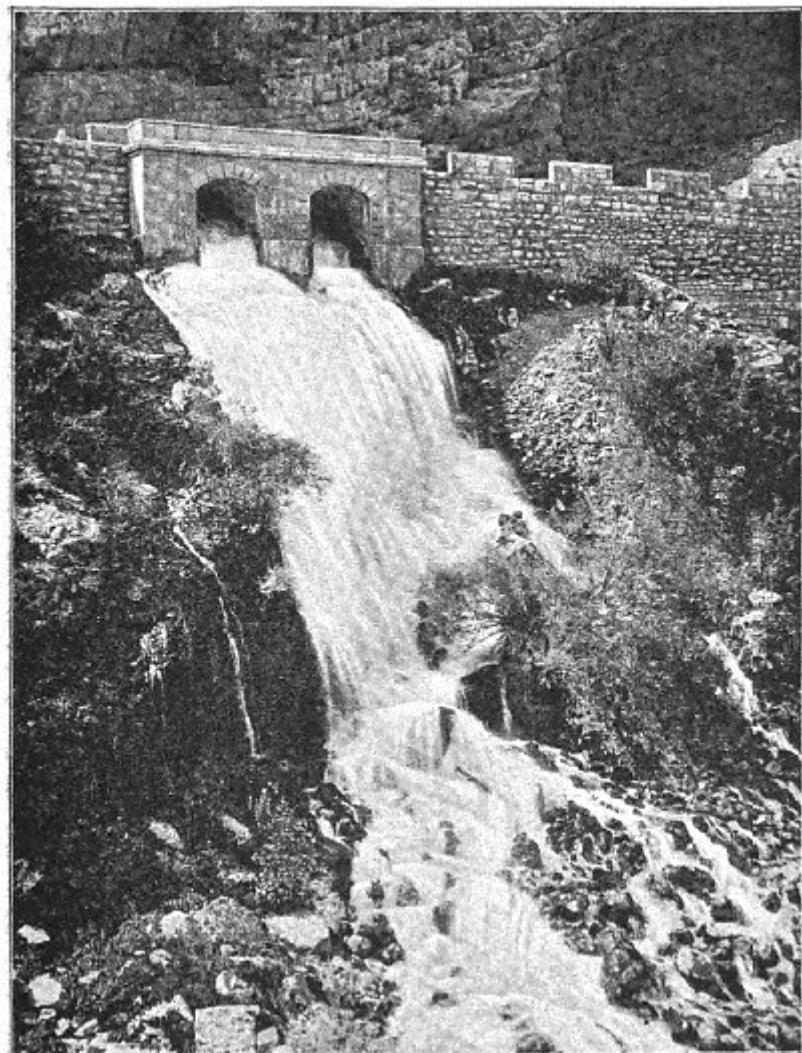
Uz istinski pravo carsko vrijeme, kakvo nam nije baš bilo tokom cijelog putovanja, vozili smo se obalom Narente, prvo plodnim dolinama, a zatim se neprestano uspinjali uzbrdo, kroz puste i napuštene, divlje planinske dijelove. Posljednji tragovi ljudskog djelovanja bili su u pećinama na obalama Narente, koje pastiri koriste kao svoja utoчиšta.

Ansicht von Mostar.

Takve smo kamene nastambe već vidjeli dan ranije, kad smo ušli u dolinu Neretve. Da ljudska bića tamo žive, može se vidjeti po primitivnim ogradama na ulazu, kao i iz dima koji

izlazi iz ulaza u pećinu. Željeli smo vidjeti jednog od ovih troglodita (primitivnih ljudi) kako se izvlači iz svoga skrovišta, napokon, slika onih divljih pećinskih stanovnika čupave brade, s moćnim palicama u rukama, ogrnute životinjskim kožama, iz doba našeg studija, stajala je živa pred nama. Samo zbog toga, trebali smo doći ovdje mnogo ranije, i stvarnost bi bila vrlo razočaravajuća. Jer, trogloditi s Neretve su potpuno bezopasni ljudi, bilo kao pastiri, koji u zoru tjeraju svoje ovce i koze u šumu, bilo kao ribari, koji se usredotočuju na ribolov pastrmke.

Die Komadina - Quelle.

voz se penjao uz zavoje urlajuće Narente u visoke planine; Kamenjari postaju sve divljiji, moćniji i odvažniji; pored nas se pjenuša voda iz Komadinova vrela, koja kroz dva moćna luka zaranja u dubinu rijeke. Kanjon se sve više sužava, lokomotiva se polako probija kroz mnogobrojne zavoje, čas oko padina, čas kroz tunele. Ogromni dolomiti protežu svoje krune u zrak, do najviših rubova planina; gotovo okomiti kameni zidovi uzdižu se do 600 metara iznad nas. Kakvu strahovitu prirodnu silu ima ova rijeka, koja milenijumima teče uskim koritom, stiješnjena ovim gigantskim kamenim masama! Nerijetko se čini da je bilo koji njen daljnji napredak blokiran; to je, kao da se kameni divovi kreću zajedno udesno i ulijevo i ispred nas, kako bi slomili crvčića od voza, koji im se uvlači pod noge.

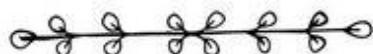
Kako jezivo mora biti tokom odmrzavanja leda i snijega u proljeće, kad se potoci slijevaju sa svih strana, a Neretva nabuja u bijesnu bujicu. koji sa sobom sve kida i nosi, a u dubinu kotrlja moćna debla i ogromne gromade.

U ovoj divljini, i u ovoj prašumi, u kojoj nikada nije zazvonila sjekira, žive lisice, vukovi

i medvjedi; orlovi lešinari se gnijezde u pećinama hrapavih, stjenovitih grebena; Nerijetko se na planinskim lancima, koja su pokrivena snijegom do kasno u ljeto, mogu vidjeti stada divokoza. Samo kotrljanje voza na trenutak prekine veličanstvenu tišinu, koja vlada u ovom užasno divljem kraju.

Putem se nalazi nekoliko stajališta za voz, a za osvježenje se nudi piće osrednjeg vina i komad hljeba; dok šljive, koje je bosanski farmer prodavao, još nisu bile zrele. Pa ipak, bio je sretan što je ponovo pronašao komad naseljene zemlje, dolazeći iz onog divljeg, neplodnog labirinta kamenja, tamo gde se ne vidi ni koliba, ni ljudi i gde lešinar kruži visoko iznad nas u zraku. Za skromnu restauraciju brinu se ne muhamedanci, već kršćani, žene u posebnim i vrlo živopisnim narodnim nošnjama i potpuno zdrava djeca u prirodi, na ovom svježem planinskom zraku....

(Preveo: Smail Špago)

O liskama, skakačima i vodičima, 1937. g.

Nešto o liskama, skakačima i nekoj vrsti turističkog vodiča, tekst iz časopisa „Pravda“ od 16. februara 1937. godine.

„Mostarske liske su postale čuvane. "Liska", u stvari, znači isto što kod Podgoričana "cikotić", kod Sarajlja "jalijaš" ili kod Spilićana "mulac".

Mostarska "liska" prilazi putniku i zaustavlja ga bez obzira na bon-ton. Ponudi se za pratioca kroz grad. Pritom obeća da će putniku pokazati ono što nije "beli ni u snu vidio". Ako pristanete odvešće vas do Starog mosta, koga od vode razdvaja visina od 33 metra. Bez obzira na godišnje doba, "liska" će se ponuditi da skoči sa vrha mosta u vodu i da za pet minuta opet bude kod vas, samo ako pristanete da mu date "honorar". A on nije suviše skup. Tražiće vam u zimsko doba 10 dinara, u proleće i jesen 5 dinara a za vreme leta svega 2 dinara. Od toga on živi. Od njegovog vratolomnog skakanja sa 33 metra visine u hladnu Neretvu često puta se izdržava i neka stara i iznemogla žena ili starac-roditelji našega "liske".

Ali, Mostar se zabavlja. Plava Neretva protiče uvek istim tokom i peva istu pesmu.“

Hodža Tekije u Blagaju, 1901. g.

Na starim fotografijama kao i u mnogobrojnim putopisnim tekstovima s kraja 19. i početka 20. stoljeća ispred tekije na vrelu Bune, pojavljuje se jedna osoba zanimljiva osoba. Na fotografijama vidimo mršavog i preplanulog čovjeka. Pažljivije čitajući putopise iz tog vremena, saznajemo da je to hodža Tekije u Blagaju, na samom izvoru rijeke Bune. Osim što je bio hodža u Tekiji, posjetiocima je bio i neka vrsta turističkog vodiča, a dodatnu zaradu je pribavljao od dobrovoljnih priloga brojnih posjetilaca.

Tako u češkom listu za dame i djevojke „Nové pařížské mody“ (Nova pariška moda), godine 1901. objavila je Blažena Křížková u okviru svoje studije „Tři obrázky ze slovanského jihu“ (Tri slike sa slavenskog juga), poduzeći članak o Mostaru pod nazivom „Den v Mostaru“ (Dan u Mostaru). Mnoštvo naoko sitnih detalja iskrasavaju iz teksta, a koji objašnjavaju mnoge stvari koje su Mostarci običavali činiti početkom XX. stoljeća, pa tako nalazimo i opis spomenutog hodže:

„Bilo bi pristojno da sada malo obratimo pažnju na Mahmuda. Stvarno, on je zgodan čovjek! Mislim da će vam se svidjeti i njegova visoka figura i tamno smeđe lice s gavran-crnom bradom, koje očito pokazuju južnjački karakter; bijeli zubi ponekad bljesnu uz tih osmijeh, ali na čelu i u licu postoji ozbiljna smirenost i prezir prema životu. Da, naš je hodža punokrvni Arapin. Kako je daleko sin arapskih pustinja zalutao ovdje, pitate se? Oh, kako to često biva - vjetar sudbine. Otac mu je bio hrabar ratnik sultanove vojske.“

U to je vrijeme Hercegovina još bila pod vlašću polumjeseca. A kad je Mahmud Stariji došao do kraja svoje službe, od vlasti mu je darovana ona džamija na izvoru Bune. Postao je hodža. Hram je morao biti prilično skup. Zlatne arabeske u crvenim i plavim poljima još uvijek prekrivaju ruševine zidina; čak su i danas ispisana proročanstva Kur'ana i mihrab sačuvani. Uz džamiju, sagrađena je Mahmudova kuća. Nema ništa posebno u njoj; na prozorima su obješeni listovi duhana, koje hodža suši i odnese u obližnju fabriku duhana....

„Naša džamija nije okružena grobljem. Uđimo već. Ulazimo u dvorište, kuda idemo za džamiju. Turski vjernik trči do hodže. Ne mora se previše truditi. Hodža odlazi na česmu da se opere. Odijelom se ne razlikuje od ostalih Turaka. Samo snježnobijeli fes i šal, oboje bogato izvezeni, daju nam osjećaj njegova svećeničkog dostojanstva. Na zagovoru našeg Vergilija, on dopušta dolazećoj ubogoj raji, da uđu u svete svodove mesdžida. Izvlači ključ. Tako da ću na brzinu pogledati po dvorištu...“

„Napokon! Naš dragi Allahov sluga je otvorio vrata molitvene kuće. Polako skida cipele i ostavlja ih ispred vrata, ulazeći. Hoćemo li se i mi isto izuti? Ili možda moramo navući neke posebne opanke preko obuće? Ni jedno, ni drugo. Hodža nam milostivo mahne da samo uđemo. Brzo sklanja dio tepiha, kojim je obložen cijeli pod, i ostavlja nas da stojimo na malom komadu rastresitih pločica na vratima. Dakle, ovo je džamija! ...“

„Dok nam naš Vergilije objašnjava, dragi hodža polako vrti cigaretu u tišini. Nestrpljiv je, je li? Idemo onda. Odmah vani, Vergilije mu treba kao tumač. Hodža traži napojnicu. Tek što se zahvalio, i već grabi metlu. Čekaj, šta će on sada? Svakako samo svoju dužnost: pomesti prašinu iza nas. U prolazu nas pozdravlja turski crkvenjak. Stavlja ruku na srce, na usta i na

čelo, što znači: Nosim te u srcu, dobro govorim o tebi, mislim dobro o tebi.

Nakon ljubazne dobrodošlice i međusobnog upoznavanja, tokom kojeg hodža otkriva svoja znatna geografska i vjerska znanja, i nakon šoljice dobre crne kafe, za koju tursko gostoprimstvo traži da se popije do dna, Mahmud će vas odvesti u špilju. Podrazumijeva se da ćete mu ostaviti nešto za trud, kada odete - u Mostaru smo se uvjerili da se muslimanski hodža ne srami tražiti napojnicu. Čamcem upravlja sam hodža; snažno uže, pričvršćeno između pećine i pristaništa, služi kao veslo"...

Dr. Oransz u tekstu „Zajedničko putovanje bicikloma ÖTC, austrijskog touring kluba”, 1902., također spominje hodžu iz Blagaja:

„Veranda, kojoj smo se divili i sa koje smo brojali pastrmke u vodi, bila je okićena bezbrojnim vjencima suhog duhana, koji se prodavao u okolnim mjestima. Nakon što nas je sin domaćina počastio s preko 20 šoljica turske kafe, pojavi se hodža i pozva nas jednim pokretom ruke, da podđemo za njim, na jedan čamac vezan za verandu, kako bi lično pogledali pećinu. Pomoću jednog lanca zategnutog između kuće i stijene, povukao nas je u pećinu, bez upotrebe vesla, a sa svakim dalnjim pokretom osjećao sam da nam slijedi i kupanje. Uostalom, ispred pećine se već kupalo dosta djece u hladnoj vodi Bune, temperature ne više od 8 stepeni, ne žaleći se zbog toga. Hodža je bio visokog rasta, i snažnog tijela, pocrnjele kože, i podsjećao je na nekog Beduina. A kako sam saznao od mostarskih sportskih kolega, nisam se prevario. On je stvarno poticao od njih.“

U časopisu „Dom i svjet“, broj 12. iz 1896. godine obavljen je poduži tekst pod naslovom Bosna i Hercegovina – Putopisne crtice, autora dr. A Tresić Pavičića.

„Tekija se sastoji od dve tri male kućice, sagradene nad samim jezercem nad izvorom Bune, pače na jednoj od ovih kuća imade i prostrani doksat nad vodom. Na jednome zidu vidi se pribiven mač i buzdovan, kojim je onaj dobri, što no tu počiva utjerivao u pravu vjeru nevjernike, a preko dvorišta na koncima se suši liepi žuti duhan. Pred vratima hodžine kuće video sam dva bašluka, pa mi je hodža rekao da su tu zakopani njegov brat i njegov sin. Otcu ovoga hodže, koji je došao iz Misira dao je pravo Omer-paša Latas, da stanuje u onoj tekiji, i da čuva telo dobrog i njegova sluge, ter da bere dohodak vakufa one tekije. Sadašnji hodža i njegov brat imadu tako izraziti arapski tip, da ti se čini kao da se nisu ni rodili u onoj zemlji, već da su jučer došli iz Arabije.“

„Pred četiri stotine godina, prijavjedi mi hodža, živio je tu dobri Sari Saltuk, koji došavši iz Misira, bijaše mnogo naroda na Muhamedovu vjeru obratio, što rieču, što čudesima mača i buzdovana. Kada je umro, samo mu se je telo ondje našlo, a njegov buzdovan, koji bijaše negdje nekoliko dana daleko, osvanu istoga jutra na zidu kod mrtva tiela. On je morao po tome rabiti dva buzdovana, jer je jedan pribiven vani na zidu uz demeskinju, a drugi visi kod njegova groba. Hodža nas povede u grobnicu koja je na tavanu, pokrivena dugim čilimom, preko kojega su prevješena dva ogromna tespiha (krunice) kojima su zrna kao orasi, a u okrug imadu širine, kao obruc velike bačve. Uz grob dobrog stoji grob njegovoga viernoga sluge Ačik-baše, koji je imao kosu do koljena. Njegov je grob pokriven prostijim čilimom. Porodica ovoga dobrega živi u Africi, a iz nje je i sam današnji hodža, koji čuva ovaj čudotvorni grob.“

Jan Třeštík rođen je 1859., a umro 1935. g. bio je češki književnik i etnograf.

Samo šest godina nakon objave velikog teksta o Mostaru u časopisu „*Vlast*”, on objavljuje još jedan tekst o Mostaru. Ovaj put je to objavljena putopisna knjiga ovog češkog autora pod nazivom „*Ku břehum Adrie: Od Sarajeva do Dubrovníku*” (K obalama Jadrana; od Sarajeva do Dubrovnika), a izdata je 1897. godine u izdanju J. Otto. U knjizi su objavljene grafike i fotografije iz Mostara. Autori ilustracija i fotografija bili su Karel Liebscher te Ljudevit Kuba i František Topič. U njoj također spominje Blagaj, tekiju i njenog hodžu:

„U ruševinama male molitvene kuće koju je osnovao poznati Ali paša Rizvanbegović, hodža, očekivajući bakšiš, vodi nas preko susjednog dvorišta do trijema, odakle nam se pruža zanimljiv pogled na tajanstveni izvor rijeke Bune.”

Blagaj – tekija s blagajskim hodžom, 1901. g.

Vojna situacija u Hercegovini, 1882. g.

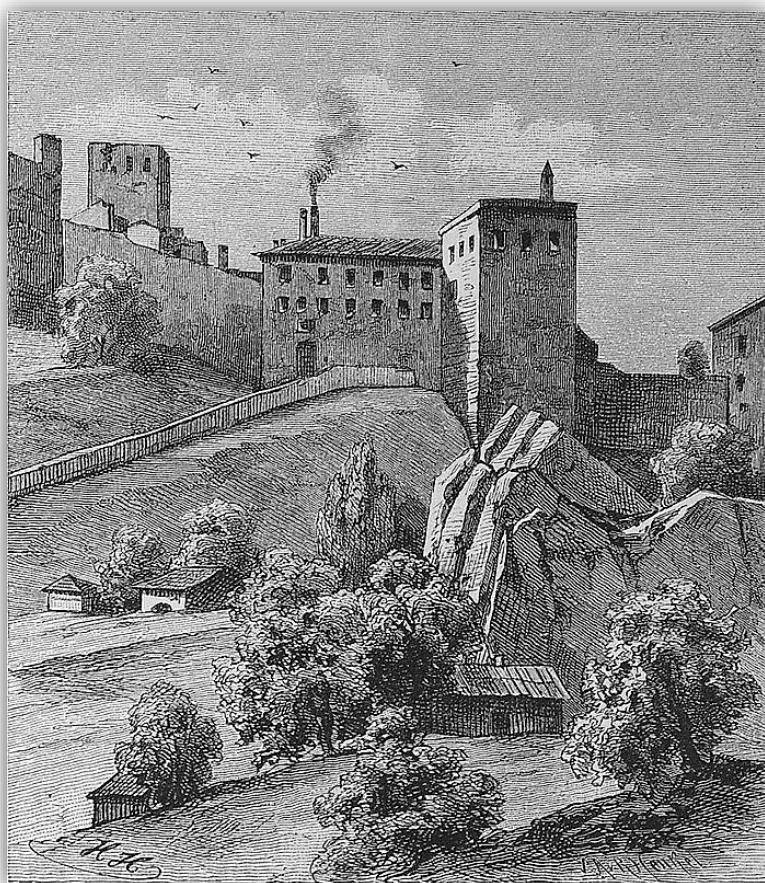
U lajpcишком часопису „*Die Gartenlaube*“ (Vrtna hladovina), Heft 11, S. 175-178, izdavača *Ernsta Ziela* iz 1882. g. objavljen je zanimljiv članak o Hercegovini, vojnoj situaciji u vrijeme pobune, a djelom se spominje i Mostar. Uz članak su objavljene drvorezi *F. Weibela* koje je nacrtao *H. Heubner* i to karta austrijskog područja ustanka, grada Stoca u Hercegovini i Mostara u Hercegovini:

„Krivošje je, međutim, predstavljalo samo polaznu točku sadašnjeg ustanka, koji se u kratkom vremenu proširio na južni dio zemalja okupiranih 1878. godine, pa sve do Hercegovine.“

„Uglavnom, kraški karakter prevladava u formiranju planina; Također, u Hercegovini svugdje nalazimo siromaštvo u vodi i hrani, kao i brdovito, neprohodno stjenovito tlo. Cijela država ima samo jedan prohodan put koji vodi dolinom Neretve od Mostara do Sarajeva, dok inače samo bijedni tragovi mazgi pokazuju komunikaciju između pojedinih sela.“

„Od hercegovačkih tvrđava najvažniji je Stolac (vidi našu ilustraciju), jer je izgrađen na visokoj, nepristupačnoj stijeni iznad istoimenog grada.“

„Prema popisu stanovništva izvršenom 15. juna 1879. godine, ukupno stanovništvo Hercegovine iznosilo je samo 187.710 stanovnika, tako da je čak i područje Gornje Austrije to premašivalo. Svakako, nalazimo ne beznačajne početke industrijske aktivnosti u gradovima ovog okruga. Kao na primjer, glavni grad Mostar, koji je još odavno bio poznat po kamenom mostu, postao je poznat po kožarima u tom području, dok je Foča, mjesto na crnogorskoj granici, od antičkih vremena bilo sjedište iskusnih kovača oružja, posebno Damačanskih sablji i noževa. U cjelini, međutim, stanovništvo zemlje nije baš željno raditi i poljoprivredom se bavi na vrlo primitivan način, npr. zemlju oru drvenim plugom iz Olimpovih vremena.“

„Nepotrebno je reći da ratovanje u takvoj zemlji uključuje najveće poteškoće; Kao što je već naznačeno, trupe koje su napredovale nisu imale pristup ni pokretnim cestama, a kamoli željeznicama, pa je vojnik bio prisiljen nositi svoje

potrepštine u svojoj naprtnjači na udaljene ekspedicije. Ali austrijskom generalštabu ovo ratno kazalište nije nepoznato i treba se nadati da će iskoristiti iskustvo kampanja 1849. i 1869. u Krivošju i u Hercegovini i u relativno kratkom vremenu ugušiti ustank. Istorija pobune u godinama 1869. i 1870. posebno je presudna za procjenu današnjih borbi.

Sada se puške ponovo nabavlaju za carske trupe, a jedan od razloga pobune je i uvođenje regrutacije. Bečka vlada se odlučila za to, kao i za provođenje organizacije odbrane u okrugu Cattaro (Kotor), unatoč što je stanovništvo Bosne i Hercegovine do sada bilo izuzeto od služenja vojnog roka. U očima planinskih sinova, ta privlačnost dužnostima koje inače svaki građanin mora ispuniti bila je opet sramotna povreda privilegija, a vijest ih je ogorčila utoliko više što se obećanja koja je Austrija dala preuzimajući zemlju, još uvijek ne ispunjavaju. Muslimansko stanovništvo također je odbilo položiti zakletvu vjernosti kršćanskom suverenu na kopnu i moru i pridružilo se pobuni. Tu je i činjenica da su strani agenti već dugo uzburkivali zemlju protiv Austrije i pokušavali pridobiti stanovništvo za panslavističke ciljeve kako bi „mala Hercegovina“ još jednom postala polazna osnova za veliko ratno miješanje.

Krivošci i njihova braća iz Hercegovine možda su se po drugi put umirili guldenskim banknotama. Barem je jedan južnoslovenski političar postavio naivno pitanje mađarskoj vlasti, zašto ne žele kupovati narod Hercegovine za svoje potrebe. Međutim, naoružanje koje je izradila Austrija ukazuje na to da ovaj put Beč nije sklon ponavljanju komedije Knezlaz, već je odlučio mačem odriješiti čvor, kako to zahtijeva ugled i dostojanstvo Austrije.

Trenutni ustank, naravno, baca oštro i sablasno svjetlo na Andrassijevu okupacionu politiku, protiv koje je njemačka liberalna stranka u Austriji jednom tako odlučno upozorila vladare države.“

(Preveo: Smail Špago)

Zabranjeno snimanje, 1908. g.

Svoju putopisnu knjigu „Wanderings before the war“ (Prijeratna lutanja), W. R. Stather Hunt izdao je 1915. g. i kao što i sam naslov govori opisao je svoja putovanja prije izbjijanja Prvog svjetskog rata. Između ostalih posjetio je i naše krajeve 1908. g. te ovdje donosimo dio koji se odnosi na Mostar:

„Ovdje je krajolik čak više planinski, nego oko Sarajeva; postoji jedna veličanstvena stijena, koja izgleda kao da se gotovo okomito uzdiže s ruba grada. U stvari, čini se da se cijela ova zemlja sastoji od uskih dolina koje se pružaju u planine; dok smo prolazili, voz ili je prolazio kroz brdo, ili se držao za rub provalije, ili je bio stisnut između rijeke i neke ogromne litice. S vremena na vrijeme prelazili smo i prelazili mlijecno-plavu vodu; zapravo, mislim da nam nije bila izvan vidokruga tokom cijele posljednje polovice našeg putovanja. Činilo se da se prvi dio putovanja uglavnom sastoji od niza serpentina koje vode od vrha do dna dolina i klisura u neprekinutom nizu. Što se tiče same visine, ove planine nisu ništa prema Alpama, ali su daleko divljije; imaju grubu veličanstvenost, koju u Švicarskoj možemo pronaći samo među planinskim vrhovima. Ipak, istodobno ne pritišću um kao što to čine Alpe povremeno kad je osoba u dolini; to su vrlo ljudske planine; doimaju se bliske svom narodu, a ne da su daleko nad njima, kao oni švicarski divovi. Povremeno se nađe na stijenu koja zaprepasti um, ali uglavnom divljina nije niti absolutna pustoš, niti obična beskrajnost. Prošli smo kroz nekoliko sela i nijedan grad, a osim u dvije ili tri doline, vidjeli smo malo znakova kultivacije, ali ova me zemlja fascinira i ne mogu tačno dokučiti razlog.“

Ovdje u Mostaru Narenta je sebi izrezala duboki kanal kroz sredinu grada, koji pokriva uski pojas između rijeke i planina s obje strane; na lijevoj obali, gdje je stariji dio grada, nema mjesta za velike otvorene prostore. Trebali smo doći ovamo prije nego što smo vidjeli Sarajevo, jer nema ničega što se može usporediti sa velikim bazarom. Najslikovitije mjesto, po kojem je grad i dobio ime, je stari most koji se naslanja na ulicu sa poredanim turskim dućanima. To je prekrasan stari most; jedan uski luk gotovo jednak strm poput vrha gotičkog prozora, visoko iznad brze vode; pravobitno, sam grad je bio tek nešto više od nekoliko jakih zgrada oko mostobrana; čak i sad, bi ga bilo teško zauzeti napadom, ako bi se vješto branili niski tornjevi na desnoj obali. Pokušao sam fotografisati ovaj mali pogled, ali dugo nisam mogao naći zadovoljavajući položaj; baš kad sam bio spremjan postaviti film, došao je i žandar sa nerazgovjetnim naletom uzbuđenja i s nekim slavenskim jezikom. Molbe prema svjetini, napokon su nam donijele tumača koji nam je dao do znanja, da su Austrijanci – ili kako god da se zvali – izgradili utvrdu u udaljenom dijelu grada, te da je zbog toga zabranjena svaka vrsta fotografiranja. Čak mi nije bilo dozvoljeno uslikati susretljivog Turčina koji mi je pozirao. Gotovo strmo iznad grada uzdiže se golema litica, vjerojatno visoka oko osam stotina metara, i toliko blizu da bi se stijena bacena s vrha gotovo, ako ne i sasvim, skotrljala na željeznici. Uhvatio sam sebe kako želim, kada se Slaveni pobune, da postave mali brdske top na vrhu a da ja mogu biti prebačen gore, pa da probam bih li mogao pogoditi granatom tu tvrđavu.“

Ovdje ima mnogo džamija, ali one nisu toliko velike kao u Zlatnom gradu (Üsküdar, Istanbul - op.prev.), iako je jedno groblje bilo prilično lijepo sa svojim bijelim zidovima i crnim redovima čempresa. Naš hotel na obali rijeke vrlo je moderan i vrlo udoban; također je i vrlo jeftin; čini se da nemaju velik izbor vina, ali mostarsko je pivo izvrsno, iako imaju budalast običaj da ga donose u malim čašama. Neposredno ispred vrata, široki moderni most premoštava Narentu, a pogled niz rijeku je divan; ispod nas su niske obale, trenutno suhe i prekrivene

tamariskom; vjerujem, međutim, da bujica ponekad može ispuniti cijeli kanal. Obično su tu žene koje peru odjeću jarkih boja na rubu potoka i uvijek je gomila dječaka koji se igraju, dok se iza njih uzdiže čvrsti blok zidanih građevina oko starog mosta. Ovo poslijepodne, proveli smo u prirodi na obroncima planine, jer je proljeće ovdje već stiglo, iako pretpostavljam da je Engleska još uvijek u neprivlačnoj prijelaznoj fazi. Pokušali smo loviti i jarebice u planinama na biblijski način, ali one su se spasile na najnesportskiji način, skakući i lepršajući liticom koju smo mogli mi mogli jedino preći na rukama i koljenima. Sutra moramo nastaviti ako želimo vidjeti nešto od Italije, ali koliko ću puta, kad se vratim u Englesku, uzalud čeznuti za jednim jednim danom ovdje; ne znam kako bismo se ikada mogli otrgnuti od Sarajeva, a jednako ću biti iznenadjen ako ikad zaboravimo stari most-grad.

Ovdje sam imao jedno zanimljivo iskustvo; po našem dolasku dva su nas dječaka od šesnaest godina gnjavila sa zahtjevima da im dopustimo nositi naše vrlo male ručne torbice; nijedan ih jezik u Profesorovoj zalihi uopšte nije dirnuo; srpski jezik nije imao ništa veći učinak od njemačkog, a par je postao jezgra svjetine dobrih proporcija. Napokon sam u očaju sazvao nejasna sjećanja na dragog starog Georgea Borrowa i na svom najboljem ciganskom, zatražio da odu ili nešto slično tome. Otišli su istog trena, a gomila se brzo i nečujno istopila poput mraza pod vrućim suncem. Zašto su to učinili? Jesu li Romi poznati i cijenjeni gosti u ovom dijelu svijeta ili imam urokljivo oko? Može biti da su riječi imale sličnost sa nekom posebno snažnom slavenskom molbom; činjenica ostaje da mi je razlog nepoznat. Shvatio sam, da pitanje obrazovanja ovdje poprima zastrašujuće dimenzije; prema hercegovačkom izvještaju, Austrijanci pokušavaju uništiti grkokatoličke škole, na pošten ili na nepošten način. Prema službenim izvještajima, trenutno rimokatolička manjina doista vrlo umjereno koristi moć koju su joj dali događaji. Naravno, autsajder ne može znati dobre i loše stvari po ovom pitanju; neki slučajevi uplitanja zvuče vrlo tiranski kada ih pripovijedaju oni koji su patili od njih, ali možda su Austrijanci opravdani u bilo kojim mjerama koje mogu poduzeti kako bi pokorili nacionalni duh, koji je silno odan vlastitoj religiji. Starosjedioci su ubjeđeni da im je nanesena uvreda; to je možda izmišljeno, ali na kraju može učiniti stvari pomalo neugodnima za Vladu. Profesor spava, a žuborenje rijeke gotovo je i mene svladalo, pa ću ovdje završiti."

(Preveo: Armin Džabirov)

Grafika Starog mosta, 1875. g.

Na stranicama *The Illustrated London News* od 4. septembra 1875. godine, objavljena je grafika s potpisom ispod slike "Supplement to the illustrated London news", (Dodatak ilustrovanim londonskim vijestima) i "The insurrections in Herzegovina, in Mostar", (Pobune u Hercegovini, Mostar).

Na naslovnoj strani austrijskog časopisa "Illustriertes Wiener Extrablatt" , (Ilustrovani bečki ekstra list), broj 251. od 10. septembra 1875. godine objavljena je grafika Starog mosta s opisom "Mostar, die Hauptstadt der Herzegovina", (Mostar glavni grad Hercegovine).

Bilo je to vrijeme kada su putopisci pohodili našim krajevima zajedno sa jednim umjetnikom grafičarom, koji je tokom putovanja koristio svoje umijeće, te na drvenim pločama rezbario motive iz naših krajeva, koje su kasnije nakon povratka grafički obrađivane i korištene u štampi.

Obzirom na datume objavljuvanja grafike, očigledno je da se radi o istom motivu., istog autora, nakon što je grafika objavljena u Londonu, iskorištena je i objavljena i u bečkom ilustrovanom časopisu.

O samom autoru nema podataka, a boljim pregledom grafike uočljivo je da je autor u donjem lijevom uglu ostavio inicijale C. R. što je neke navelo na zaključak da se radi o poznatom engleskom grafičaru i ilustratoru knjiga Charlesu Robinsonu. Jednostavnim uvidom u biografiju ovog umjetnika vidljivo je da je isti rođen 1870. godine u Londonu, tako da je bilo nemoguće da se 1875. godine ovim poslom nađe u Mostaru.

Iskoristit ćemo priliku i napisati nekoliko riječi o časopisu *Illustrated London News*:

Illustrated London News prvi je put objavljen 1842., osnovao ga je Herbert Ingram i bio je sedmični časopis koji je iznosio detalje o lokalnim događajima i pričama u Velikoj Britaniji i svijetu. Časopis je poznat po tome što je obuhvatio sljedeće teme: Ratovi, brodovi, puške, jedrenje, portreti, fina umjetnost, stare i antičke grafike, gravure na drvetu, rane fotografije, viktorijanski život, viktorijanska kultura, kraljevi, kraljice, *Royalty free*, putovanja, avanture, istorija prirode, ptice, ribe, sisari, ribolov, lov, lov na lisice, sport uključujući tenis, kriket, nogomet, konjičke utrke itd.

**Illustriertes Wiener
Ertrabblatt.**

Wien. Ertrabblatt
geht aus 1875. von 6. bis 12. und
hebt die Kosten der Druckkosten
auf 10. v. 50.

Präsentationsabonnement:
Zur Zeit:
 monatlich ... 2. 10. 8. 1.10
 vier Monate vor ... 2. 10. 8. 1.30

**Zur Nr. 1000 mit freier
Abonnement:**
 monatlich ... 2. 10. 8. 1.10
 vier Monate vor ... 2. 10. 8. 1.30

**Reaktionen gegen diesen
Zahlungsaufschluss:**
 Nichts.

Eigentümer und Herausgeber: F. J. Singer.

Redaktion und Druck:
 Seite 1000 bis 1000 1000
 IX. Belegschaft 1000
 XI. Belegschaft 1000

**Administrative, Geschäftige
und Galerie-Kaufmänner:**
 I. Schubert 1000

Zur Zeit vom 10. September 1875
ist diese Zeitung auf 10.000 Exemplare
ausgegeben. Nach dem 10. September
wird sie als Monatszeitung
in den Ausgaben verstreut.

Wiederholung: Wiederholung 1000
 abgedruckt.

Nr. 251. Wien, Freitag, 10. September 1875. **4. Jahrgang.**

Jahres für 1000
Rauhberg 1000. 1000. 1000.
1000. 1000. 1000.
1000. 1000. 1000.

Ortler: — Berichterstattungen im Innern — Unternehmensberichte aus Mostar — Die Oberösterreichische Landeszeitung — Die Zeitung der Deutschen Presse — Bericht über das neue Gesetz —
Wien. — Berichterstattungen im Innern — Unternehmensberichte aus Mostar — Die Oberösterreichische Landeszeitung — Die Zeitung der Deutschen Presse — Bericht über das neue Gesetz —

Wien. — Berichterstattungen im Innern — Unternehmensberichte aus Mostar — Die Oberösterreichische Landeszeitung — Die Zeitung der Deutschen Presse — Bericht über das neue Gesetz —
Wien. — Berichterstattungen im Innern — Unternehmensberichte aus Mostar — Die Oberösterreichische Landeszeitung — Die Zeitung der Deutschen Presse — Bericht über das neue Gesetz —

Mostar, die Hauptstadt der Herzegowina.

Još jedna grafika Mostara, 1875. g.

Nakon što je grafika Starog mosta iz Mostara bila objavljena u časopisu "The Illustrated London News", 4. septembra 1875. i u časopisu "Illustriertes Wiener Extrablatt" 10. septembra 1875. godine, samo nekoliko dana kasnije slična se grafika pojavila i u austrijskom časopisu "Neue Illustrierte Zeitung", dana 17. septembra 1875. godine.

Bilo je to vrijeme otkrivanja Mostara i mostarskog Starog mosta u zapadnoj štampi, a samo nekoliko godina prije Berlinskog kongresa 1878. godine, kada je Austro-Ugarskoj dato pravo da uvede svoju upravu u Bosni i Hercegovini.

Na ovoj se grafici vidi jedan objekt, kula koja bi se prema grafičaru trebala nalaziti na dnu dannašnjeg Ramića sokaka. Ista kula vidi se i na grafikama objavljenim iz sličnog perioda.

Takve kule nije bilo na tom mjestu, a vrlo je moguće da se pred očima grafičara nalazila kula Tara, naravno bez ovakve krovne konstrukcije, koja se gledano s Neretve visoko uzdiže iznad okolnih objekata pa i Starog mosta.

Obzirom na datume objavljivanja grafike, vrlo je vjerovatno da se u svim slučajevima radi o istom autoru, moguće samo drugog dana, ili možda čak i istog dana, ali u drugo vrijeme, jer se na prethodnim grafikama vide konjanici uz Neretvu, a na ovoj grafici, ribari, koji love ribu s pećina uz Neretvu.

Panorama Mostara, 1881. g.

Panorama Mostara iz ranih 1880-ih, a najvjerovatnije potječe iz 1881 godine.

Fotografija je snimljena s istočne padine Huma, nudi pogled preko Prethuma, Šemovca i dalje prema padinama brda na istočnoj strani grada Mostara.

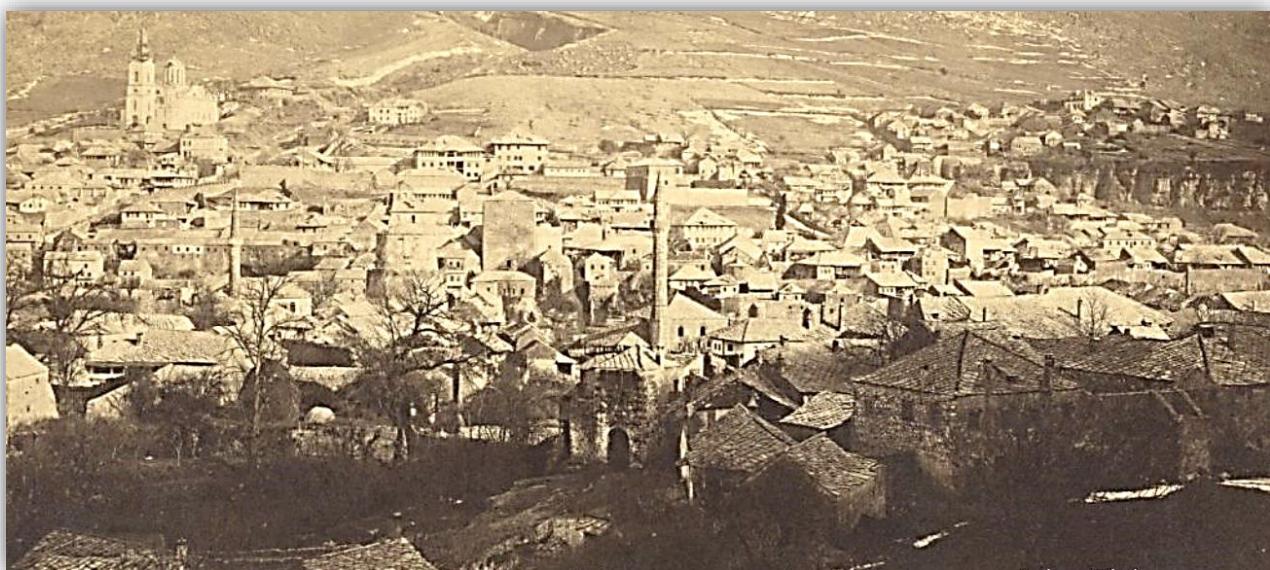
Na fotografiji se može vidjeti kula-kapija na Šemovcu, tzv. Šabića kula, koje se rijetko mogla vidjeti na starim fotografijama iz tog perioda. U prednjem se planu vidi Neziragina džamija, a lijevo od nje džamija na Đerizu (Tabačica). Bijeli se Saborna crkva, stara je tek nekih 8 godina, vide se stare zgrade Konaka s utvrđenjem i zidovima.

U periodu od 1880. do 1882. godine, tj. oko nastanka ove fotografije, u Mostaru su se dogodile sljedeće stvari:

Fabrika duhana Mostar počinje s radom 1880. godine, a iste godine je otvorena prva bolnica u Mostaru, u zgradici na Mejdalu, gdje je kasnije bio hotel Orijent.

Godine 1880. izgrađena je zgrada, prvo osnovne, pa kasnije trgovačke škole na Musali, gdje se danas nalazi Muzička škola.

Dvije godine kasnije, 1882. godine, izgrađen je i drugi po redu most na Neretvi, most na Musali, koji je dobio ime most Franje Josipa I.

Panorama Mostara iz 1882. godine

Jeftini sahati, 1881. g.

U „Bosansko-Hercegovačkim novinama“ iz oktobra 1881. godine objavljen je reklamni tekst o prodaji satova, pod naslovom „Jeftini sahati.“

„Razašiljem uz pouzeće, a u nepovoljnem slučaju šaljem novac nazad, daklen se kod narudžbine ništa ne reskira.“

- 1 Cilinder sahat od srebronička sa lancem, prije 12 for., sada 5 for. 25 novč.
- 1 Lenger sahat od srebronička sa lancem, prije 15 for., sada for. 15.
- 1 Srebren remontoar Vašington sahat sa lancem, prije 30 for., sada for. 15.
- 1 Pravi srebren sahat, sa patentverkom i lancem, prije for. 25 sada 1. 25 novč.
- 1 Zlatan ženski sahat, prije for. 40 sada for. 20 sa lancem oko vrata
- Zlatni remontoari, prije for 100. sada for 40.

Jamčim 5 godina

*F. Fromm – fabrikant sahata u Beču
Wien Rothrnhrurmstrase, gegenüber der Wollzeile.“*

Novo gradsko zastupstvo u Mostaru, 1900. g.

U časopisu „Bošnjak“ od 6. septembra 1900. godine objavljen je tekst o izboru novog gradskog zastupstva u Mostaru:

„Novo gradsko zastupstvo u Mostaru. Piše nam naš dopisnik iz Mostara ovo: Visoka zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu je na temelju §§ 4. i 11. općinskoga štatuta blagoizvoljela imenovati za načelnika gospodina Hadži Ahmet bega Hadžiomerovića, a za podnačenika g. Ivana Bašadura i g. Pavla Mrava; za tim je na temelju §§ 4. i 11. općinskoga statuta imenovala općinskim vjećnicima gg. Muhmed ef Đikića, Memišagu Dadića, Hadži Jusuf ef. Eficu, Avdagu Bakamovića, Ristu Knežića i Ristu Jeremića. Napokon je potvrdila u njihovim mandatima kao gradske vijećnike: gg Hafiz Hasan ef. Draču, Alagu Pekušića, Mujagu Komadinu, Avdagu Čišića, Muhamed agu Arpadžića, Ristu Ivaniševića, Ristu Zeca, Aleksu Petrića, Eduarda Fesslera, Ivana Venturinia i Antu Butigana. Inštalacija novog gradskog zastupstva je takogjer ovbavljena te su načelnik i obadva podnačelnika položili svečanu zakletvu u ruku velmožnog gospodina okružnika barona Pittnera, a iza toga opet svi zastupnici u ruke gradonačelnika.“

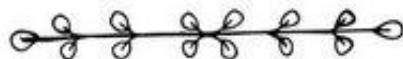
Sjeverni logor, 1882. g.

U austrijskim novinama "Neue Illustrierte Zeitung" od 12. februara 1882. godine objavljena je grafika Sjevernog logora u Mostaru, koju je izradio grafičar po imenu Schlegel. Bilo je to vrijeme smještanja i utvrđivanja austrougarske vojske u Mostaru i oko Mostara. O tome više iz priloga objavljenim na Cidomu:

„Mostar kao upravno i vojno središte mostarskog okruga imalo je najviše utvrđenih objekata u Bosni i Hercegovini. Unutrašnju jezgru odbrane činili su odbrambena kasarna Nordlager (Sjeverni logor), te kasarna Südlager (Južni logor gdje je bila i vojna bolnica), Westlager (Zapadni logor - danas Fakultet) i Ostlager (Istočni logor - tj. Konak). Osim toga, kao logistička podrška izgrađena je golema infrastrukturna mreža u vidu puteva, željeznice, skladišta, cisterni za vodu s kolektorima (čatrnje), vodovod u urbanom dijelu Mostara, streljišta, bolnice, vojna groblja, zračna baza u Jasenici, itd.“

Mostar je bio najgušće fortificiran grad u BiH, a neka područja poput Podveležja, te posebice brdo Hum iznad Mostara, čine možda najgušću skupinu fortifikacija i u svjetskim okvirima. Čovjek i danas ostaje zadivljen inventivnosti i organizaciji tadašnje Austro-Ugarske Monarhije uzimajući u obzir količinu izgrađenih materijalnih dobara i stepen tehnike i tehnologije prije više od 100 godina.“

(Manuel Martinović)

Vojni grad Mostar

U gradu na Neretvi nalaze se četiri kasarne (Sjeverni, Južni, Istočni i Zapadni logor) i od 1912. godine jedan značajni vojni aerodrom. Dodatno tu su još i logorske hale, mjesto za vojnu obuku i streljište, kao i jedna vojna bolnica u gradu, odnosno u okolini. Najpoznatija jedinica stacionirana u Mostaru bila je Bosansko-hercegovačka pješadijska pukovnija Nr. 4 (BHR4). Pored nje tu su se nalazile jedinice, trupe i štabovi, od kojih je većina bila dio 16. k.u.k. Armijskog korpusa, u gradu:

- 1. eskadrila / ulanska (konjička) pukovnija 5;
- 1. bataljon / 63. pješadijska pukovnija;
- 1. bataljon / 102. pješadijska pukovnija;
- III: Bataljon i rezervni vod / Bosansko-Hercegovački pješadijski puk 4;
- Utvrđeni artiljerijski bataljon 2;
- Brdski artiljerijski puk 7;
- Željeznički division 16 (divizion za snabdijevanje i dostavu, sa tri pukovnije)
- Garnizonska bolnica 26;

(iz arhive Martinović)

Mladi Hercegovac i reklama za prevoz kočijama, 1883. g.

U godišnjaku „Mladi Hercegovac, ili koledar Hercegovački, novi i stari, za prestupnu godinu 1884. (godina 12.)“ štampanom u Mostaru, tiskom Don Franje Milićevića 1883. godine, na stranici 9 objavljen je slijedeći oglas:

„KOD Gosp. Jake Fabiani U METKOVIĆIM

i KOD Njegova zamjenika Gosp. Vicka Fabiani U MOSTARU

Nalaze se Kočije i kola pod kiriju.

Za Sarajevo, Stolac, i na suprot

Za Metkoviće, i Mostar.

Kod iste Gospode

Nalazi se svakovrstno trgovište, Mastionica i dućan šavački;

i to sve dobre vrste i najjeftinije.”

Naslovna strana godišnjaka Mladi Hercegovac i reklamni oglas objavljen u njemu, o mogućnosti transporta i najma kočija i kola na relaciji Sarajevo – Metković, iz godišnjaka "Mladi Hercegovac ili koledar hercegovački, Mostar 1883" objavljeni su u Periodika – Rariteti, Biblioteka Historijskog Arhiva Sarajeva.

Tekst smo ovdje prenijeli onako kako je izvorno objavljen, bez ikakvih izmjena.

Tekst nas prije svega upućuje na štampariju Don Frane Milićevića, koja je otvorena 1872. godine u Donjoj Mahali u Mostaru.

Godina objavljivanja oglasa upućuje nas i na već solidno izgrađene puteve između Metkovića, Stoca, Mostara i Sarajeva. Bilo je to vrijeme prije izgradnje željezničke pruge od Metkovića do Sarajeva, te su putnici i roba pretežno prevoženi konjskim karavanim ili iznajmljivanjem kočija i kola, kao u slučaju ovoga oglasa.

Željeznička pruga između Metkovića i Mostara završena je 1885. godine, od Mostara do Konjica 1889. godine i konačno spojena sa Sarajevom 1891. godine.

I na kraju objašnjenje jednog naziva "šavački dućan", što je onoga vremena bio naziv za trgovinu na malo u nespecijalizovanim prodavnicama, pretežno hranom, pićima i duhanom.

Pouka o epidemičkoj koleri i kako se valja štititi od nje, 1884. g.

U kalendaru „Bošnjak“ iz 1887. g. objavljen je članak: „Pouka o epidemičkoj koleri i kako se valja štititi od nje.“

Kolera je bolest koju uzrokuje onečišćena voda što dovodi do crijevne infekcije. Dakako da ne treba čuditi kako se pojavljivala u našim krajevima u kojima nije bilo osnovnih higijenskih uslova za život stanovništva. U Hercegovini se kolera pojavljivala barem tokom tri godine: 1835., 1855. i 1866. i zahvatila je velik broj naselja. Stoga je razumljivo da su se u tadašnjim periodičnim izdanjima pojavljivali tekstovi kao što je ovaj u prilogu. Koliko su ovakvi tekstovi dolazili do širokih narodnih masa, teško je reći, ali je s današnjeg aspekta navažnije da su objavljivani, a uvijek je bilo onih koji su ih znali pročitati i rastumačiti narodu.

U dijelu teksta o mjerama lične zaštite koji slijedi kaže se: „*Ove mjere se u prvom redu sastoje u održavanju zdravlja i mirne duše.*“

Za uslove aktuelne pandemije kolere, jedan zaključak, koji je danas itekako važan i bitan.

„*Pouka:*

Kolera je zarazna bolest koja potiče iz srednje Indije.

Klica je toj bolesti organizam, koji se prostim okom ne da razabradi.

Bolest se prenosi izmetinama onih, koji su od kolere oboljeli, u svim onim mjestima i predmetima, koji su tijem izmetinma okuženi. To su: zahodi, jame pod zahodima, odvodni kanali, isto tako često i bunari, kad su prvima tako blizu, da se sadržina njihova može u bunare procjediti; za tim pod i zidovi vlažnih, newjetrenih stanova; gnoj i ini otpaci, kad izmetine kokerske dospiju u njih; rublje i posteljina, pokućstvo, posugje, čilimi, jastuci, pokrivala, odjeća, jestvine, kad u dodir dogju s onima, koji su oboljeli od kolere.

Čini se, da i žive životinje mogu raznositи kuživo kolere svojom dlakom.

Izmetine kolere, dok su svježe, nijesu kužne. One istom onda mogu okužiti, kad stanu prelaziti u trulež.

S toga su razloga mrtva tijela onih, koji od kolere pomru, pa već stanu truniti, isto tako odjeća i rublje, koje je okaljano kokerskim izmetinama i duže vremena ležalo, osobito opasni, dočim nije opasan dodir s bolesnicima, koji od kolere boluju; ni njihovim dahom ni isparenjem.

Kolerski otrov dospijeva u tijelo čovječije vazduhom, isto tako jelom i pićem, ako su okuženi izmetinama kokerskim.

Epidemijom razvija se kolera, ako tome prijaju okolnosti mesta i vremena. Takve mjestne, koleri pogodne okolnosti pruža vlažno popustljivo zemljишte naročito ako su u njemu životinjski i biljni otpatci, koji trunu.

S obzirom na vrijeme potpomaže širenje kolere osobito toplije godišnje doba.

Svaki čovjek ne nagnje na koleru. Ali niko nije siguran od nje.

Bojažljivost, kao i zdravlju škodljiv način života, naročito dijetetičke pogreške pospješuju oboljevanje od kolere.

Kolera se ne pojavljuje na jednoć u cijelom kotaru, nego se pri postanju swome steže na pojedine kuće i gomile kuća, pak se njezino širenje prikladnim odredbama u mnogim prilikama može zapriječiti.

S toga je dalje važno, da se odmah pri prvom slučaju prihvate energične mjere.

Mjere zaštite

Ove su stranom opšte, stranom zasebne.

1. Kako valja urediti saobraćaj.

Pošto se cijele zemlje ili predjeli ne mogu sasvim ograditi, to neka se svak čuva, da ne dogje za duže vrijeme u dodir s putnicima, koji dolaze iz okuženih mjeseta ili predjela, jer se nikad ne može znati, da li ti putnici sami, ili pak predmeti, što ih sa sobom nose, nijesu okuženi kokerskim otrovom.

S toga razloga traže propisi, koji u tom pravcu postoje, da se čisto drže stanice brodarske i željezničke, hoteli, gostione i da im se zahodi redovno raskuživaju. S toga se razloga, kad se gdje kolera epidemički pojavi, zabranjuju sajmovi, crkveni godovi, mrtvačke straže, kao i ma kakvo sabirenje ljudstva u većim gomilama.

2. U pogledu javne čistoće i reda.

Čistoća i red broje se u najkreščija sredstva protiv kolere.

Treba dakle uvijek sve životinjske i biljne otpatke, gnojišta, smrdljive kaljuže od sokaka, dvorišta i iz blizine bunara uklanjati.

Zahode, koji treba da nikad nijesu blizu bunara ili stanova, treba valjano čistiti i raskuživati.

Otvorene Jame ili otvorene kanale, u kojima ima ljudskih ili životinjskih izmetina, treba ukloniti. Gdje se to ne može, treba takve jame i kanale često isprazniti i isplahnuti.

Stanove treba bijeliti i vjetriti, pod treba često istrti i za tim suh držati.

Dalje slijede detaljne mjere:

3. Raskuživanje (Desinfekcija)

Raskuživanje izmetina

Raskuživanje vode za piće

Raskuživanje mrtvaca

Raskuživanje bolesničke sobe i pokućstva u njoj

Raskuživanje okuženih kuća

Nakon toga slijede detaljne mjere o ličnoj zaštiti

Mjere lične zaštite

Ove se u prvom redu sastoje u održavanju zdravlja i mirne duše.

Nije nužno, da onaj, koji je privikao urednoj i dovoljnoj hrani, mijenja taj svoj način života

Vino i duhovita pića neka osobito oni u većoj mjeri ne piju, koji na to nijesu privikli, jer je to opasno.

Treba se kloniti svega, što nije probitačno za probavu, naročito pak masnih jela, pokvarena mesa i kobasica. Ribe neka se jedu samo svježe, dobro ispečene ili svarene, rgjav hljeb, gljive i nezrelo voće sasvim je škodljivo.

U pogledu hrane treba se držati uredna i razložna života.

Treba se pomno čuvati svakog nazeba, te se preporučuje, da se pri tom upotrebljuju pasovi ili duge košulje od flanela i zgodna obuća.

Odjeću treba uopće birati prema vremenu i tako, da čuva od nazeba i mokrine.

Ne valja spavati na polju na goloj zemlji. Osobe koje goje bolesnike u koleri, ili se blizu njih zadržavaju, neka ispiru usta razvodnjenim octom, a ruke Peru karbonalnom vodom, osobito prije jela.

Opasno je jesti u sobi, gdje leže bolesnici u koleri, te se toga za to treba čuvati.

Dok vlada zarazna kolera, treba paziti na svaku smetnju probave, na svako popuštanje apetita osobitom pak na žešći otvor, spojen s grčevima po trbuhi ili proljev.

Napadanje kolere počinje proljevom bez bola, tzv. Premonitorskim proljevom. Poslije nekoliko sati ili dana nastupa kolera, ako se protiv toga za vremena nije upotrebilo, šta treba.

S toga je svaki u svome interesu dužan, da čim osjeti proljev, odmah legne u krevet, da ništa ne jede osim čorbe ili crne kave, i da odmah zatraži liječničku pomoć.

Ako je proljev čest, a bolesnik se osjeća slab, onda je dobro položiti ga u krevet još prije nego što ljekar dogje te mu davati čaj od titrice (kamile) ili melise.

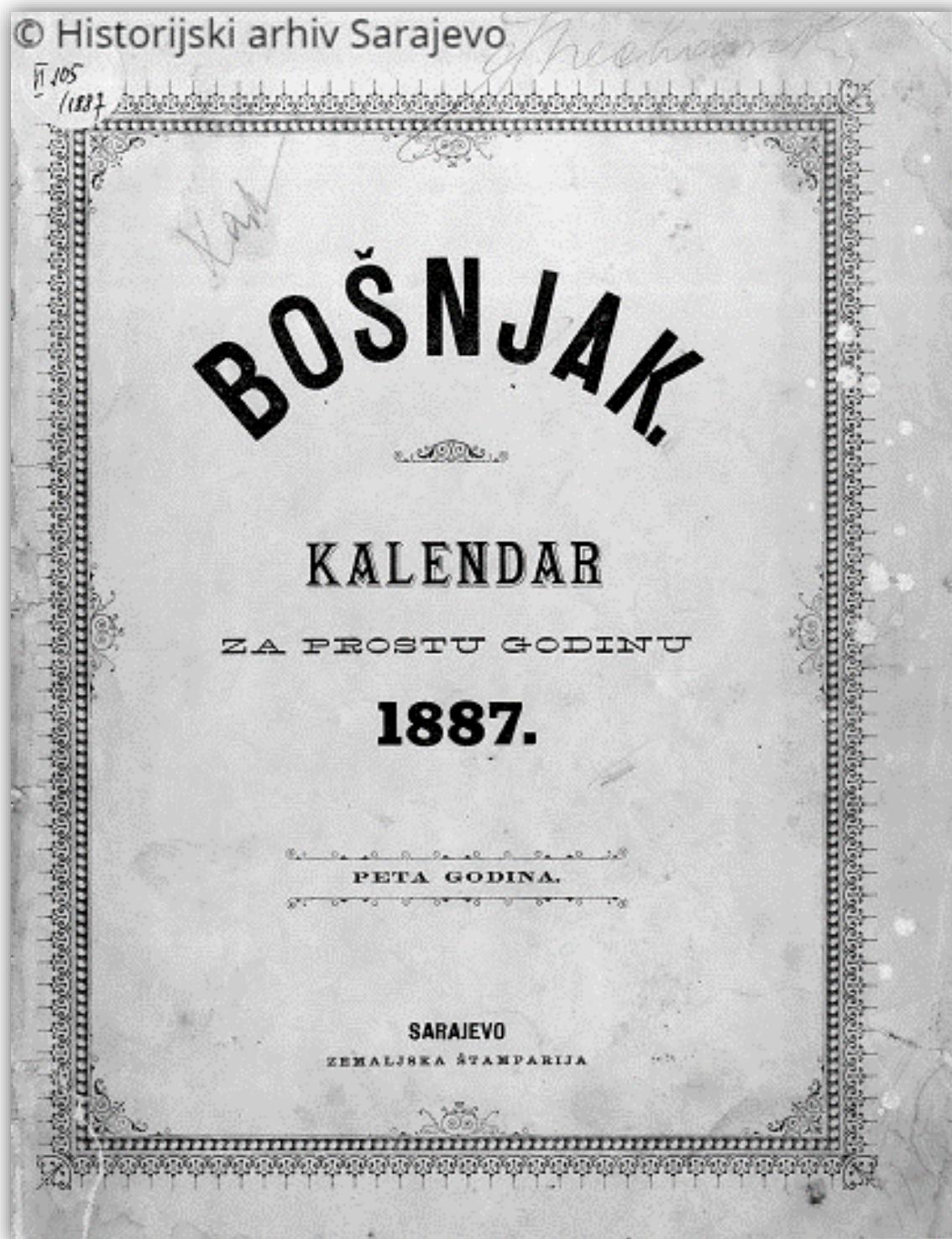
Znakovi su kolere: mučnost, proljevi, bljuvanje, velika žegj, hladnoća ruku i nogu.

Kad se kolera razvije, bude koža po svem tijelu hladna, lice pomodri, oči upanu, proljev je i bljuvanje često, izmetine su i što se izbaci bez boje, mutni. Nadogru grčevi, ponajviše u goljenicama; glas oslabi i promukne, mokraća postane teći. Takim bolesnicima dobro je u čaj ili u crnu kavu mijesati rumu ili rakije.

Tijelo kad hladni, osobito ruke i noge treba umočiti u tople marame, pa ga trti, a mogu se upotrebiti i tople ciglje ili ploske. Protiv bljuvanja preporučuje se da se bolesniku da guta komadiće leda ili male obroke hladne vode. Tako treba postupati, dok ne dogje ljekar.

Jake ili nepoznate lijekove, kako ih na mnogim mjestima prodaju, ne treba upotrebljavati, ako ljekar ne naredi."

(Izvor: Biblioteka, Kalendar „Bošnjak“ 1887. godina, str. 46,47,48. Historijski arhiv Sarajevo)

Šta gledaš moju majku, 1898. g.

U mađarskom časopisu *Magyar Geniusz* iz 1898. godine objavljen je malo duži tekst o Mostaru autora Pasztor Jozsefa, pod naslovom: „Mostar, sa slikama nama već poznatog slikara Leo Arndta“:

„*Mostar.*

Dok šetamo ulicama Mostara, okruženi smo rojem dječice, zureći u nas, u naše engleske šešire. Ovdje je tako ugodna toplina u opuštenom dobrom raspoloženju ulice, što je i posebnost naših talijanskih primorskih gradova. Mostar je izuzetno lijep grad, svjetla priča iz sjaja srednjeg vijeka, gdje su ruke boga i čovjeka raskošem raspršili svaku nijansu svojih lijepih boja. Ruševne kamene kuće, ratne relikvije rimskog doba i vitezova, nove, lišćem obrasle zidine, žučkastosmeđe gromade krša koje okružuju grad i veličanstveno korito Narente stupaju se u nevjerljatan osebujni sklad, što nam daje dojam da je Istok ovdje tek napola prisutan; kao da morsko-plava Narenta teče unatrag s Jadrana, donoseći sa sobom divan sjaj morsko-plave boje, talijansku kulturu mora i nasmiješeno raspoloženje.

Zanimljivo, ali već u velikoj mjeri europsku sliku Mostaru pruža glavna ulica, u kojoj trgovine imigrantskih trgovaca, kafane te vojne i administrativne zgrade izgrađene nakon okupacije, daju zapadnjački karakter ulice. Ulični život također je poput Istoka koji je ovdje samo gost. Međutim, dok kročimo na svjetski poznati kameni most koji se izvija između dviju obala Narente, kao zagovornik kulture novijeg doba, s druge strane mosta čujemo tutnjavu istočnjačkog života: u svojoj netaknutoj, izvornoj, šarolikoj životopisnosti. Prešli smo smjeli luk mosta, koliko li su ratobornih legija istrošenog kamenja, koliko li bolnih rana mogli svjedočiti ljudskoj žudnji za moći. Sada je mir posvuda, zelena mahovina prekriva tužna sjećanja u novije vrijeme. Skupina mađarskih regruta juri kraj nas, naši su i ovdje lijepi, dosadilo im je ovdje daleko od svojih kuća.

»Kako ste ovdje na bosanskoj zemlji?«, pitamo neke naše zemljake. Stoe uokolo, riječ slatki dom spušta im se iz usta. Uvijek razgovaraju među sobom, ali zvon njihova jezika tako im je sladak. »Pa, ovdje i nije tako dobro, planine su doboga velike, a onda ne možete ni s kim razgovarati, izvan vojarne prestaje mađarski svijet«, odgovara zgodno dijete iz Velike ravnice. »Kako stojimo u stvarima koje volimo?« Na ovo pitanje, svako lice ispod kapice blijadi, a glasnogovornik društva izgovara: «Ah nikako! Pa, što možeš učiniti? S ovim zamotanim Turkinjama, one su tako zapakirane ni uši im se ne vide!« Konačno, ovo je također europski izgled.

Ispod nas Narenta ljubi sive stijene koje se njišu u vodi i pogdjekoje grmlje granata (šipka op. prev.) i smokava koje prekrivaju visoku obalu, tu i tamo, kao da anđeoske ruke pušu srebrnim nitima: pjenušava voda nestošno svjetlucajući pada; ponegdje u većoj količini obasjana sunčevom svjetlošću u tisuću boja! Voda pada u slapovima, a njezine bijele iskre kao da kapaju iz titanskih ruku na kamenje veličine kuće koje je razbacano u rijeci. I ovdje su muslimani mogli odabrati svoje mjesto boravka, a lijeva obala rijeke bila je poput oaze među zastrašujućim dimenzijama neplodnog krša. Kuće, kao raštrkane u šumi, izgubljene su u svježem raju vatreno crvenih narova i vrtova smokava. Bujna trava prošarana poljskim cvijećem prekriva dvorišta, a cijeli je dio grada pun je slatke harmonije i buke potoka.

Među lišćem, gdje je protok vode jači, brzaci vode vrte mlinске kotače, ti su mlinovi zanimljivi specijaliteti Bosne i Hercegovine, kao i kafane tzv. Narodne kafane. Ako je kafana stvarno turska, riječ je o cijelom katu bosanske kuće, bez ikakvih toaleta. U Hercegovini ili netaknutom Mostaru način gradnje je sasvim drugačiji od onog u Bosni, jer nema šume, nema drveta, a kuće su građene od talijanskog kamena, dok su u Bosni građene po uzoru na turske poludrvene kuće, pa su i kafane različite. Uglavnom su usred velikih vrtova, gdje ptičja pjesma i čavrjanje pružaju kafansku glazbu; kuhaju kafu vani na otvorenom i tamo je i konzumiraju, u zgradu poput kolibe ulaze samo kad je loše vrijeme. Oprema kafana je jednostavna, ali nama zanimljiva. Najvažniji komad namještaja za orijentalnu udobnost je kotao. Sve je to tako često korišten komad namještaja na cijelom Istoku da nas ovdje nije iznenadio, izgrađen je zajedno s kućom i nalazi se uza zid od dasaka koji okružuje tri strane kafane, jedno dva metra široku klupu od dasaka, prekrivenu tepihom kao prostirkom. Zamislite sebe u takvoj kafani. U svakom slučaju, prije nego što uđemo, oprostimo se od Europe i stavimo svoje dokumente u džep. Isprva niti jedan konobar neće skočiti i pomaknuti svoju impozantnu masnu glavu.

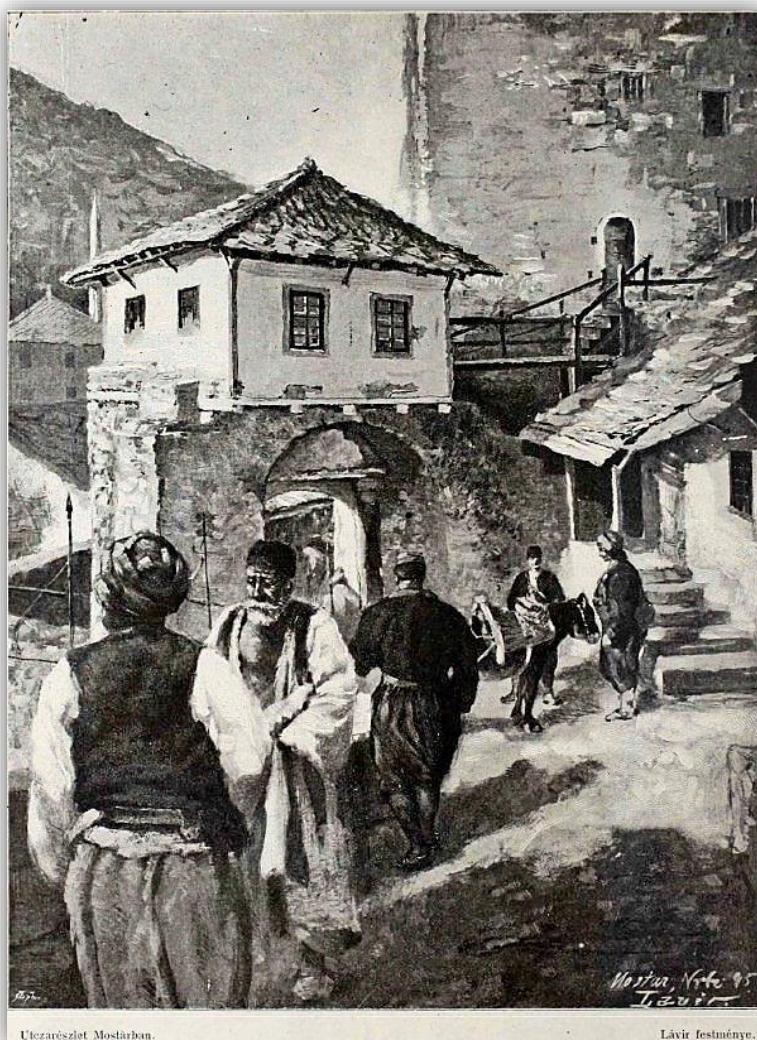
Dobri stara kafedžija Ali upravo se pojавio u živahnom stavu; prema istočnjačkom konceptu, živahno ophodenje znači vađenje čibuka iz usta svakih četvrt sata kako bi odgovorili jednu riječ. Dobri Ali kafedžija nije baš za primjer, samo glasno Dobardan! »merhaba« gunda među zubima u znak pozdrava. Krajnje je ravnodušan dok pijemo kafu ili čekamo dok se ne smirimo, čak i sasvim a la turk prekriženim nogama; nego kako drugačije? U izvornoj turskoj kući, posebice u kafani, samo pokoji a la-franka gost je posjećuje, i to tamo gdje se kultura već infiltrirala u kafane. U takvoj je kafani uvijek gužva, a o tome da Ali pravi dobru kafu, crnobijelo svjedoče potezi krede na zadimljenoj gredi, što znači da je Allahovom milošću račun Osman ili Ibrahim efendije već na dvadesetoj ili tridesetoj kafi; ali usprkos tome, on s potpunim duševnim mirom naručuje novu porciju kafe. Ali da vidimo kako nam Ali kuha kafu.

Mišićav momak, glavni podrumar i bačva kafane, u jednom kutu razbijja lagano pržena zrna kave u mužaru od debla breze snažnim udarcima. Vadi sitno smljevenu kafu dobrom šakom i prosijava kroz ručno sito; daljnji postupak je pod profesionalnom rukom gospodina Alija. Ali vadi bakreni ibrik, u njega stavlja kao brašno mljevenu kafu, prelije šećernom vodom i stavi je na žar koji gori na jednostavnom štednjaku, mijesajući žlicom dok ključa; time se kava čisti, jer talog ostaje na dnu posude. Zatim raspoređuje kafu u malene kovane bakrene džezve i stavlja ih na limene tacne s porculanskom šalicom, donoseći ih ispred gosta. Švapski gosti (stranci) svakako dobivaju šećer, domoroci piju gorku kafu. Čim se kafa izlije u šalicu, ispija se zaista ugodno piće s orijentalnom požudom; ovaj način kuhanja kafe ostavlja ugodan okus. Držać žara, »mangale«, ne smije se izostaviti iz opreme kafane. To je peharasta posuda različitih veličina, ispunjena pepelom i žarom. Žar u mangali koristi se za paljenje cigara ili nargila; Alija svojim mašama vadi komadić žeravice iz mengela i drži ih ispred nosa ako želimo zapaliti cigarete. Sad dolazi nešto što Europljani ne razumiju, a u tome mogu uživati samo vjernici u Allaha. Stari musliman derviškog lica, koji sat vremena puši nargile preko puta nas i govori samo jednom u pola sata kad zatraži kafu – bez riječi gleda u nos svoje papuče, gleda, gleda, minutima, satima, a da mu se mišići lica ne mijenjaju; oko njega se sve može dogoditi, on već leži u zagrljaju Muhameda; zamišlja svojom bujnom maštom i religioznim divljenjem sve radosti previše svjetovnog života, rijeke nabujale medom i ružinom vodom, vječno mlađi uragan pjesme i prekrasno carstvo proroka; on ovdje na zemlji ima samo tijelo u požudnom opijenju, a duša iznad njega lebdi daleko od bilo kakve aktivnosti i svjetovnih grijeha u vilinskom svijetu vječne sreće.

Kad mir sutona padne na grad, područje oko šadrvana bi oživjelo, ima ih mnogo, mnogo

u muhamedanskim gradovima, ukrašeni su arapskim rečenicama, i bez obzira koliko bogati bili to vjersko pranje ispunjava svoju svrhu. Muškarci svoje pobožno pranje završavaju prije sumraka, djevojčice dolaze sa svojim bakrenim ili limenim posudama za vodu do izvora. Ove ljupke djevojke blijedog lica sramežljivo i pametno gledaju u nas svojim tamno smeđim očima, imaju neku šarmantnu orijentalnu toplinu u svom izgledu, oči im blistaju bogatim emotivnim svjetom Istoka. Svoju poželjnost potiču slikovitom odjećom, koketnim malim fesom koji prekriva kovrčavu glavu, zlatnicima koji blistaju između crnih ili crvenoplavih niti kose, svjetlom bijelom košuljom od fine tkanine, malim zlatnim vezenim prslukom crvene ili plave boje i cvjetnim obiljem.

Prolazeći redovima kuća izgrađenih u talijanskom stilu, nehotice doživljavamo slatku zabludu. Nalazimo se u dijelu predgrađa u kojem zapravo ne zalaze ljudi koji nose hlače kao mi. Kao da nas je karnevalskom idejom očarala ova raznolika orijentalna priča, ovdje među talijanskim kućama. Iza poluotvorenih vrata, nehotice čujem ljubazan razgovor; u sumraku obrisa jedva vidim dvije ženske figure, kad mi pristupi sićušna djevojčica, velika poput moje šake, bljesne mi bijesnim očima i više mi: »Šta gledaš, moju majku?« Dakle, mi smo u stvarnom istočnom svijetu! . . .

Crtež slikara Leo Arndta, „Mostar“ iz 1898.

U parku hotela Narenta ponovno smo u Europi, k.u.k. junaci ovdje uz plinsko svjetlo gledaju prelijepo vatrene kršćanske bosanske djevojke. Koprena spokoja pada na grad, ogledalo Narente ljubi srebrnasto noćno svjetlo, između drveća i među lišćem u tišini usnulih ulica grad sada korača samo tiho, tiho u bajku istočnih priča."

(Prevod: Tibor Vrančić)

Izbori u Mostaru, 1900. g.

U listu „Bošnjak” od 6. septembra 1900. objavljena su imena načelnika, dvojice donačelnika i imena gradskih vijećnika. Prema statutu grada Mostara iz 1891 godine, načelnika, dvojicu donačelnika i šestoricu vijećnika je birala Zemaljska vlada, dok su ostale vijećnike, njih 11, kao i njihove zamjenike, birali građani Mostara.

Pravo glasa je bilo aktivno i pasivno. Aktivno pravo glasa su imali samo punoljetni muškarci koji su rođeni u Mostaru, dok su pasivno pravo glasa imali oni koji žive u Mostaru duže od 5 godina, imaju preko 30 godina starosti i plaćaju barem tri puta veći porez nego aktivni glasač. U gradsko vijeće nisu mogli biti izabrani: činovnici, svećenici, učitelji, advokati i njihovi pomoćnici i svi oni koji su u poslovnoj vezi s gradskom općinom. Gradski vijećnici koji bi bili nemarni i ne bi ispunjavali svoje dužnosti bili bi kažnjavani novčanom kaznom u iznosu od 10 do 100 forinti, što bi danas iznosilo 250 KM do 2500 KM.

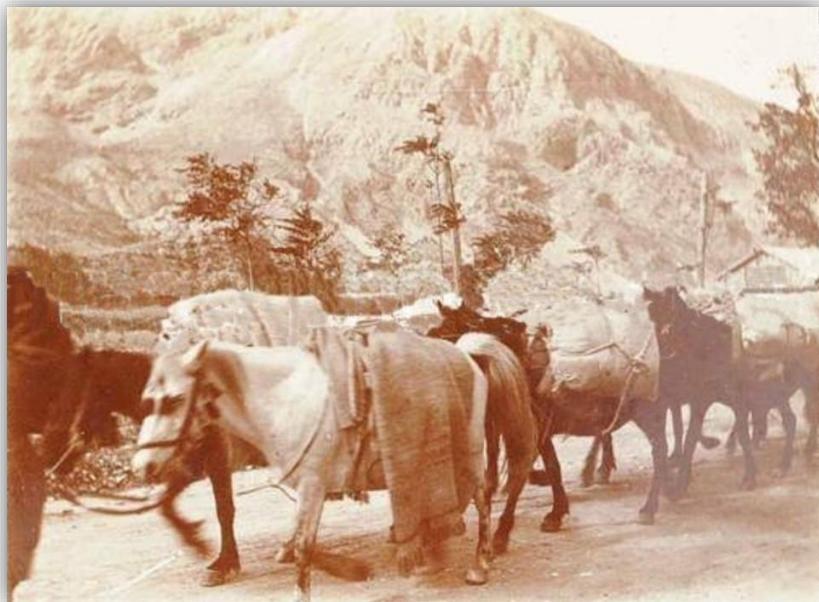

Glavna ulica u Mostaru, 1900. g.

Kiridžije kod južnog logora, 1900-ih

Kiridžija, kirajdžija, kirijaš je riječ koja označava osobu koja izvršava neki posao za kiriju, pa tako imamo: kirajdžija, koji je podstanar; koji plaća kiriju za zakup stana ili prostora. Pored toga imamo i značenje kirijaš, kiridžija, koja označava osobu koja za novac prevozi robu zaprežnim kolima, ili konjima. Bili su preteče današnjih šofera i autoprevoznika.

Ti su ljudi u davna vremena za svoju zaradu, prenosili robu iz jednog mjesta u drugo na svojim konjima i magarcima. I po čelopuku, kiši, buri, ledu i snijegu. Težak i opasan posao ih je natjerao da budu tvrđi i od životinja koje nose teret. Bili su na udaru i vuku i hajduku i samovolji lokalnih feudalaca. Radi toga su bili i dobro naoružani i vješti s konjima i magarcima, a još im je trebalo pameti da se

Kirajdžije u pokretu, kod Južnog logora u Mostaru oko 1900. g.

bave trgovačkim poslom. Dolaskom Austro-Ugarske Monarhije hajdučija se polako smanjivala, ali se pojavio novi neprijatelj s kojim se nisu mogli izboriti – željeznica. Prugom je roba isla brže, lakše i sigurnije, pa se njihov obim posla smanjivao, a nekadašnja duga putovanja svela su se na lokalne razmjene. Pojavom auta i kamiona i taj lokalni posao je opadao, pa su oko 1950-ih godina zadnje kiridžije nestale iz Mostara, ostalo ih je još neko vrijeme po okolnim selima, ali je i njih stiglo i pregazilo moderno doba. O kiridžijama je pisao i Šantić, koji se, baveći se porodičnim poslom, sigurno često susretao s njima...

(Pisao: Armin Džabirov)

*„Gora strijemi. Strmenih ždrijela
Miriše smola čamova i smreke.
Gori, visoko, u račvama jela,
Izgara mjesec. Ni glasa ni jeke.
Pusto. Tek doli, gdje Drina krivuda,
Pod hrastom sjede kiridžije neke.
U Sarajevo put ih vodi tuda.
Pred njima vatra kô zora se žari,
Pa crven trepti po družini svuda...“*

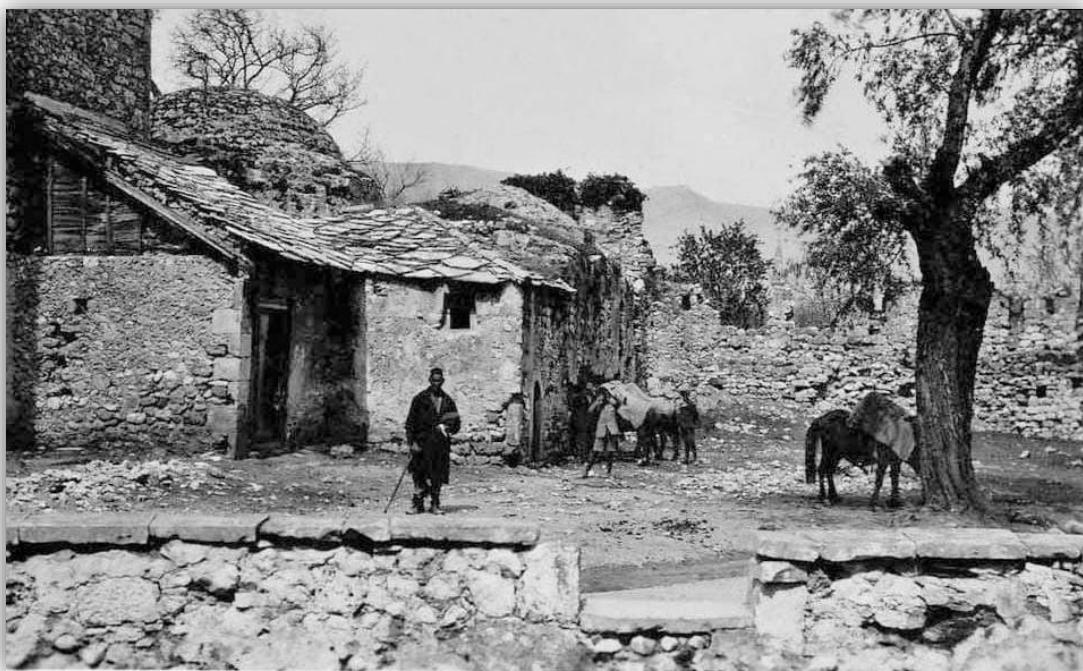
(iz pjesme „Kiridžije”, 1912. g.)

Hadži-Kurtova džamija - Tabačica.

Stara mostarska Tabhana smještena je kod ušća Radobolje u Neretvu. U prostor današnje Ttabhane, Gornje ili Velike Tabhane, tabaci su se preselili prije 1664. godine.

Tabački esnaf, zbog specifičnoga mirisa kože, bio je jedini u čaršiji koji je imao svoju džamiju. Tabačica (Hadži Kurtova) džamija sagrađena je u 16. stoljeću na jednom kraku Radobolje, zasvođenom s dva kamena svoda, pa je zato poznata i kao „džamija u kojoj se imam nalazi na suhu, a džemat u vodi“. Uz džamiju se nalazi Čejvan-begov hamam, a isti je vakif sagradio i Krivu čupriju na Radobolji.

Ova džamija u Priječkoj čaršiji izgrađena je na prelazu iz XVI. u XVII. stoljeće, a vakuf je Hadži-Kurtov o kojem se slabo zna, jer je kroz stoljeća izgubljena njegova vakufnama. Priča kaže da su u izgradnji džamije učestvovali i mostarski tabaci, pa su jednom prilikom, nakon što su neke grede otpilane kraće nego što je trebalo, uzeli razvlačiti te grede kao da je koža. Pa tako nastade izreka „Razvukli k'o tabaci gredu.“ I svoje drugo ime je dobila po džamiji, izgrađenoj ispred Tabhane. U nju su najviše dolazili pripadnici tabačkog esnafa i u toj džamiji je njima počinjao i završavao radni dan. Nekad su uz džamiju bile i kovačke radnje i mlinice. Vjerovatno je mjesto njene izgradnje, centar trgovacko-zanatske čaršije, razlog zašto nema svoj harem. Prilikom revitalizacije Starog grada 1950-ih, obnovljena je i Tabačica džamija i stavljena pod zaštitu države, a u novije vrijeme, kao dio kompleksa Starog grada, nalazi se pod zaštitom UNESCO-a. Tabačica je i sada okružena trgovcima i zanatlijama i nekim novim putnicima-namjernicima, koji se sada zovu turisti...

Hamam ispred Tabačice džamije, 1900.

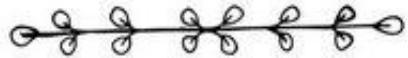
Putopis o Mostaru u dvije rečenice, 1894. g.

U časopisu „The Eclectic Magazine“ iz 1894. godine objavljen je tekst autora M. de Blowitza, pod naslovom “A Trio to Bosnia-Herzegovina”, s kratkim opisom posjeta Mostaru, a kao prilog su postavljene dvije gravure Starog mosta,

Do pronalaženja ovog teksta, bili smo mišljenja, da niko nije kraće opisao Mostar kao što je to uradio William Le Queux, u samo dvije rečenice, a njemu se Mostar nije svidio.

Francuski novinar, češkog porijekla, Henri Georges de Blowitz to je uradio u jednoj rečenici, a njemu su se Mostar, a izgleda i mostarsko vino, jako svidjeli.

„Sada smo se spremali da pređemo u Hercegovinu, da posjetimo njen glavni grad Mostar. Vatreni Mostar, čije toplo vino prodire u srce kao radosna, gorljiva zraka sunčeve svjetlosti; Mostar, čiji se minareti dižu sa kamenitih zidova do brda koja ga okružuju, i čiji sivi most je najsmjelije, najmoćnije i karakterno djelo koju je balkanska umjetnost zavještala vremenima koja tek dolaze.“

Novi dio grada, 1910. g.

U američkim novinama „The Evening Star“ dana 28. Maja 1910. g. objavljen je sljedeći tekst:

„Novi grad, koji se izgradio nakon austrijske okupacije, prostire se na drugoj obali urlajuće Neretve, rijeke s ogromnom snagom, koja ima najčudnije obale koje ste ikad vidjeli. Te obale su neka vrsta konglomeratnih stijena, meke i porozne, u kojima je voda izdubila pećine, velike i male. Na nekim mjestima obale su tako izdubljene, da izgledaju kao da boluju od velikih boginja. U novom dijelu Mostara nalaze se duge, široke, čiste i sjenovite ulice, koje su drugačije od uskih i krivudavih ulica u starom dijelu grada. Kuće austrijskih službenika, vojnih oficira, domovi trgovaca i drugih ljudi od struke koji su došli ovdje, su isti kao i u bilo kojem drugom austrijskom gradu. Bulevar i šetalište, s četverostrukim redovima drveća koje zasjenjuju cestu i trotoar tokom sunčanog popodneva, vrvi austrijskim stanovnicima. Vladine zgrade, vojni štab, zgrada suda, vojna škola su nove i lijepo građevine, dok je zgrada rimokatoličkog biskupa najljepša građevina u gradu. Novi dućani, ispunjeni evropskom robom, polako istiskuju domaću robu koja se prodaje u malim i mračnim sobama. Doduše, vidjeli smo nekoliko austrijskih žena, vjerovatno žene od oficira, kako kupuju orientalnu robu na bazarama - providne tkanine od svile i pamuka, prošivene zlatnim i srebrnim vezom.“

(Prevod: Armin Džabirov)

Zemlja, ljudi, nošnje, običaji, 1908. g.

O Bosni i Hercegovini, prirodi, njenim ljudima, kućama, nošnji i običajima zanimljiv tekst napisao je autor *dr. Hugo Hartmann* u knjizi „Islam u Bosni i Hercegovini, Mostar Foča i Sarajevo, foto izvještaj iz 1908. godine.“ Uz tekst je postavio i fotografije iz tog perioda.

„Politički događaji zadnjih mjeseci ponovo su upravili pogled svijeta na jednu, do sada malo zapaženu zemlju, Bosnu i Hercegovinu.

Nekolicina ljudi, koji su zemlju upoznali do sada, zavoljeli su je i čeznu za tim da je mogu posjetiti opet i iznova. Upravo ovaj novi dio austrijskog carstva nudi obilje zanimljivosti u svakom pogledu.

Bosna i Hercegovina su dvije planinske zemlje i krajolik se međusobno jako razlikuje, jer u prvoj zemlji prevladava šuma, koja zauzima više od polovine tla; s druge strane u Hercegovini, pogled na drvo je nešto neuobičajeno. Planinski lanci protežu se bez drveća i potpuno su goli. Raznolikost zemlje vidljiva je i na kućama. Na slikama, koje nam pokazuju ulicu u Sarajevu, glavnom gradu Bosne, vidimo male turske drvene kućice prekrivene drvenom šindrom. S druge strane, na slici u Mostaru vidimo krovove kuća od škriljevca, drvo je ovdje skupo, ali je kamen zato jeftin. U Hercegovini često možete vidjeti kuće koje se više ne koriste, čiji su zidovi od kamena ostavljeni mirno da stoje, ali su grede i rogovi kuće uklonjeni do posljednjeg komada drveta.

Još zanimljiviji od pejzaža su ljudi koji ga naseljavaju. Posebno nas privlače Turci, kako se ukratko zovu bosanski Muhamedanci. Žene uglavnom nose jašmak, veo na licu i drugi šal, šamiju, preko glave, tako da između njih ostaje samo uski prorez za oči; njihova je figura u potpunosti pokrivena ogrtačem, feredžom. Samo devojčicama je dozvoljeno da nesmetano šetaju ulicom u dimijama (sl. P. 1957). Kršćanske Bošnjakinje se takođe oblače na isti način, osim što skidaju veo sa lica (sl. S. 1956). Muškarci uglavnom nose fes, crvenu kapu: Mohamedanci oko svog fesa omotavaju platno, turban, koji je za sveštenika hodžu bijele boje, a za hodočasnike u Meku, hadžije, sa zlatnim vezom boje slonovače, a za derviše, mohamedanske monahe, zelene je boje. Ostali nose crvenu ili bijelu tkaninu s raznobojnim cvijećem utkanim u turban. Kao obuća, popularni su opanci s visoko uzdignutim vrhom. Odjeća seljaka sastoji se od pantalona koje su vidljive do koljena, a zatim od svojevrsne dokoljenice, čija je stražnja strana toliko dugačka i široka da ide do udubljenja koljena, i jedne vrste platnenog ogrtača sa širokim rukavima, navučenima na tijelo, džemadanom. Slijedi, fermen, bez rukava, dok se zimi nosi ogrtač, gunj. Samo ugledni muškarci nose i dolamu preko farmena, jednu široku sukњu koja doseže do koljena. Bošnjak nosi široki pojas oko tijela, u kojem se čuvaju lula, duhan, novac i oružje.

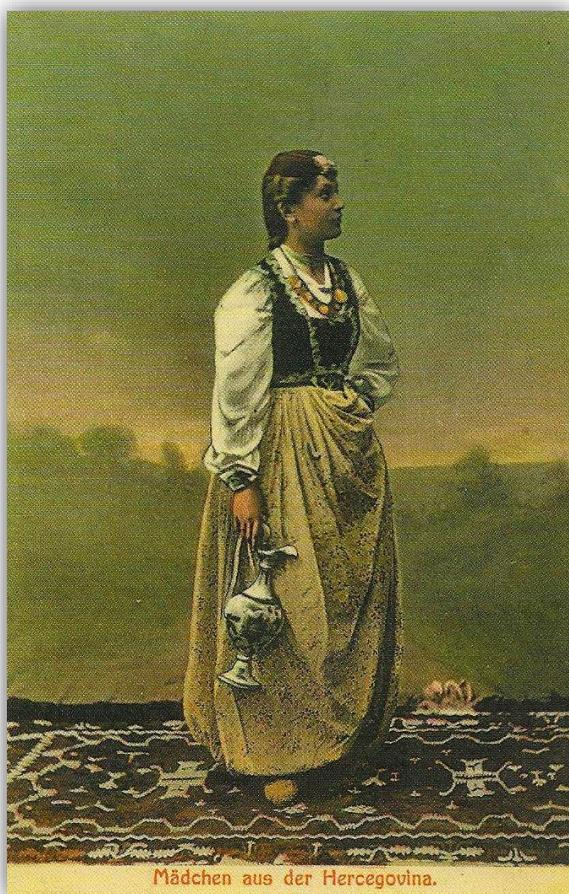
Srebrni nakit je veoma popularan i kod muškaraca i kod žena. Teški privjesci od novčića spuštaju se s vrata preko grudi žena, ili lijepi filigranski privjesci, na rubu tepeluka, ženske kapice s novčićima. Imućniji ljudi na prstima nosi široke, teške srebrne prstenove s velikim rubinima i drugim dragim kamenjem.

Sve dok su Bošnjaci pripadali Turskom carstvu, bili su izgubljeni u istoj indolenciji kao i ostali narodi. Trideset godina stara austrougarska administracija inzistirala je da se zadrže sve

te kuće, između kojih stoje minareti brojnih džamija. Sada se pojavljuje sve više evropskih zgrada. Gradska vijećnica u Sarajevu, gimnazija u Mostaru, sagrađene u pseudo-maurskom stilu, također su nova gradnja.

Usporedba ovih slika sasvim nam jasno pokazuje napredak glavnog grada i zemlje. Sada kada je Austro-Ugarska u neograničenom, trajnom posjedu ove zemlje, ona će, u svom najboljem interesu, uložiti dvostruki napor da ova divna zemlja bude šo naprednija u ekonomskom i kulturnom pogledu."

(Preveo: Smail Šago)

Njegovo veličanstvo u Mostaru, 1910. g.

U časopisu Musavat, broj 50. od 8. juna 1910. godine objavljen je prigodan tekst o posjetu cara Franje Josipa Mostaru, 3. juna 1910. godine.

„Njegovo Veličanstvo u Mostaru.

Njegovo Veličanstvo krenulo je iz Sarajeva u petak u 6 sati iz jutra put Mostara. Do stanice kod duhanske fabrike bilo je Njegovo veličanstvo ispraćeno, kao što su ga svečano i dočekali. Usprkos oblačnjem vremenu i ranim jutarnjim sahatima opet su tribine za gledaoce bile dupkom pune.

Njegovo Veličanstvo na putu iz Sarajeva u Mostar ustavljalno se je u Konjicu, gdje je bio najiskrenije i najsrdaćnije pozdravljen i primljen.

Iz Konjica se je krenulo Njegovo Veličanstvo put Mostara, koji je bio mnogo svečanije iskićen, nego samo Sarajevo, i to inicijativom samih građana, a ne kao što je u nas u Sarajevu bilo troškom općine.

Na željezničkoj stanici napravila je gradska općina krasan paviljon, u kome su Njegovo Veličanstvo, čim je izašlo iz vagona, pozdravila razna izaslanstva. Put, kojim će Njegovo Veličanstvo proći od vagona kroz paviljon, pa do slavoluka, koga je takogjer podigla gradska općina, kod željezničke stanice u ulaz grada u duljini od 140 metara, pokriće gradonačelnik gosp. Mujaga Komadina o svome trošku sa čilimovima, serdžadama, halijama. Kod kafane »Bristol« podigli su o svome trošku krasan slavoluk g g. Hadži Salih i Ibrahim Ribica.

Čitava varoš podijeljena je u tri rajona i to:

Muslimani počam od Musale kroz Sauervaldovu ulicu pa do Karagjozbegove džamije iskitili su sokake vijencima od raznog zelenila. Kod Musale podigli su lijep slavoluk. Od Karagjozbegove džamije biće čitav Karagjozbegov sokak pokriven halijama, čilimima, na vrh koga je podignut opet krasan slavoluk. Odatle pa do kirathane okićen je raznim zelenilom i barjacima. Srpsko odjeljenje počimljje od Srpske banke sva do Suhodoline. Na početku odjeljenja kod Srpske banke podignut je krasan i velik slavoluk, a od slavoluka pa sve do Suhodoline, gdje se nalazi drugi još mnogo veći slavoluk, okićen je sokak raznim zelenilom i bajracima i to sve do sokaka Save Bilića.

Kod Ćeđvanbegove džamije na tepi podiglo je muslimansko trgovacko udruženje krasan slavoluk, a iskitilo sokak počam od Save Bilića ulice pa sve do džamije raznim zelenilom i bajracima.

Od slavoluka muslimanskog trgovacko udruženja pa niz Hendek i svu staru čupriju pokriće o svome trošku sa čilimovima, zilijama i serdžedama trgovac g. Šaćir ef. Kajtaz

Počam od Tabačke džamije sokakom pokraj crkve i željeznice pa sve do maltarnice proteže se katoličko odjeljenje, koje je okićeno kroz sve sokake zelenilom i barjacima. Pred crkvom su podigli krasan slavoluk.

Upravo kod malte podigao je lijep slavoluk g. Nikola Spužević.

Kakav je čitav doček učinio utisak na Njegovo Veličanstvo, najbolje govori ovo ručno pismo, koje je Njegovo Veličanstvo upravilo poglavaru zemlje pl. Varešaninu:

Dragi generale infanterije plemeniti Varešanine!

Moje su srce radošću ispunile tople izjave vjernosti i privrženosti, koje su Me svuda na mom putu u ovim lijepim zemljama susrele.

Vidio sam živim zadovoljstvom, da je osjećaj lojalnosti za Moju osobu i za Moj dom zahvatio dubok korjen u svima krugovima stanovništa.

Takogjer Me veseli, što vidim, da je shvatio narod Bosne i Hercegovine kaku je pomoć i zaštitu svoje sigurnosti i svoga napretka dobio time, što sam Ja ove zemlje sa Austro-ugarskom monarhijom spojio.

Dosadašnje tekovine na svima poljima kulture, koje je Moja uprava uspješno rasprostrila među ovim vrijednim i za razvitak sposobnim narodom, pružaju jamstvo, da će već zakonom uređeno, naskoro počinjuće učestvovanje Bosanaca i Hercegovaca u javnim (poslovima njihove domovine, procvat njen novim i snažnim poticanjima pospješiti.

Nalažem Vam, da objavite cijelom narodu ovih zemalja, koje mogavši da posjetim, bijaše za Me radosno zadovoljstvo, Moju zahvalnost na srdačgovci Mome srcu isto tako blizu stoje kao i Moji drugi podanici.

Dano u Mostaru, 3. juna 1910.

Franjo Josip m. p.

Njegovo je Veličanstvo iz naše otadžbine otišlo i mi smo uvjereni, da će onaj Velečanstveni doček, koga su Bosanci i Hercegovci pripremili Njegovom Veličanstvu raspršiti sve one bajke o našoj neloyalnosti, antidinastičnosti i t. d.

Njegovo se je Veličanstvo na svoje oči uvjerilo, ko su i šta su Bosanci i Hercegovci i mi se nadamo, da će ovo uvjerenje i donijeti ploda i koristi ovoj napačenoj grudi i njenim sinovima."

(O posjetu cara Franje Josipa Mostaru detaljnije je pisao Tibor Vrančić u knjizi „Česar na čupriji”, 2013. godine, izdavač Fram Ziral d.o.o. Mostar.)

Sa šetnje, 1926. g.

U listu „Novi Palangar“ broj 1. od 27. marta 1926. godine objavljen je tekst pod naslovom „Sa šetnje“:

„Sa šetnje.

Šetali muž, žena i 3-godišnje dijete, i upravo se peli na jedan brije, najedanput će žena:

„Sjećaš li se dragi mužiću prije 4 godine kad smo na ovom brijevu bili?“

„Ah, da, da sjećam se“,

Sin: „A de sam ja mama bio?“

Žena: „E, tata te nosio do gore, a ja sam te snijela dole“

List pod nazivom Palangar izlazio je tokom 1924. i 1925. godine u Mostaru, a tokom 1926. godine pojavio se list pod nazivom „Novi Palangar“. Da li je ovaj drugi list bio nasljednik prvog, nema pouzdanih podataka, ali se da pretpostaviti, obzirom da se bavio istom tematikom.

Iz 1924. godine sačuvan je samo primjerak lista broj 1., koji je izašao 1. novembra 1924. godine. Obzirom da se radilo o kraju godine, pretpostavka je da je u toj godini izašao samo taj broj lista. Tokom 1925. godine iz štampe je izašlo 6 brojeva lista, a iz 1926. godine sačuvan je samo broj 1. lista „Novi palangar“.

List je štampan na svega četiri stranice i bio je humorističko-satiričnog sadržaja.

Na zadnjoj stranici su pobrojane privatne radnje u Mostaru, u vidu reklama, pa je pretpostavka da je list bio finansiran od strane vlasnika tih radnji.

(Prikupio: Branko Vučina)

Na željezničkoj stanici – odlazak na hadž, 1905. g.

Iz novina „Sphere“, godina je 1905. Na nekoj bosanskoj željezničkoj stanici....

Poznato je da je hadžijama na mjestu tzv. Hadžinske sofe u Mostaru (nalazi se na Tekiji) priređivan veoma pompozan ispraćaj pri polasku na hadž, a i doček kad bi se vraćali. Tokom turske uprave, osim ispraćaja hadžija s ovog mjesta, vršio se i ispraćaj ratnika pri polasku u ratne okršaje. Okupili bi se pod barjak, a domaće stanovništvo bi ih darivalo peksimetima, isplet enim vunenim čarapama i ostalim potrepštinama korisnim u ratovanju. Na ispraćaju hadžija iskupili bi se hodočasnici i mještani te bi se nakon kratke molitve oprštali sa svima prisutnima i kretali put juga pješice ili na konjima. Sve do 1884. godine ispraćaj hadžija se vršio s ovog platoa i tek nakon izgradnje željezničke pruge kroz Mostar ispraćaj se preselio na željezničku stanicu te se time polako zaboravlja Hadžinska sofa.

Nalazimo razglednicu iz 1905. godine, na kojoj se vide hadžije kako se na odlasku na hadž mole i pored zaustavljene kompozicije voza. Tačno mjesto ovog događaja se ne zna. Međutim, zna se da je tek 1906. godine puštena u saobraćaj tzv. istočna pruga (Sarajevo – Višegrad) tako da ovo ne može biti detalj s te uskotračne pruge.

Ispod slike iz starih novina napisan je tekst:

„Svaki muhamedanac mora se moliti pet puta dnevno, unutar 24 sata: prvi put na zalasku sunca, drugi put kada pada noć, treći put u zoru, četvrti put oko podne, peti put poslijepodne. Takva scene, prikazana ovdje na bosanskoj željezničkoj stanici, čini se veoma čudna za zapadnjačke oči i veoma živo nam pomaže da zapamtimo, da je naposljetu Zapad veoma blizu Istoka. Bosna koja je bila pod Turskom do 1878, napravila je veliki napredak onda kada je došla pod upravu Austrije, i praktično čini sastavni dio nje. Ona je najljepša od svih ostalih balkanskih provincija.“

Inače je za odlazak na hadž organiziran prevoz vozom iz (Čapljine) Mostara, Jablanice, Konjica, Sarajeva itd., te vožnjom do Bosanskog Broda. Nadalje, iz Slavonskog Broda putnici bi nastavljali putovanje vozom na pruzi normalnog kolosijeka. Detalj na razglednici po mašti umjetnika mogao bi biti dolinom (kanjonom) Neretve u blizini Prenja (Prenjska vrata) kod Jablanice, najvjerovatnije prije mosta na Alekšinu hanu, gdje je pruga prelazila na drugu stranu Neretve.

Stari Neretvanski most u Mostaru, 1916. g.

U stručnom časopisu „Der Bautechniker“ (Građevinski inženjer), centralnom organu za austrijsko graditeljstvo, u broju 29. od 21. jula 1916. godine objavljen je tekst pod naslovom „Die alte Narentabrücke in Mostar“ (Stari Neretvanski most u Mostaru), autor je bio Josef Pokorny, arhitekt iz Sarajeva.

„*Stari Neretvanski most u Mostaru.*

(Priredio Josef Pokorny, arhitekt u Sarajevu.)

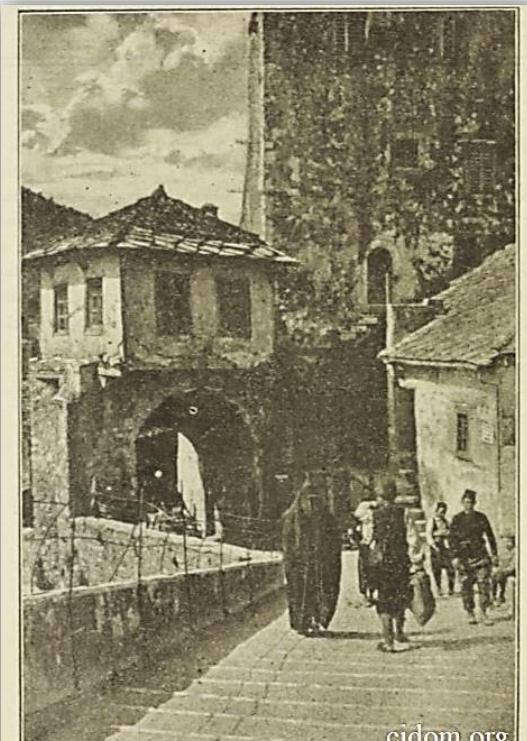
Grad Mostar je dobio ime po riječnom prelazu, koji ovdje postoji od starina, grad- most.

U izvještajima iz 16. stoljeća, postojeće utvrde nazivale su se „kule na mostu na Neretvi“ (castelli al ponte de Narenta). Danas je ovaj most najinteresantniji arhitektonski spomenik u gradu, koji jednim smjelim lukom premoštava kamenito riječno korito, čiji je raspon 30 m, a vrh mosta se nalazi na 20 m iznad nivoa vode. Narod je pričao priču da su most napravili Rimljani, ali je to bilo potpuno pogrešno. Moguće je da su pojedini dijelovi mosta, kao što su upornjaci i dvije kule mosta, rimskog porijekla, jer se unutar mosta još uvijek mogu naći ostaci temelja starije građevine, ali prema trenutnom stanju, nesumnjivo je da most potiče iz turske ere u

Hercegovini, izgrađen od italo-dalmatinskih graditelja. Ovu pretpostavku potkrjepljuje i isklesani natpis - Kudret Kemer, (Luk božanske moći) - i uz to uklesanu 974. hidžretsку godinu, što je 1566. godina naše ere. To znači da je most nastao u vrijeme vladavine sultana Sulejmana Veličanstvenog. Na samom mostu, kao i u njegovoj okolini, do sada nisu pronađeni rimski natpisi ili skulpture. Most i kule sa kapijom u narodu su poznate kao „grad.“ Kule imaju četiri sprata od kojih je jedna nekada bila okružena natkrivenim bedemom, a prije okupacije korištena je kao teška tamnica, a dijelom i kao skladište baruta. Most mogu koristiti samo pješaci, jer su za ostali promet sada otvorena dva moderna nova mosta.

U neposrednoj blizini mosta nalaze se stari mlinovi i dućani, koji čitavoj strukturi daju dio atmosferu sličnu onoj oko mosta Ponte vecchio u Firenci.“

(Prevod: Smail Špago)

Ein Brückenkopf vom Scheitel der Brücke aus gesehen.

Posjet Mostaru, 1918. g.

Tri grafike, s opširnim tekstrom iz Mostara, objavljene su 22. septembra 1918. godine u američkim novinama „*Detroiter Abend-Post*“ (Detroitska večernja pošta), koje su štampane na njemačkom jeziku.

Novinu je 1868. godine osnovao *August Marxhausen*, a pod tim imenom je izlazila sve do 1980. godine, kada je preimenovana u „*Nordamerikanische Wochen Post*“, (Sjevernoamerička nedeljna pošta).

U reportaži o Mostaru iz tog vremena objavljene su tri grafike, napravljene tokom boravka u Mostaru, od strane za sada nepoznatog autora.

Grafika: „*Caffe Luft. Im Hintergrund de Podvelesch*“, u prevodu Kafe Luft, u pozadini Podvelež. (Ovo je očigledno bila greška, u pozadini je brdo Hum).

Prva: u potpisu na njemačkoj gotici ima tekst „*Cafe und Rasierstube im Basar von Mostar (Edhaus? vom Marktplatz)*“, u prevodu: Kafana i brijačnica na pijaci u Mostaru (Pijačni objekat).

Na pazaru

Ako se krene glavnom ulicom Mostara, koja se i zove Glavna ulica, u pravcu Južnog logora, otprilike na polovini puta sa desne strane vidi se mala pijaca. U srednje nalazi se mali objekt koji se sastoji od četiri u kvadrat vezana zasvođena luka i jednog četvorougaonog krova, pokrivenog kamenim pločama, na neki način „Markthalle“, natkrivena tržnica Mostara. Ovaj objekt, kako to i naša slika pokazuje, koji se zapravo sastoji samo od otvora, nosi ime „Cafe Luft“ - kako ga je nazvao rano preminuli prestolonasljednik Rudolph prilikom njegove posjete Mostaru.

Preko dana pijaca je ispunjena manjim grupama malih magaraca, koji revanje shvataju kao glavni zadatak njihovih života, kolonama teglećih konja, na kojima se ovdje dogone proizvodi sa zemlje. Povrće, drvene daske, rezano drvo za loženje glavna je roba trgovanja, a između prodavača i kupaca kreću se zbunjene životinje. Sve ovo najviše liči na maskenbal na otvorenom. Muhamedanci, Srbi i Katolici u njihovo strogo različitoj odjeći, muhamedanske žene pokrivene dugim velovima, te hrišćanske žene i djevojke u šarenoj odjeći uklapaju se u ovu živopisnu sliku punu života. Hodajući okolo redaju se dućan do dućana (dućan – prodajno mjesto), a pazar se zapravo nalazi dalje, dolje u blizini riječice Radobolje, ali i ovdje, kod pijace, trgovci i zanatlije podigli su svoja prodajna mjesta.

Podne u „Cafe Luftu“

Kada oko podne prođe gužva oko pijace, Cafe Luft je prazan, a na malim prostirkama leže Muhamedanci i Srbi, koji uživaju u nacionalnom piću, crnoj kafi i ne radeći ništa. Sasvim u blizini Cafe Lufta dućan ima kafedžija Alija, muhamedanac koji je značajno opsjednut kulturom okupacije. On je jedan šlank, relativno mlađi čovjek i genije u pripremanju prave turske kafe, Kupci i prodavci koji imaju svoja prodajna mjesta, njegovi su podnevni gosti. Svaki od njih kod njega ima svoj posebno otvoreni konto, koji se na najprimitivniji način drži "aktuuelnim".

Na jednom stubu koji nosi drvenu tablu, stavlja se "crtke", a svaki štrih označava jedan ibrik. A jedan ibrik je mesingana, iznutra cinkovana posuda za kafu visine otprilike 10 centimetara, a sadrži otprilike dvije male šolje evropskog formata. Jedan ovakav ibrik košta deset krajcera, a ukusna kafa iz ibrika pije se iz malih porcelanskih šoljica, koje imaju podlošku, također od porculana. Ova prava turska šoljica za kafu nosi ime fildžan. Kada se naveče sunce zađe iza brda neposredno iznad pijace (pogrešno označenog kao Podvelež), i kad se smrači iznad grada, Alija unosi dugi stol u radnju, a sa svake strane na otvore stavi jedan stabilan kanat, kao i malu železnu peć, napunjenu žeravom, postavlja je u jedan ugao, kao i zalihe od svježe popržene kafe, koju je čitavo popodne lupao uz pomoć jedne štange, u jednom drvenoj posudi. Kada on još izvadi kutiju cigareta napravljenu u fabrici duhana u blizini Južnog logora, i uzme cigaretu u ruku, Alija je gotov, i gosti mogu doći.

Na Pazaru

Marktplac Mostara, ili pijaca leži obasjana mjesecевом svjetlosti. Kakav je to Mjesec? U sjevernim zemljama se čini da je duplo veći, kako se uobičajeno da vidjeti. Na tamno plavom nebu stoje zlatno trepćuće zvijezde, kojih se ovdje može vidjeti puno više nego u našoj domovini na sjeveru.

Od Zahuma, dijela grada u kome žive Cigani i siromašnije muhamedansko i srpsko stanovništvo, vratili smo se sa jedne malo duže šetnje. Na moćnom Rimskom mostu, koji premoštava smaragdno šumeću i zahuktalu Narentu, u koju se ulijeva divlja Radobolja, zadržali smo pogled. Okružen brdima, prema sjeveru leži divlji, razuđen kršom, na mjesecini plavo ljubičasto svjetleći turski grad. Tanki minareti se propinju, pored njih mjesecева svjetlost obasjava olovom pokrivenе kupole džamija. Ova slika se čini kao da je iz bajke "Hiljadu i jedne noći"! Silno izbijaju sjećanja na obmane iz djetinstva, kada smo bez daha čitali ove orijentalne bajke, koje su nam odzvanjale, u našoj fantaziji i željeli doprijeti do mjesta, na kojima su junaci iz bajki živjeli i patili. Ipak, stojeći na luku mosta, držali smo se čvrsto za željeznu ogradu, iz koje su izlazili oštiri i dugački vrhovi. Stotine glava su nabijene na ove špiceve tokom turske vladavine. Krv je sa ograde tekla dolje u zeleni tok Narente. Nehotice dotičemo željezne stubove ograde, kao da smo strahovali da na našim rukama ne ostanu tragovi tada prolivene krvi.

Večer u „Cafe Luftu“

Nekoliko koraka dalje, na niže, nalazi se Bazar, nalazi se pijaca, a prema nama iz Cafe Luft dopire nježno svjetlo jedne moderne petrolejske lampe, koja стоји na jednom jedinom stolu. Pored peći čuči Alija i pozdravlja nas sa prijetljiskim "Guten Abend" Dobra veče, uz ovdje uobičajenim dodirom prsiju, njegovih usana i njegovog čela. Za dugim stolom već su sjedili "Becher", bećari, a pred svakim ibrik kafe, a pored mali fildžan.

"Daj nam jedan ibrik Alija!"

"Odmah gospodine" odgovara Alija, i dok on malim mesinganim kahvenim sudom sa dugom željeznom drškom priprema kafu na vatri od drvenog uglja, njegov mali pomoćnik nam donosi maše sa žarom, kako bi zapalili naše cigarete.

Muhamedanci ne vole da pale cigarete šibicom, a meni je to bilo nemoguće utvrditi da li je to odbijanje šibice povezano na vjerskoj osnovi, jer sam Muhamedance video samo kako sa žarom pripaljuju svoje cigarete. I ako mu se ponudi vatrica, čini mu se usluga.

U jednom ugлу ove prostorije, obasjan od vatre iz peći, sjedio je prekrštenih nogu jedan

stariji Turčin, u šafran žutom Rodu i plavim pantalonama, čija sijeda brada padala do grudi. On je nekadašnji čuvar Mostara, koji je okupacijom stavljen u stranu, ali još uvijek obavlja svoju službu, boraveći noću na pijaci. Za mir i red u gradu brine se zaštita prema evropskom uzoru, kao i vojne patrole koje od sjevernog do južnog logor i obrnuto s pauzama, obavljaju svu propisanu maršrutu. "Crveni Dojčmajster", oficiri 84. regimente (sadašnji vlasnik Herzog Alfred von Hoburg-Gotha) zauzimaju najveći dio stola u Kafani. Oni su sestrinska regimneta od "Hoch und Deutschmaister" koja se nalazi u Beču."

Proslava praznika Hanuka u Mostaru, 1920. g.

U časopisu „Židov“, od 1. januara 1920. godine, objavljen je kratki članak o proslavi jevrejskog praznika Hanuka u Mostaru

„Hanuka svečanost u Mostaru.

Na 17 pr. mj. proslavilo je omladinsko mostarsko društvo "Kadima" na lep način ovaj spomen-dan židovskog herojstva.

Omladinsko se društvo veoma rado odazvalo srdačnom pozivu obitelji D. Koen, da kod nje proslavi makebejsku svečanost.

Sakupljenim progovori g. Oskar Rosenfeld prikazavši ukratko historijsku pozadinu te svečanosti i potaknuvši sakupljene na odlučan rad za cijonističku ideju. Gdja. Mirjam Koen recituje iza toga veoma lepu, Rosenfeldovu pesmu "Hanuka svečice" našto sakupljeni oduševljeno otpjevaše "Hatikvu", a kućedomaćica uz običajni ritual zapali svečice. Na to prosledi ugodna kućna zabava."

Hanuka (hebrejski: חֲנֻכָּה, tiberijski: Hānukkāh), također poznat kao Festival svjetla, je osmodnevni židovskih praznik. Slavi se tokom osam noći koje započinju 25. kisleva po židovskom kalendaru, što u gregorijanskom kalendaru može pasti od kraja novembra do kraja decembra.

Tim se praznikom spominje događaj iz 164. p. n. e. kad je, nakon trogodišnjih progona i borbi, ponovno posvećen jeruzalemski Hram. Seleukidski kralj Antioh IV. Epifan, je bio zabranio židovske obrede u Hramu, te uspostavio štovanje Zeusa Olimpskog. To je potaklo židovsku pobunu, u kojoj su ih predvodili Makabejci. Nakon Epifanove smrti Hram je očišćen i ponovno posvećen.

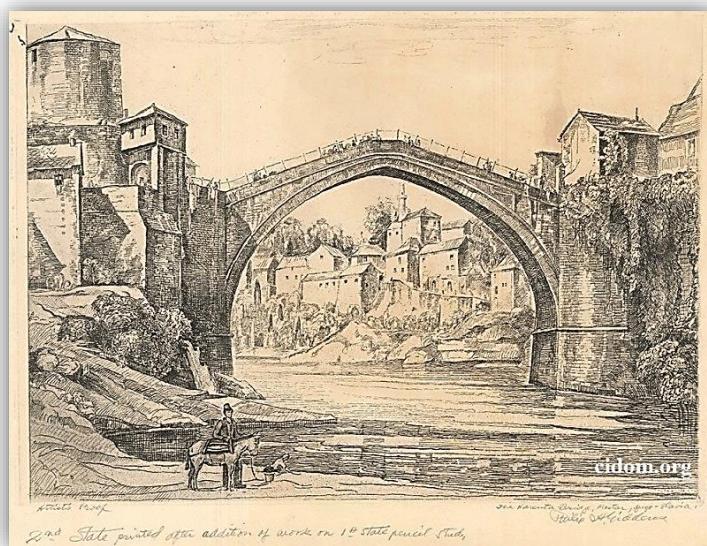
S tim događajem povezana je legenda o svjetiljci koja je nastavila gorjeti u Hramu, premda za nju nije bilo dovoljno ulja. Hanuka je tako ostala bitno praznik svjetla. Židovi svake godine kroz sedmicu Hanuke pale posebne osmerokrake svijećnjake "hanukije" i to tako da svake večeri zapale po jednu svjetiljku toga svijećnjaka. (sh.wikipedia)

Bakropis Starog mosta, 1921 / 1922. g.

Fotografija bakropisa Starog mosta u Mostaru, urađenog 1921./22. godine, nalazi se na brojnim stranicama na internetu. O samom bakrorezu više u nekoliko narednih redaka: Originalni naziv umjetničkog djela je „*The Narenta Bridge, Mostar, Yugoslavia*”, a autor je bio *Philip Harris Giddens*, američki arhitekt i bakropisac, a u toku svoje karijere imao je izložbe u „*Royal academy of arts London*”, „*The Metropolitan Museum*” u New Yorku, „*Chicago Art Institute*” u Chicagu i dr.

Dimenzije bakroreza su 91/8x13 inča, (23x33cm).

Gidedens je tokom Prvog svjetskog rata boravio na frontu u Evropi, gdje takođe dolazio više puta i nakon završetka rata. Pretpostavka je da je tokom jednog od tih putovanja boravio u Mostaru, gdje je uradio bakropis Starog mosta. (izvor: Clomubusmuseum.)

Philip Harris Giddens (1898. - 1974.) bio je istaknuti američki umjetnik i grafičar. Briljantnu tehniku bakropisa prilagodio je portretu. Direktor Kolumbovog muzeja pozdravio ga je kao "velikog džentlmena, vrhunskog umjetnika i arhitektu". Rođen je u Cuthbertu, Georgia, 15. oktobra 1898. godine u porodici James Milton Giddens i Haidee Asher Giddens. Njegov otac je rođen u Talbottonu, Georgia.

Porodica se preselila u Columbus 1901. Završio je srednju školu Columbus 1916. godine i 1920. godine na Tehnološkoj školi Georgia School of Technology sa diplomom iz arhitekture. Dok je bio na Georgia Techu, bio je član Tech Marionettes, dramskog pozorišnog kluba, kao i kluba veselja. Tamo je bio poznat kao Dizzy. Filip se prijavio u Prvi svjetski rat 30. septembra 1918. godine sa 19 godina kao redov. Više puta se vraćao u Evropu nakon rata. U njegovoj prijavi za pasoš iz 1921. godine navedeno je njegovo zanimanje kao arhitekta, a odlazi u Francusku da studira arhitekturu kao saradnik američke terenske službe. Ponovo se prijavio u Drugom svjetskom ratu u američke inženjere koji su dizajnirali kamuflažu, postajući major. Njegovi radovi su između ostalih izlagani na Kraljevskoj akademiji u Londonu, Metropolitan muzeju u New Yorku i Čikaškom institutu za umjetnost. Imao je studije u New Yorku i Palm Beachu. Umro je 19. marta 1974. u Miamiju na Floridi u 75. godini i sahranjen je na groblju Crown Hill u Albanyju, Georgija. (wikipedia)

Naši sokoli, 1921. g.

U julu 1921. godine u Mostaru je održan Sokolski slet, o čemu je u Ilustrovanom listu objavljen tekst s fotografijama.

„Naši sokoli

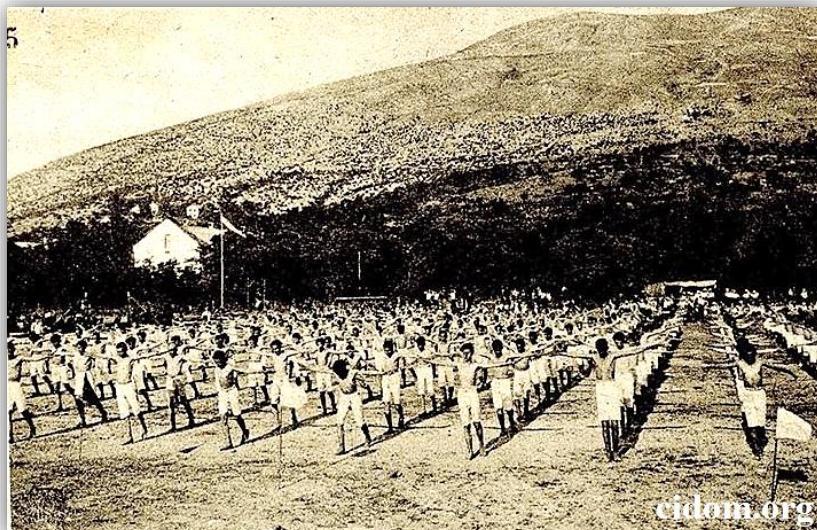
1. sokolski Slet Župe u Mostaru (uz naše slike na 13. strani.)

Mostar 3, jula 1921.

4. i 5. jula o.g. održan je Slet Sokolske Župe u Mostaru koji je imao neočekivanog uspeha i moralno i materijalno. Sokoli i prijatelji sokolske ideje cele Hercegovine, južne Dalmacije i Boke Kotorske bili su se slegli u Mostaru, starom lepom Mostaru, da prvi put posle oslobođenja i ujedinjenja, proslave svoje sokolsko slavlje i bratski, u slobodi, manifestuju ideju narodnog jedinstva.

Sve goste, i one izvan Sokolske Župe Mostarske, primio je Mostar najtoplje i onako kako je to tradiciji i osećanju dolikovalo. Mostar je ovim sletom dokazao da je grad jake nacionalne svesti širokih pogleda, i sposoban da se u novim prilikama razvija u novom rahu.

Trebalo je doći i videti slet u Mostaru!

Ovde donosimo nekoliko fotografija sa sletišta koji mogu samo približno u minijaturi da dadu sliku ovog sleta u Mostaru. Vredno je zabeležiti da je pokrovitelj sleta bio đeneral g. Živko G. Pavlović, komandant Jadranske Divizijske Oblasti.

Sokoli – vojnici, koji su ovde prvi put nastupili izazvali su buru oduševljenja i uzvika kod publike.

Na sletištu istupilo je 200 vežbača – sokola, osim onih koji nisu vežbali. Bile su dve sokolske fanfare iz Imotskog i Dubrovnika, te dve muzike iz Herceg-Novog i Mostara. I.B”

(prikupio/cidom/Slobodan Jovičić)

Mostarski Gajret, 1922. g.

U časopisu „Ilustrovani list“ od 23. do 30. marta 1922. godine objavljene su fotografije i opisi ispod fotografija, o pitomcima Gajretovog konvikta u Mostaru.

Zanimljivo kako su za ondašnje, a možda više za sadašnje vrijeme, opisi u časopisu napisani cirilicom, latinicom te na francuskom, češkom, ruskom, njemačkom i engleskom jeziku.

Opise ispod fotografije ovdje prenosimo onako kako su tamo napisani, bez ikakvih korekcija.

„Лево: Питомци „Гајретовог“ конвикта у Мостару са префектом господином С. Бинићем и генералним надзорником „Гајретових“ конвиката г. С. Репцем, у средини.

Десно: Прве наше мусиманке у средњој школи са префектињом госпођицом П. Рицо.

Levo: Pitomci „Gajretovog konvikta u Mostaru sa prefektom g. S. Đinićem i generalnim nadzornikom „Gajretovih“ konvikata g. S. Repcem, u sredini.

Desno: Prve naše muslimanke u srednjoj školi sa prefektkinjom g-đicom P. Rico.

-1. *Les élèves de l'internat masulman „Gairet“ à Mostar (Herzegovine).*

-2. *Chovanci mosulmanskeho konviktu „Gairet“ v Mostaru (Hercegovina).*

-3. *Воспитанники мусульманского конвикта "Гайрет" въ Мостарѣ (Герцеговина).*

-4. *Die Zöglinge des muselmanischen Konvikts "Gairet" in Mostar (Hercegovina).*

-5. *The pupils of the Mahometann convent "Gairet" at Mostar, Herzegovina."*

Na staroj stanici, 1923. g.

U časopisu „Ilustrovani list“, od 30. augusta do 6. septembra 1923. godine, objavljena je fotografija s tekstrom:

„Svečani doček sokolske župske zastave u Mostaru na staroj željezničkoj stanici, koju je poklonio kralj Aleksandar Karađorđević, snimak ateljea Antuna Zimola“.

„Konstituirajuća skupština Sokolske Župe Mostar održana je u Mostaru 28. marta 1920. godine. Na skupštini je bilo 12 društava: Bileća, Čapljina, Dubrovnik, Gacko, Herceg Novi, Konjic, Mostar, Nevesinje, Opuzen, Risan, Stolac i Trebinje. Bili su prijavljeni delegati iz Zelenike, Bijele i Đenovića, ali nisu došli. Poslije skupštine pristupilo se oživljavanju društava koja su postojala prije rata. Na sjednici upravnog odbora župe Mostar, župa se nazvala „Aleksa Šantić“. Za 10 godina od osnivanja župa je održala 5 prednjačkih tečajeva i jedan tečaj za vođe sokolskih četa na selu.“

Župa je bila podjeljena na okruge. Prvi slet župe Mostar održan je 4. i 5. 6. 1921. u Mostaru. Učestvovalo je 934 člana i članice, 456 učenika mostarskih škola, 87 vojnika mostarskog garnizona i 24 seoska pobratima iz Klepacia i Prebilovaca. Drugi slet održan je u Dubrovniku na Vidovdan 1923. sa 878 članova i članica, 153 mornara i 357 vojnika. Kralj Aleksandar je župi preko svog ađutanta generala Stevana Hadžića u Dubrovniku poklonio zastavu. Župa Mostar je bila prva župa koja je dobila od kralja na poklon zastavu. Treći župski slet održan je u Mostaru 7 i 8. juna 1925. sa 1.086 članova i članica, 265 učenika osnovnih i srednjih škola“. (Sokolski glasnik)

Inače, Sokol je organizacija koja je bila ustrojena radi promovisnja tjelesne vježbe i širenja nacionalne svijesti među slavenskim narodima. Sokol su u Pragu 1862. godine osnovali Miroslav Tyrš i Jindrich Fiigner. Društveni sloj koji je nosio sokolski pokret bio je onaj dio liberalnog građanskog sloja koji se suprotstavljao odnarođivanju. Sokol se vodio poslovicom „U zdravom tijelu zdrav duh“. Sokol je kroz predavanja, rasprave i tjelesno vježbanje promovisao tjelesni, moralni i intelektualni razvoj naroda.

Pokret je inspiraciju pronašao u obrazovanju i tjelenoj vježbi sportista i ratnika u antičkoj Grčkoj i u njemačkom nacionalističkom gimnastičkom društvu „Turnverein“ koji je 1811 godine osnovao Friedrich Ludwig Jahn. Sokol se iz Češke proširio svim slavenskim zemljama. (wikipedia)

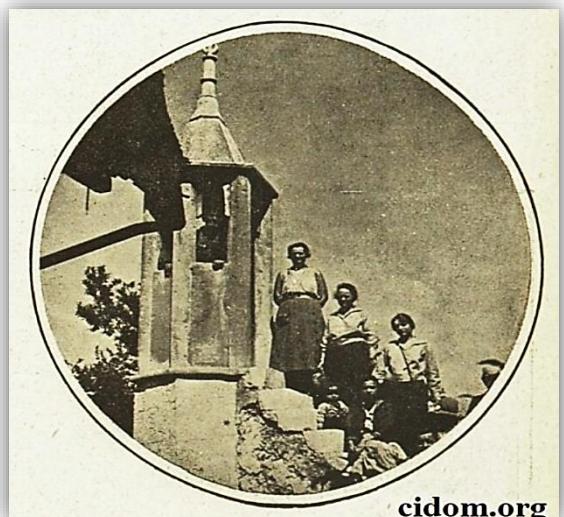

Munara hadži-Husein Kotlinog mesdžida na Luci, 1923. g.

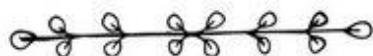
U češkim novinama „Český Svět“ od 30. augusta 1923. godine objavljen je kratki tekst sa fotografijom munare hadži-Husein Kotlonog mesdžida u Mostaru:

„Na nagovor ljekarnika Houške, bogati musliman nas pušta u svoju porodičnu džamiju. Na malom prostoru od nekoliko kvadratnih metara, ograđenom visokim kamenim zidom, koji ujedno služi i kao porodično groblje, stoji uzdignuta munara visoka 3 m i mala molitvena kuća. Ovdje cijela porodica obavlja svoju svakodnevnu pobožnost.“

Munara, ili munarica, kako je Mostarci nazivaju od davnina, nalazi se i danas na istom mjestu na Luci, u Mostaru.

cidom.org

Miris koji se ne zaboravlja, 1924. g.

U engleskim novinama „The Sphere“ od 24. septembra 1924. godine objavljen je tekst autora Dudley Heathocea:

„Pola je orijentalan, pola je talijanski, živopisan i monumentalan, Mostar je grad šarma i misterije koji nagnije atmosferi Istoka, iako je naseljen ljudima koji su uglavnom čistog slavenskog porijekla. Kao što je stari turski pjesnik zapisao-„Niko ko je vidio Mostar ne može zaboraviti njegov mirisni zrak, njegovu svjetlost, čistu vodu, drveća puna voća i uredne vrtove.“ Ali je i dalje još ljepši njegov most, ponos i slava grada, bez premca u nekom drugom gradu. Ima nešto božansko u koncepciji mosta, koji je izведен od jednog luka dužine 55 stopa čiji je vrh 70 stopa iznad vode, prelazeći preko Neretve spaja se s dvije stare sive kule u kojima su mnogi zatvoreničici čamili tokom 400 godina turske vladavine. Da bi ga vidjeli u najboljem izdanju, turisti treba da ga posjete noću ili radije kad svjetlost dana dolazi svome kraju, jer tada zlatna svjetlost zalaska sunca obasjava pitoreskne bijele kuće koje su se zbile uz obalu a njegov vitki i visoki luk pravi sjenu prema nebnu, tada zaista izgleda slavno.“

(prevod: Armin Džabirov)

Hercegovina – bilješke, uspomene i bajke, 1924. g.

Češki putopisac Jiří Mahen je 1924. godine objavio tekst pod naslovom „Hercegovina – poznámky, vzpomínky a pohádky“ (Hercegovina-bilješke, uspomene i bajke). Ovdje donosimo dio teksta koji se odnosi na Mostar.

„Neki su mi turisti objašnjavali da je Mostar samo sivo gnijezdo ispod sivih stijena, da ni na ulicama, ni u čaršiji, ni na brdima oko njega, nema ničega, te da je najbolje izbjegavati Mostar. Pogled kroz prozor automobila i dosta. To je sasvim dovoljno. Drugi su mi objašnjavali da je Mostar vrlo tužan grad, nedaleko od Orijenta. Jata divljih golubova nadlijeću ga poput teških i beskorisnih ljudskih misli i da mi mentalno ne mogu puno pomoći ako se tu zaustavim. I na kraju, bilo je ljudi koji su mi rekli da malo ljudi zna šta da radi s Mostarcima, da su čudni stvorovi i da mi zaista, zaista ne vrijedi ostati u Mostaru. Kad sam video Mostar i prošao ga uzduž i poprijeko i kad sam u njemu našao i poznanike, opet razmišljam o svim ovim vrstama turista.“

Prije svega, ne razumijem one koji putuju, da na svakom mjestu gdje se zaustave doznaaju o nekim naopakim nestašlucima i da tamo nema ničega.

Drugo, ne znam zašto određeni ljudi na svijetu žele posvuda imati nekakav skandal ili barem (ovdje) nešto vrlo romantično negdje iz „harema“ ili vrag zna odakle i zašto se ne mogu na kratko ljudski ponašati.

I treće, ima dosadnih ljudi koji neprestano upozoravaju i upozoravaju: Ne idite tamo i tamo! Idem – gdje želim i mogu reći da sam zaista bio zadovoljan Mostarom. Ako upoznam prove, reći će im da mi siva ljepota Mostara ostaje u glavi kao jedno od najljepših sjećanja. Ako upoznam druge, reći će im da se uvijek smiješim kad se sjetim Mostara. A trećima će reći da budu tihi, jer su Mostarci pošteni, dragi ljudi.

Svi s fesom i kapom. Razumije se da grad nije idealno smješten i da bi Blagaj, gdje je nekad bio centar Hercegovine, definitivno bio ljepši glavni grad da je izrastao, ali Mostar se jednostavno raširio tamo gdje je bio osiguran prijelaz preko Neretve – i to je bilo to. A onda se smjestio tamo gdje je bio prilično osiguran od napada s bilo kojeg mjesta. Blagajska kotlina nije potpuno zaštićena od napada odozgo, od strane Nevesinja, ali Mostar već jeste. Na istoku ga pokriva Velež i Podveležje, na sjeveru planine iznad Neretve, od zapada lancem brda, a južno velikim Bišće poljem, gdje se uzbajalo i nešto žita za loša vremena i za pohode na problematične komisije. Kažu da je bilo pjesnika (čak i Turaka) koji nisu mogli uhvatiti ljepotu Mostara, jer se kaže da je cijeli grad poput vizije iz Arabije. Arabija je možda previše za opis. Nisam pročitao ove pjesme, ne znam koje su se metafore borile za ljepotu i slavu Mostara u njima, znam samo jedno: da sam bio kao kod kuće u Mostaru za sve vrijeme, i da se za dva dana činilo poznatijim i ugodnijim od rodnog mjesta, koje sam napustio u mladosti i u koje se nisam vraćao deset godina. Savjetovat će vam recept za što brže upoznavanje Mostara. Prije svega, otići ćete do brijača, koji će vas u Mostaru lijepo obrijati i ošišati. To je vrlo potrebna i osvježavajuća stvar prilikom putovanja kroz Hercegovinu. Obavezno brijač puši i podrijege za vrijeme brijanja, radeći svoj posao pravilno i čisto. Potrebno je puno više vremena nego kod kuće, ali barem nema

puno buke. Istovremeno, možete se zabaviti misterijom kako, vjerovatno starosjedioci i prijatelji berberina, plaćaju, jer kad odu, ne plaćaju baš ništa i samo se lijepo i srdačno oproste od njega. Zatim idite u manji kafić i naručite crnu kafu. Zapalit ćete cigaretu i uživati u kafi, koja je ovdje puno bolja nego u nekom sarajevskom hotelu. U isto vrijeme ravnodušno gledate na ljudе koji tu i tamo prolaze ulicom, a ni ne gledaju vas puno. Čovjek pobožnog lica, puši i pije crnu kafu, plaća, a onaj drugi ne puši i ne plaća, a treći kuha kafu i uzima novac. Onda polako otidite na mostarski most. A kad dođete do vrha šiljastog luka, pogledajte dolje prema Neretvi. Kako je samo teško nagrizala obale tamo dolje! I koje je kamenje srušila! I kako voda leti i kipi i uzdiše!

I teče li uvijek tako brzo kroz cijeli grad? Koliko je samo visok most preko rijeke! Kako lijep ambis do zeleno-plave površine! Kako je lijepo gledati u ovu dubinu na zamornim putovanjima kroz kraške pustare! Zatim krećete na desnu stranu rijeke, gdje okretna Radobolja putuje uskim kanalima kroz vrtove, pravi slapove, reži, prska, trči, zaustavlja se, pjeva ...

Oduševit ćete se prodavnicama s drvenim oplatama gledajući lijepi kruh, prekrasno bijelo brašno, hrpe sjajnih ravnih ploča, hrpe sita i redove cipela s drvenom podlogom, a zatim idite u Predhum mahalu. I tamo gledajte kako se djeca igraju. Dječaci, mali i zarumenjeni, igraju se tamo skrivača s djevojčicama u turskim hlačama. Iza visokih zidova s drvenim vratima imaju puno mjesta dostupnih za igru, puno slijepih ulica, male kućice s malim prozorima - vidite ih kako se keze i smiju, čujete ih kako kriče i vrište poput mladih vrabaca neznano otkud, onda opet izlijeću, pa opet nestaju. Ko je rekao da je Mostar tužan grad?

Vidiš, tako upoznaješ Mostar.

Apsolutno ne preporučujem jednostavan marš od stanice do hotela „Narenta”, a zatim natrag do stanice. Tako uopće nećete uživati u Mostaru, a to je štetna! Ne preporučujem ni gledanje Neretve s novih betonskih mostova. S mosta Mujage Komadine, da, bar se tu nešto može vidjeti, ali s drugih se vrlo malo može vidjeti. A onda i nisu tako „prozračni” kao Stara čuprija. Posljednji most iza grada blizu Skakala, je nekako neobično zalijepljen i nedovršen, tako da se bojite nasloniti na ogradu da se ne polomi. U cjelini, Mostar također nije tako siv kao kad ga gledamo samo u određenom dijelu. S puta od Baćevića vidi se kako se lijepo pružio do Neretve, započinje velikom srpskom crkvom na vrhu, a završava nizom munara u blizini starog groblja. Preko rijeke možete vidjeti zidove s vrtovima i crvene krovove kuća. Iznad grada vidjet ćete jaruge i klance, gdje voda teče u proljeće i nakon obilnih jesenskih kiša. Tu i tamo topole strše iznad grozdova kuća, drugdje velike lipe. Ne vide se poznati oblaci divljih golubova. Priznajem da su mi čak nedostajali jer sam toliko čitao o njima. Tu i tamo možete vidjeti stare puškarnice, stare niske krovove na zgradama. Evropske kuće po cijelom Mostaru izgledaju poput jeftino odjevenih tetki s druge strane, iza planina. A meni se nisu svidale ni „arapske” zgrade mojih nepoznatih sunarodnjaka, u kojima danas postoje škole. Zašto je i dalje „arapski stil” u gradu koji je imao svoj karakter i koji još nije izgubio 50% njega, kao da su igračke iz dječjih kompleta, pa ih namještali koliko god žele? Iznenadujuće, postoje muhamedanske žene na ulici koji se odijevaju potpuno drugačije nego bilo gdje drugdje, njihovo je odijelo dugačko plavo-crni plašt sa praznim rukavima zašivenim na leđima. Glava je prekrivena kapuljačom, koja se savija preko lica, prekrivena neprozirnom crnom tkaninom.

Također neki ostatak ortodoksije „non plus ultra” u kojem je Bosna i Hercegovina nadmašila sam Istanbul?

Ne znam, ali imao sam utisak da je takva muhamedanka, koja je prošla pored mene, kao da sam sreo lutku. Majka u kapuljači izgleda sretnije dok drži dijete. Vidio sam je samo jednom

takvu, ali izgledalo je slatko.

U vrtovima pored Radobolje ugodno je sjediti. U junu je bilo puno zrelih trešanja i bresaka, cvjetale su ruže. Svježina, koju izdiše izvor živahne i uredno iskorištene rijeke, olakšava život na desnoj obali rijeke više nego na lijevoj, gdje ima previše kuća. U Mostaru nije teško upoznati dobre ljudi. Ljudi su otvoreniji nego vani i pristupačniji. Svi se poznaju međusobno, a kad neko započne razgovor s neznancem, u trenutku su trojica u priči. Niko se ne nameće. Sutradan vas dvoje zaustave kao poznanika, pitajući kuda čete ići taj dan, šta čete raditi, kako vam se svidjelo tu i tamo. Dobra cigareta zauvijek potvrđuje prijateljstvo. Samo se ne prepustite nekoj nepotrebnoj sumnji, od koje turista svaku slabije obučenu osobu pretvara u gutaću napojnicu!

U Hercegovini bi se mnogi ljudi mogli opeći, jer je ponekad je tip u najgorim krpama, najveći gospodin. - Kome to dajete, gospodine? - jednom je rekao kvazi prosjak, kome je prijatelj dao nekoliko dinara iz saosećanja - kome ga daješ i zašto? Ljetno popodne u Mostaru je prekrasno. Zrak struji ulicama poput užarene ringle, vibrira, bijela boja zidova je poput prolivenog vrućeg srebra. Samo dobra vruća kafa može utaziti žeđ koja čovjeka polako obuzima gore nego u planinama.

Ljudi idu spavati. Tri četvrtine trgovina se zatvaraju. Grad polako umire. Ko bi mogao pomisliti da je ovo trulo trgovačko gnijezdo središte hrabrih heroja Hercegovine? Dignuvši puno prašine na cesti, kamion se vozi negdje k Nevesinju. I opet je mirno.

A onda bajka zapleše ulicama impresivnog, lijepog grada. Na pragu sjedi stara baka koja drijema. Puši i drijema istodobno. U blizini groblja sjedi pravi prosjak i spava. Djed, koji prodaje vodu za piće, postavio je pojilicu na stepenice kuće, objesio je pola litre na cijev slavine kraj kante za zalijevanje i sad sjedi kraj kante za polijevanje, pognutе glave i spava. A ja to gledam i trebao bih i spavati. Ali noću spavam samo ako mogu.

Jer preko rijeke u šikarama pjeva mnoštvo slavuja i ne zaustavljuju se cijelu noć. I sada recite da je Mostar tužan, sivi grad i čudite se što nije sklonište za prognanike!

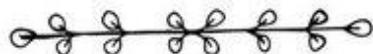
Jesu li i ovo bili tračevi iz Mostaru, pokupljeni samo za nekoliko dana? "

Malerozni ljubavnik, 1925. g.

U časopisu Vreme, od 18. aprila 1925. godine objavljen je jedan tekst iz Mostara, o boli zbog neuzvraćene ljubavi.

„*Malerozni ljubavnik: Mostar, 17. aprila.*

Prekjuče, baš dok je hodža sa džamije navijao neke orijentalne arije, pozivajući verne na molitvu, u Branovcu ulici, (Brankovac, op. a.), kraj starih turskih otvorenih vrata vodio se živ i zanimljiv razgovor između garavuše Sultanije Muftić i dvadesetpetogodišnjeg momka Mehmeda Kajmakovića. Mehmed je uveravao Sultanu u svoju veliku ljubav i u svoju rešenost da samo nju i nijednu drugu neće uzeti za ženu i to odmah čim Ramadan prođe. Na te Mehmedove reči lepa Sultanija grohotom se nasmejala i nazvala Mehmeda magarcem i budalom. Te reči pale su kao olovo na zaljubljeno srce Mehmedovo, te on raspali štapom po lepoj glavi Sultanijinoj. Sultanija poviće od bola, te dotrči reonski stražar, koji joj pruži prvu pomoć, a Mehmeda otera u zatvor.”

Kurt Hielscher, predavanje iz 1928. g.

Sredinom 1920-ih vlada Kraljevine SHS pozvala je pozvala je profesora, predavača i fotografa Kurta Hielschera da propuštu zemljom i napravi knjigu fotografija. Nakon što je knjiga izašla 1926. godine prof. Hielscher je održavao predavanja povodom izlaska knjige i njegovog doživljaja mlaude države. Iz članka koji je izašao u listu „Vreme“ od 17. novembra 1928., saznajemo da je održao predavanje na Minhenskom univerzitetu pred oko 1000 prisutnih. U predavanju koje je trajalo oko 2 sata, Kurt Hielscher je spomenuo i Mostar i taj dio prenosimo i ovdje:

„*Kao pod udarcem čarobnog prutića, otvaraju nam se potom vrata Herceg-Bosne, naše zagonetne, najčudnije pokrajine. Obretosmo se u tesnim sokacima i na kamenim čuprijama Mostara. Pod njima buči i peni se "robinja Neretva", a naokolo štrče u mutnu visinu tanke munare mostarskih džamija. Muslimanska groblja su raštrkana, zapuštena, ogrežla u korovu. Tu večnim snom spava jedan svet, koji i za života sanja, bežeći od stvarnosti i zidajući sebi čardake u vazduhu. Možda je on u većem pravu, no mi? Možda je njegovo shvatanje pravilnije od našeg? Jer odista, greh je izvoditi ljude iz zablude i razbijati im iluzije, ako ih one usrećuju...”*

Film „U carevo ime“ u Central kinu, 1926. g.

U listu „Novi palangar“ broj 1. iz 1926. godine objavljen je reklamni oglas o prikazivanju filma „U carevo ime“ u kinu Central u Mostaru, u subotu 27. i nedjelju 28. marta 1926. godine.

„Central kino, subota 27. i nedjelja 28. marta. Remek djelo filmske produkcije! Sa obljebljenom i slavnom zvijezdom “Lya de Putti”, u najsajnijoj svojoj ulozi, u filmu

U Carevo ime

Povijest trojice oficira, koji su čuvali svoju čast, a nijesu znali čuvati čast jedne djevojke, u 6 krasnih činova. U ostalim glavnim ulogama sudjeluje 15 najslavnijih kino glumaca, što jamči za ljepotu istog, pak ne trebamo dalje trošiti riječi.

Još nevijjeni divni prizori, iz Ruskog dvora, sjajne skupocjene toalete, kulmin raskošne elegancije i etikete. Režija koja do sada ni jedan film nije dostigao. Za ovaj skupocjeni film, ulazne cijene trebala je uprava povisiti, ali da udovolji cij. Općinstvu cijene ostaju iste: Loža Din 10,- Parter Din 8,- Balkon din 5,- Galerija Din 4,- Djeca Din 3,-

Početak u 6 1/2 i 8 1/2, Nedeljom u 5, 7, i 9 sati.“

O filmu, iz enciklopedije:

Glumica u glavnoj ulozi *Lya de Putti*, rođena je kao *Amalia Helene Rosalia Maria von Putti*. Rođena 10. januara 1896. u Vécseu, Austro-Ugarska, umrla 27. novembra 1931. u New Yorku, bila je mađarska plesačica i glumica koja je bila posebno uspješna u Njemačkoj.

„U ime cara“ je njemački nijemi film iz 1924. godine u režiji Roberta Dinesena s *Lyom de Putti, Hansom Adalbertom Schlettowom i Erichom Kaiser-Titzom* u ulozi cara. Film je od 4. novembra 1924. do 14. februara 1925. godine bio pod cenzurom, a premijerno je prikazan četiri dana kasnije u berlinskoj „Marmorhaus“ (Mramornoj kući). Predstava u šest činova, koja je bila zabranjena za mlade, bila je duga 2.358 metara. Film je prikazan u Austriji 14. maja 1925. pod naslovom „Prognani u Sibir“.

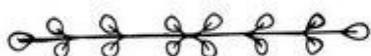
O spasiocima i spašenima iz Neretve, 1929. g.

U časopisu „Vreme“ od 30. jula 1929. godine objavljen je tekst o jednoj praktičnoj novini u Mostaru, a odnosi se na spašene iz Neretve i njihove spasioce:

„U Mostaru davljenike, neplivače, koji budu spaseni kažnjavaju novčanom kaznom.

Mostar, 29. jula. O opasnosti po kupače u Neretvi, Vreme je prilikom jednog nesrećnog slučaja pre nekoliko dana već pisalo. Iz dana u dan opasnost je postajala sve veća i zato je gradska opština, da bi sprečila tu opasnost postavila na 4 glavna mesta где odlazi građanstvo na kupanje, po jednog dobrog plivača sa spasavajućim spravama.

Jedan takav plivač, Mustafa Zejnalović, spasao je juče iz Neretve dve onesvećene osobe, Iliju Markića i Fatimu Omeragić. Zejnalović će za ovo dobiti od opštine nagradu, dok će iz vode izvađeni biti osetljivo kažnjeni zbog udaljavanja od obale kad ne znaju plivati.“

Veselo društvo humanista u Mostaru, 1929. g.

U časpisu „Novo doba“, dana 28. decembra 1929. godine, objavljen je zanimljiv šaljiv tekst o jednom veselom društvu humanista u Mostaru.

„Piju rakiju u zdravlje sirotinje

Mostar 28. U ovdašnjoj delikatesnoj radnji jednog trgovca osnovano je društvo "Krompir". Društvo su osnovali ljudi, koji vole čašicu rakije, a svrha mu je u plemenita. Društvo je naime odredilo, da se za svaku čašicu rakije uplati 1 dinar za oblačenje siromaha u Mostaru.“

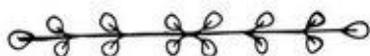
Koliko je dugo društvo trajalo i obavljalo svoju „humanitarnu“ ideju, i koliko je novca otišlo u namjenjene svrhe, sa ovog aspekta je nepoznato.“

Izbor miss Mostara, 1929. g.

U listu „Vreme“ od 16. jula 1929. godine objavljena je vijest da se u Mostaru birala „Miss Mostara“ te da je titulu najljepše ponijela djevojka po imenu Azra Bakamović.

„Za Mis Mostara izabrana je lepotica g-ca Bakamović.

Mostar 15. jula. - Posle godinu dana takmičenja za Mis Mostar pala je sinoć konačna odluka na koncertu Udrženja Ratnih Invalida. Mnoge kandidatkinje za ovu titulu doživele su veliko razočarenje i nije ni jedna ni mislila da će im šesnaestogodišnja muslimanka Azra Bakamović odneti slavu. G-ca Bakamović dobila je od Invalidskog Udrženja veliki poklon, srebrni serviz za liker kao sećanje na ovaj dan. Sama titula potpuno pripada g-ci Bakamović, koja je odista devojka vanrednih lepota.“

Osnivanje Aero-kluba, 1935. g.

U Narodnom listu iz 1935. godine, u rubrici Vijesti iz grada objavljen je tekst o formiranju Aero kluba u Moastaru:

„U Mostaru se osniva Aero-klub.

U prostorijama oficirskog doma održana je konferencija pozvanih lica na kojoj je održao predavanje o potrebi i zadatcima kluba “Naša Krila”, načelnik banske uprave g. Dr. Ivić iz Splita.

Poslije govora g. Dr. Ivića izabran je akcioni odbor koji će u kraćem roku sazvati širi zbor građana radi osnivanja pododbora “Naša Krila” u Mostaru. U akcioni odbor pored gg. oficira i građana ušli su gg. đeneral Milošević, pretsjednik opštine Fejić, sreski načelnik Radočić, starješina sokolske župe Čedo Milić, komandant aerodroma potpukovnik Vukčević, Tuta Jovo, Semiz Dr. Veso, Kostić Kosta, Šain Ljubo, Dr. Tambić Vlatko, Dr. Riđanović Muhamed, Dr. Dojmi Lovro, Dr. Jelacić Veljko, Dr. Mandić Pero, Koen David, Dr. Komadina Edhem, Pašić Mujo starješina sreskog suda, Ing. Dikić Salko i Milićević Milan.

Dužnost je ovoga odbora da poradi na prikupljanju članova i da nađe podesne ličnosti koji će ovu akciju dalje sprovoditi i u najkraćem roku sazvati skupštinu na kojoj će se izabrati radni odbor.“

Crne ptice ulicama Mostara, 1928. g.

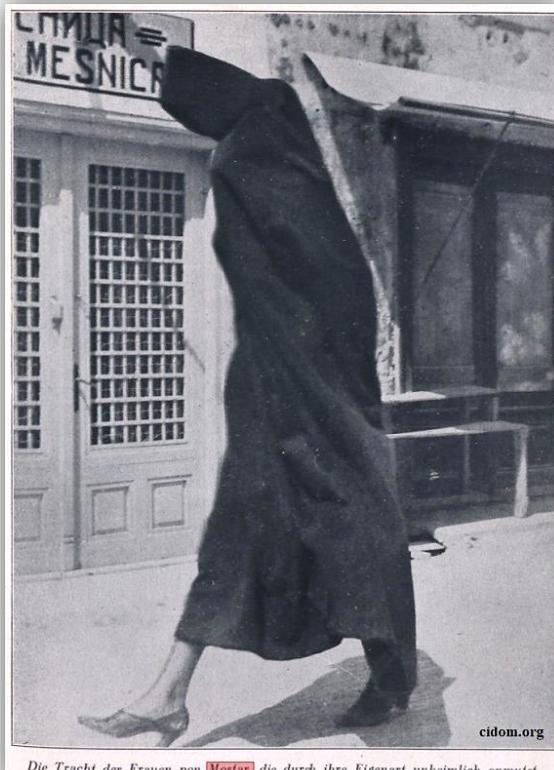
U austrijskom časopisu „Wiener Magazin“ (Bečki magazin), broj 10. od oktobra 1928 godine objavljen je tekst autora Karla Norberta Mraseka, pod naslovom „Die schwarze Vögel“ (Crne ptice), sa slikama koje je sam autor napravio u Mostaru.

„Čudna je zemlja ova Hercegovina. Izgleda kao opresivne Alpe. skoro nepodnošljiva u svojoj monotonoj pustosi. Kao bezdušna kamena pustinja: jezivo se uzdižu kameni bastioni, pitoreskne kamene erozije, u vrtoglavom haosu beskrajne kamene mase. U vozu koji lagano vozi, morate se namučiti u ovom kamenom labirintu: a uz sve to odjednom pred vama oživljava sav romantizam Balkana. Čak i malo zelenila zadovoljava poglede; satima se ne vidi ništa drugo osim okamenjenih talasa olujnog okeana. Promjenu donose likovi koji izgledaju divlje, koji kao da su pušteni iz nekog romana o pljačkašima, koji se na usputnim stanicama guraju u voz, i galame na svim mogućim dijalektima: Hercegovci, Bošnjaci, Crnogorci, Dalmatinci, Muslimani, s fesom i turbanom, pojasom na trbuhi i crvenim kožnim opancima, neki s oružjem za pojasom, a među njima i opasni žandarmi u udobnim slamanatim papučama ...

Konačno se koncentriramo na fiksnu tačku: Mostar. Nije baš neka oaza koja osvježava; Jer u kamenom kotlu, stopljenom između brda Hum i Podvelež, atmosfera je pakleno ugrijana. Nema ni vegetacije koja buja.

Ali, grad vas očarava svojom arhitektonskom egzotičnošću. Ovdje se čini da je ta haotična kamena materija spojena s prkosnom ljepotom. Trideset minareta se poput bijelih igala probija u užareni zrak. trideset džamija čiji se lukovi savijaju pod polmjeseocom, u čijim dvorištima žubore romantične fontane za sveto pranje nogu vjernika, a preko Neretve se izvija čudesni stari most iz rimskog doba.

Mostar je komad Orijenta, sačuvani istorijski muzejski komad Turske. Čak su i sami Turci tu svoju tradiciju protjerali jednim potezom pera. Fes i veo su protjerani, pa je nošenje zabranjeno uz prijetnju strogiim kaznama. Ali ovdje u Mostaru, koji je četiri stoljeća bio pod turskom vlašću, stari običaji i tradicije ostali su nepromijenjeni. Danas u Mostaru pet puta dnevno, mujezin se penje na minaret i svojim glasom poziva vjernike da se mole, a da ni jedan od muslimana ne propušta da pozuri u džamiju, da prije ulaska ne skine cipele, i spusti se čelom na svete tepihe učeći kur'anske sure klečeći na koljenima, kao da se u svakoj vjerskoj službi vjernicima dijeli novac, što bi bio vrlo koristan poticaj na pobožnost i vjerovanje u Allaha. Ovdje

Die Tracht der Frauen von Mostar, die durch ihre Eigenart unheimlich anmutet

svaki musliman još uvijek nosi turban na glavi, a oko struka zeleni pojas, u kojem drži duhansku kutiju, a prstima požutjelim od nikotina mota neizbjegnu cigaretu. Prava orijentalna besposlenost je i ovdje vrlo popularna; čitav dan čuće pred kafanama, kojih u svakoj ulici ima po nekoliko, piju crnu kafu iz bakrenih lonačića i razgovaraju o dinarima, ali ne mrdaju s mjesta, da bi štogod zarađili.

Za posjetioca je najkonzervativnija bila odjeća na ženama. To je istovremeno i čudan i jedinstven unikum u tradicionalnoj nošnji. Sastoje se od dugog kaputa tamno plave ili crne boje, od azijske tkanine koji se spušta do gležnja, s postavom narančasto-crvene boje. Dio, gdje se nalazi kragna, stavlja se preko glave. Odavde se podiže dugački cjevasti ovratnik naviše, poput roga; čije su dvije trećine zašivenе, tako da samo uski prorez omogućuje pogled prema dolje. Rukavi su zašiveni na leđima, a kaput se iznutra pridržava rukama, prekrštenim preko grudi. Ovaj odjevni predmet izgleda kao pomno odabrani kaput za onu ko ga nosi; a po potrebi ta vidi samo malo dalje od stopala, i na to se mora navikavati od rane mladosti, kako bi izdržala u mostarskoj vrućini, koja ponekad u ljetnoj žegi dovodi do rastapanja letovanih oluka, a pod ovim pokrivačem, ometa disanje.

Ovako žene Mostara svom gradu daju najoriginalniju karakteristiku. Nigdje se više ne može pronaći ni slična odjeća, a ostali gradovi i mjesta u Hercegovini imaju manje puritanski stroge nošnje. Međutim, na strance ti čudni odjevni predmeti ostavljaju neizbrisiv utisak, baš kao i pogledi na srednjevjekovne ogrtače sa kapuljačom."

(prevod: Smail Špago)

Sjeverni logor - eksplozija barutane 17. 5. 1908. g.

— **Eksplozija barutane u Mostaru.** Pišu nam iz Mostara: Danas 12. o. oko $3\frac{1}{2}$ sah. po p. bio je cio Mostar u grozničavoj stravi, jer na jednoć se ču silan potres, a zbog toga mnogi su se zidovi raspucali, a stakla na prozorima u sva silu komadića se rasprsli. Narod je odmah gatao, šta bi to moralo biti, jer su jedni govorili, da je pao komet, drugi da je pukao kotao od lokomotive, dok se na jednoć čitava stvar nije razbistrla, kad se saznalo, da je eksplodirala jedna barutana kraj Neretve. Strava je bila velika, a i šteta mora biti ogromna. Ovaj se slučaj događa evo po drugi put u preko 40 godina vremena. Kod današnjeg slučaja, kako se prijavlja, nije niko životom platio. Vele, da se najprije opazio dim, te da je jedna seljanka s druge strane Neretve dala znak straži maramom, da bježi, jer da prijeti opasnost. Što nije bilo veće nesreće u gradu, treba pripisati struji eksplozije, koja je otišla prema sjeverozapadu — u brda, a ne prema gradu — suprotnoj strani. I ovdje je sam slučaj bio, da nije niko životom platio, jer je mnogo seljaka radilo u vinogradima, baš ondje, gdje se sva sila eksplozije stresla. Ogromni komadi kamenja, te komadi željeza i pleha i drveća od gragje letjeli su na kilometar daleko, te je baš zbilja Božija prvidnost djelovala, da se nije dogodio kakav po ljudski život smrtonosan ili makar slučaj ozljede. I topovi sa Huma sa dva metka dali su znak, kao da je vatrica u gradu, te je i vatrogasna četa izašla na zemljiste, na kojem je stajao magazin. Kako je eksplodiralo ne zna se, te će se sigurno provesti istraža.

Doživljaj Mostara, 1912. g.

U češkim novinama „Národní listy“ (Narodne novine) novinar Richard Havelka objavio je 21. avgusta 1912. g. opširniji članak o Mostaru pod nazivom „Mostar“ koji donosimo u cijelosti:

„Čitira, čitiraaa, vruće, vrućeee!

Ako te "pomilujem" s čitirom. Pa ćeš odspavati ovo podne! Naći će se tako slatki slastičar, kojeg je Bog nažlost obdario izvrsnim glasovnim rasponom, a ponudit će vam ovu domaću poslasticu na tako zadivljujući način da bi ste iskočili iz kože. I još k tome je vruće! Na 39°C!

U Pragu bi redar jednostavno priveo takvog dobročinitelja čovječanstva i objasnio mu da je u pitanju paragraf o remećenju javnog reda i mira. Ali ovdje? Čak štoviše, primjećuje potpuno bezopasnog fotografa amatera, kojem po svaku cijenu želi pokvariti nekoliko kadrova. "Gospodine, imate li bewilligung (odobrenje)?" (U Mostaru se ne smije fotografirati bez posebnog dopuštenja komande tvrđave.) Znatiteljniče! Naravno da imam! Možda će mi uzeti aparat, i uništiti slike koje onda neće puno vrijediti i samo će mi napraviti neugodnu situaciju.

"Imam, gospodine, imam". I žurno izvlačim potrebni dokument kao dokaz. On nije "bewilligung" ni pogledao kako treba i ljubazno mi ga vraća. Također se zahvaljuje: "Hvala lijepo!"

Vidi, vidi! Prilično ugodna osoba. Ali prema onome galamđiji, prodavaču čitira, trebao bi biti strožiji.

Šta da se radi! Spavati ne mogu, pa idem istraživati hercegovačku metropolu.

Mostar na turiste ostavlja spektakularan utisak, koji ne nestaje tako lako iz sjećanja.

Prostire se uz obje stjenovite, razrovane obale Narente, čija će vas izuzetna, smaragdno-zelena boja vode očarati, okružena krunom strmih, sivih stijena, čiji se vrhovi diče snježnim pokrivačem sve do jula, i svi izgledaju čvrsti kao vojne utvrde, i čini vam se u tom moru kamenja oazom, što on u određenoj mjeri i jeste.

Oh, ali okoliš! Stijene, samo stijene, sive, kao da su sastavljene od samih kamenih vrhova, predodređene da vam razderu ruke i odjeću, stijene, kojima se ne mogu ni dobro rashladiti u hladu drveća ili grma. Tek u najnižim dijelovima jadno raste čičak i poneka oskudna šikara, s bodljama dugim i oštrim poput iglica, ali i taj "cvijet" umire s dolaskom vrućina. Pokušaji da se barem ti dijelovi pošume do sada su potpuno propali.

A žalosnom dojmu koji osjećate u ovim stijenama ništa neće pomoći ako tu i tamo prestrašite golemog zelenog guštera ili lijepi primjerak zmije otrovnice ili neotrovnice (ima ih tu i tamo u izobilju), ili konačno ako nad tobom krilima maše drevni gospodar ovih planina, orao koji kao da je nezadovoljan što si mu poremetio mir. Zato se bolje osvrnuti unazad, u Mostar. Kao što rekoh – oaza.

Umorno oko ne može se zasiliti pogleda na uske, krivudave ulice, na niske, uglavnom bijedne, neomalterisane kućice, na mnoštvo džamija s vitkim, bijelim minaretima. Sve je to bojom prilagođeno onim kamenim divovima, ali mješavina zelenila bagrema, topole, čempresa i smokve djeluje prekrasno. Samo crveni krovovi novih kuća, ureda i kasarni ne pripadaju u taj okvir. Već izdaleka najavljuju da su stranci, doseljenici, a doseljenici su buntovnici, koji se ne žele prilagoditi domaćim običajima, naprotiv, žele dominirati, ovladati, uvoditi nove običaje. I to im, nažalost, uspijeva. Nažalost, jer polako, ali sigurno, izvorni, istočnjački karakter ovog pitoresknog komadića svijeta će nestati, tako da se više neće moći nadomjestiti. Nametljiva kultura, kao i uvijek, dolazi nemilosrdno, okrutno, bez obzira, ne štedeći ništa.

Možda će mnogi prigovoriti; kakva je šteta što te niske barake, s prozorima debelo zagrađenim zelenim rešetkama, onemogućuju da radoznalo oko prodre u najskrivenije muhamedansko skrovište – harem.

A ako turista pitate za mišljenje, sigurno će vam odgovoriti: „Čuvajte Mostar ovakvim kakav jeste.“ No, ako pitate nekoga ko je poslovno vezan za Mostar, a navikao je na široke, svjetle ulice, "neparfimisani" zrak, voli uzornu čistoću, ko je navikao hodati pločnicima umjesto po lokvama i prljavom blatu, on će naravno reći : "Što dalje od Mostara!"

Prođite glavnom arterijom Mostara, zvanom "Glavna ulica". Kakva živopisna slika, kako drugačija od svega što smo navikli vidjeti drugdje! Kakva mješavina kostima, upečatljivih figura i tipskih lica.

Pažnja! Gledate lica i umalo se spotaknete o desetogodišnju djevojčicu, pažljivo obojene crvene kose, koja se udobno ispružila leđima nasred ulice i slasno jede komadić hljeba (hljeba za koji posumnjaš da je napravljen od pepela umjesto od brašna) i gricka luka.

Zamjerate li što nasred ceste nije mjesto za održavanje lukulskih gozbi?² U pravu ste! Ali nemoj se ljutiti! Iznenadena, djevojčica vam se sklonila s puta i smjestila se malo dalje. Međutim, tamo sjedi stariji muhamedanac u sličnom položaju. U desnoj ruci cigareta, u lijevoj mala šoljica crne kafe, a kraj njega na zemlji mesingani lončić iz kojeg toči ovo božansko piće. Gleda u daljinu i ne čini se raspoložen da vam se makne s puta. Hoćeš li i njemu objasniti da je nasred ceste i sl.? Gledate u njegovo pepeljastosmeđe lice, uokvireno gustom bradom, promatratre izraz njegovih sivih, pomalo natečenih očiju, koje kao da vas još nisu opazile, i – ne ljutite se? Vi razumijete i sami se sklanjate s puta? Nije li vam se svidjela ta izražajna glava, omotana šarenim turbanom? Nema problema. Nadam se da vam se sviđa lik koji dolazi prema vama.

Naprijed polako primiče starica otkrivena lica, dakle nema nikakve veze s sljedbenicima islama. Nadam se da ti se ona sviđa! Samo pogledajte te papuče! Od dva komada materijala, jedan veći vodoravni, i komad trake za pričvršćivanje preko prstiju i čvrsta, jeftina i svakako zdrava cipela je spremna. – Ako pada kiša, možete izvući nogu ispod remena, lijepo je postaviti ispod strehe i ne morate brinuti o pranju nogu tijekom cijele godine. A i to možete uraditi usput.

Široke hlače od jarkog obojenog štofa, ista takva jakna, glava omotana savijenim šalom, koji se pruža do pojasa, tako da izgleda da baku istovremeno bole i zubi i glava – ukratko – baš lijepo, zar ne? Sada je baka zastala, zavukla ruku u džep svojih glomaznih hlača i izvlači

² Lucije Licinije Lukul Pontski (mlađi) (latinski: *Lucius Licinius Lucullus*) (114. pr. Kr. – 56. pr. Kr., bio je rimski general i bogataš, koji je bio poznat i po raskošnim gozbama koje je priređivao. (op. prev.)

tabakeru. Sada se divite, vi mlada gospodo, koji provedete pola sata mučeći se, prije nego što stvorite nešto što biste toliko željeli nazvati cigaretom. To je elegancija, to je virtuoznost i posebnost – to je cigareta! I to, molim vas, napravljena "jednom rukom".

Zadovoljno otpuhujući mirisni dim, nastavlja svoj put. Čini se da ide prema obližnjem trgovcu čiji štand vidite tamo niže: kao drvena kutija, duga oko 2 m, isto toliko široka i visoka, sagrađena na oko 1/2 m visokim kolcima, ovo je trgovina u kojoj se može kupiti gotovo sve. Samo prednji zid, gdje smo navikli gledati vrata, potpuno nedostaje.

Vlasnik radnje sjedi prekrštenih nogu na zemlji, usred svog blaga, i služi vas, ako je ikako moguće – sjedeći. Ne voli se micati s mjesta. Uostalom, dimenzije dućana omogućuju takvu udobnost. – Hoćeš li hljeba, slanine, šarenu maramu za turban, sušenu ovčetinu, čibuk, povrće, mlin za kafu? Želiš li cigaretu? Znak pričvršćen na gredu objavljuje da postoji i "prodaja duhana". Možete tražiti sve. Ovako opskrblijeni trgovac poseže u hrpe s desne i s lijeve strane oko sebe, pa i ako se tako čini kad se pogleda šarenolika zbrka, gdje su zalihe nabacane zbrda-zdola i naopako, da je gotovo nemoguće znati gdje je što, a on ipak izvuče i tiho vam pruži ono što želite. Zaboga, nemoj tražiti te opanke tamo, iliti cipele sa savijenim vrhovima, koje vise sa stropa dućana. Prodavač bi morao ustati, a on -- oh, njemu se to baš i ne sviđa.

...Slušaj! Mujezin s galerije minareta poziva okolinu na večernju molitvu.

Nemojte previše žuriti, on će uvijek ponoviti ovu molitvu još tri puta svojim prilično ugodnim, pjevnim glasom. Svaki put na drugu stranu svijeta. Da li vam se ide na večernju molitvu u džamiju? Starac koji se trenutno promalja na stražnja vrata džamije je muhamedanski "gospodin velečasni". Dobro pogledajte njegovu odjeću. To je izraz njegovog položaja. Široke tamne hlače, tek kod članaka stegnute, tamni dugi kaput, markantno smeđe lice s gustom bradom, na kojem se ističe bijeli šal, omotan oko fesa poput turbana. Iako je danas jako vruće i čak vam lagani kaput teško pada, ovaj predstavnik proroka nije zaboravio odjenuti temeljitu bundu.

Pristojan broj papuča i dječijih cipelica, opanaka i opnačića, koji u dirljivom skladu, nesvesni jedni drugih, leže pred vratima džamije, podsjećaju da i ti moraš skinuti kožna pokrivala s nogu ako želiš ući u svetište. Ili radije ostajete vani i zadovoljavate se pogledom kroz otvorena vrata? Tako nećete puno vidjeti. Pod je prekriven čilimima, bijeli zidovi prekriveni surama iz Kur'ana, tu je neka vrsta kamene propovjedaonice, dvije svjetiljke – to je unutrašnjost džamije. Kao što vidite, za ukrašavanje muhamedanskog svetišta nije potreban veliki kapital. Dragocjeni tepisi, izuzetne umjetnički izradene zlatne svjetiljke, rijetko se tu viđaju. Čini se da čak i sljedbenici proroka počinju dobivati praktičnije nazore, pretpostavljajući da će se Allah zadovoljiti i lošijim tepisima i običnim petrolejkama. Ipak, starinski radovi, u nekom dalekom kraju svijeta, izloženi u zbirci trgovca antikvitetima, privlače đaursko oko.

Sama pobožnost vas neće mnogo privući. Svećenik šuti, vjernici šute, samo se klanjaju, šire ruke, ponekad padaju na zemlju, čelom je dodirujući. Samo se odnekud iz čoška čuje; monotono, jednoglasno pjevanje. Prepoznajete glas mujezina, koji je maloprije s vrha munare slavio Allaha. Uskoro bi vam postalo dosadno da vam nije privukao pažnju debeli štovatelj s lijeve strane, kraj propovjedaonice. Tolika mu je mana ovolika "fizikalnost", jer stalno pada na tlo i opet ustaje, ali u obredu sudjeluje sasvim pošteno. Uostalom – ko zna nije li mu to jedino kretanje za cijeli dan i možda mu, kako mi u Pragu kažemo, "dobro dođe".

Nećemo čekati kraj molitve, iako bismo voljeli vidjeti hoće li vjernici uredno paziti na odabiru obuće, onako kao što je obuća bila uredno složena.

Kako bi bilo da posjetimo "kafanu"?

Slažete li se? Dobro. Nekoliko šoljica crnog napitka ne može škoditi. Odvest ću vas u jednu "narodnu" (Ne smijete zaboraviti da u Mostaru postoje dva hotela i kafana, opremljeni uobičajenim komforom.) Nije teško pronaći "narodnu" kafanu, jer one čine 99% ukupnog njihovog broja. Upravo smo kod jedne od njih. Idemo unutra! Pazite samo da vam se glava ne sprijatelji previše s gornjim dijelom okvira vrata. Hercegovci su uglavnom stasiti, visoki momci koji ne vole pognuti glavu, ali pri ulasku u svoje kuće naučili su temeljito pognuti glavu i leđa. Stoga, nećete učiniti ništa posebno ako učinite isto. Uostalom, kvrga ili ozbiljna modrica na čelu, ni u Mostaru se ne smatraju posebnim ukrasom. Ulazimo u malu, skučenu prostoriju s niskim stropom. U jednom čošku je peć, u drugom grubo istesan stol i klupa. Ako se bojiš da će klupa pasti s tobom, niko ti ne brani da zauzmeš mjesto na zemlji. U svakom slučaju (slučajno su nas poslali u jednu od boljih kafana), odaja ima drveni pod.

Nije potrebno obavijestiti "kafedžiju" da želite "crnu kafu". Osim cigarete ništa neće nedostajati. Ili možda? Vidi! Jeste li iznenađeni zdjelicom vode i sapuna u rukama osoblja kafane? Vjerovatno niste dobro primijetili natpis iznad ulaza. "Kafana i brijač" moglo se pročitati.

Vidim vam na licu da vam ova kombinacija kafane i brijačnice djeluje malo previše i nimalo estetski. Ali – morate se pomiriti s tim. Uostalom, uvjeravaju vas da će, čim ošiša i obrije tamnoputog čovjeka koji se smjestio na visokom kamenu kraj praga, kafedžija propisno obrisati ruke ne samo o krpu, već i o veliki prošireni dio njegovih hlača. Kafa zbog toga neće ni na koji način trpjeti na svojoj uistini izvrsnoj kvaliteti. Pa dobro! Ako vam ta mala hrpica kose gurnuta u čošak omesta apetit, drugi put ćemo posjetiti neku drugu kafanu čiji vlasnik nije ujedno i "brijač". Platite 10 helera za džezvu kafe, zapravo jedino dobro, a jeftino što vam Mostar kao strancu pruža.

Večernji mrak pao je na zemlju drugih manira, drugih običaja. Zamišljeni stojite na starom rimskom mostu, spomeniku davnih vremena, zamišljeno slušate huk zelene Narente, u čijoj se vodi ocrtava oštiri srp srebrnog mjeseca. Uz njega ćeš vidjeti i drugi srp, ali ne srebrni. Samo mutna je njegova slika u vodi, kao starac prosjak čiji su dani odbrojani, a stoji pored nebeskog hodočasnika. A bilo je trenutaka kada je i on tako sjajno sjao, kada je također tako ponosno gledao dolje u bistri tok Narente. Polumjesec obližnje džamije. Samo slavuj, kojim je Mostar tako bogat, pjeva svoju milu melodiju u grmlju drevnog turskog groblja, kao što su i njegovi prethodnici vijekovima prije."

Kafedžija u mostarskoj kafani – autor Stefan Jaeger, 1900-ih

Tin Ujević u Mostaru, 1929. g.

U beogradskom listu „Vreme“ od 24. novembra 1929. godine objavljen je tekst o boravku Tina Ujevića u Mostaru:

„Jedan redak gost u Mostaru: Tin Ujević

Mostar, 28. novembra. - Jutrošnjim vozom u 3 i po časa stigao je u Mostar jedan redak gost - Tin Ujević: „poslednji Mohikanac.“

Kako se Tin nalazi prvi put u Mostaru, nije se mogao do rano u jutro orijentisati te je zabasao u neku rakinicu ili, kako je onde zovu hotel Opanak. Stupanje Tina u taj lokal u cipelama neobičnih dimenzija i sa polucilindrom koji mu стоји na vrhu glave, izazvalo je inače veseli duh Mostaraca da s njime zbijaju šale. Tin je već uspeo da kaže nekoliko reči o svojim prvim utuscima u Mostaru.

- Čim sam zašao u hotel Opanak, neki me tipovi proglašiše Avganistancem i krstiše me Abdulahom.

Sem toga Tin je konstatovao po starinskim odžacima na kućama koji su prekriveni velikim pločama, da je ovde svet nabožan, zato što kardinalskim šeširima pokriva odžake svojih kuća.

Kada sam mu rekao da silno žalim što nisam izašao pred njega na stanicu, Tin je primetio da je bolje što novinari nisu znali za njegov dolazak, jer bi se doznao da je on putovao četvrtom klasom.

Tin Ujević zadržće se kratko vreme u Mostaru, odakle putuje na ostrvo Brač, gde će, kako sam kaže, provesti celo leto.“

Pravilo: Kada dođete u neki grad 3 i pol sata iza ponoći, prva stvar koju treba da uradite je da nađete neku kafanu koja još radi. Barem je tako uradio Tin Ujević kad je došao u Mostar.

Čudna jada od Mostara grada, 1930. g.

U listu „Sv. Cecilija”, sveska 5. od septembra-oktobra 1930. godine objavljen je tekst pod naslovom „Tri napjeva iz Hercegovine” autora fra. Brune Adamčika. Jedan od ova tri napjeva odnosi se na popularnu mostarsku sevdalinku „Čudna jada od Mostara grada.” Vrlo zanimljiv članak u kojem je autor prenio cijeli tekst sevdalinke, a po svemu izgleda, da se radi o istinitom događaju...

„Tri napjeva iz Hercegovine

Fra. Bruno Adamčik – Mostar

Po Hercegovini, i ako pjevanje nije baš na velikom stupnju, ipak se može čuti vrlo lijepih pjesama. Po selima imade veoma lijepih napjeva, ali žalibože, ne dadu se svi zabilježiti. Napjeva imade po svim selima dosta istih, ali sa različitim nekim promjenama. Već sam napjev „Zdravo tilo Isusovo”, kako mi neki pričaju, a i ukoliko sam se i sam uvjerio, imade toliko različitosti, koliko je župa u Hercegovini. A po gradovima? Gradovi su većinom muslimanski, pa i nije čudo da se tu ponajviše mogu čuti sevdalinke. Jednu između tih, koja se pjeva u Mostaru, zabilježio sam te je ovdje priopćujem:

*U Habibe, Čelebića zlata
Svaka riječ je hiljadu dukata.
Jadna Biba bole bolovaše
A majka joj ruho preлагаše:
„Moja Bibe ti rumena ružo
Kaži majci šta te većma boli.”
Mila majko, mene boli glava
Otkad Čevro u logoru spava.
Kakav Čevro voda ga odnijela
Zbog njega si dušo oboljela.
Mila majko nemoj Ahme kleti
Reko me je na jesen uzeti.
Mila majko selam ćeš mi priji
Miloj priji Čelebića Zibi
Nek se sprema pre nedelju dana
Neka meni prva kona bude
Mila majko selam ćeš mi Ahmi
I njegovoj ostarjeloj majci
Neka Ahmo u petak ne drijeme,
Nek se Bibi pod nosila sprema.
Izvadi mi četri čevre majko
Pa ih podaj mome bratu Mehi.
Nek ih Meho za nosila sveže,*

*Ahmo će mi pod nosila doći.
 Zora sviće Habiba izdiše
 Zora svanu Habiba izdahnu.
 Jadna majka ruho prelagala.
 Još jadnija na telala dala.
 Jadan Ahmo za to i ne znade,
 Već on kasno iz lagera dođe.
 Lukom prođe mimo Bibu prođe
 Te on ide luki na ogradu,
 Na ogradu Šestića kafanu,
 gdje su bili Ahmini jarani,
 Među njima hađi-begov Sule.
 Što žalosnim očim gledaš u me
 A bogati hađi-begov Sule
 Što žalosnim očim gledaš u me?
 Zdravo glava umrla Habiba!
 Za tri časa dođe čehra blijeda,
 Bolan Sule zar se tako znanje,
 A ja pošo u ašikovanje
 Haj otiđi u pjanu mehanu,
 Pa se napij vina i rakije
 Rujno vino donit će ti lice
 A rakija srce ugasiti.
 I meni su tako jadi bili,
 Kad se moja Đulsa preudala,
 Poznaš brate Šehovića Jusu,
 On je moju obljubio Đulsu.
 Volio bih da j' umrla mlada,
 Već da se je za drugog udala.*

Ova pjesma nastala je imao 20 godina. Povod joj je bio kako se iz same pjesme vidi, djevojka Habiba, koja se je htjela udati za momka Ahmu, ali majka joj nije dala te je od žalosti umrla. Vele, da je istinit događaj. Napjev pjevao mi je Franjo Brkić, a riječi sam dobio od Hasana Broke, koje je znala i napisala njegova kći Nusra. Napjev je veoma lijep, ali i karakterističan. Pjeva se u dur-molu, kako mi ga je pjevačispjevao.

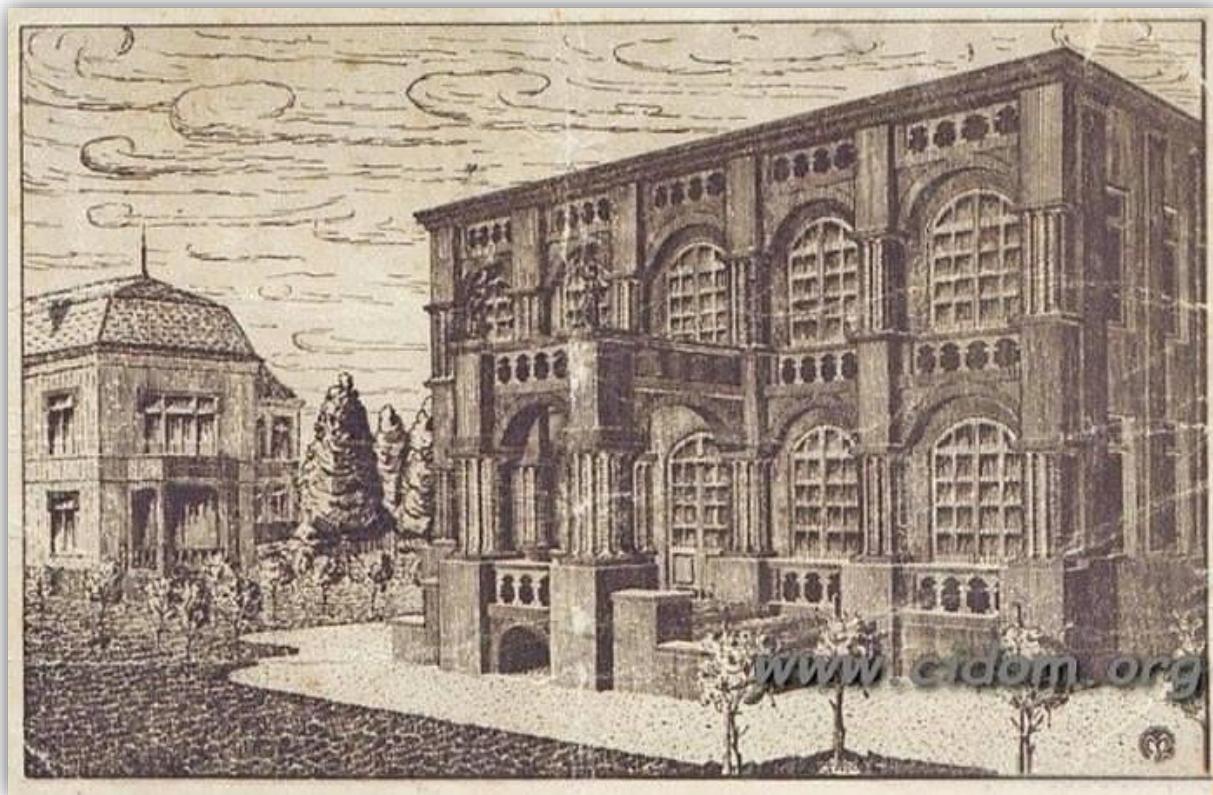
Ovaj napjev čuo sam gdje i drugi pjevaju, ali ne samo u dur molu, nego i u samom molu. Katrakteristično je, da kogod ga pjeva, uvjek pjeva u istom molu i to u f-molu."

Ču-dna ja - da od Mo-sta-ra gra-da, sve od la- ni pa e- vo do sa - dá.

Sokolski dom u Mostaru, crtež iz 1930-tih

Početkom dvadesetog stoljeća, a posebno između dva svjetska rata, u cijeloj Europi, pa tako i u Mostaru, počinje se širiti sokolski duh te se osnivaju brojna sokolska društva koja su među mlade uvodili sve vidove sportova, gimnastike i rekreacije. Na samim su počecima skoro svi sportovi u Mostaru bili pod kapom sokolskih društava. Tako se i nogomet ispočetka igrao u „Hrvatskom sokolu“ osnovanom 1905. g. koji je imao prostorije u Hrvojevom domu. Na lokaciji današnje zgrade Narodnog pozorišta bile su prostorije Srpske sokolske organizacije „Obilić“ osnovane nakon samo godinu dana. Kasnije je ovaj Sokolski dom preseljen na Glavnu ulicu, na potezu između prvog mostarskog nebodera i robne kuće Razvitak. Godine 1909. osniva se i „Muslimanski soko.“

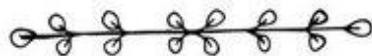
Između dva svjetska rata pojavila se i ideja o izgradnji jedne zgrade za potrebe svih sokolskih društava u Mostaru. Načinjen je i nacrt budućeg sokolskog doma pa mu je dato i ime – Sokolski dom Alekса Šantić. Gdje je tačno bila planirana gradnja, koja se nije realizirala, nismo uspjeli saznati, ali je nacrt preživio, pa ga evo prenosimo.

Zabava Narodne uzdanice Mostar, 1930. g.

U časopisu „Novi behar“ iz 1930. g. objavljen je tekst o zabavi Narodne uzdanice u Mostaru. Tekst i fotografije ovog priloga objavljene su na facebook stranici „Priče iz Mostara i Hercegovine“, dana 15. novembra 2020. g.:

„Zabava“ Narodne Uzdanice u Mostaru, koju je priredio Mjesni Odbor bila je kruna svih ovogodišnjih priredbi u Mostaru, po svojoj posjeti, aranžmanu i izvedbi programa. Prostorije „Hrvoja“ bile su dupkom pune najotmenijeg našeg svijeta. Sala je bila tako ukusno iskićena skupocjenim cilimima da je davala izgled jedne posve orijentalne prostorije. Program zabave bio je uglavnom ispunjen melodijama i elementima naše narodne svojine, umjetnički izведен. Program je otvorila Hrvatska glazba „Slovenskom baladom“ od Šebeka pod vještim rukovođenjem maestra gosp. Bogatela. Ugodnu, melodioznu himnu „Narodne uzdanice“, djelo dirigenta zbora gosp. Demetra, publika je saslušala stoeći i nagradila aplauzom. Pjevački zbor je otpjevao više sevdalinki, „Bančice“ i „Bosansku rapsodiju“. Pjesme „Kad pušnuše sabahzorski vjetrovi“ i „Agina Fata“ izvedene su sa zavidnom ljepotom, nježno, sevdalinski. Svima se dopao lijep tenor gosp. S. Farević u „Rapsodiji.“ Atrakcija i ove zabave, kao i lanjske, bio je nastup simpatičnog Uzdaničina pitomca Samardžića, koji je uz dobru pratnju harmonike otpjevao nekoliko nježnih sevdalinki: „Svadili se orli i sokoli“, „Evo srcu mom radosti“ i „Odkako sam sevdah svezo“. Zadnja tačka programa bila je prikazivanje komada „Svak na posao“ od našeg poznatog književnika Edhema Mulabdića, predsjednika Glavnog odbora „Narodne uzdanice“. Posjeta ovoj zabavi je bila odlična. Već ranije sva su mjesta bila rasprodana. Poslije oficijelnog programa razvila se srdačna, neusiljena zabava, plesalo se i zabavljalo do mile volje. Tombola je bila kićena i vrijedna i bife obilan. Na zabavi jedno pravo narodno raspoloženje, bez i najmanje neprilike. Sve je potrajalo do duboko u noć.“

Snimanje filma u Mostaru, 1932. g.

U novinama „Novo doba“ od 2. 9. 1932. Izašao je članak o snimanju filma u Mostaru. Film je rađen u njemačko-jugoslavenskoj produkciji i zvao se „Das Lied der Schwarzen Berge“ (Fantom Durmitora), u kojem je glavnu ulogu imala Ita Rina, prva jugoslavenska filmska zvijezda. U tekstu je napisano:

„Današnje tonfilmsko snimanje. Članovi Eidofonfilma danas su ovdje završili glavni posao i snimili glavne scene iz Mostara. U starom Mostaru – na Bjelušinama – snimljene su nekolike scene sa gđom Itom Rinom i g. Dunkeom. Snimljeno je i hercegovačko kolo. Jedna scena je snimljena na mostu kod Bune. Glumci će vjerovatno sutra, pošto snime još jednu scenu na mostarskom aerodromu, napustiti Mostar.“

U filmskim enciklopedijama o filmu je napisano slijedeće: „Film pod njemačkim nazivom „Das Lied der schwarzen Berge“, poznat i pod naslovima „Pjesma crnih brda“, odnosno „Fantom Durmitora“ je njemačko-jugoslavenski crno-bijeli dugometražniigrani film premijerno prikazan 1933. godine. Snimljen je sredinom 1932. u Crnoj Gori u režiji K. Breinessa i Hansa Natgea. Snimanje je započeto na beogradskom aerodromu u Zemunu 31. jula 1932. Ovisno o različitim kriterijima smatra se prvim dugometražnim zvučnimigranim filmom u historiji jugoslavenske kinematografije.“

Prvo ton kino, 1931. g.

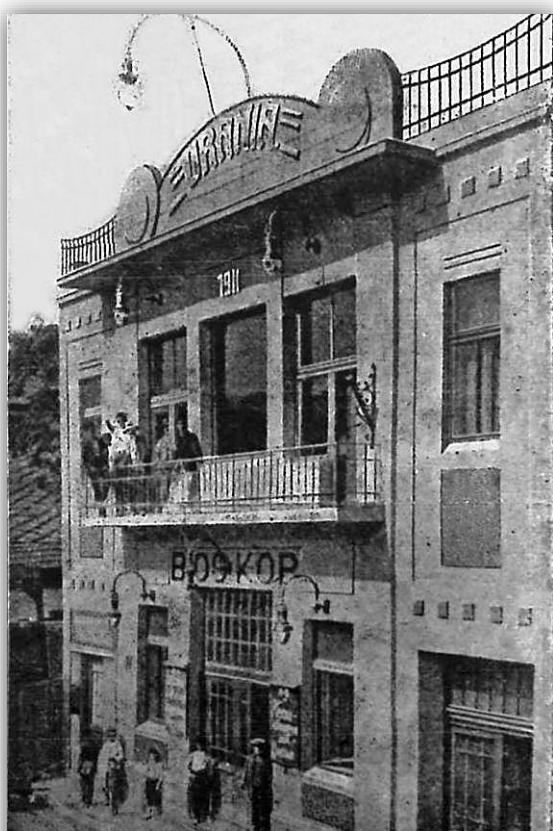
Članak iz novina „Vreme“ od 10. 5. 1931. o prvom ton filmu koji je prikazan u Mostaru. Film koji se tada prikazao je muzička komedija „Ljubavna parada“ američko-njemačkog režisera *Ernesta Lubitscha*, a snimljen je 1929. godine. Film je snimljen u tri verzije na engleskom, njemačkom i francuskom jeziku. U Mostaru je prikazana verzija na njemačkom jeziku. Film je prikazan u kinu „Central“, nakon što je vlasnik kina Anton Tiberio naručio iz Italije tonske adapttere.

Kino je osnovano 1911. godine pod imenom „Urania“, kao suvlasništvo Vencela Mikana, Krešimira Ančića i Antona Tiberija, a nalazilo se u Fejićevoj ulici. Osim imena „Urania“, kino je mijenjalo nazive, pa se zvalo „Central“, „Gradski slikokaz“, „Volga“ i na kraju „Zvijezda.“

„Mostar - Otvaranje prvog ton bioskopa.

Mostar, 9 maja, - Večeras se otvara u Mostaru prvi ton bioskop. Kao premijera najavljen je stoprocentni nemacki ton film Ljubavna parada.

Za ovo otvaranje vlada veliko interesovanje u Mostaru jer veliki broj građana do sada nije imao prilike da čuje tom film.

Kinematografsko kazalište u Mostaru za 300 osoba.

Četiri mostarska kluba, 1932. g.

U splitskim novinama „Novo Doba”, 27. augusta 1932. godine objavljen je poduzi članak pod naslovom „Sportski Mostar”, u kojem se govori o četiri fudbalska kluba u Mostaru. U članku se spominju JSK, HSK Zrinjski, RSK Velež i SK Vardar, o njihovim počecima i njihovoj tadašnjoj aktuelnoj situaciji:

„Sportski Mostar, Mostar, augusta,

Mostar je doista jak fudbalski centar. U njemu egzistiraju četiri solidna nogometna kluba, koji stalno rade i napreduju, jer imaju uslove za napredovanje. Nemaju finansijskih teškoća, a kako je „okrugli” predmet osvojio cijeli svijet, ni Mostar nije ostao medju zadnjima. Sva četiri kluba imaju dobre prve čete, zatim rezervne čete i podmladak. Pored toga još legije navijača, vatreñih i temperamentnih Hercegovaca. U Mostaru ima i jedno solidno, lijepo uređeno i ogradieno igralište Stadion J.S.K. koje je svojina „Jugoslovenskog Sportskog Kluba.” Pored toga i sportski klub „Vardar” ima svoje igralište.

Od četiri kluba najstariji je „Jugoslovenski Sportski Klub” skraćeno i uobičajeno nazvan „J.S.K”, koji je osnovan 1918. godine. Upravo on je produžio tradiciju negdašnjeg Građanskog sportskog kluba „Jugoslavija”, koji je postojao u Mostaru prije rata.

Glavni osnivači su bili braća gg. Edo i Bruno Novak, Josip Lajnweber, Slavko Jukić, Ćećo Spremo i drugi.

Jugoslovenski Sportski Klub od osnivanja do danas je odigrao otprilike 450 do 500 utakmica, od kojih nekoliko internacionalnih, čime se ne mogu pohvaliti svi provincijski klubovi. Tako je on igrao sa „Viktorijom” iz Plzna, sa „Moravskom Slavijom” iz Moravske Ostrave, sa „Austrijom” iz Beča i drugima. Osim toga od naših poznatih klubova igrao je sa BSK, sa Jugoslavijom i Jedinstvom iz Beograda, zatim Haškom i splitskim Hajdukom. Više puta je igrao utakmice sa sarajevskim klubovima, sa kojima je postizavao dobre rezultate, pa čak i zaslužnene pobjede. Tako je Saška pobjedio 1925. godine sa 3:1. Tada je Sašk bio u odličnoj formi i takmičio se za državno prvenstvo. Isto tako je ove godine izvojevao jednu sjajnu pobjedu, potpuno zasluženu, koja je u sportskim klubovima odjeknula senzacionalno. Na 31. jula o.g. igrao je u Mostaru utakmicu sa sarajevskom „Slavijom”, koju neki ove godine smatraju opasnim protivnikom i kandidatom za državno prvenstvo. Ta utakmica završena je sa potpuno zasluženom pobjedom J.S.K. sa 3:1 (prvo poluvrijeme 1:0 za J.S.K). Treba napomenuti da je toga dana „Slavija” gostovala sa kompletnom prvom četom.

J.S.K. je za punih osam godina uzastopice odnosio prvenstvo Bosne i Hercegovine (provincije) i to od 1921. do 1927. godine, a zatim opet od 1931. do sada.

Klub ima sedam zadočivenih pokala. Godine 1928. proslavio je svečano desetogodišnjicu, a naredne godine slavi 15-godišnjicu. Dao je nekoliko dobrih igrača sarajevskim klubovima. Na čelu kluba stoji kao predsjednik g. Veselin Šola, a članovi uprave su art. kapetan g. Boško Kovačević, gg. Risto Tuta, Jovo Oborina, Ranko Čereković i Ljubo Vukojević. Odlični igrači su Kučinović, Matić i golman Semiz. Posljednji će imati sigurnu lijepu sportsku budućnost.

Drugi klub po starini je Hrvatski Sportski klub Zrinjski, koji je osnovan 1920. godine. Osnovao ga je pok. Ivan Kvesić, zatim gg. Nikola Rimac, Milivoje Smoljan i Ivan Hlubna. Klub je tada počeo vrlo skromno. Pošto nije imao para ni prostorija bio je stalno pod jednom smokvom

i tako, poslije 3 godine napornog rada osvoji prvenstvo Mostara. Odigrao je oko 300 utakmica sa našim i stranim klubovima. Ima oko 100 podupirujućih i 50 izvršujućih članova. Nedavno prije mjesec dana održana je skupština na kojoj je za predsjednika izabran g. Drago Doko, prokurista Prve Hrvatske Štedionice. Najbolji igrači u klubu su Đorđe Simić Amerikanac, Komljenović, Buhač, Nuić i Vlak. Klub finansijski solidno stoji i napreduje u svakom pogledu.

Treći po starini je Radnički sportski klub Velež, koji je osnovan 25. juna 1922. god. kada je sazvata 1. osnivačka skupština za Zapadnim logorom, na kojoj je udaren temelj ovog kluba. Primljena su tada pravila i dato ime klubu Radnički Sportski Klub Velež, a izabran je ovaj upravni odbor: Predsjednik Jovo Lojpur, podpredsjednik Andelko Vlaho, tajnik I: Jovo Antonić, tajnik II: Ljubo Basta, odbornici: Cvetković, Beltram, Pavić, Tepšić, Zrimšek; kapetan čete: Radi Lazar, zamjenik: Ranko Slipičević. Pošto se predsjednik kasnije zahvalio, izabran je Andelko Vlaho za predsjednika, a u odbor kooptirani Janjoš Boro i Dabić Ljubo.

Ekipa Veleža 1933. g.

Kroz 6 godina opstanka, ovaj klub je odigrao bezbroj utamica i stalno učestvovao u takmičenju za prvaka mostarske župe. Dolazilo je uvijek na drugo ili treće mjesto. Priredio je nekoliko vrlo uspješnih zabava u Radničkom Domu i u sali Hrvoja.

Godine 1928. na kratko vrijeme prekinut je rad. Koncem 1928. neki mlađi radnici željezničke radione pokrenuli su pitanje obnove rada u Veležu i sazvana je u bašti „Pariza“ skupština na kojoj je pala odluka, da se rad odmah obnovi i izabrana je privremena uprava i to: predsjednik Dabić Ilija, potpredsjednik Bašić Ilija, tajnik I: Dragić Stjepan, tajnik II: Kovačević Damjan, blagajnik: Pinjuh Pero, odbornici Brkić Pavo i Rundo Ljubomir.

Pristupilo se upisu članova i skoro svi radnici željezničke radione pristupili su u članstvo. Od tada bilježi Velež najuspjeliji period rada i iz dana u dan napreduje. U takmičenju za prvaka Mostara za god. 1928. – 29. i 1929. – 30., ostaje prvak mostarske župe. U sali hotela "Neretva" iznajmljuje prostorije i svake zime drži stalno plesove, gdje omladina nalazi zabave i razonode, a oko sebe okuplja sve mlade radnike u Mostaru.

Od 1931. god. do danas "Velež" imade jednu od najagilnijih uprava, na čelu sa pretsjednikom i osnivačem kluba g. Lazarom Radićem i spremu se da proslavi 10. godišnjicu osnivanja kluba. Klub ima preko 200 svojih stalnih članova i bezbroj prijatelja i simpatizera, te su njegove utakmice dobro posjećene. U finansijskom pogledu stoji odlično a imade veoma dobro uigranu momčad I. Čete i podmladak. Njegova uprava vodi se mišlu da osim nogometu zavede i druge grane sporta, kao atletiku i druge tjelovježbe, a time želi podignuti kulturno i sportski oronuli duh medju radnicima.

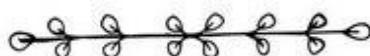
Ove godine "Veležova" nogometna četa izgubiti će svoje odlične igrače, koji odlaze u vojsku, ali će ih nadoknaditi mladim radnicima i time taj gubitak gledati nadoknaditi.

Najmlađi mostarski sportskim klub je Sportski Klub Vardar.

Osnovan je, upravo obnovljen je, 1931. godine. Osnovan je na bazi sportskog kluba "Jadran" koji je opet bio nasljednik negdašnjeg Srpskog Sportskog Kluba "Vardar".

Ovaj klub pored nogometne ima lakoatletsku i zabavnu sekciju, a u toku je osnivanje teniske i hazena (?) sekcije. Ima 52 verificirana igrača i 214 članova. Prvak Hercegovine bio je 1925. godine. Ima prvu četu, rezervu i podmladak te svoje privremeno igralište. Predsjednik kluba je artiljerijski pukovnik g. Čedomir R. Kopčinić, a sekretar g. Milan Miljak, čin. željezničke sekcije. Ovaj mladi klub veoma aktivno učestvuje u sportskom životu Mostara.

Kao što se vidi iz svega, Mostar ima lijepi broj nogometnika, koji vrlo aktivno i agilno rade. Ovo nekoliko redaka neka posluži upoznavanju i zbliženju mostarskog i splitskog sporta, jer postoje sve osnove i uslovi za usku vezu, prijateljski odnos i česte sportske posjete između sportskog Splita i sportskog Mostara."

Nogometna utakmica, 1919. g.

U listu Narodna Sloboda, broj 6 od 18. januara 1919. godine objavljeno je nekoliko interesantnih vijesti iz Mostara.

„Nogometna utakmica.

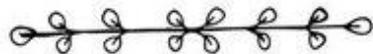
Na 16. o. mj. bila je nogometna utakmica između "Jug. Šporstkog Kluba" i nogometnog kluba "Omladina". Igra je svršila u omeru 4:1 u korist J.Š.K. U nedelju 23. o. mj. u 3 s. popodne bit će revanche – utakmica između istih klubova na igralištu J.Š.K. Uz sudjelovanje "Hrv. Glazbe". U slučaju nepovoljna vremena odgagja se na sljedeću nedjelju. Ulaznina 2K."

Knjiga „Ljeti i zimi u Jugoslaviji“ o Mostaru, 1933. g.

U izdanju „Jadranske straže“ iz Zagreba, 1933. godine je objavljena knjiga „Ljeti i zimi u Jugoslaviji“, s potpunim pregledom ljetovališta, zimovališta, lječilišta, kupališta i turističkih mjesta Kraljevine Jugoslavije. Između oistalih, objavljen i jedan tekst o Mostaru:

„Krasan je pogled na stari dio grada sa željeznog mosta Kralja Petra I Oslobođioca. Znamenite su građevine Karađoz-begova mošeja, Sahat-kula, srpskopravoslavna crkva, stari most iz 1566. god., s dvije zanimljive kule na mosnim prilazima. S mosta se pruža lijep vidik na okolišno pobrežje s tipičnim istočnjačkim građevinama. Ovaj most je izведен u jednom jedinom luku od 28 m raspona, a 20 m visoko nad rijekom. Veoma je zanimljiv mostarski Pazar (Čaršija), gdje se svake srijede u vrevi sajma pruža divna slika istočnjačkog šarenila. Mostar ima lijepo Šetalište Vojvode Mišića, koje je osobito živahno uvečer.“

Izleti: na Hum, gdje se s puta na brdo i njegova vrha pruža krasan vidik (1 ¼ s. hoda). Jedan sat na sjeverozapad od Radoboljskog mosta, kroz kraj pun šipaka, smokava i dudova, ide se na izvor Radobolje, koji daje vodu mostarskom vodovodu. Izlet na izvor Bune (13 km) kod Blagaja. Ovo malo muslimansko selo bijaše u 13. i 14. vijeku znatna varoš. Na visokoj stijeni (520 m) leže ruševine Šćepangrada. Uspon je amo veoma tegotan. Hrbat gore završava na zapadu strmom raspuklom klisurom, na kojoj se gnijezde orlovi. Na dnu ove klisurine izbija snažan izvor Bune iz goleme tamne sigaste spilje. Pred spiljom se nalaze ruševine mošeje i narušten derviški manastir, a u njemu, na prvom spratu, ima jedna soba sa zanimljivim išaranim stropom i jedna prostorija, u kojoj se nalaze dva lijesa, za koje kažu da su ljesovi bektašitskog svetitelja Sari Saltika Babe i njegovog služe.“

Ljekovito bilje, 1934. g.

Iz dva članka koji su objavljeni u listu „Pravda“ od 2. 2. 1934. i 18. 4. 1934. možemo pročitati o hvatanju zmija i berbi ljekovitog bilja koje je prodavano njemačkim farmaceutima. Iza ovih akcija stajali su mostarski Dom narodnog zdravlja na čelu s dr. Lovrom Dojmijem i Sokolska župa Mostar. U članku od 17. aprila 1934. godine govori se o izvozu ljekovitih trava u Njemačku:

„Hercegovina izvozi lekovito bilje u Nemačku. Mostar, 17. april.

Pored dobre prođe hercegovaačkih zmija otrovnica, u poslednje vreme počeo je da hvata sve veće razmere organizovani rad na izvozu lekovitog bilja. Cela Hercegovina vrlo je bogata mnogobrojnim lekovitim travama. Njihova korisnost do sada se ogledala jedino u domaćoj upotrebi, jer su seljaci, manje ili više, skoro za svaku bolest znali poneki lek od ovih trava. Ali, od pre dve godine, Sokolska župa Mostar videla je u ovome lekovitom bilju izvor veće koristi nego što je bila ona od "narodne medicine". Seljaci iz okoline Gacka izvezli su prošle godine pet vagona lekovitog bilja, tzv. "lincure" i "kućanice" nekim nemačkom farmaceutskim fabrikama. Kilogram ovakve trave plaćao se po dva dinara, što pretstavlja relativno visoku cenu ako se uzme u obzir da ove trave ima mnogo. D.“

Poštanska marka s motivom Starog mosta, 1934. g.

Stari most se 1934. godine našao na tada najskupljoj poštanskoj avio markici Kraljevine Jugoslavije. Na zahtjev poslovnih ljudi i filatelista, krajem 1933. godine Državna markarnica u Beogradu je raspisala konkurs za najbolje crtane projekte, koji će biti korišteni za prve avio markice u Jugoslaviji. U junu 1934. godine su izabrani najbolji prijedlozi, a serija se sastojala od pet vrijednosti: 0,50, 1, 2, 3 i 10 dinara. Na markicama su bili predstavljeni:

- Dubrovnik na markici od 0,50 dinara;
- Bled na markici od 1 dinar;
- Jajce vodopad na markici od 2 dinara;
- Kralj Petar na Oplencu na markici od 3 dinara;
- Stari most u Mostaru na markici od 10 dinara

Prilikom izbora predloženih crteža, žiri je na prvom mjestu imao u vidu turističku propagandu za Kraljevinu Jugoslaviju. Ove avio markice su puštene u promet krajem juna 1934. godine.

Rekonstrukcija Mosta kralja Petra, 1934. – 1936. g.

Iz novina „Jadranski dnevnik“ od 24.10.1934. saznajemo za licitaciju koja je održana za izgradnju novog armirano-betonskog mosta, koji je trebao zamijeniti željezni most koji se do tada nalazio na Musali:

„Licitacija mosta Kralja Petra u Mostaru. Mostar, 23 X 1934.

Kod tehničkog odjeljenja Banske uprave u Splitu održana je u subotu, dne 20 ov. mj. II ofertalna licitacija za izgradnju mosta Kralja Petra preko rijeke Neretve u Mostaru. Licitaciji je prisustvovalo pet građevnih poduzeća sa vlastitim projektima. Najjeftiniji je bio Ing. Pero Machiedo iz Splita sa predračunskom svotom od din 967.000. - Dalje slijede: Ing. Marin Bezić iz Zagreba sa din 1.045.800, Ing. Stanković i Đorđević iz Beograda sa din. 1.231.500, - Ing S. Šperac i M. Marasović iz Splita sa din 1.360.00. - "Rad" iz Sarajeva sa din 1.590.000.

Uspjeh licitacije ispoao je iznad svakog očekivanja, te se nadamo, da će se radom odmah započeti i na taj način zaposliti veći broj naših nezaposlenih radnika."

Nepune dvije godine kasnije, u članku od 08. 6. 1936. g., govori se o svečanom puštanju mosta u promet, te da je most koštao 1.311.517 dinara. Rek'o bi čovjek da je tender bio namješten, baš kao što se tako i danas radi po istom principu.

„Otvorenje saobraćaja na mostu u Mostaru.

Jučer je na svečani način predan saobraćaju novosagrađeni most "Kralja Petra I" u Mostaru. Most je gradilo preduzeće g. Ing. Pera Makieda i u njegovu izgradnju utrošeno je 1,311.517 dinara iz banovinskog kredita za javne radove. Most je širok 13 i po, a dug 66 metara, nalazi se na najvažnijem dijelu Mostara i spaja stari i novi grad. Otvorenju mosta iz Splita su prisustvovali načelnik općeg odjeljenja g. dr. Ivić i načelnik tehničkog odjeljenja g. Ing. Stella te mnoštvo naroda."

Most Kralja Petra II - svečano otvaranje (lijevo Husaga Čišić) (foto: Anton Zimolo) 7. 7. 1936. g.

O snimanju filma „Braća po krvi – Bošnjaci”, 1934. g.

U njemačkom časopisu „*Mein Film*”, Heft 459, iz 1934. godine objavljen je tekst pod naslovom: „*Willy Eichberger -Romantische Filmreise*” (Willy Eischberger - Romantično filmsko putovanje), o glumcu koji je igrao glavnu ulogu u već poznatom nam filmu „*Blutsbrüder – Bosniaken*” (Braća po krvi – Bošnjaci), ili „*Bosnische Symphonie*” (Bosanska simfonija), kako se zvao u Austriji.

„Braća po krvi – Bosanska simfonija“: Njemački film iz 1934. godine

”Prema starim izvještajima s njemačkog filmportalata, film je punio dvorane širom Evrope. Posebno je bio gledan u Njemačkoj, Austriji, Mađarskoj i Češkoj. Ne postoje podaci o prikazivanju ovog filma kod nas, jer je pripadao kinematografiji Trećeg rajha.

U periodu do početka Drugog svjetskog rata na tlu Jugoslavije, pored mnogih inostranih filmova koji su djelimično snimani u Bosni i Hercegovini, realizovano je i nekoliko ostvarenja sa bosanskohercegovačkom tematikom. Poznata su dva nijema filma – „Vila od Neretve“ i „Kopač blaga od Blagaja.“

U Evropi se 1929. godine pojavljuje tonski film. Film njemačkog režisera J. A. Hübler-Kahle Blutsbrüder (Bosniaken) iz 1935. godine epska je priča o ljubavi i časti, rivalstvu i pobratimstvu, zakonima patrijarhalne sredine i zakonima srca. Pojedine scene snimane su tokom 1934. godine u Sarajevu, Mostaru, Stocu kao i filmskim ateljeima u Berlinu. Film je tonski, dakle kao takav stoji relativno rano u povijesti tonskog filma.

Film je u prevodu na naš jezik nosio ime „Braća po krvi – Bosanska simfonija“, a u Austriji je prikazivan pod nazivom „Bosniaken – Bosnische symphonie“ (Bošnjaci – bosanska simfonija). Film je režirao najpoznatiji njemački režiser onog vremena J.A. Hübler-Kahla, sa najpoznatijim glumacima: Brigitte Horney, Carl Esmond i Attila Hörbiger. Za nas je posebno interesantno da je mjesto dešavanja radnje u filmu, Hercegovina i Stolac, gdje su snimane sve vanjske scene filma.

Otvoren Radnički dom u Mostaru, 1934. g.

U listu „Vreme“ od 8. oktobra 1934. godine objavljen je tekst o svečanom otvorenju Radničkog doma u Mostaru:

„Na najsvečaniji način osvećen³ je Radnički dom u Mostaru. Osvećenju je prisustvovalo i radničko društvo "Proleter" iz Sarajeva sa kompletnom muzikom i pevačkom i diletantском⁴ sekcijom, koja je posle osvećenja doma uveče priredila uspelu zabavu“

O Radničkom domu je u knjizi Mostarski leksikon pisao Tibor Vrančić:

Radnički dom.

Južno od zgrade stare općine, na uglu Glavne i Hasanagića ulice, nekada se nalazio Radnički dom, objekt s velikom salom i baštom. Iz knjige Karla Drage Miletića saznajemo da je 1895. g. zgradu kupio Miho Doder, sin pokojnog Gjure. Vremenom je u zgradi otvorena radionica za izradu aluminijskog posuđa. Nakon smrti Mihe zgrada se 1927. g. preuređuje za nove vlasnike Ahmeta i Šefku Komadinu. Nedugo nakon toga, 1933. g. zgradu je otkupila Radnička komora iz Sarajeva i ubrzo je pod nazivom Radnički dom postala centar okupljanja radništva Mostara. U sali zgrade davale su se filmske i kazališne predstave. U godinama prije rata iz devedesetih, u zgradi je bilo smješteno Općinsko vijeće saveza sondikata, a sala je pored potreba Sindikalnog vijeća korištena i za konferencije Socijalističkog saveza radnog naroda, za održavanje različitih seminara, simpozija i sličnih manifestacija. Jedno vrijeme, nakon rata, u prizemlju zgrade bila je smještena uprava fudbalskog kluba Velež.

Glavna ulica - Radnički dom (foto: Anton Zimolo, Muzej Hercegovine Mostar) 1950-ih

³ Osvećenje – svečano otvorenje (op. a.)

⁴ Diletanti – amateri (op. a.)

Lov zmija, 1934. g.

Iz članka (naprijed navedenog) koji je objavljen u listu „Pravda“ od 2. 2. 1934. g. vidjeli smo vijest o berbi ljekovitog bilja koje je prodavano njemačkim farmaceutima. U istom listu od 11. 3. 1934. g. možemo pročitati članak o hvatanju zmija. Obje akcije inicirao je dr. Lovro Dojmi na čelu mostarskog Doma narodnog zdravlja i Sokolska župa Mostar.

„Hvatanje zmija – novo i unosno zanimanje hercegovačkih seljaka. Mostar, 1. Februar.

Ovdašnji upravnik Doma narodnog zdravlja, vredni i agilni g. dr. Lovro Dojmi, priredio je sa meštaniima lov na otrovne zmije po hercegovačkim krševima. Taj lov je doneo mnogim seljacima lepe sume novca. Seljaci su za svaku uhvaćenu zmiju dobijali po 25 dinara. Posao je, istina bio naporan, ali su ga seljaci ipak rado obavljali. Jednim rasceppljenim drvetom oni su hvatali zmije, pa ih zatim stavljali u livene kutije. Tako upakovane zmije izvožene su za inostranstvo. Ovaj izvoz doneo je seljacima lepe sume novca, i, tako reći, otvorio jedno unosno zanimanje.“

U drugom tekstu objavljenom u istom listu, mjesec dana kasnije, govori se detaljnije o ovoj aktivnosti:

„Rentabilna grana seljačke privrede. Hercegovina izvozi zmije otrovnice

Aktivnost g. dr. Lovre Dojmia – Racionalizacija neobičnog lova.

Seljaci hvataju otrovnice golim rukama, a zatim ih žive šalju u Zagreb i inostranstvo.

Mostar 11. marta

Još pre dve-tri godine otpočeo je ovde intenzivan lov na hercegovačke zmije otrovnice, koje su poznate u naučnom svetu zbog svoga jakog otrova. Bila je redovna i nemila pojava da svake godine strada veliki broj ljudi i sitne stoke od otrovnih zmijskih ujeda. Ali do pre izvesnog vremena nije mnogo mario niko za ove prirodne nedrače hercegovačkog seljaštva. Nije se niko setio da ovo zlo spreci i narod osloboodi od večite zebnje, naročito leti. Kada i žene i deca većinom idu bosonogi za stokom i obavljaju svoje dnevne poslove.

Dolaskom g. dr. Lovre Dojmia za upravnika mostarskog Doma Narodnog zdravlja celo ovo pitanje dobija drugi izgled i stvar se pokreće sa mrtve tačke. Mlad i agilan, g. dr. Dojmi je odmah stupio u veze sa stranim naučnim institutima, budući da je prethodno bio obavešten o njihovom potraživanju zmija otrovnica, radi proizvodnje serum-a protiv samog ujeda. Posao je najpre otpočeo sa firmom Majster Bajer Lucius, odnosno njenim zastupništvom "Jugefa" u Zagrebu. Korisna akcija g. dr. Dojmi-a otpočela je u mesecu aprilu 1932. kada je došao u dodir sa g. dr. Traunerom, naučnim saradnikom "Jugefe" u Zagrebu. G. dr. Dojmi se odmah obratio svim srezovima na teritoriji Doma narodnog zdravlja u Mostaru. Na taj prvi poziv odazvala su se samo dva sreza: Posušje i Imotski. Kasnije, odziv seljaka bivao je sve veći, jer je i glas da će se svaka uhvaćena otrovница plaćati po 20 dinara pukao daleko. Tako je počela prava trka za otrovnim zmijama. Cela porodica bi odlazila u lov. Korist je bivala dvostruka: zmije su se tamanile, a seljak je zarađivao. Za dva meseca uhvaćeno je preko 1000 zmija. Bilo je veštih lovaca koji su donosili po 50 komada zmija. Obično je išlo društvo od nekoliko momaka i devojaka, tako da, u slučaju nesreće, mogu jedno drugom pomoći. G. dr. Dojmi je dao tačna uputstva kako da se ima postupiti pri nesrećnim slučajevima. Ali bez obzira na to, seljaci su iz iskustva znali nekoliko sigurnih "lekova", ili potpuno iseku onaj dio mesa, ili ga ispeku

žeravom, usijanim železom, a obično i ustima isisaju ranu. Međutim, sada su seljaci mnogo sigurniji. U selima se nalaze male zdravstvene stanice, gde lekara zamjenjuje rukovalac, koji odmah pruža prvu pomoć po lekarevom uputstvu, a po potrebi daje i serum bolesniku. No ne treba misliti da su te ljudske žrtve tako mnogobrojne. Za vreme dvogodišnjeg lova dogodio se jedan slučaj, ali bez zamašnih posledica, jer je rukovalac odmah ubrizgao serum i sve se srećno svršilo. Seljaci su tako prestali da veruju u čarobnu moć "zmajske trave", kojom su obično trljali ujedeno mesto, pa su radije odlazili u seosku ambulantu i za druge bolesti, jer znaju da ih tamo čeka sigurno isceljenje.

Vrlo je racionalno organizovan ceo ovaj posao, počev od lova do izvoza. Određen je jedan dan u nedelji kada seljaci donose i prodaju uhvaćene zmije. Predaja se vrši u zdravstvenoj stanici, gde rukovodilac ustanovi koja je vrsta zmija, i da li je zmija otrovna. Tada donosiocu izda blok, na osnovu koga vrši isplatu lično g. dr. Dojmi u Mostaru. Seljaci donose uhvaćene zmije u najrazličitijim posudama: flašama, loncima i vodenim tikvama. Prilikom predaje zmija bilo je komičnih, ali i riskantnih momenata. Tako je jedna starica donela 3 zmije u staklenoj flaši, koja joj slučajno isklizne iz ruke i razbije se: u ambulanti nastane čitav lom i jurnjava. Ali, toga danas već nema! Seljaci su mnogo obazriviji i veštiji, pa ih i golom rukom hvataju. Prvo stanu otrovnici na glavu, zatim je prihvate za vrat i uguraju joj glavu u sud, a ostalo telo ulazi samo. Mnogi hvataju zmije u naročite rašlige, koje znatno variraju po svojoj sigurnosti i građi. Najpraktičniji izgleda da je onaj tip rašliji, čiji je prsten za stezanje rascepa pričvršćen za debelu žicu, koja se pomera gore dole. Seljaci, kada uhvate zmiju drže je u ovome rascepu i podmeću joj razne predmete za ujedanje misleći da i ona na taj način gubi otrov i snagu. Mnogo je interesantnije građen sanduk za definitivno pakovanje i otpremanje hercegovačkih otrovnica u zemlju "Trećeg Rajha". Ovakvi sanduci imaju po dva pregratka iznad kojih se nalazi drveni poklopac, a dole mreža od žice. Poklopci su izbušeni rupama, a imaju svoje kantice. U svaki odeljak sandučeta može stati po 20-30 zmija ispod kojih se metne malo trave. Sanduk se zatim zaključa, a ključevi se obese pokraj katanca, jer ne postoji bojazan da će iko išta pokušavati da dira u takvu robu.

Seljaci, koji su prošle godine zakasnili sa predajom svojih zmija, ostavili su ih za iduću sezonu, zakopavši ih zajedno sa sudom u zemlju. Tako je jedan seljak iz sela Posušja vršio neka "opažanja" na svojim zmijama. U pismu koje seljak šalje g. dr. Dojmiju, može se između ostalog, pročitati i ovo: "Na dan 18. juna uhvatio sam 4 zmije i zatvorio. Niti su šta jele ni pile. Jedna je živela 6 meseci, druga 7 meseci, a treća 8 meseci, a ova (koju je poslao g. Dojmiju) 9 meseci i 23 dana. Ove su preko zime bile. Zimski san nisu spavale. Bile su zimi kao i leti".

Ove zmije seljaci nazivaju raznim imenima kao "poskok", "crnostrijek", "plavostrijek" (šargan) i. t.d. Što je glavno, seljaci vrlo dobro razlikuju otrovne zmije od bezopasnih. Celi ovu akciju shvatio je u početku i sam g. dr. Lovro Dojmi sa komercijalnog gledišta. Hteo je da pomognе ovome siromašnom svetu i da vidi koristi u teškim vremenima, kada se nađu "između dva kruha" t.j. zaliha im od prošlogodišnje žetve izmiče, a do nove je još daleko. Zato je ova pripomoć vrlo korisna u ovim prelaznim vremenima, jer seljaku olakšava život do novih prihoda. Prošle godine, lovci zmija zaradili su 20.000 dinara, jer je firma Bajer Majster Lucius preko "Jugefe" u Zagrebu isplaćivala za svaku živu zmiju otrovnicu po 25 dinara. To mnogo znači i za gradskog stanovnika, a kamoli za seljaka na selu. To je bio glavni razlog tako da su se čitave mase posvetile ovome poslu. U školi Narodnog zdravlja u Zagrebu postignut je odličan uspeh sa serumom hercegovačkih zmija, koji se pokazao kod paralelne titracije sa stranim serumima 10 do 15 puta jači nego i jedan protivzmijski serum, koji se do dada nalazio u prometu na evropskom tržištu. Đ. Salatić"

Radio prijenos iz Mostara, 1935. g.

U novinama „Jadranski Dnevnik“ iz 1935. godine, je izašao članak o najavi radio prijenosa iz Mostara, u organizaciji Radio Beograda i Lotara Lajhnera, trgovca iz Mostara i zastupnika radio aparata „Philips“, a koji se trebao održati 13. 10. 1935. godine. Sedmičnjak „Radio Beograd“ u najavi prijenosa piše da će skoro čitav dan program „Radio Beograda“ biti posvećen Mostaru, uz prijenos službe iz katoličke i pravoslavne crkve, kao i okuđivanja mujezina. Radio program „Radio Beograda“, za dan 13. 5. 1935. godine koji je bio posvećen Mostaru, izgledao je ovako:

Prijepodnevni program

09:00 - Prenos službe božje iz katoličke crkve u Mostaru

10:00 - Prenos službe božje iz pravoslavne crkve u Mostaru

11:45 - Šetnja kroz Mostar

12:00 - Prenos okuđivanja mujezina sa džamije u Mostaru

Poslijepodnevni program

15:00 - Prenos iz Mostara: 10 godina sokolskog rada na selu, predavanje Brune Marčića, profesor Gimnazije i zamjenika starještine mostarske sokolske župe

15:20 - Prenos iz Mostara: narodne pjesme uz gusle pjeva Ilija Ivanišević

15:30 - Mostar u prošlosti i sadašnjosti, predavanje Dušana Tamindžića, direktora učiteljske škole u Mostaru

15:40 - Prenos iz Mostara: narodne pjesme i igre izvodi tamburaški orkestar muslimanskog kulturnog društva „Itihad“

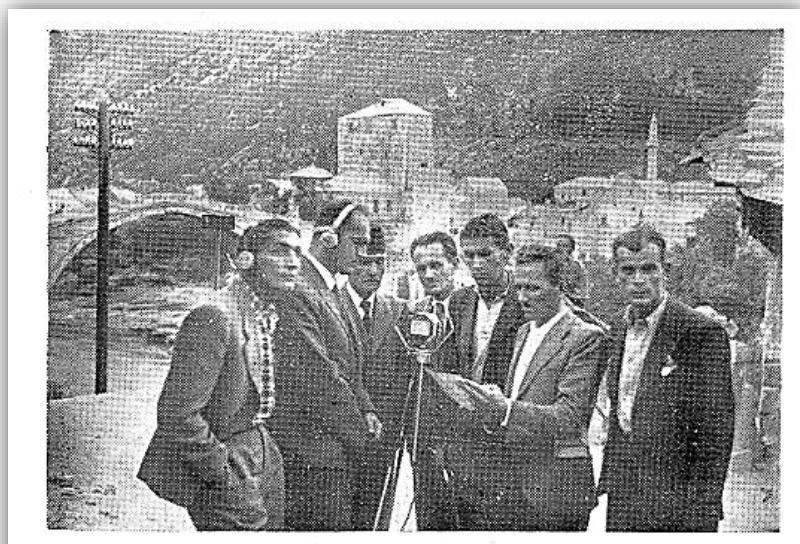
16:20 - Pozdravi Mostaraca, preko mikrofona

19:30 - Nacionalni čas: 40 godina od postanka mostarskog književnog pokreta, predavanje prof. Jovana Radulovića

20:00 - Prenos iz Mostara: Mostarsko šareno veče (sudjeluju: vojna muzika 32. pješadijskog puka, dirigent g. Tihimor Vidošić; Hrvatska muzika, dirigent g. Ivan Bagatela; Srpsko pjevačko društvo

Gusle, dirigent g. Tihomir Vidošić; solisti: gđa. Vidošić, gđica. Bafija, g. J. Miljković, g. Mile Janjić, g. Slavko Karan, g. Jovo Milićević, imitator havajskih gitara g. Vojtecki uz pratnju kvarteta gitara; Mostarska ciganska kapela)

U sedmičnjaku „Radio Beograd“, izašla je i fotografija Starog mosta uz najavu prenosa, kao i fotografija snimljena tokom radio prenosa iz Mostara.

У недјељу 13. o. m. vršen je veoma uspeo prenos iz Mostara. Narочito je bila zanimljiva reportaža (slika prikazuje учеснике te reportaže)

Pisma s Balkana, 1936. g.

U holandskom magazinu „Meisjesleven”, iz 1936. godine, objavljen je tekst pod naslovom „Pisma s Balkana.” Ovdje donosimo dio teksta koji se odnosi na Mostar:

„Vozili smo se duž poznate rijeke tamno plave boje, koja se bijesno pjenila i oko pet sati smo ušli u grad, u kojem ćemo prenoći u hotelu: Mostar. Ime znači grad most. Prvi dio našeg putovanja je završen s ovim, ali utoliko su naša očekivanja za sljedeći dan bila velika. Kad stignete na jugoslovensku stanicu, odmah upadnete u neku vrstu istočnjačke buke od nosača, šofera, vodiča i hotelskih ljudi koji su užasno nametljivi. Budich me vodio kroz to što je brže moguće i ušli smo u Hotel President Wilson.

Slijedeće jutro smo imali vremena do devet sati, da vidimo nešto više od Mostara. Nema puno da se kaže o njemu. Ima nekih stvari koje se turistima žestoko reklamiraju u Dubrovniku, ali ispalо je da nema ništa više osim jednog prelijepog starog mosta. U knjižari, prije nego smo izašli, dva gospodina su raspravljali da li je to rimski ili turski most.

Tu je i džamija s dvorištem i starom fontanom za pranje i slične stvari, kakve sam vidjela ljepše u Sarajevu. Jedna stvar koja me je zainteresirala, je tamno-plavi domino⁵ od samta, koje neke žene nose i oni imaju visoko podignutu kapuljaču iznad glave. Ne možete vidjeti lice, jer žene hodaju pokrivenе ili s velom. Ta vrsta domina se nosi samo u Mostaru i nigdje drugo.”

⁵ Vrsta ogrtača s kapuljačom (op. prev.)

Mostar u stripu, 1936. g.

U australijskim novinama „The Sun” tridesetih godina prošlog stoljeća izlazio je strip za djecu pod naslovom „Oozy Woozy and the kids.” U jednoj od svojih avantura oni su došli i do Mostara. Grafike iz novina „The Sun” od 27. septembra 1936. godine

„Oozy Woozy i djeca od autora Cyrila Samuelsa

Maleni će jednom voljeti starog Oozyja. On je drag, stari čovjek i jako voli djecu

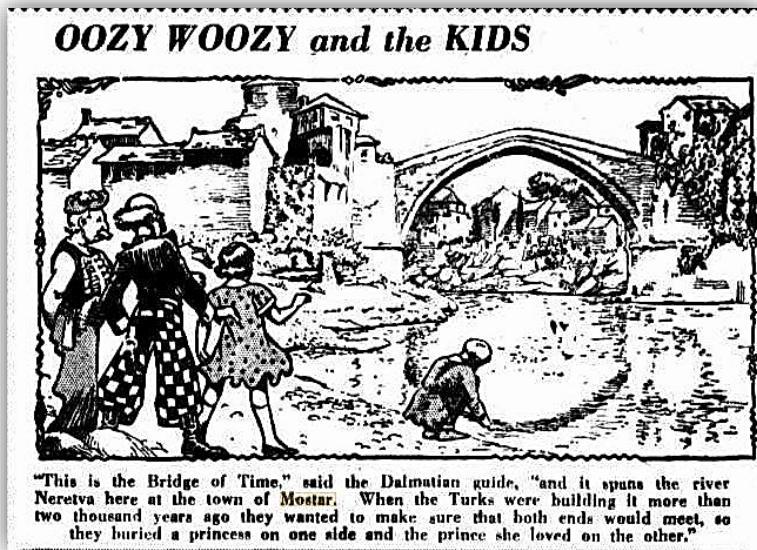
„Ovo je most svih vremena”, rekao je dalmatinski vodič, a proteže se iznad rijeke Neretve, ovdje u gradu Mostaru. Kada su ga Turci gradili prije više od dvije hiljade godina, htjeli su se pobrinuti da se oba kraja sastanu, pa su sahranili princezu s jedne strane, a princa, kojeg je jako voljela, s druge strane mosta.

„Kako okrutno!” uzviknu Oozy. Ali drago mi je što ste mi to rekli. Gledajte! Iskoristit ću moju čarobnu moć. Moći ćete vidjeti kako se ljubavni par ponovo pojavljuje”. I ubrzo su se na obje strane mosta počela oblikovati ljudska bića. Kada je promjena bila potpuna, krenuli su jedno prema drugom u susret.

„Ja sam princ Danillo”, reče čovjek. „A moja voljena je princeza Sonia. Uvjet ćemo vas se sjećati, prijatelji, na kraju želim da vas učinim vršnjacima našeg carstva. Kako je divno ponovo se vratiti iznad zemlje! Mnogo godina smo bili začarani”.

(Prevod: Smail Špago)

Kada sa ove vremenske razdaljine gledamo crteže i tekst u stripu, čovjeku nije jasno da se i u dalekoj Australiji, toga vremena, pisalo i crtalo o Mostaru i o Starom mostu. Legenda ispričana u stripu nije nam poznata. Polazimo od toga da je to slobodna interpretacija autora. Nećemo mu zamjeriti, jer je ovo uradio sa znanjem kakvim je raspolagao. Spominje starost Starog mosta od dvije hiljade godina, zatim čarobnjaka Ozija, koji mladim posjetiocima stvara iluziju likova mladih princa i princeze, koji se rukuju s dvije strane mosta. Neke stvari su se, možemo i mi slobodno reći, obistinile počekom dvadeset prvog stoljeća. Ponovnom izgradnjom Starog mosta, srušenog u ratu, dvije obale Neretve su se čvrstim rukovanjem ponovo sastale.

Đak, dnevnik i goromobran, 1937. g.

U listu „Vreme“ od 15. maja 1937. godine objavljen je zanimljiv članak pod naslovom: „Jedan učenik Mostarske gimnazije pokušao da uništi katalog... a kad mu to nije uspelo spustio se niz gromobransku žicu sa krova škole“:

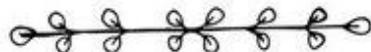
„Mostar 14. maja.

Jedan učenik III razreda gimnazije pokušao je sinoć da uništi kataloge mostarske gimnazije sa njegovim rđavim ocenama, ali je primećen i sprečen.

Kada su pokušali da ga uhvate, on se popeo na krov gimnazije i odatle preko gromobrana spustio se, naočigled mnogobrojnih građana i izgubio se.

U trenutku kada se učenik spuštao niz gromobransku žicu, dok su njegovi gonioci bili na krovu, masa sveta mislila je da se vrše neke vežbe, te niko nije ni pokušavao da zadrži mladića. Ž.

Uglavnom, nisu svi učenici gimnazije uvijek bili fina i dobra djeca. Sličnih događaja bilo je i u kasnijim periodima, počinioci otkrivani, a prema njima poduzimane propisane vaspitne mjere.

Čovjek sa ženskom frizurom, 1937. g.

Kao zanimljivost, u listu „Vreme“ od 21. aprila 1937. godine izašao je kratki tekst sa slikom, o mostarskom ženskom frizeru Rifatu Zvoniću, koji je bio hodajuća reklama za ženske frizure. Tekst ispod fotografije g. Zvonića glasi:

„Čovek sa ženskom frizurom.

Mostarski damenfrizer g. Rifat Zvonić najmodernije ženske frizure reklamira prvo na - svojoj glavi. Slika predstavlja g. Zvonića sa jednim modelom „vaser-ondulacije.“

Kako se živi u Mostaru, 1937. g.

U listu „Pravda“ od 27. jula 1937. godine u rubrici „Kako živimo“ objavljen je tekst o Mostaru, pod naslovom „Grad koji uz pesmu i šalu preživljuje krizu“:

„Mostar, jula.

Stari privredno-kulturni centar cele Hercegovine, Mostar, danas uz pesmu i uz svoju poznatu šalu, propada. Ni traga od onog predratnog Mostara. Po čitave dane pred svojim radnjama, koje su skoro prazne, sede trgovci prekrštenih nogu i uzalud čekaju mušterije. Poslednjih godina trgovina je naglo opala. Privreda se svela na najniži stepen. Stare age i begovi, nekada pravi finansijski magnati, danas sede skrštenih nogu pred malim kafanicama i ispijaju kave, živeći u uspomenama staroga vremena. Trebalo je videti ove begove pre nekoliko godina. Većina njih imalo je nekoliko trgovina i ogromne komplekse zemljišta. Ni sa ostalom ne стоји bolje.

Ali i pored ovoga u Mostaru se na svakom koraku čuje pesma i onaj njegov tradicionalni humor. I od onog koji je u pravom smislu reči propao čućete šalu ili kakvu staru hercegovačku pesmu. Čini vam se da se nalazite u mestu gde građani žive u izobilju i gde su sve brige prebrođene.

Izazov vina i duvana

Dve najvažnije privredne grane koje je Mostar izvozio bile su duvan i vino. Međutim, danas se u sasvim maloj količini vino izvozi, dok duvan država malo otkupljuje, pošto ga nema zbog ograničenja sadnje. Ovo je pogodilo i trgovca i seljaka. Glavni izvor prihoda seljaka bio je duvan, a u pojedinim mestima i vino. Čuvena je i danas mostarska Blatina. Ona se pre rata trošila mnogo i u inostranstvu. Glavni prihod ovdašnjeg seljaka bila su ova dva privredna artikla. Danas stvar sasvim drugačije stoji. Zbog zaštitne carine na pivo mostarsko vino se slabo izvozi, tako reći nikako. Seljak, pa i trgovac, pokazuju dobru volju i imaju smisla za organizaciju izvoza ova dva najvažnija privredna artikla. Ali je sve to vezano sa velikim troškovima. Naime, seljak i trgovac moraju po sadanjoj uredbi da šalju u Split sve podatke o vinu. A to košta. Do donošenja uredbe stvar je sasvim bolje stajala. Jedan naročiti nadzornik vršio je taj posao u Mostaru i trgovac i proizvođač su mogli sa mnogo manje materijalnih izdataka proći nego sada. I ostale privredne grane ovoga grada opale su.

Veliku štetu gradskoj trgovini čine potrošačke i nabavljačke zadruge. Zbog njih je u Mostaru trgovina naglo počela opadati. Naročito su pogodene male trgovacke radnje. Inače, po svojoj uređenosti, po onome što mestu daje smišljena komunalna politika, Mostar ostavlja dobar utisak. Saradnja između Opštine i građana daje pozitivne rezultate. Seljak u mostarskom kraju nešto bolje živi. Zahvaljujući raznom ranom povrću, vinu i velikim kompleksima zemljišta, on se ipak nekako snalazi. Još bolje bi živeo kad bi se organizovao izvoz njegovih proizvoda.

Nova plaža, zvana Oficirska, privukla je veliki broj kupača na Neretvu. Tu većinom dolazi mlađi svet. Uveče, korzo je prepuno veselih šatača. Posle devet časova u kavanskim baštama započinje muzika i traje do duboko u noć.

Dok se na jednom kraju omladina veselo zabavlja, na drugom begovi i age, oni koje je pregazilo vreme, uzdišu za minulim danima.“ Stefan Grković

Poplave u Mostaru 1937. g.

U članku iz beogradske „Pravde“ od 15. septembra 1937. godine, izvješćeno je o nevremenu koje je pogodilo Mostar, a koje je pratilo izljevanje Radobolje.

„Strahovito nevreme u Bosni i Hercegovini. Mostar je najviše oštećen. Srećom, ljudskih žrtava, kako izgleda, nema.

Mostar, 14 septembar,

Strahovito nevreme koje je vladalo u toku jučerašnjeg dana u čitavoj Bosni i Hercegovini prošlo je srećom, bez velikih žrtava. Mestimična provala oblaka prečena vetrovima, prouzrokovala je veliki štetu koja se ceni na nekoliko miliona dinara. Naročito je velika šteta počinjena u Hercegovini.

Nema mesta koje nije nastradalo, a najveću štetu pretrpeo je Mostar koji je od juče poplavljen vodom u visini preko jednog metra. Čitav zapadni deo grada poplavljen je na nekoliko kvadratnih kilometara. Ima mesta gde je sinoć voda dostigla blizu dva metra visine. Najstrašnije je bilo oko pet sati popodne kad su naišli oblaci, uz strahovitu grmljavinu i vетар. Ogromna količina vode sručila se na grad, nadolaženje brdskih potoka i reke Radobolje koja se izlila iz korita i polavila Šetalište Vojvode Mišića, Lašku⁶ ulicu, Rondo, Bipesak ulicu⁷ sve do Zahumske ulice, Carnik ulicu⁸, Aleju Uzdisaja, čitav kraj Bakamluk i Ilićevu ulicu⁹.

U Bakamluku nema kuće, u čije podrume i prostorije nije prodrla voda. Nameštaj je oštećen. Baštu kavane Balinovac i baštu "Bled" voda je poplavila tako da je onemogućeno spasavanje inventara. Na površini vode plivali su delovi nameštaja. Stanovništvo se povuklo u one delove grada, u kojima se voda nije zadržala.

Zasad se ne zna za sudbinu jednog četvorogodišnjeg deteta koje roditelji traže na sve strane. Misli se da ono nije žrtva poplave, već se sa ostalim beguncima sklonilo u neku kuću. U roku od tri dana Neretva je nadošla toliko da je njena voda pet metara iznad normale.

O nesreći koja je zadesila stanovništvo Mostara obaveštene su sve požarne čete koje su odmah pristupile spasavanju nejake dece i pojedinaca. Radovi na spasavanju su u velikoj meri otežani, jer kiša i dalje pada. Ulicama teku čitave bujice koje plave još nepoplavljenе delove grada."

⁶ Ovdje se radi o tiskarskoj grešci – trebalo je pisati Liska ulica. (op. a.)

⁷ Isto. Radi se u ulici Pijesak. (op. a.)

⁸ Nije jasno na što se odnosi – vjerovatno na Cernicu. (op. a.)

⁹ Odnosi se na Ilićku ulicu. (op. a.)

Izgradnja ženske katoličke škole u Mostaru, 1868. g.

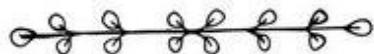
U drugoj polovini devetnaestog stoljeća u Sarajevu izlazio je list pod nazivom "Bosna", koji je pored vijesti iz Sarajeva redovno objavljivao vijesti iz čitavog vilajeta bosanskoga.

Uz zaglavljnu broja 175 je stavljen i datum: ponedeljak 7. i 17. oktobra 1869. godine, kao i datum Redžep 12. godine 1286., po Hidžretskom kalendaru. Također u zaglavljnu nailazimo na sljedeći tekst:

„Ove novine donose unutrašnje i spoljašnje vijesti i članke za opštu korist. Izleze jedan put u sedmici, a staju godišnje 40, na šest mjeseci 30, na tri mjeseca 20 groša, a jedan list 1 groš van poštarine. Preplata prima se u ovoj vilajetskoj štampariji. Članci za nauku i umjetnost služeći, primaju se rado za štampanje u ovom listu. Predplatnici van Sarajeva imaju jošte i poštansku taksu platiti.“

U Vilajetskim vijestima objavljen je i članak o gradnji ženske katoličke škole u Mostaru.

„Narod katoličkoga vjerozakona u Mostaru kupio je prije četiri godine jednu zgradu u kojoj je otvorio žensku školu, a želi da načini jošte jednu školu kod crkve, koja je na dozvoljenom mjestu načinjena, a budući je narod ovaj siromašniji od ostalog hristijanstva u tom mjestu, i budući se proračunom doznao, da ta škola neće više od trideset tisuća groša stati blagoizvolj. je nje. pr. valija vilajetski visokoj carskoj vlasti tu stvar dostaviti za pomoć ovome narodu zamoliti, da se ova suma dade iz carske kase u mjestu.“

Špilja nemorala, 1919. g.

U listu Narodna Sloboda, broj 6 od 18. januara 1919. godine objavljeno je nekoliko interesantnih vijesti iz Mostara.

„Špilja nemorala.

Tuže nam se gragjani iz Cernice ulice, da se tamo nalazi nekakav han, koji je prema pričanju gragjana prava špilja nemorala.

Tamo vam je svaku noć bučni teferič, svirka, kartanje i pijančevanje, tutanj fijakera, i što je još gore – tajno bludničenje. Ne samo komšiluk, koji nema po cijelu noć mira, nego cijela ulica ogorčena je zbog toga, te se se neke ugledne osobe dogovorile, da podnesu pritužbu. Kažu, da tamo zna zaći i Ifonija” neka gospoda. Ovakvih špilja imade još dosta u našemu gradu. Pitamo znade li oblast na koju to spada za to i kani li s mjesta stati tomu na kraj?“

Oganj u Potkujundžiluku, 1868. g.

Kratka vijest osvanula je u sarajevskom listu „Bosna“ od 18. oktobra i 9. novembra 1868. g. o požaru koji je izbio u Potkujundžiluku. Inače ovaj list je izlazio nedjeljno:

„U Mostaru pojavi se 23. marta u kujundžijskoj čaršiji oganj u dućanu trgovca Bjelobrka, no trudom blasti, koja se na prvi znak energično zauze, ugasi se oganj, na istom mjestu i nedade mu se, da se dalje rasprostre.“

Ovo nam je iz mjesta putem telegraфа javlja.

Kule na Skakalima, 1868. g.

U istom listu i broju izlazi zanimljiva vijest o gradnji kula na Skakalima u rubrici „Vilajetske vijesti“:

„Već godina dana prošla je, kako se grade tri kule pokraj Neretve u mjestu Skakalima u Mostaru, i sad su već načinjene i u carskom zdravlju varoš Mostar i most, koji tamo već tisuću i pet stotina godina na jedan čemer postoji sad je od opasnosti izbavljen.“

U prošli petak podoše svi činovnici građanskoga i vojničkoga reda, svi građani i vojska pohitješe i svojevoljno očistiše mjesto oko tijeh kula i preniješe džebhanu¹⁰ na stare kule u te nove. Ovo nam se s mjesta telegrafom javlja.

Ova kula u kojoj se je prije džebhana držala nalazila se se je na neugodnom mjestu, tako da je lijepi most, koji ko god vidi, nemože se od čuđenja uzdržati, i koji je tako star, da je i varoš od njega ime dobila, a džebhana je držana u kuli uz taj most nalazećoj se, a budući je Mostar mjesto važno, morala se je snekad mnoga džebhana tu držati, bio je taj most, kao i cijela varoš u opasnosti, i ovijem se ta opasnost odklonila, kao što je svaki kraj države carskom milosti od opasnosti zaštićen. Ovaj događaj pričinio je ponos cijelom žiteljstvu vilajeta bosanskog.

U ovom građenju rečenijeh kula, zaslužuje, kako njegova preuzvišenost bali paša, hercegovački mutesarif č. Mahmud paša, tako i predsjednik vojničkoga medžlisa miralaj Husein-beg, svaku pohvalu.“

¹⁰ Skladište oružja, arsenal, baruthana. (op. a.)

U Mostaru 1937. g.

U knjizi „Reizen in het koninkrijk Joegoslavië“ (Putovanje po kraljevini Jugoslaviji), nizozemskog autora W. Valka, objavljenoj 1937. godine. napisan je jedan širi tekst o Mostaru.

W. Valk je bio saradnik holandskog Kraljevskog Turističkog saveza A.N.W.B. i ovu knjigu obavio je za potrebe toga saveza:

„Mostar, glavni grad Hercegovine.

Mostar je okružen vinogradima i poljima duhana u maloj ravnici koja je ogradaena planinama Hum i Podvelež. Zbog ljetne tropske vrućine, ljeti sazrijevaju smokve i šipak, ali strancima otežava uživanje u ugodnom uličnom životu. Pjenušava Neretva (Narenta) brzinom munje vijuga gradom stvarajući vrtloge među stijenama. Na njenim obalama žene Peru veš, djeca pokušavaju uloviti pastrmku, a muškarci unose boce čuvenog mostarskog piva u ledenu vodu.

Od četiri velika mosta koja povezuju dva dijela grada, "Rimski most" je spomenik koji svake godine u Mostar privuče stotine turista i zato se spominje u svakom vodiču s obrazloženjem da je most visine 19 m, dug je 28 m i sastoji se od samo jednog luka i nije rimskog porijekla, nego su ga Turci sagradili uz pomoć Dalmatinca ili Talijana 1566. godine. Ova tvrdnja se obično naglašava pozivanjem na natpis koji se može pročitati na samom mostu. Međutim, trebat će puno vremena da se pronađe ovaj natpis, jer je već bio nečitljiv krajem prošlog vijeka, a ranije je postojala samo arapski kronostih, iz kojeg su samo poznavaoći mogli zaključiti da je napisana 1566. godina (kršćanske era). Je li ime Mostar vezano za Most stari (stari most) i da li je na tom "Starom mostu" postojao rimski grad Matrix, pitanja su na koja još uvijek treba odgovoriti. Sigurno je, međutim, da je tek u srednjem vijeku Mostar dobio nekakav značaj, a malo ili ništa iz njegove ranije istorije nam je poznato, tako da je vrlo teško pronaći pouzdane podatke o rimskom mostu.

Dvije kule, koje su nekada služile kao magacin za barut i zatvor još uvijek okružuju ovo kameni umjetničko djelo, ali je stup srama u sredini nestao. Zašto se nalazio u srednjem (ujedno i najvišem) dijelu mosta je razumljivo: ondje su kriminalaca mogli vidjeti iz svakog kutka grada. Stoeći na rimskom mostu, pruža se panoramski pogled na divlju dolinu Neretve i tvrđave koje je Austrija nakon svog ulaska (1878.), izgradila na okolnim planinskim padinama, nehotice podsjećaju na borbenost stanovnika Hercegovine. Ali Mostar nije samo središte drevne Hercegovine; grad je marljivo učestvovao u mnogim ratovima između Turaka i Mlečana, a ništa manje marljivo stanovništvo je i od prijatelja i od neprijatelja uzimalo određeni dio civilizacije. To je razlog što se nakon kratke šetnje upoznaje umjetnost arhitekture koja govori o turskom, talijanskom, dalmatinskom i arapskom utjecaju. Činjenica da su i najstarije kuće kamene povezana je s nedostatkom velikih šuma na tom području i s olujnim burama, koje mogu izuzetno žestoko bjesniti. Oko kuća su izgrađeni visoki zidovi koji su, poput novožbukanih dvorišta, preuzeti od Turaka. U okruglu vila, ljudi se osjećaju kao preseljeni u Zapadnu Evropu, ali tu i tamo oko posmatrača ipak fasciniraju zgrade koje kao da su dopremljene iz Arapije. Otprilike polovina od 17.000 stanovnika su muhamedanci; ostali su rimokatolici ili pripadaju Srpskoj pravoslavnoj crkvi. Postoji samo jedna Srpska pravoslavna crkva, osnovana uz podršku

Rusije, ali ova bizantska zgrada s predivnim enterijerom zaslužuje da je također posjetite, jer pruža predivan pogled na grad i okolicu. I otud se najbolje primijeti da gradskim krajolikom dominira trideset džamija.

Karađozbegova džamija posebno zahtijeva pažnju i kada mujezin s vitke munare, tugaljivo pjevajući poziva vjernike na molitvu, čovjek se osjeća preseljen u bajkovit svijet "1001 noći". Osim lijepih tepiha, graciozno nacrtanih kuranskih izreka i prozora u boji, u džamiji nema drugih ukrasa. Napokon, zabranjeno je muhamedancima izrađivati statue ili slike od zlata, srebra, drveta ili kamena, kako se ljudi ne bi molili idolima.

Kao što je poznato, religiozne dužnosti žena i odraslih djevojaka su da pokrivaju lice od nepoznatih muškaraca. Ali moderno je vrijeme također puno promijenilo i u Mostaru i danas ljudi sreću žene na ulici, koje se potpuno skrivaju u velikom ogrtaču, kao i dame s laganim velovima, a čak postoje djevojke za udaju, tj. djevojke od 14 godina i starije koje gradom šeću otkrivenih lica. Da biste izbliza upoznali narodni život u Mostaru, posebno trebate posjetiti Rimski most, u turskom bazarskom dijelu zvanom Čaršija. Tamo je sve na prodaju; trgovac, čiji čitav posjed ne vrijedi više od nekoliko centi, mirno sjedi pored prodavača zlatnog i srebrnog nakita. Krojač i mesar koza, kujundžija i kovač, rade svoj posao rame uz rame na ulici, izlažući svoju robu, čekajući da Allah pošalje kupca."

Glavna ulica, 1937. g.

Švedski princ u Mostaru, 1937. g.

U listu „Vreme“ od 28. jula 1937. godine objavljen je tekst o posjetu švedskog princa Eugena Mostaru. Švedski princ je nakon ručka u hotelu Neretva, razgledao grad, a prilikom njegova posjeta Starom mostu, u njegovu čast, nekoliko kupača je izvelo skok sa Starog mosta.

„Švedski princ Eugen u Mostaru.

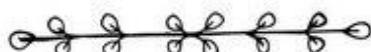
Mostar, 28. jula. Na svom putu po našoj državi, danas je u 1 čas doputovao u Mostar iz Splita princ Eugen Švedski sa pratnjom, u kojoj su se nalazili grofica Binde i dva gospodina.

Princ Eugen otseо je u poznatom mostarskom hotelu "Neretva". Za njegov boravak u Mostaru brzo je doznaо ceo grad, te su se mnogi iskupili pred hotelom želeći da ga vide.

Po svršenom ručku prins Eugen je primio dopisnika „Vremena“ i izložio mu svoje utiske sa puta kroz naše krajeve:

- *Vrlo dobro sam se osećao u vašoj lepoj domovini, rekao je princ Eugen. Za vreme moga dolaska i boravka primetio sam da je vaš narod vrlo simpatičan i gostoljubiv. Prirodne lepote krajeva, kroz koje sam proputovao sa svojom pratnjom, ostavile su na mene veoma lep utisak, te sam srećan što mi se dala prilika sve ovo izbliže upoznam.*

Posle toga princ Eugen izrazio je želju da razgleda znamenitosti i lepote grada, pa je u društvu dopisnika „Vremena“ posetio stari rimski most. Nekoliko kupača doznavši da se princ Eugen nalazi na mostu, izveli su nekoliko lepih skokova sa mosta u vodu, sa visine od nekih 20 metara.“

Zakutno trgovanje, 1919. g.

U listu Narodna Sloboda, broj 6. od 18. januara 1919. godine objavljeno je nekoliko interesantnih vijesti iz Mostara.

„Zakutno trgovanje.

Tuži nam se, da šverc i zakutna trgovina stvaraju pravu anarhiju u našemu trgovačkom životu. Mi smo već par puta takogjer pritužili na bezdušnost naših nekih trgovaca od zanata, ali trebalo bi, makar da je i sloboda tu – da zakutna trgovina i šverc jednom prestanu i da se naš narod lati ozbiljnoga i poštenog posla.“

Premlaćen hodža prevarant, 1940. g.

U listu „Vreme“ dana 9. juna 1940. godine objavljen je članak o premlaćenom prevarantu:

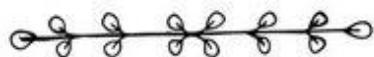
„Seljaci premlatili hodžu koji je dozivao zle duhove i davao ljubavne napitke.“

Mostar, 8. juna. Seljaci iz Gornjeg Podveležja, koji se nalazi 8 kilometara od Mostara, juče su premlatili muslimanskog sveštenika Ahmeta Sarajlića, koji je idući od sela do sela, pogađao ljudima sreću, a devojkama davao razne ljubavne napitke, da pridobiju voljenog muškarca.

Sarajlić je dugo vremena boravio u Mostaru i bavio se "proročanskim poslovima" prizivao duhove i proricao budućnost, a u trenutku kad je vlast trebala da ga uhapsi on je nestao.

Pre dva dana došao je u Podveležje i seljaci su se oko njega okupili da vide kako saziva zle duhove. Međutim, on se poslužio originalnim trikom na taj način, što je uvek pre početka dozivanja zlih duhova stavljao u zemlju karbit na nekoliko mesta pa je onda neprimetno taj karbit polio vodom usled čega se pojavljivao dim. To su bili zli duhovi.

Ali ovog puta, Sarajlić je bio loše sreće. Jedan mladić je dugo godina služio u Mostaru u trgovini i znao je šta je karbit i njegovo dejstvo, pa je po mirisu koji se razvijao iz zemlje, uspeo da demaskira sveštenika. Kad su seljaci videli da su prevareni, revoltirani vezali su Sarajlića za jedno drvo i primlatili ga. Danas je nađen onesvešćen i privezan o jedno drvo.“

Predvorje Orijenta, 1941. g.

U njemačkom vojnom časopisu „Unsere Wehrmacht im Protektorat“ od 9. septembra 1941. godine objavljen je tekst pod naslovom "Predvorje Orijenta" autora Nikolaja Bauera, u kome su opisani Beograd, Sarajevo i Mostar. Ovdje donosimo prvedeni tekst u cjelini:

„Na ušću Save u Dunav, odakle puca široko prostranstvo, smjestio se srpski glavni grad Beograd, s neodoljivo lijepom panoramom. Na licu grada očitava se grčevita težnja k zapadnoj formi oblikovanja. To se primjećuje po pompeznim zgradama vlade i trgovina, po pretjeranom držanju gradskih prosječnih ljudi, čije su ambicije da se sa odabranom elegancijom i fleksibilnošću, izbore za karijeru na najvišem stepenu državne službe. Sa tihom melanholijom jednih, i arogantnim prezriom drugih, s visine gledaju na istočnu kulturu, koja se smjestila u uskim sokacima, između monumentalnih zgrada s njihovim mrtvim umirućim postojanjem. Ovdje se redaju pekarske radnje, ispred koji brkati Bosanci u fesovima sa zavidnom ravnodušnošću peku komadiće mesa nanizane na užarenom ugљu, na orijentalne gostionice, iz čije unutrašnjosti dopiru narodne melodije, i na turske kafane. Vrata su im kao i svuda na jugu uobičajene zavjese od niski, iza kojih se čuje tiho mrmljanje i naziru slatki plavi oblaci dima od pušača.“

Oba svijeta – zapad i istok – susreću se ovdje na svakom koraku, ako ništa drugo, onda u monotonim žalopojkama prosjaka, koji putnike dočekuju već na željezničkoj stanici, i prate ih u stopu. Srećan se u ovom bogato-siromašnom gradu postaje tek, kada se baci pogled sa stare turske tvrđave, iz zelenih kalemeđdanskih parkova, velikog bojnog polja, k plodnim ravnicama Banata.

Na obje strane Neretve, okružen kraškim brdima, leži posebno interesantan grad Hercegovine, Mostar. Ljeti se čak zaboravi i neizdržljiva vrućinaj ovog još nedodirnutog Orijenta, koji se ovdje susreće na svakom koraku. Strogo religiozne Turkinje su prepoznatljive, potpuno prekrivene tamnoplavim prekrivačem s kapuljačom, Muslimani po njihovim širokim pantalonama i crvenim fesovima. Znak prepoznavanja grada je Stari most, poznatiji kao Rimski most, koji vitkim lukom prespaja duboko šumeću Neretu. Do danas nije jasno ko je graditelj ovog romantičnog, u pjesmama opjevanog, mosta. Dok vrh luka važi kao turska gradnja, obje kule uz most pokazuju rimski način gradnje.

Među brojnim vitkim munarama najsjajnija ona na najvećoj džamiji u gradu, Karađozbegovoj džamiji, koja doseže visoko u nebo. Pobožni Turci posjećuju kupatilo izgrađeno u turskom stilu, kroz koje je provedena ledeno hladna Neretva. Kod izlaska i zalaska sunca klanjaju se bezbroj puta u pravcu Mekke, gdje god da se nalazili. Upravo kada je mujezin blagotvornim glasom s munare počeо s učenjem njegove zahvalu Allahu, krenuo je voz, uskotračnom prugom, u pravcu Sarajeva, metropole Bosne.

Između pošumljenih planina, ljupkom slikovitom dolinom protječe Miljacka, kroz grad, usko povezan s početkom Svjetskog rata. Ovdje je 28. juna 1914. godine, kod mosta preko rijeke, u blizini Vjećnice izgrađene u maursko vizantijskom stilu, od strane srpskog studenta Principa, ubijen prestolonasljednik Franz Ferdinand von Habsburg d , sa njegovom suprugom.

U Ulici pored obale rijeke nalazi se najveći broj javnih objekata grada, dok je u ulicama uz brjegove nalaze Turske četvrti (mahale), s njihovim tipičnim drvenim kućama

Za stranca je posebno izazovan šareni život na bazaru (pijaci). Nikad nije dosta pogleda na neumorne kazandžije, i njihov kuckajuće glasan zanat. S iskustvom i ukusom generacijama dočaravaju arabeskama ukrašene mlinove za kafu i ibrike. Drugi izrađuju srebreni nakit, šarene kožne stvari i umjetničke vezove. Daleko su postali poznati bosanski, turski i perzijski čilimi tkani u ovdašnjem državnoj čilimari. Oni su nastali, ili po mustri, ili po bojama, kao tepisi iz predvorja Orijenta.

U jednom urednom dvorištu nalazi se Begova džamija, najveća bosanska džamija. U dvorištu se nalaze fontane, šadrvani, za vjernike i četverougaona Sahat kula. Strani posjetioc i "nevjernici" prilikom ulaska u džamiju moraju izuti svoju obuću."

(Prevod: Smail Špago)

Put kroz zemlju Hercegovaca, 1942. g.

U časpisu „*Unsere Wehrmacht in Böhmen und Mähren*“ (Naša vojska u Bohemiji i Moravskoj), broj 1. od 13. januara 1942. godine objavljen je tekst pod naslovom „*Fahrt durch das Land der Herzegowzen*“ (Put kroz zemlju Hercegovaca). Autor teksta i fotografija bila je Nikolaja Bauer. Časopis je pronađen u arhivi Češke, na web stranici www.kramerius.army.cz.

„Među “starim Austrijancima” ima mnogo onih koji su duže ili kraće vrijeme boravili u Bosni i Hercegovini. Mnogi su ovaj dio Balkana “vidjeli”, ili “doživjeli” na svoj način, u zavisnosti od vlastitog temperamenta. Za jedne je to zemlja “koljača, lopova i hamala”, za druge duboki Balkan, tajanstveni “Orijent”, ili zemlja gdje “lisice kažu laku noć”. “Mlađe” je Drugi svjetski rat vodio vjerovatno istim putem, kuda su već hodili njihovi očevi. A tamo, jedva da se nešto promijenilo, ako se posmatra sa strane novih modernih kuća i tehničkih dostignuća, prije svega u većim gradovima.“

Iz Gravose, u luci Ragusa (Dubrovnik), krenula sam vozom. On je ovdje još uvijek u “dječijim cipelama” i vozi uskim tračnicama. Gledala sam sa strahom u minijaturne vagone, u koje su upadali putnici, kako bi zauzeli “bolja” mjesta. Da li je kafe mašina uopšte dorasla ovoj igrački od lokomotive. Ja sam se pobrinula da zauzmem jedno mjesto kraj prozora. Nema te riječi na svijetu, koja bi učinila takvo čudo, kao što je jedna jedina riječ: Bakšiš!

Čak je šef stanice lično došao da se uvjeri, da li je madam sjela i udobno se smjestila na mjesto uz prozor, za njenu vožnju Gravosa – Mostar – Sarajevo, a za koje se on lično “pobrinuo”.

Reski zvižduk lokomotive, uz izbačeni crni stub dima, naznačio je polazak. To su bili najatraktivniji pejsaži, koje sam doživjela na nekom putovanju. Magla se dizala lagano iznad tirkizno plavog Jadrana, tamo gdje se Ombla ulijeva u more. Palme, čempresi i stabla smokava ustupali su mjesto pašnjacima, da bi se dalje gubili među gustim listopadnim i četinarskim šumama. Divlja i šumeća Neretva probijala se kroz tvrde stijene. Tuneli se nastavljaju jedan za drugim, što se voz punom snagom penja naviše. Na ovoj dionici voz prolazi uzduž Popovog polja, jedne kilometrima duge kotline, koja u proljeće i zimi biva poplavljena, a u ljeto je plodna kao ni jedan dugi dio zemlje. Ono što su Venecijanci posjekli na obali i u unutrašnjosti, Austrijanci nakon okupacije, kasnije se Jugoslavija trudila da popravi. Potrošnja drveta je jako velika, a šume rastu veoma sporo.

Šarena je i kravata istorija obje ove zemlje. Ilirski prastanovnici, pa rimska provincija, od sedmog do desetog stoljeća dolazak Slavena. Posebno poglavje su ostavili Bogumili u vremenu Srednjeg vijeka, čiji su poslovi, zanati, poljoprivreda i trgovina odnijegovali jednu svojevrsnu apostolsku zajednicu. Oni su se kravato borili, bivali proganjeni i uništavani. Bili su fanatici i netolerantni, prihvatali se oružja i napadali susjedna slavenska naselja. Po njihovom biću i njihovim težnjama najprije bi se mogli porediti sa slugama Gospodnjim.

Nakon jednog stoljeća vladavine domaćih kraljeva obje zemlje su pale pod turski suverenitet. Konačno su obje zemlje, nakon velikih borbi, odlukama Berlinskog kongresa, pripale Austro-Ugarskoj, a tek 1908. godine je slijedila aneksija od strane stare Monarhije.

Dana 28. juna 1914. godine srpski student Gavrilo Princip je u Sarajevu izvršio atentat

na austrijskog prestolonasljednika Franza Ferdinanda i njegovu suprugu. Time je zapaljen fitilj, koji je izazvao Prvi svjetski rat. Ulaskom njemačkih trupa u Sarajevo 1941. godine skinuta je slava s imena ubice, koju je uspostavila prethodna jugoslavenska vlada.

Vrućina je bila nesnošljiva. Uskoro smo trebali stići u Mostar, glavni grad Hercegovine, kojem je vrućina postala sinonim. Iz tog razloga ovdje nema turizma. Zbog toga život domaćih stanovnika prolazi sam od sebe, prirodno, originalno i netaknuto. Moja kemera i ja smo u vrijeme podneva prolazili kao kroz prazni, skoro izumrli grad. Prašine ima posvuda, do koljena, a korito Neretve skoro je presušilo. Radnje su sve do jedne zatvorene. Prije toga, velika gužva, prekrivene žene i preglasna djeca. Čitam natpis "Sladoled", "Süßes Eis". Ćirilični natpisi meni, iskusnoj balkanskoj putnici, ne predstavlja poteškoću. Među njima čitam "Miroslav Novak". Kako je on dospio među isključivo turska i srpska imena? Gospodin Novak je bio dirnut do suza što je došao u priliku da može pričati s nekim iz Praga. Njegov maternji češki jezik se "balkanizirao". Ovdje je došao tokom Prvog svjetskog rata i ostao. Malo je ugojen i smije se velikim osmijehom, dok mi jednu za drugom nudi porcije sladoleda. Kada sam htjela platiti moje četiri porcije sladoleda, osjetio se uvrijedjenim. Srdačno hvala gospodine Novak, pozdravit ću "zlatni Prag".

Na obalama Neretve, u hladovini čempresa i bademovog drveta, Mostar sniva svoj "orjentalni" život. Znak raspoznavanja grada, njegov "Rimski most" o čijem graditelju sve do danas postoje različita mišljenja, jednim lukom prespaja obale Neretve. Dok se špicasti luk smatra turskom građevinom, dotle kule na obje obale pokazuju znakove rimskog načina gradnje. Među brojnim munarama u gradu, ističe se najveća džamija u gradu, Karađozbegova, čija munara zadire visoko u nebo. Pobožni Turci posjećuju kupatilo izgrađeno u arapskom stilu. Žene nose tipične turske pantalone (dimije op.prev.) i idu ulicom potpuno prekrivene, a muškarci nose fesove."

(Prevod: Smail Špago)

Spisak dobrovoljnih priloga za bolnicu u Mostaru, 1871. g.

U listu „Bosna“ broj 283 od 9. i 21. novembra 1871. g. izašao je tekst s listom osoba koje su dale prilog za bolnicu:

„U Mostaru glavnom mjestu hercegovačkog sandžaka ustanovljena je jedna bolnica za zaptije i siromašne žitelje i hapsenike. Za nabavljanje potreba te bolnice sastavljena je do sada sredstvom dobrovoljnijeh priloga žiteljstva i činovnika suma od 9504 groša i 20 para.“

Priznajući da je ova stvar pohvale dostoјna i da sve koji su što priložili blagodarnost zaslužuju, stavljamo ovdje spisak njihovijeh imena:

Č. Mutesarif efendija	gr.	500
Kadija		100
Muftija		60
Hadži Arif ef. Kajtazović		56
G. Mitropolit		150
G. Episkop		50
G. konzul aust.-ugarski		112
G. konzul ruski		192
Esad ef. muhasebedžija		60
Osman ef. tahrirat mudir		50
Član idare medžlisa Hadži Šaćir ef.		100
Derviš aga Grebo		50
Stolački kajm. Mehmed beg		112
Smail aga zaptijski		50
Buljuk age zaptijske		60
Džinajet memur Ahmed efendija		50
Dr. Bonvićino rađanski ljek.		50
Austrijsk. Konzulata srag.		20
Mumeizi		40
Pisari		30
Muhasebe		100
Tahrir emlać		100
Dorđije Bjelobrk		125
Šola		551
Jevto Bjelobrk		125
Jovan Okoliš		100
Sanduk emin Sava		50
Pisari erazi kalema		50
Lazo Knezić		76
Jovan Bazin		40
Ato Šotrić		30
Risto Gatalo		30
Aleksa Šotrić		30
Kujkur		20
Miće Gavrilović		20

<i>Stjepan Šotrić</i>	30
<i>Petar Bilić</i>	20
<i>Špiro Zec</i>	20
<i>Ristan Krulj</i>	20
<i>Ivanišević</i>	20
<i>Stojan Kablar</i>	20
<i>Stjepan Andić</i>	25
<i>Nikola Mrav</i>	15

Svega groša: 3843

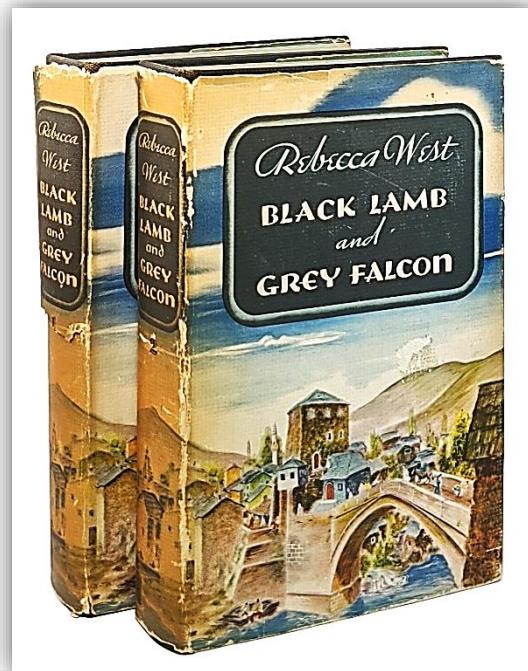
U istom broju lista nastavlja se lista dobrovoljnih darivatelja za istu svrhu iz kadičuka Bileća i Trebinje, a konačan zbroj prikupljenih priloga iznosi 9504,20 groša.

„Crno jagnje i sivi sokol“ o Mostaru, 1937. g.

Rebecca West, pravim imenom Dame Cicily Isabel Fairfield, rođena je 21. prosinca 1892. g. Njena knjiga „Black Lamb and Grey Falcon“ (Crno jagnje i sivi sokol), objavljena je na našem jeziku 1989. godine, u izdanju Svijetlosti Sarajevo. To je opsežan putopis o Jugoslaviji, jedna „velika knjiga duhovne pobune protiv dvadesetog stoljeća“ (Newyorker), „monumentalna kronika“ (New York Times) i „ljubavna afera s Jugoslavijom koja podsjeća na Hemingweyev zanos Španjolskom“ (New York Herald Tribune). Rebecca West je svojim nadahnutim perom narisala izuzetan portret Južnih Slovena i njihovo mjesto u preokretima europske sudbine. Tijekom posjeta, koji je trajao šest tjedana u 1937. g., ona i njen muž obišli su čitavu Jugoslaviju, a rezultat je bila ova knjiga od preko 1100 stranica objavljena 1941. g. Iako je u cijeloj knjizi napisala samo tri šture rečenice o Starom mostu, koliko ju je dojmio svjedoči i činjenica da je na originalnoj naslovnici prvog izdanja slika Starog mosta. Ovdje donosimo dio o Mostaru:

„Bila sam toliko umorna od kiše koja je padala da sam zaspala i opet se probudila u drugoj zemlji. Naš put vodio je izbočinom između golih planina i jedne od ovih čudnih dolina koje su zimi široka jezera, a ljeti suha zemlja. Ono se, usprkos kiši, isušivalo, a drveće i živice lebdjeli su u zrcalu iscrtani vlastitim odrazima i obilnom zemljom koja se počela nazirati kroz plitku vodu. U Metkoviću, koji je riječna luka kao i svaka druga, gdje morski brodovi leže uz kej i izgledaju preveliki za njihov kapacitet, prošli smo pokraj velike tvornice duhana. Tamo smo se kratko zaustavili u hotelu na kavi, gdje sam po prvi put prepoznala muhama upljuvanu, prašnjavu, atmosferu koja raspršuje snove, a koja se zadržava u balkanskim krajevima u kojima je boravio Turčin. U ovom hotelu pronašala sam najzapadniji turski zahod na koji sam ikada naišla: rupa u podu s udubljenjem za noge sa svake strane i slavinom koja šalje vodu duž žlijeba. To je dovoljno učinkovito u čisto održavanom kućanstvu, ali je zabrinjavajuće kao dokazu da postoji više od jednog načina da se učini apsolutno sve.“

Kasnije smo putovali kroz grubu škotsku zemlju, gdje su ljudi hodali po kiši koja lije, nepokolebljivi kao da je nema. Nosili su kabalice od crnog runa ili debele pletene trave, vrste slame; a neki su imali velike kapuljače od ukrućenog bijelog platna, koje je imalo usko udubljenje za glavu i široko udubljenje za ramena, a visila je gotovo do struka. Ovi posljednji izgledali su kao inkvizitori u halji za svečane nestašluke, ali nitko od njih nije bio tužan. Žene i djevojke bile su pune smijeha, i bježali su od blata koje su naši kotači bacali na njih kao da se radi o igri. Muslimanska groblja počela su propovijedati svoju lekciju ravnodušnosti prema mrtvima. Kameni panj s uklesanim turbanom, ako je komemorirani mrtvac bio muško i potpuno ravan, ako je žensko, stajao je iskriviljeno među dugom travom i divljom perunikom, koje je kiša tukla.

Pod slomljenim rimskim lukom čučao je neki stari pastir, zaklanjajući svoj turban, koji je, budući da je bio žut, pokazivao da je hodočastio u Mekku.

Kiša je prestala, slijedili smo široku dolinu i ugledali smo pašnjake i široku rijeku kraj ljupkog malog muslimanskog grada, sa svojim ljupkim minaretima¹¹. Bio je izvrsno planiran, a njegovi su tornjevi bili upotpunjeni minaretima, njegove kuće s crvenim krovovima koje leže među lišćem svojih vrtova ograđenih zidovima. Nije bilo ni na koji način izvanredno, jer postoje tisuće muslimanskih gradova poput ovoga. Ostavili smo ga neposjećenog, i prošli pored aerodroma s hangarima, pored vojarne i tvornice duhana koje inače stoje u predgrađu bilo kojeg značajnijeg hercegovačkog grada, i našli se u Mostaru.

Stari most. Trenutno smo gledali most, za koji se pogrešno kaže da ga je sagradio car Trajan, no on je srednjovjekovne turske izrade. Jedan je od najljepših mostova u svijetu. Između dviju okruglih kula nalazi se vitki lučni parapet povijen pod plitkim kutom u sredini.

Stojeći na njemu i razgledati okolinu je prekrasan doživljaj. Nad sivozelenom rijekom proljeće stotine lasta, a na obalama su džamije i bijele kuće koji stoje među proplancima drveća i grmlja. Laste i proplanci ne znaju ništa o džamijama i kućama. Rijeka za njih možda protjeće kroz pusta brda umjesto gradom od dvadeset tisuća stanovnika. Nije bilo starog lima, ni komadića papira da se vidi. No, to sigurno nije bilo zbog smetljarske službe. Na Balkanu su skloniji sjediti i gledati nered i raspravljati o njenoj esenciji nego ga raščistiti. Vjerujatnije je da je to bilo zbog muslimanske ljubavi prema prirodi, osobito tekućoj vodi, što bi ga spriječilo u oskrvrenju scena sa smećem na prvom mjestu. Zadivila sam se, jer sam bila i prethodno u posjeti Jugoslaviji, kontradiktornim stavovima muslimana prema takvim stvarima.

Oni grade lijepe gradove i sela. Ne znam nijednu zemlju, čak ni Italiju ili Španjolsku, gdje će svaka kuća u grupi biti smještena s tako nepromjenjivim ukusom i tako zadovoljavajućim rezultatima za one koji gledaju na to kao i izvan njega podjednako. Arhitektonska formula turske kuće, sa suzdržanim obrambenim katom i njenom izbočenom gornjom etažom, punom prozora, jednostavna je i razumna; i ja ne poznajem ništa urednije od njene unutrašnjosti. Zapadnjačko kućanstvo je droljasto u usporedbi s tim sterilnim redom. Ipak, Mostar, do dolaska Austrijanaca, nije imao hotela osim straćara punih kukaca, i bilo je teško natjerati muslimane da napuste svoju naviku da ležerno kolju životinje na ulicama. Čak i sada prosječna muslimanska trgovina je antiteza muslimanskoj kući. To je otrcana mala rupa, često s prednjim dijelom bez stakla, koji mora biti hladan zimi i zagušljiv ljeti, i njegova roba je složena u fantastičnom neredu. U papirnici razglednice će biti ostavljene na suncu dok ne izblijede, a bilježnice raskupusane. U tekstilnoj trgovini bale matertijala bit će neuredno razbacane u neurednim hrpmama. Jedina iznimka su pekare, gdje se peku somuni i lepinje koji su raspoređeni u šarmantnim geometrijskim uzorcima, kao i zelenjara, gdje se zadovoljstvo ogleda u boji i obliku povrća. Tako su, doista, u cijelom muslimanskom životu vidljivi jednaki napor ekstremne izbirljivosti i krajnje aljkavosti, i nemoguće je predvidjeti gdje ili zašto ova ili ona druga karakteristika će preuzeti kontrolu. Džamija je najbezprijevornije mjesto na svijetu; ali svaki pokušaj povezivanja u muslimanskom um svetosti i čistoće slomit će se već na prvi pogled na džamiju koja se iz nekog razloga, možda preseljenja stanovništva, više ne koristi. Bit će dopušteno da padnu u zapuštenost koja podsjeća na najgore zapadne straćare.

Ogromna kavana našeg hotela zauzimala je cijelo prizemlje, a imala je i dva stola za bilijar u sredini. Za večeru smo jeli lokalnu pastrvu, koja je poznata, a mislili smo da je užasna, nešto

¹¹ Prepoznajemo da se radi o Počitelju. (Prim. a.)

poput križanca ribe s pužem. Ali jeli smo i vrhunski soufflé od sira. Obrok je poslužen s nevjerljivim zakašnjenjem, a između slijedova smo čitali novine i tražili novosti o nama. Muslimani su ulazili s ulice u egzotičnim fesovima. Objesili su ih i otišli na svoja mesta pa igrali, pili pivo i crnu kavu, više nisu bili muslimani, već samo muškarci. Mladi časnici su se ritmički kretali kroz zrake bijelog svjetla koje su se slijevale na kiselozelenu boju biljarskih stolova, a biljarske su kugle pokazivale svoj zvuk stoičkog šoka. Postojaо je imanentan balkanski osjećaj nepomičnosti, skoro obamrlosti. Činilo se mogućim da bi netko mogao ući u prostoriju, možda čovjek koji bi objesio svoj fes, i objasnio pojmovima koji su dovoljno razumljivi da bude sigurno da nisu besmisleni, da su svi ljudi moraju ostati za stolovima dok dva časnika, koji su igrali biljar i u trenutku odigravali milijun igrica, i to po rezultatu njihove vječne sudbine bilo bi odlučeno; i da će to biti prihvaćeno, i ljudi će sjediti tamo tiho čekajući i čitajući novine.

Ovdje u Mostaru započeo je zaista avanturistički dio našeg putovanja. Nešto što je bilo prisutno u svakom dahu koji smo udahnuli u Dalmaciji i Hrvatskoj, bilo je odsutno kad smo se sljedećeg jutra probudili, odjenuli i doručkovali i ugledali na trgu pod našim prozorima. Identificirali smo to kao usklađenost u običajima kao i u vjeri. Ljudi koje smo gledali su se intenzivno pridržavali određenih vjera. Bili su muslimani, bili su katolici, a treći pravoslavci. O ženidbi, o rođenju, o smrti, prakticirali su nepromjenjive obrede, određene ovim vjerama kao i starijim vjerama koje su ostale iza njih. Ali i na sve druge načine bili su vrlo individualisti. Njihovi odlasci i dolasci, njihovo jelo i piće, nisu bili tempirani nikakvim zajedničkim programom, njihov izbor sudbine mogao bi biti napravljen na toliko privatnim temeljima da ništa ne znače bilo kojem drugom ljudskom biću. Takav stav pokazao se i u masi ispod nas u slobodnom kretanju koje je u duhu iste antiteze onome što vidimo kada promatrate ljude kako ujutro hodaju na posao preko Londonskog mosta. To se vidjelo i na njihovim licima, koja su uvijek govorila o mislima koje nikada nisu bile u potpunosti zajedničke, skepticizma, satire i lirizma za koji se nije osjećalo da je još bilo kakvo djelo konačno presudilo.

Vidjelo se to i na njihovom odijevanju. Ovdje kao ni bilo gdje drugdje, pojedinci se usuđuju dok su pri zdravoj pameti odijevati u potpunosti prema svom hiru; i Muslimani drže feredže i fesove s posebnom osjetljivošću, jer ih ovi označuju kao sudionike nekadašnje veličine Osmanskog Carstva. Ali ovdje i najmanje selo ili, grad, predgrađe ili čak ulica, može imati svoje vlastite fantazije od kostima. Muškarci manje vole varijacije nego žene, jer u klasičnoj nošnji ovih krajeva muškarac se odijeva kao da je osmišljen za njega. Kruta pletena jakna izgleda svečano, vrhunac majstorstva, a hlače daju vanjsku liniju noge od kuka do gležnja i učine ga duljim tako da ga uvuku između bedara. Ali žene su nam predstavile nebrojene varijacije. Svidjele su nam se dvije žene, sjedokose i oštreljive crte lica, koje su izgledale poput Margate gospođa koje raspravljaju o genijalnoj strogosti dnevnih jelovnika, sve dok dječak nije odbacio kolica i mogli smo vidjeti njihove dugačke cvjetače od serža. Druge su žene nosile uske stezničke i jakne i široke hlače, svaki odjevni predmet izrađen je od različite vrste tiskanog materijala, kakav koristimo za seoske zavjese; ali iako su ove nosile muslimanske hlače bile su kršćanke, jer su im lica bila otkrivena, a pokrivali su njihove glave opušteno s onim što znamo kao Paisley šalovi. Muslimani su nosili svoje pamučne ogrtače, koji su obično bili prugasti u hladnim bojama, sivim i škriljasto-plavim i beznačajnim crvenim, osim onih koji su nosili onu nošnju koju vidiš u Mostaru, ali ne i kad iz njega izadeš, osim ako vas put ne odvede jako daleko: u Turkestan, čula sam da kažu.

Nošnja je jednako uzbudljiva za maštu i idiotski nepraktična koju sam ikada vidjela. Velika prednost u korist muslimanske nošnje u svom jugoslavenskom obliku je pogodnost po vrućem vremenu, što je u ovim krajevima, a posebno u Mostaru gdje je ljeto prava nevolja.

Pamučna jakna održava kosu i odjeću čistima, a veo štiti lice od prašine i insekata te opeklina od sunca. Ovo ne vrijedi za teški veo od konjske dlake koji se nosi na pravom Istoku, gdje se nakupine prašine preokreću dahom usta i nosnice u pravo blato, ali svijetli crni veo od tankog pamuka ne šteti i mnogo koristi. Međutim, nema takvog opravdanja za tradicionalnu žensku mostarsku nošnju. Sastoji se od muškog kaputa, izrađenog od tkanine u crnoj ili plavoj boji, neizmjerno prevelikoj za ženu koja će je nositi. Na sebi ima kruti vojnički ovratnik, vrlo visok, možda čak osam ili deset inča, što je izvezen iznutra, ne izvana, zlatnim koncem. Nikada se ne nosi kao kaput. Žena ga navlači preko sebe, povlačeći joj ramena iznad glave, tako da ukočeni ovratnik pada naprijed i strši ispred nje poput vizira, i ona može sakriti lice ako spoji rubove, tako da ne mora nositi veo. Rukavi smiju visjeti labavo ili su zašiveni zajedno na leđima, ali se ništa može se učiniti sa suknjom, koja se vuče po tlu.

Pitali smo ljude u hotelu i nekoliko mostarskih obrtnika, kao i brojne muslimane u drugim mjestima, postoji li neka lokalna legenda koja se odnosi na ovu izvanrednu odjeću, jer se činilo da mora obilježavati sjećanje na neki događaj kada se žena prerusila u kaput svog muža kako bi izvela neki čin hrabrosti. Ali ako je ikada postojala takva legenda, ona je zaboravljena. Kostim može imati neku vrijednost kao oznaka klase, jer bi mogao biti nošen s udobnošću i čistoćom samo od strane žena iz ležernih klasa, koje ne moraju izlaziti osim kad one odluče. Bilo bi najnezgodnije po mokrom vremenu ili na neravnom terenu, a žena nije mogla nositi ili voditi dijete dok ga nosi. Ali možda preživljava uglavnom po svojoj pjesničkoj vrijednosti, po svojoj simboličkoj referenci na spol koji oblači.

Ima snagu sna ili umjetničkog djela koje ima nekoliko tumačenja, koji objašnjava nekoliko aspekata stvarnosti u isto vrijeme. Prvo i najviše očito mala žena u kaputu visokog muškarca predstavlja kontrast između muškarca i žene u svom najjednostavnijem i razigranom obliku, kao kontrast između težine i lakoće, između grubosti i krhkosti, ali se umjesto toga čuva i njeguje, radi nježnosti i radosti. Čini da muškarac i žena izgledaju kao otac i kći. Djevojčica nosi očev kaput i smije mu se iz unutrašnjosti kaputa, ona se pretvara da je to čarobna odjeća i da je nevidljiva i može se sakriti od njega. Njegove dimenzije idu u prilog ovoj fantaziji. Hercegovac je visok, ali ne takav div kao što je ovaj kaput napravljen da pristaje. Visoka sam 5,4 stope i moj muž 6,2, ali kad sam probala njegov kaput na ovaj način, rub mi je bio dosta iznad gležnjeva; ipak mostarsko ruho se vrti okolo stopala njegova nositelja.

Međutim, odjeća predstavlja žensko i u zlokobnijem svjetlu: onako kako je vidi muškarac kad je se boji. Tamni vizir daje joj kljun ptice grabljivice, a bljesak zlatne niti unutar ovratnika sugerira privatne i privlačne užitke. Baklja je upaljena u one vatre mašte koja treba gorivo za snove boli, uništenje i zadovoljstvo. Stroga ljepota kaputa daje poseban i zastrašujući naglasak na značenje svojstveno svim tim istočnjačkim stilovima kostima koji skrivaju ženska lica. To značenje se ne odnosi izravno na seksualna pitanja; izvire više iz stanja uma više bezlično, čak metafizički, iako dovoljno primitivno da bude mučno. Veo ovjekovjećuje i obnavlja trenutak kada čovjek, budući da je u savezu sa smrću, poput svih stvorenja koja mora umrijeti, mrzi svoju vrstu jer živi i prenosi život, a više je mrzio ženu nego sebe, jer je ona instrument rođenja, i stavlja ruku na pod da pronade prljavštinu i nalijepi je na njezino lice, uvrijedi dah života u njenoj nosnici. Otprilike kod svih žena s velom postoji osjećaj melankolije nesrazmjerne neugodnostima koje možda i sami trpe. Čak i kada, kao Mostarke, izgleda da žure k tajni luksuza i šaljivom vođenju ljubavi, nagovještaj su općoj predaji u smrtnost, uzaludan pokušaj živilih da se odreknu života."

Nekrolog Aleksi Šantiću, 1924. g.

U Jugoslavenskom listu od 3. februara 1924. Izašao je prigodan tekst o Aleksi Šantiću:

„Nestaje velikih duhova, zaštitnika naše narodne misli. Oni se gube, jer su dovršili svoju istorijsku misiju u narodu i jer su doživjeli svoje snove, koji su držali kao stvarnost. Odlaze na drugi svijet, sa čistom dušom, koja je decenije cvala i mirisala narodnom slobodom. Među nama živima nema više ni Alekse Šantića, Onoga Šantića, koji je za aneksionske krize bolno doviknuo Muslimanima muhadžirima: "Ostajte vođe sunce tuđeg neba, neće vas grijat kao ovo tu." Aleksa Šantić oprostio se je jučer u jutro u 6 sati u Mostaru sa ovijem svijetom, da potraži novi pjesnički vrt, pun muzike, ritma, slobode i neograničenosti duha. Tamo, gdje su mu bile ideal londže, tamo, gdje huči Neretva, bez koje nije mogao živjeti, a to je rado i skromno priznavao svojim prijateljima, tamo je u ritmu toka Neretvu ispustio svoju veliku dušu veliki pjesnik i veliki naš čovjek, Aleksa Šantić.

Jugoslavija u svojoj istoriji briše među živima jedno veliko ime, kida iz svoga organizma jednu veliku dušu. Ona nije nikada isla tamo, gdje su se borile strasti, plemenske, vjerske i političke. Ona nije od početka združila sa Muzama, i čista i nevina sipala svoje utjehe i održavala nade u bolju budućnost. Aleksa Šantić je jugoslavenski Silvio Pellco. Do prije Oslobođenja strarala je njegova patriotska krv gromke stihove, koji su ulazili u sve kuteve duše našeg naroda. Nije se on samo zadovoljio sa svojim rođenim genijem, kojim je olakšavao naše ropstvo i osvjetljavao našu veliku budućnost. To njegovom nagonu nije dostajalo. On je uvijek htio dati nad svoju snagu. Tražio je klasične primjere robovanja. I našao ih je kod Heinea: „Die Mitternacht zog näher schon In tifer Stille lag Babilon“ (Bližila se ponoć. Babilon je ležao u dubokoj tišini). Našao je paralelu u robovanju naroda u Babilonu, tiranina je našao u Baltazaru, a odmazdu u: mene, tekel, ufarsin.¹² To je realna vizija Alekse Šantića, koji je vjerovao, da će jugoslavenski rod tresnuti o tle teške okove ropstva. Zaljubio se u Heineov Intermezzo, jer je pričinio, kao most između ropstva i slobode. Sloboda je bila glavni i najjači sentiment njegove suptilne duše. On je nju njegovao kao ličnost i branio se protiv svih društvenih konvencionalnih okova, jer je sloboda. Široka sloboda, bila njegov životni ideal. Mogao je biti bogat trgovac, jer su mu roditelji ostavili jaku podlogu za trgovačko razvijanje. U tome je pravcu i vaspitan. No njega i njegovog davno preminulog brata Jeftu, vukla je harmonija, ljepota, sunce, ljubav prema čovjeku, sve ono, što danas ne privlači našeg čovjeka. Šantić je tražio zraka. Za tezgom sa aršinom u ruci ili utezima bilo mu je pretjesno, čiftinski. Pare je zamjenio sa omanacijom duha, posvećenom narodu i sa svojim ritmičkim govorima svome narodu sa gore Šantić nije mogao susziti svoga duha na usko kretanje. On je letio u vasioni i strogo lebdio nad srećom naroda,

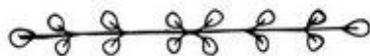
- Kako ste gospodin Aleksa - pitao ga je Milan Marjanović 1920. na Ilidži.
- Veoma dobro. Osjećam se odlično, nemoćno. je odgovorio pokojni Aleksa Šantić.

I on se je duševno odista. dobro osjećao, i ako je fizički već bio na nizbrdici. Živio je u svome ostvarenom idealu. Njegov duh poslije teške Odiseje došao je na Itaku, u slobodnu Jugoslaviju, a to je za njega bilo sve; i novac i zdravlje i odlikovanja i priznanja. Jer veliki duh Alekse Šantića koji je Ahilovom snagom proricao, da mora pasti austrijska Troja, bio bi duboko ponizen i najvećim priznanjem. On ih je dobivao, |u koliko se je sjetio njegov neblagodareni

¹² Mene mene tekel ufarsin (brojio, brojio, izmjerio i razdijelio). Misteriozni aramejski tekst koji se prema *Bibliji* (*Knjiga proroka Daniela*) za jedne noćne gozbe pojavio na zidu dvorca babilonskog kralja Belšarusa (Baltazara, 6. st. pr. Kr.) najavljujući mu propast države, a koju su Persijanci, 539. pr. n.e., uistinu i uništili. Otuda značenje: tajanstvena opomena i prijetnja.

narod, al ih nije tražio i nije im se radovao. Živio je od svoga duhovnog zadovoljstva, od pobjede svoga genija. Njegovo se je pjesničko proročanstvo ispunilo, njegov je duh pobljedio. |Krnji se osnova stvaranja Jugoslavije. Nestaje jednog po jednog velikog duha, Posljednji je u tome nizu Alekса Šantić. I tek kada ovih velikih ljudi nestane između nas, sjetimo se njihove veličine prema našoj sitničavosti. Oni su u svojoj širokoj duši obavili sav narod, radujući se njegovoj sreći, koju su snagom Mesija proricali. Slava Aleksi Šantiću! |

Pokojni Alekса Šantić rodio se je u Mostaru 1888. Roditelji, trgovci, posvetili su ga trgovačkim studijama. Študirao je u Trstu i Gracu, no zbog bolesti prekinuo je študije. Kao idealista nije imao smisla za praktičan život, a najmanje za trgovinu. Odao se je pjesništvu, za koje je bio predestinovan. od rođenja. U Mostaru se je oko njega okupio lijep krug literata i pjesnika: Jovan Dučić, Svetozar Čorović, Joca Protić i drugi, koji pokreću odličnu reviju „Zora“ i izdaju „Malu Biblioteku.“ Duša je svega bio Alekса Šantić koji je volio svoj Mostar, jer mu je najbolje godio. Bolovao je nekoliko godina na prekide, dok juče ujutro ne ukloniše Usudi dušu Alekse Šantića iz naše sredine.“

Pogreb Alekse Šantića, 1924. g.

U Jugoslovenskom listu od 5. februara 1924. g., izasla je reportaža o pogrebu Alekse Šantića.

„Veličanstven pogreb. - Bratstvo u tuzi. - U svijetu bakalja posut lijes zemljom. Vanredno učestvovanje naroda.

Mostar, 4. februara. Cijeli Mostar je u dubokoj žalosti za svojim nezaboravnim Aleksom Šantićem. Svi fenjeri su obaviti florom. Grad je vas u crnini. Lijes je izložen u Srpskom Domu, gdje drže počasnu stražu Sokoli, izvidnici i članovi pojedinih društava. Čitavo jutro dolazile su nepregledne mase naroda da vide posljedni put svoga pjesnika. U 1 sat došla je u Dom porodica pokojnika. U 2 sata su članovi društva »Gusle« i »Hrvoje« digli lijes i postavili ga na mrtvačka kola. Najprije je nošen križ, zatim su tužnu povorku sastavljeni osnovne škole, Hrvatska glazba, srednje škole, vojna glazba, Sokoli, izvidnici. Vjenac Kralja Aleksandra nosila su dva oficira, a za ovim su nošeni vijenci ministara, korporacija i prijatelja. Tri djevojčice u bijelo nosile su odličja pokojnika, a za ovima je brojno sveštenstvo predhodilo lijes. Iza lijesa slijedila je obitelj pokojnika, mninštvo korporacija i naroda, te vojska. Povorka je stigla na groblje u 7 sati.

I putem i nad rakom izrečeno je 15 govora. U ime općine oprostio se g. Ćemalović, u ime ministarstva prosvjete g. Krsmanović, u ime Jugoslavenki gđa. Krsmanović. Dalje su govorili g. Leontić ispred Orjune, gđica Gatalo ispred KSS u Beogradu, g. Kolbe ispred „Sokola“, g. Turina ispred Hrv. Kluba, g. Ljubibratić, g. Jeremije Živković ispred Srpsko Književne Zadruge, i Sv. Petrović ispred »Književnog Glasnika«.

Tačno u 7.15 sat spušten je lijes u zemlju uz svjetlo bakalja. Vanredno veličanstven i tužan prizor. Za vrijeme pogreba kružio je nad ulicama, kuda je prolazila tužna povorka, aeropelan. Na ulicama silna masa svijeta iz čitave Hercegovine oprastala se od svog velikana. Svi govornici isticali su pokojnika kao pjesnika i apostola jedinstva i bratstva. Opština je u slavu pjesnika promjenila ime Ričine ulice u ulicu Alekse Šantica i još jutros izmijenila tablu. Velikom pjesniku – Slava.“

Sprovod Alekse Šantića, 1924. g.

U splitskom listu „Novo doba“ također je izao članak u kojem je opisan sprovod mostarskog pjesnika.

U jutarnjim satima 02. 02. 1924. godine Mostarom se proširila tužna vijest da je umro Alekса Šantić...

„Potankosti sa Šantićevog sprovoda. Natjecanje gradjana svih triju vjera u izražaju zaslužene pošte pjesniku narodnog jedinstva i bratstva.

(Od našeg posebnog izvjestitelja.)

Mostar 5.. Nadodavajući jučerašnjem izvještaju saopćujem vam sljedeće potankosti o veličanstvenom ispraćaju pjesnika Alekse Šantića na njegovom posljednjem putu.

Na pogreb je došlo mnoštvo delegata iz svih krajeva Hercegovine, a gradjanstvo Mostara bez razlike vjere i plemena natjecalo se u toplim izražajima pieteta prema svom pjesniku miljeniku.

U 1 sat pos. podne došla je porodica pokojnika u "Srpski Dom", gdje je u velikoj dvorani bilo izloženo mrtvo tijelo pjesnikovo. U 2 sata iznijeli su lijes članovi srpskog pjeva. Društva "Gusle" i hrvatskog pjeva, društva "Hrvoje", te ga položili u kola. Dan je bio neobično lijep i vedar, onakav kakve je pjesnik najviše volio. Pred kolima za lijesom išla su kola sa vjencima koja su izgledala velika piramida cvijeća. Povorku je otvarao krst sa crkvenim zastavama, a onda su išle osnovne škole, hrvatska glazba, pak srednje škole, vojna muzika, župska sokolska zastava, Sokoli, Skauti, pa onda sve gradske kulturne i rodoljubne institucije srpske, hrvatske i muslimanske. Vijenac Njegova Vel. Kralja nosila su dva oficira, a za njim su nošeni drugi važniji vijenci. Tri djevojke u bjelini nosile su pjesnikova odličja. Za njima su išla djeca sa čiracima, pak sveštenstvo. Iza lijesa stupala je rodbina, a za njom najprije predstavnik Njeg. Vel. Kralja, pak ministra prosvjete, predstavnici vojnih i civilnih vlasti, te silno mnoštvo gradjanstva.

Od Srpskog Doma do groblja izmijenilo se petnaest govornika, koji su u ime raznih institucija slavili zasluge pokojnikove. Od osobitog utiska bio je govor urednika "Srpskog književnog Glasnika" iz Beograda g. Svetislava Petrovića. Sprovod je trajao od 2 do 7 sati i lijes je u noći uz svjetlo bakalja spušten u grob. Za vrijeme sprovoda kružili su nad gradom aeroplani. S obe strane po ulicama kuda je prolazila povorka stajala je masa svijeta i klanjala se uspomeni pjesnikovoj. Kad je povorka stigla pred Cerničku džamiju jedan je mujezin toplim glasom ukuisao zadnji pozdrav sa minareta. Sve su radnje bile zatvorene i sav grad u dubokoj crnini. Gradska općina u počast pjesnikovu nazvala je dosadašnju Ričinu¹³ ulicom Alekse Šantića i novi natpisi su već udareni.

Pri ovom sprovodu pokazala se divna jednodušnost gradjanstva svih triju vjera. Svi su govornici isticali pokojnika kao pjesnika narodnog jedinstva i bratstva, tako da se ovaj sprovod razvio kao divna manifestacija zbliženja, koja će biti od značajnog utiska za daljnji razvoj prilika u Hercegovini."

¹³ I ovdje je, kao i u prethodnom tekstu, greškom napisana Ričina umjesto Ricina (Rizzina) ulica (prim. prir.)

Sahrana Alekse Šantića, 1924. g.

Čudne priče Filipa Stojčića iz Cima, 1928. g.

U listu Pravda od 27. oktobra 1928. godine izašao je članak o čudnim pričama vezanim za okolinu Mostara.

„Čudne priče Filipa Stojčića iz Cima. Blago zakopano i još neotkopano...

U Hercegovini nije nikakva retkost, da pojedinci (najviše seljaci) kopajući njivu ili temelj za kuću i slično, naiđu na zakopano blago, koje se većinom sastoji iz starog zlatnog, srebrnog i drugog novca, nakita, oružja, ostavljenog u zemljanim sudovima ili u bakrenim kazanima. Mnogi su se na taj način i obogatili.

To zakopano blago potiče jednim delom od starih Rimljana i Bogumila, a većinom od naših ljudi, koji su ga bežeći od Turaka, zakopavali u zemlju, ne mogući ga sobom nositi. Na onim mestima gde bi zakopali svoje dragocenosti, ostavljadi bi obično kakvu belegu tako da bi ih u slučaju da se opet vrate, mogli bez mnogi muke naći.

Kako naš sujevjerni narod drži, ta su sva blaga, posuta jednim jakim otrovom (zerom), od čijeg zadaha čovek odmah na mestu ostane mrtav, te da su "predata đavolu" i da ih može iskopati samo onaj kome su namenjena.

Slučajno mi je došla do ruku jedna mala knjižica, pisana dosta neveštim rukopisom, na čijoj je naslovnoj strani, velikim slovima ispisano: Ova je knjiga Filipa Stojčića iz Cima. U toj knjižici bile su ispisane oznake skoro svih mesta, gde se nalaze zakopana sva bogatstva Drežnice i nekih okolnih mesta.

Da bih proverio tu stvar uputio sam se u Cim (nedaleko od Mostara) do kuće Filipa Stojčića (čiji sliku donosimo). Već prosed i još dobro držeći 60-godišnjak Filip dočekao me je u svojoj bogatoj i punoj seljačkoj kući, veoma lepo i najpripratnije se odazvao mome pozivu, da mi nešto priča o zakopanome blagu, čiju je on tajnu do sada brižljivo čuvao.

-Sve ču ti gospodine, ispričati – veli mi Filip – i metni sve tako k'o ti kazivam u "Pravdu". Možeš metnuti i moju sliku i sva mesta gde se nalaze zakopane pare, k'o što стоји u toj knjizi, a ja ču ti o tome kazati još i više.

-Tajna o zakopanom blagu Drežnice i okoline, čuva se u našoj familiji već nekoliko stotina godina i ona prelazi sa knjižice (koja tajna je u toj prepisana...) Sadržaj te knjižice napisao je jedan od mojih pređa prema istinitom kazivanju svog rođaka Lovre Smilovića, koji je bio u neku ruku poverenik onih ljudi, koji su, bežeći od Turaka zakopavali svoje dragocenosti na označena mesta. Pred svoju smrt poverio je Lovro Smilović tu tajnu pomenutom mome čukundedu, koji je sve to zapisao, što se, kako vidiš, i do danas sačuvalo.

Prema pričanju mojih starih, pred nekoliko stotina godina, upravljao je Drežnicom neki Petar, koga su nazivali kraljem. Stanovnici Drežnice bili su tada veoma bogati, jer tu se kopala zlatna ruda i to na mestu gde se sastavljuju vode Momača i Zamača pod Crnim ili Crvenim Kukom. Tu zlatnu rudu topili su Bećani na ušću kod Drežnice. Kako su Turci bili pohlepni na ta bogatstva Drežnice uz nemiravalni su često to stanovništvo, napadajući ga oružanom silom. Videvši Petar Kralj, da mu preti velika opasnost od Turaka, spremio se na otpor i utvrdio dobro brdo Petralj. Tako je tu držao nekih 7 godina (za koje vreme je stalno zatrpanava jama, odakle se kopala zlatna ruda, da je Turci ne bi našli), ali su najposle Turci provalili u Drežnicu, zapalili

crkvu na Svijeću i pobili mnogo naroda. Kada je za to čuo Petar Kralj, odmah je crknuo od muke. Oni, kojima je uspelo, da pobegnu ispred Turaka, ti su većinom zakopali svoje dragocenosti. Među tim beguncima koji su bežali prema Dalmaciji, većinom u Dubrovnik, bilo je i nekoliko plemića kao i n.pr. tri brata Komljenovića, koji zakopaše veliko blago, donešeno na tri mazge i sasuše ga pod mesto zvano Bililo-Peralo-Platno i staviše na nj jedan sletak kamen s brda, sakresan sa tri strane, i sve to posuše zerom.

Možda ćeš se začuditi zašto ja nisam isao, da tražim to zakopano blago? To ja ne bih učinio nikad, pa ni onda kad bi skapavao od gladi, jer bi me stiglo veliko prokletstvo. To nije bilo meni namenjeno, a osim toga, data mi je u amanet ta tajna, koju sam morao čuvati sve dotle, dok neko izvan naše familije ne sazna za nju. Ti si eto za nju saznao i ja sam sada rešen svake obaveze. Možda je baš to blago tebi namenjeno, pa sad radi kako te volja, samo pazi, da te oko na zaslepi, te da ne izgubiš dušu, jer sve što s đav'lom dođe, s đav'lom će i otići!

Sa ovim otkopavanjem zakopanog blaga u Drežnici, Grabovici, Raškoj Gori, Gorancima i t.d, mogla bi se stvoriti cela industrija, pa da bi pružio i drugim priliku...

...Trojica plemića Ante Pejića, Luke Jamića i Tadije Kaminovića...

U dnu polja Striževa, Čifuti zakopaše troje pare, jedne povrh drugih i duboko po pola lakta, pa ozgor, lakat svrha njih nasuše kostiju, kraj jednog stećka, koji je dug dva lakta, a visok dva pedlja i spustiše ih do pasa pod stećak, oko koga raste divlji jorgovan.

Jablanica: Niže crkve Jablaničke za devet lakata, ima stina četvrtakinja. Pod tom stinom bi zakopano 40 oka dukata. Druge svoje vrednosti Jablaničani zakopaše pod varoši u lakat Neretve.

Rama i Neretva gdje se sastaju, ima glavica. Ima vrh te glavice od nije bisucenica, bi zakopano pun kazan para u dubini 6 lakata. Utvrđene su krečom, a posute zerom.

Kod Grabvice, niže sela, ima jedna stina sa brda sletila, golema koliko jedna soba od istoka sunca zimskoga. Pod njom zakopana su tri čupa para.

Skakala, kod Mostara: Kraj pećine Skakalske bio je javor, kraj javora ima ploča velika od miljevine, pod njom kazan pun blaga, duboka dva lakta. Zakopan kraj puta tako, da kada konji idu u Mostar, desnom nogom uvu od kazana stanu. Krečom su zatvorene.

Voda Virnica: Na njoj ima čuprija i tu u dugumima zakopane biše pare žute, na pećini s gornje strane čuprije, duboko pola lakta. Sa crijeponi i klakom su utvrđene.

Raštani, kod Mostara: Više Raštana u ljuti kod stine krstače, kao kako je nazvana, bijaše križ. Na toj stini je zapisano gde je blago trojice plemića, rečeno je prizemlje stina i na njoj upisano gde je blago sve trojice plemića. Ti plemići jesu Ate Supković, Petar Baković i Mihovil Anukić. Oko stine je rasla ježovina trava.

Selo Vejzovići: U vrhu sela imade dva bunara zlata bistrice. Kod njih 6 stećaka. Jedan od njih malen, dug 3 lakta i širok 2 pedlja, na njemu je uklesan križ i tri čaše, kod njega su zakopata tri lonca na tri strane kuda gledaju čaše, podaleko po pet koračaja.

I t.d. I t.d. - Na kraju pomenute knjižice stoji. "Ovo je sve istinito, prema kazivanju Lovre Smidovića. Pravo neka bude, pa će Bog blagoslovit. Pravo deli i sudi".

Evo dakle "hleba bez muke" i ko hoće neka se uveri da li je to blago namenjeno njemu ili ne.

Osnivanje Biciklističkog kluba Mostar, 1927. g.

U Jugoslovenskom listu od 4. maja 1927. godine objavio je tekst o osnivanju biciklističkog kluba u Mostaru. Autor je bio Omer H. Sefić:

Osnivanje biciklističkog kluba u Mostaru

Mostar, 4 maja

Prekucjer je osnovan u Mostaru biciklističko-motociklisticki klub. Održana je konstituirajuća skupština i izabran odbor sa predsjednikom na čelu g. Cezarom Vlajom. Na skupštini je pristupilo za članove 40 osoba, Odavna se je pokazivala potreba osnivanja jednog takovog kluba, budući da Mostar ima lijepu i podesnu okolicu za razvijanje toga športa."

Da podsjetimo: Još 1887. godine osnovan je velocipedski (biciklistički) klub pod imenom „Mostarer Radfahren –Verain“. Na osnovu tih podataka, možemo zaključiti da je naš grad među prvima, a možda i prvi u Bosni i Hercegovini imao biciklistički klub. Tek 1901. godine, u Sarajevu se zvanično oglasio Koturaški klub „Sokol“. Članovi mostarskog velocipedskog društva bili su isključivo austrijski oficiri i činovnici, porijeklom Nijemci, kao i rijetki domaći entuzijasti. Klub je imao jedanaest članova, a raspolagao je s gotovo dvostruko više bicikala – čak dvadeset!

Ime kluba mijenja se 1896. godine u „Prvo hercegovačko velocipedsko društvo“, čije prostorije su bile u Kolodvorskoj ulici (nekada Moše Pijade) u hotelu Wregg, preko puta željezničke stanice. Na početku pojave biciklističkog sporta u Mostaru, svi vlasnici su morali polagati neku vrstu vozačkog ispita.

I da zaključimo: Svako vrijeme ima svoje običaje (i klubove).

Biciklist u Mostaru (Foto: Grzlo Czech), 1899.

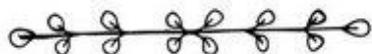
Nadgrobni spomenik Mujagi, 1928. g.

Jugoslovenski list od 14. marta 1928. godine objavio je tekst pod naslovom „Pošta iz Mostara” u kojem se govori o podizanju nadgrobnog spomenika Mujagi Komadini. Autor je bio Omer H. Sefić.

„Pošta iz Mostara
Mostar, 12. marta.

Podizanje nadgrobnog spomenika bivšem načelniku Mujagi Komadini.

Jedan od najzaslužnijih gradskih otaca u Hercegovini je bez sumnje bivši mostarski načelnik rahmetli Mujaga Komadina. Njegova je zasluga, da danas u Mostaru postoji više modernih zgrada, kakvih nema ni u mnogo većim gradovima. On je podigao gradsku banju, kojoj nema ravne na cijelom Balkanu, a koja je dika svakog Mostarca. Električno svjetlo, mostovi, javni nužnici i mnoge druge više i manje zgrade, koje ukrasuju grad, djelo su rahmetlje. Na kulturno prosvjetnom polju grada i gradana, stekao je rahmetlja mnoge i mnoge zasluge i t. d. Obitelj ovog velikog čovjeka, podiže mu ovih dana nadgrobni spomenik, koji će biti jedan od najljepših nadgrobnih spomenika naših velikana. Ovaj spomenik pravljen je u Sarajevu kod klesarsko-kiparske firme Rephan i Matijević a koštaće oko 50.000 dinara. Natpis za spomenik dao je poznati alim Muhamed ef. Dizdar, direktor Šeriatske gimnazije u Sarajevu. O.H.S.”

Polaganje kamen temeljca Sokolskom domu u Mostaru, 1940.

Jugoslovenski list od 20. aprila 1940. godine objavio je tekst o polaganju kamena temeljca za Sokolski dom u Mostaru. Autor je bio Omer H. Sefić.

„Polaganja kamena temeljca Sokolskom domu

Novogradnja Sokolskog doma u Mostaru nalazi se već u toku. Kao što smo javili, ovaj dom biće podignut u Glavnoj ulici na vrlo prikladnom mjestu Mostara. Predradnje za postavljivanje kamena temeljca već su dovršene. Svečanost polaganja kamena temeljca obaviće se u nedjelju poslije bogosluženja u srpsko-pravoslavnoj sabornoj crkvi po utvrđenom i već unaprijed predviđenom rasporedu.

Sokoli su izdali posebne plakate na građanstvo koje se obavještava o ovoj sokolskoj svečanosti i poziva da prisustvuje polaganju kamena temeljca.”

Industrija Mostara 1927. g.

Jugoslovenski list od 24. decembra 1927. godine objavio je tekst o Industriji Mostara. Autor je bio Omer H. Sefić.

„*Industrija Mostara*

Mostar, u decembru 1927.

Od svojih prvih početaka grad Mostar je slvio kao industrijsko mjesto sa naročito razvijenim zanatima. Pored kućne industrije i zanata za domaću potrebu, radilo se je mnogo i za izvoz, te su proizvodi iz naše industrije nalazili prodaju kako u prostranoj turskoj carevini, tako i u zemljama i na tržištima izvan države. Naročito je bilo poznato damasciranje željeza, pravljenje čebeta, učinjane kože i poznatog kaisera i safijana (sahtijan). Međutim po dolasku Austrije, odnosno odmah po odlasku turske regularne vojske pod zapovjedništvom Lataša Omer paše, počela je ta industrija opadati i ustupati malo po malo mjesto novoj potrebi i novoj industriji. Od stare industrije održalo se jedino kožarstvo sa svojom dosta primitivnom izradbom u poznatoj Tabhani i to za domaću potrebu.

Nakon preživljajaja krize svoje industrije Mostar se počeo polako ali sigurno dizati kao industrijsko mjesto u kom danas radi nekoliko tvornica s većim ili manjim kapacitetom. Treba odmah napomenuti da uprava gradske općine svojim odredbama vrio malo pogoduje razvoju i podizanju radnosti i industrije u gradu. Teške uvozne takse (uvoznina) na sirovi materijal, skupi električni pogon, dosta skupo davanje potrebite vode iz vodovoda za potrebe industrije, to su sve momenti, koje nesmetani razvoj industrije mora imati u vidu. Poznato je opet, da je u Mostaru dosta jeftina radna snaga, što paralizuje velike izdatke za gradsku općinu.

*Danas u Mostaru uposluje najviše radnika **državni rudnik**. Po vremenu eksploracije jedan od najmlađih rudokopa u Bosni i Hercegovini, koji je otvoren još 1905. godine, ali je sada proširen toliko, da proizvodi godišnje oko 11000 vagona smeđeg uglja, koji se cijeni kao vrlo dobar, od 4.800 kalorija, sa 10% pepela i 2 i 1/2 % sumpora. Strojevni uređaj mu se sastoji od dva turbodinama po 2000 konjskih sila, od čega troši rudokop samo 700 konjskih sila (HP), dok daje Duhanskoj tvornici 40 - 50, željezničkoj radionici 60 HP, a za rasvjetu grada do 200 HP. Prema tome ostaje za ostalu industriju oko 3000 HP.*

Željeznička radionica za opravku lokomotiva i vagona druga je po kapacitetu u B. I H., a uposluje prosječno oko 100 radnika dnevno.

Tvornica duhana postoji od 1880. te je opskrbljena sa najmodernijim uređađajem, a uposluje oko 500 stalnih radnika. Godišnje se izradi oko 600.000 kg duhana i 250 milijuna cigareta.

Tvornica safuna Knežić i Sin je preuređena 1919. godine. Proizvodi sve vrste peraćeg i toaletnog safuna, a uređena je i za proizvodnju kristalne sode, voštanih i stearinskih svijeća. Kapacitet je godišnje proizvodnje 150 vagona peraćeg i 20 vagona toaletnog safuna, te 40 vagona kristalne sode.

Krečana Vencel Beran radi od 1897. godine, sa kapacitetom godišnje proizvodnje od 20 do 30 vagona, samo za potrebe Mostara, a uposleno je 5 - 10 radnika.

Tvornica leda sarajevske pivare postoji od 1902. godine sa godišnjim kapacitetom (za 8 toplih mjeseci) od 60 – 80 vagona, većinom za izvoz u Dubrovnik,

Fabrika makarona (A. Mikačić) počela je raditi u februaru 1927. Tvornica je uređena za proizvodnju od 30 vagona godišnje, dok za sada (u počecima) proizvodi 17.000 kg mjesечно.

“Brdo”, tvornica metalne i srebrenе robe (Braća Doder) pravi sve potrebne predmete od kino-srebra, a naročito jedaći pribor. Postoji od prije 5 godina a jedina je tvornica ove vrste u državi. Snabdjevena je sa najmodernijim strojevima. Uposluje 10 - 15 radnika. Izvozi svoje proekte po cijeloj državi.

Tvornica pokućstva Kovačić i dr., kom. društvo (prijašnja filijala tvornice Butazzoni i Venturini d. d. Sarajevo), radi već 22 godine. Tjera sa električnim pogonom, uposluje 10 - 12 radnika, a radi izvoz u ostalu Hercegovinu.

Tvornica cigle Ibrahim Ribica postoji već 20 godina i radi u glavnem za potrebu mjesta.

Hrvatska tiskara F. P. radi pod ovim imenom od 1918., prekupivši inventar Hrvatske dion. štamparije, koja je bila osnovana 1892. Uposleno je 12 - 15 radnika. Sa štamparjom je spojena i tvornica za izradbu štampilja i papirnica.

Štamparija Pacher i Kisić radi već dulje vremena i uposluje 7 - 10 radnika,

U najnovije vrijeme počela je raditi **tvornica beza Vittković i drug.** Radi sa električnim pogonom, a uposluje 17 do 20 radnika-ca.

Za **preradbu vina** postoje nekolika veća podruma kao što su; Risto Krulj od 1899., D. i R. Jelačić, koji je preuređen 1904, Velimir Oborina i Nikola M. Smoljan.

|Na Radobolji imade **10 mlinica (vodenica)** na vodenim pogonima, svaka sa 2 - 4 vjetla. U novije doba se radi, da se neki mlinovi preurede na električni pogon za vrijeme ljetne oskudice vode.

Iako je centrala državnog rudnika u stanju da dade još oko 3.000 HP električne struje ipak bi osnutkom projektovane Hidrocentrale u Jablanici na Neretvi struja postala mnogo jeftinija, jer bi ta centrala bila u stanju da dade 80.000 konjskih sila električne snage, to bi se time pružili novi ljepši izgledi industriji Mostara. Držimo da bi se i sama Gradska Općina morala zainteresovati za izgradnju Hidrocentrale u Jablanici, jer danas naša industrija plaća 8 dinara po kilovatu električni pogon, dok se osvjetljenje plaća 6 dinara po kilovatsatu.

Interes građana treba da bude interes Gradske Općine, a interes građana je, a i jedina mogućnost opstanka Mostara, da se razvije kao industrijski grad.

Omer H. Sefić."

Osnovan kuglaški klub "Mostarac", 1940. g.

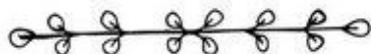
Jugoslovenski list od 27. aprila 1940. godine objavio je tekst o osnivanju kuglaškog kluba u Mostaru. Autor je bio Omer H. Sefić.

„*Osnovan kuglaški klub "Mostarac"*

Prije nepunu 1 i pol godinu osnovan je u Mostaru po prvi put jedan kuglaški klub pod imenom "Hercegovac", koji je prikupio velik broj članova prijatelja kuglaškog sporta, te je lijepo nastavio sa radom, a odmah nakon upostave banovine Hrvatske promijenio je ime u Hrvatski kuglaški klub "Hercegovac".

Kako je izvan kluba »Hercegovca« ostalo dosta kuglaša, to su isti osnovali novi klub pod imenom »Mostarac« a i pravila su predana na odobrenje.

Osnivanje drugog kluba diktirale su potrebe a najviše iz razloga, što je nemoguć rad jednog kuglaškog kluba, tako da će sada između postojeća dva kluba priredivanjem utakmica nastati rivalitet, a naravno zainteresirati šire mase za ovu miadu granu sporta u Mostaru. ”

Sezona kupanja i žega, 1927. g.

Jugoslovenski list od 6. jula 1927. godine objavio je tekst o velikoj žegi i sezoni kupanja u Mostaru. Autor je bio Omer Sefić, koji se ispod tekstova potpisivao kao O.H.S.:

„*Sezona kupanja i žega*

Ko nije ovih dana došao u Mostar, taj ne može sebi predstaviti mostarsku žegu koja tu vlada. Ali mostarski svijet, našao je sebi izlaz, da bar donekle umakne silnoj žegi i posljedicama koje otud dolaze.

Obala Neretve je posjećena mnogobrojnim svijetom bez razlike spola, a naročito je živo oko Staroga mosta, pod kojim se kupa svaki dan nekolike stotine muškaraca i ženskinja. Priča nam kafanar koji u blizini mosta drži svoju kafanu, da je za njegov posao isplatnija jedna ljetna sezona, nego sve tri druge, dok je kod drugih obratno. Stari most je visok 19 - 20 metara pun je svjetine koja uživa gledajući, kako neki skaču sa mosta uprkos tolike visine.

Liječnici naročito preporučuju kupanje u Neretvi i sunčanje na obali Neretve, koja obiluje sitnom pržinom.

Mostar ipak ima nešto, što nemaju druga mjesta.” (OHS)

Bombardovanje Mostara, 1941. g.

Jugoslovenski list u broju od 7. aprila 1941. godine objavio je tekst novinara Omara Sefića, inicijali O.H.S. u kojem je opisao bombardovanje Mostara krajem Prvog svjetskog rata, o školovanju bolničarki i pomoći grčkim izbjeglicama, pristiglima u Mostar.

„Neprijateljski avijoni nad Mostarom

čiji je napadaj odbijen efikasnom paljbom protivavijonskih topova i naših lovačkih aparata

Mostar, dne 7 aprila. Jučer ujutro oko 7 sati pojavili su se nad Mostarom neprijateljski avijoni, Na dati znak za uzbunu vatrogasnim sirenama, lokomotivama i drugim oglašujućim znakovima, sve naše obrambene raspoložive sile stupile su u akciju. Paljbom protivavijonskih topova, koji su smješteni na izvjesnim položajima u okolini, neprijateljski avijoni su morali da promijene pravac svoga napada bacivši nekoliko bomba, koje su pale u okolicu Mostara, ali koje nisu pričinile skoro nikakvu štetu. Pokušaj neprijateljskih talijanskih avijona da napadnu vojničke ciljeve i saobraćajne veze, također je odlučno odbijen. U toku cijelog dana od vremena na vrijeme pojavljivali su se neprijateljski avijoni u većim i manjim formacijama iz raznih strana, a najveći napad bio je oko 3 sata poslije podne, kada se pojavilo oko 30 talijanskih aparata, koji su se vidili u skupini, ali su se ubrzo raspršili na razne strane pred paljbom protuavijonskih topova i proganjanjem naših lovačkih aparata.

U toku noći dat je samo jedamput znak za uzbunu, ali napad nije izvršen niti su se pojavljivali neprijateljski avijoni. Tako je cijela noć protekla u miru,

Danas u 6 sati ujutro opet je dat znak za uzbunu. Nad Mostarom su se pojavila tri talijanska aparata, koja su bila odmah uzeta na nišan od strane naših lovačkih avijona i moglo se opaziti kako ih naši avijoni proganjaju ispod i iznad oblaka, sve dok nisu zamakli za brda, Nešto kasnije ponovno je dat znak za uzbunu, a odmah iza toga pojavilo se nekoliko neprijateljskih avijona nad Mostarom. Ovaj napadaj je potpuno osujećen, kao i naredni napadaj, koji je suzbijen i neprijateljski avijoni vratili su se, ne došavši uopće nad grad i ne dospjevši da bace ma i jednu bombu.

U toku napadaja Mostar nije pretrpio apsolutno nikakve štete, a tako isto nije oštećen ni jedan vojni objekat osim što je izazvan požar u jednom selu blizu Mostara, kao i požar u blizini jednog vojnog magazina, koji su bili ubrzo ugašeni ne pričinivši nikakvu štetu.

U ovoj borbi oboren su dva neprijateljska avijona.

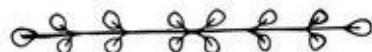
Valja napomenuti da je ovom prilikom organizacija pasivne odbrane grada pokazala se potpuno spremna, prisebno radeći svoju dužnost, koja joj je određena. Omladina i srednjoškolci, koji su ovdje zaposleni vršili su svoje dužnosti sa toliko predanosti, požrtvovanja, a i sa izrazitim oduševljenjem i vjerom u konačnu pobjedu. Vatrogasna ekipa u kojoj je pored aktivnih starih vatrogasaca uposlena školska omladina prilikom gašenja pomenuta dva požara, pokazala je nevjerovatnu odvažnost i spremnost rukovanja gaseći uporedo sa starijim vatrogascima požare idući duboko u plamen i ne prezauči od opasnosti, samo da bi spriječili širenje požara.

Dobrovoljne bolničarke na djelu

Oko trideset dobrovolinih bolničarki položili su jučer ispit zrelosti u školi sv. Franje. Ovom ispitu pored pretstavnika vojnih i civilnih vlasti sudjelovali su gg. dr. Lovre Dojmi, šef Doma narodnog zdravlja, sekretar oblasnog odbora Crvenog krsta g. Risto Bošković i drugi. Kandidatkinje su pokazale odličan uspjeh i u glavnom položile ispit sa odličnim i vrlo dobrim uspjehom. Tako pored onih bolničarki koje su prošle godine položile ovaj ispit i pored učenika i učenica V razreda učiteljske škole, dobrovoljna sanitetska služba raspolaže novim bolničkim silama, koje će se staviti u službu narodu i Otadžbini.

Grčkim izbjeglicama koje su stigle u Mostar Crveni krst pružio je pomoć

Juter je u Mostar došao jedan voz grčkih izbjeglica obadva spola. Njima je mjesni Crveni krst ukazao pomoć, dajući im prehranbena sretstva. Međutim pošto su morali produžiti put, to je Crveni krst stavio se u kontakt sa mjesnim odborima u drugim mjestima, kako bi se grčkim izbjeglicama ukazala također pomoć u svemu što im je potrebno za život.” O.H.S.

Posjet čehoslovačkih parlamentaraca, 1927. g.

Jugoslovenski list od 25. maja 1927. godine objavio je tekst o posjeti čehoslovačkih parlamentaraca Mostaru. Autor je bio Omer H. Sefić.

„Svečan doček, Mostar, 25. maja.

Mostar je danas izgledao naročito svečan. Čitav grad bio je iskićen zastavama u počast dolaska čehoslovačkih parlamentaraca. Na podignutim slavolucima stajao je pozdrav: “Nazdar!”

Iako je padala kiša pred stanicu je došlo oko 5000 ljudi. Na stanicu su bili prije dolaska voza predstavnici vojnih i civiñih vlasti, te svih društava i korporacija. Nepregledna masa publike sa velikim nestrupljenjem očekivala je dolazak voza, koji je stigao u 4.45. Iz voza je prvi izišao g. dr. Antonin Uhlirž u pratnji g. Salke Baljića. U taj čas iz hiljade grla zaorilo je: “Nazdar!”, dok je vojna muzika intonirala čehoslovačku i jugoslavensku himnu.

Ugledne goste pozdravio je sa improvizirane tribine vođa mostarskih sokola g. Čedo Milić toplim govorom ističući radost mostarskih građana i sokola, što u svojoj sredini mogu da vide i pozdrave visoke goste. Ispred čehoslovačke parlamentarne delegacije odgovorio je poslanik g. Pehman.

Pred hotel “Neretvom” čehosl. parlamentarce pozdravio je ispred česke kolonije mostarske g. Prohaska.

Zatim su se gosti odvezli automobilima na vrelo Bune u Blagaj. Jedan dio gostiju ostao je u gradu.

Večeras je u hotel »Neretvi“ svečani banket u čast čehoslovačkih političara. O.H.S.”

Beskonačnost opštinskih radova, 1925. g.

Jugoslovenski list u broju od 6. decembra 1925. godine objavio je tekst koji slijedi, autor je bio Omer Sefić, koji se ispod tekstova potpisivao kao O.H.S.:

„Beskonačnost opštinskih radova

Naša opština izgubila je kompas doličnosti. Ona već nezna smisao svoga opstanka i gubi razumijevanje potreba našega grada.

Radovi na elektrifikaciji grada, koja je vitalno pitanje našega prosperiteta i prestiža oduljuju se u beskonačnost. Godine i godine protekle su, a da je naša opština prema svim željama našega gradskoga življa zauzimala potpunu pasivnu rezistenciju. Konačno, u vidu izbora odlučeno je, da se nešto učini sa novcem, koji je za stanovite svrhe vanrednim nametima ubiran. Među ove radove

spada i spajanje električnih vodova našega grada sa centralom ovdašnjeg rudokopa, koja je od grada udaljena tek nešto više od jednog kilometra. Ali sve badava. Današnjoj opštini ne uspijeva ništa osim ubiranja poreza. Mjesecima se zida ili bolje reći, umjetno razvlači zidanje kućice za transformatore. Više od šest mjeseci putuje potrebni materijal iz Njemačke u Mostar itd. To naziva naša opština radom, a narod koji pati „sprdačinom.“ Svaki činovnik naše opštine osjeća anomaliju komesarijata i iskorišćuje je u svoje svrhe, Skrajnja besavjesnost udružena je sa lijenošću. Besposličarenje i sistematski nerad prevladavaju. Naša opština je mrtvo truplo koje valja pokopati.”

Povuci, potegni oko gradske elektrifikacije

„U krugu Rudnika mrkog uglja izgrađena je termoelektrana za potrebe rudnika, a građevinske radove je izvodila firme „Gačić M. i drugovi“, Termoelektrana je službeno puštena u rad 2. decembra 1921. godine, a za proizvodnju struje koristila je vlastiti ugalj. Elektrana je imala instalisanu snagu od 2x1800 kWh, a dvije godine kasnije kapacitet joj je povećan, ugradnjom jednog dizel agragata od 1500 kWh. Po svom kapacitetu ona je znatno premašivala potrebe samog rudnika, pa je na ovu centralu priključak izvršila i Državna željeznica, a kasnije je električnom energijom podmirivala i naselja od Jablanice do Metkovića. Međutim grad Mostar je i dalje ostao vezan za Gradsку elektranu (tzv. Munjaru).

Tokom 1921. i 1922. objavljeni su mnogi tekstovi u kojima se na kritičan način, od strane političke opozicije, režimskom vodstvu opštine dokazuje rentabilnost priključka grada na električnu centralu Rudnika. Nakon toga slijedili su odgovori Elektrane, protivodgovor Rudnika, pa Gradskog vijeća, i tako ukrug. Potrajalo je dugo vremena u usmenim diskusijama o ovome problemu, da bi se u štampi 22. maja 1925. godine pojavio tekst u kojem je najavljeno priključenje gradske mreže na električnu centralu Rudnika uglja. Radovi oko priključka su se prilično otegli, pogotovo oko posla polaganja podzemnog kabla od Rudnika do Gradske centrale. (Gornji tekst je jedan od tih tekstova). U oktobru te godine ponovo se pojavljuje kritika u mjesnoj štampi, kojom se Gradska eletrana optužuje da zagađuje okolinu ispušnim gasovima i da rastjeruje goste iz kafane Ruža te da doprinosi širenju ionako rasprostranjene tuberkuloze u Mostaru. Nakon mnogo povuci-potegni poteza s obje strane, grad je na termoelektranu Rudnika uglja priključen 1. aprila 1926. godine.“ (iz teksta “Svjetlo i voda u Mostaru”, Smail Špago, Mostar moj grad, knjiga 6.)

Elektrifikacija Mostara – trolejbusi, 1925. g.

Jugoslovenski list u broju od 12. oktobra 1925. godine objavio je tekst koji slijedi, novinara Omera Sefića, koji se ispod tekstova potpisivao kao O.H.S.:

„Elektrifikacija Mostara

Mostar 12. oktobra. Ovih dan se završavaju radovi na zgradu u koju će biti smješteni transformatori i automati za prenos struje. Odmah po instalaciji istih spojiti će se mostarski rudokop sa mrežom grada Mostara. Već dulje od godinu dan radi se na pripremama za elektrifikaciju duhanske tvornice, te će mostarska duhanska tvornica dobivati pogonsku snagu sa državnog rudokopa, pa će na taj način mnogo smanjiti produkcijske troškove. Ovaj faktor se mora mmogo cijeniti, jer će se uzimati u obzir pri proširenju djelatnosti tvornica duhana, pa će mostarska tvornica radi minimalnih troškova imati prednost, tim više što nekoliko desetaka hiljada kvadratnih metara izgrađenih državnih zgrada i baraka u neposrednoj blizini tvornice leži pusto i neiskorišćeno. Isto tako leže pusti stotine dunuma neiskorišćene zemlje, takođe u neposrednoj blizini tvornice. Sada se projektuje jedna velika novotarija za grad Mostar. Naša gradska opština ne prekidajući svoj aktivni rad i užurbano podizanje Mostara, projicira u sporazumu sa duhanskom tvornicom i ugljenokopom uređenje i elektroautobuskog saobraćaja od duhanske tvornice do ugljenokopa, a preko glavne ulice, Kralja Petra ulice i željezničke stanice. U tu svrhu proveo bi se nadzemni vod za električnu struju, koji bi išao sredinom ulice, a sa toga voda dobivali bi pogonsku snagu električni autobusi, koji bi prostorom odgovarali odprilike jednim tramvajskim kolima. Gradska opština namjerava čak predložiti vlasti izgradnju ovakoga voda za prugu Mostar - Nevesinje - Gacko. Električna centrala na ugljenokopu je dostatno jaka, da bi sa lakoćom mogla podnosići ovakav vod, a postojeća ulica bila bi odličan teren za stalni saobraćaj autobusa.

Ovi autobusi, mogli bi se urediti za teretni saobraćaj i time jednim mahom riješiti vitalno pitanje saobraćaja istočne Hercegovine.”

Mostar za ovih skoro 100 godina nikad nije dobio trolejbuski, a ni tramvajski prevoz, o kojem je takođe bilo govora nakon ukidanja uskotračne pruge, na relaciji od Raštana do Baćevića. Kako tad, tako nikad.

O razvoju sporta u Hercegovini, 1928. g.

Jugoslovenski list od 27. maja 1928. godine objavio je tekst o razvoju sporta u Hercegovini, bolje reći o razvoju nogometa u Mostaru. Autor je bio Omer H. Sefić.

„O razvoju sporta u Hercegovini (10 godišnji jubilej Jug Š.K. U Mostaru)

Možda bismo mogli na prste izbrojiti športska društva u našoj državi, koja su do sada slavila 10-o godišnjicu svog osnutka i svoje športske djelatnosti. Tome se ne treba nimalo čuditi, ako uzmemu u obzir okolnosti pod kojima smo mi Južni Sloveni u granicama bivše A.-U. monarhije svoj javni rad sinjeli i mogli podržavati.

Kod nas u Mostaru, još od prije rata, od god. 1912. datiraju prvi počeci nogom. športa. Još tada jedan dio školske omladine, većinom gimnazijalci, osnovali su jedan klub i u slobodno vrijeme, u koliko nisu bili sprečavani, trenirali su pred zgradom gimnazije, a nekad i više današnjeg sjevernog logora u polju.

Igralo se je i nekoliko javnih utakmica, i to najviše sa vojničkim teamovima, u kojima se jedno vrijeme nalazilo nekoliko mađarskih odličnih igrača (Mayer, Molnar, Kértész i dr.), koji su redovito tukli naše igrače, kao slabijeg protivnika. Međutim godine 1913., naši mladi igrači, u jednoj lijepoj i snažnoj igri, tuku jedan veoma jak team vojničke reprezentacije sa 3:1 a oduševljenju našeg elementa nije bilo kraja. Taj se je uspjeh u neku ruku shvatio kao nacionalan uspjeh. Ali on je bio krvljvu plaćen, Neki naši vratili su se sa "bojišta" povezane glave, a jednom od njih (sada doktoru medicine u Zagrebu) za vrijeme utakmice slomili su ruku. Sve to nije smetalo naše mlade igrače, da tu svoju narodnu radost manifestuju pjesmom: "Boj se bije zastava se vije za slobodu sviju nas", kroz grad. Kasnije je politička vlast zabranila javno istupanje našim igračima. Ubrzo je buknuo i veliki rat i sve je zamrlo.

Iza svršetka rata osnovan je god. 1918. Jug. Športski Klub u Mostaru u cilju širenja športa u Mostaru i Hercegovini, stim da u klubu ne smije postojati nikakve plemenske ili vjerske razlike ili prevladavanja bilo kakve polititke strasti. Ovaj cilj klub je podržavao i podržavaće i dalje, i baš to je razlog, da su se u njemu sakupili svi zdravi i trezveni elementi naše omladine.

Prvi predsjednik kluba bio je naš ugledni građanin apotekar Mr. Ph. Bogdan Bogdanović. Aktivnih i pomagajućih članova, koji su većinom bili srednjoškolci i jedan dio građana, sakupio se je ubrzo veliki broj. Naročito vidno mjesto u klubu za svoj rad zauzimali su aktivni članovi a sada samostalni ljudi, kao što su: dr. Bruno, dr. Edo Novak, Oskar Leichner, Spremo, Mojić, Morašek, Jukić, Suton, Lakić, Leinbeber, Čorić, Grđić, D. Ljubenko i dr.

Tada se je neumorno radilo i igrale su se lokalne utakmice, dok u martu 1919. g. nije u Mostar došla još tada čuvena momčad, a sada prvak države JŠK Hajduk iz Splita, da sa mladim JŠK odigra dvije za Mostar prve međugradske utakmice, koje su rezultirale sa 7:0 i 5:1 za Hajduka.

Hajduk je prvi klub koji je pokazao u Mostaru kako se igra nogomet. Tada je vrata Hajduka branio poznati športista, a sada trainer Hajduka g. Luka Kaliterna. S kakvim je oduševljenjem popraćen drugog dana prvi goal "malog Leichnera", neda se opisati, Muzika je svirala, šeširi su se visoko u zrak bacali... "David je oborio Golijata" a "mali Leichner je oštetio vrata velikog i moćnog Luke.

I tako se je šport u Mostaru razvijao pomoću dva odlična igrača Hajdukova pok. Gazdića i Prokeša, koji su ostali u Mostaru gotovo cijelu godinu. Od funkcionera, koji su od veće koristi

bili klubu, spomenućemo ovdje gg: Dušana Šaina, dr. F. Lukača, Voj. Bjelicu, Isu Banića, Simu Banića, Mr. V. Čulajevića, N. Komljenovića, ing. Vl. Knežića, Altarca, Behlilovića, Huseina Hadžiomana, Šolu, Govedaricu, dr. Komadinu Zurovca i dr.

Kroz redove aktivnih igrača prve momčadi boje kluba uspješno i dugo vremena su zastupali gg.: Draško Pavić, Zd. Mikačić, D. Doder, I. Krezić (sada Slavija Sarajevo), R. Tuta, S. Banić, Drago Bičak, St. Vrbančić (sada Concordia Zagreb), Lj. Kojo, H. Džudža, B. Šola, M. Trbulin, M. Semiz, i dr., a današnju prvu momčad sačinjavaju gg: Janjić, Leichner, Hlubna, Tomić, Mišković, Doder, Matić, Bakotić, Raljević, Kalajdžić, Barić, Oborina, Ćorić, Zurovac i Trebović. Momčad se u veliko sprema za proslavu, a u lokalnim igrama daje se prilika svim igračima da se oprobaju. Osim toga u klubu se nalaze i 4 ispitana savezna suca i to gg. Simo i Iso Banić, R. Reš i Risto Zurovac, koji su priznati kao objektivni i agilni športski radnici. O.H.S.”

Zapadni logor igralište - utakmica Zrinjski 1920-ih

Šta hoćemo i šta nećemo, 1924. g.

U Mostaru je u periodu od decembra 1924. do marta 1926. izlazio šaljivi list „Palangar”, koji je na svoj način komentirao aktualna zbivanja u gradu. Štampanje lista potpomagale su brojne privatne firme i radnje. Nakon što je u novembru izašao samo jedan broj lista, pojavio se nakon samo mjesec dana pod nazivom „Mostarski Palangar.” Što je bio razlog da se nije pojavio drugi broj, nije nam poznato. Novi list, sličnog naziva, novi urednik, tematika slična. Kako piše na zadnjoj stranici, glavni urednik ovog prvog broja je bio Alija Memić (Topčija), list je štampan u štampariji Pacher i Kisić u Mostaru, a vlasnik lista je Redakcija. Cijena jednog primjerka lista, koji je štampan na četiri stranice, bila je 2 dinara.

Časopise je u arhivi pronašao i proslijedio na “Cidom”, Branko Vučina i ovom prilikom mu se zahvaljujemo.

Na naslovnoj stranici broja 1. od 12. decembra 1924. g., uredništvo je ukratko iznijelo svoju politiku izlaženja, kao i teme koje planira obrađivati:

„Šta mi hoćemo! I šta mi nećemo!

Prvo da Vam ispričamo naše muke, koje su nas natjerale da počnemo bacati i podapinjati palangar.

Braćo! Da oprostite ova naša Zemlja, kakova je sad, nevalja ni prebijene šolde. Treba nju nanovo kalufiti i sa svih strana proburgijati pa da dogje k sebi. Ne zna se više ni šta je ko.

- Mi u prvom redu tražimo da se odmah provede socijalno sregjivanje u narodu i svim državnim nadleštvinama po sistemu kojeg u dalnjem obrazlažemo. Mi posjedujemo ove socijalne kategorije i to: u državnim nadleštvinama: pehlivane, luftiguze, absolutne i relativne budale. Svi ti dangalaci žive o narodnom trošku.*

- U socijalni blok pehlivana ulaze ministri koji javno vladaju kućom luftiguza. Njih dvore oni dangalaci činovnici, koji ništa ne rade, a lijepo se nose i koji žive od dvaput indirektnog poreza, a taj oni sami prema vlastitim potrebama određuju. Oko ovih opet treba da oblijeću za svoju preobilnu plaću absolutne budale ili činovnici koji bez potrebe rade.

Druga vrsta ljudi u našoj zemlji je narod. On se opet ima da podijeli u ove socijalne blokove:

Gragjani I. reda su liske

Liske su dangalaci, pehlivani, luftiguze i glumci sve u jednoj osobi.

Gragjani II. reda su:

Avijatičari, liferanti, (megju te ne mislimo na g. M.S.), pošteni trgovci (kao ispravni Stevan). To su magjioničari koji pomoći hipnoze i čarobnih prstiju iskorišćuju tu znanost i pretvaraju neživa bića u dobru monetu.

Gragjani III. reda.

U te brojimo one, što žuljevima svojih ruka i u znoju svoji nogu teku svakidašnji kruh, a

* Dangalak (tur.) – u značenju glupan, kreten

to su bankari, berzaši, klerikalci i t.d. Oni se odlikuju time, što ublehamo i sihirima obezbjeđuju dane svojih sijedih vlasti. Od drugog mleta oni se razlikuju trbuhom Ludviga XIV. i zaštitnim znakom šv. Frankom i Petrovim novčićem.

Gragjani IV. reda.

U tu kategoriju spadaju: gospodari, aščije, berberi, zerzevacije, crevari (megju te ne mislimo Radu G. već sve ostale) i parfimeriste. To je vrsta esnaflija koji na vodi teku pare.

Gragjani V. reda.

Tu spadaju svi ostali akmaci uškopljenog mozga.

Eto naše mišljenje, kad bi se prema ovim socijalnim kategorijama opredijelio naš mlet da bi se odma i politička situacija raščistila.

Pri svršetku našeg političkog programa objavljujemo odmah ravnanja radi osobe i stvari u koje nećemo dirati.

- Nećemo dirati u dobrovoljačku so Stevanovu, niti u Lazin smrdljivi sir iz kaca, a pogotovo neka vas Bog sačuva avijatičkog benzina, jer je opasna liferantska slama i jer se kemijski preobražajem stvara lug crni.

Nećemo dirati u Vukanove igle, jer će ih miši pohapati niti u Fišbajnove nožice broj 60, pošto je on vjersko poduzeće.

Nećemo dirati u politirane kose gospo.. Rife, a ni u penziju Mujinu da ga ne spopanu nadoplaci.

Nećemo vala dirati ni u sarajevske Jahudije, jer kakvi su, mogli bi se pobiti.

U idućoj hefti podnapinjemo palangare u čeršiji i svim mahalama, a bacićemo po koji i u provinciju: Sarajevo, Beograd, Zgreb i t.d.”

-:-

Uglavnom, slijedećeg broja Palangara nije bilo. U decembru iste godine pojavio se list skraćenog naziva, samo “Palangar”, opet počinjući od broja 1. U njemu se dotaklo izlazaka i zalazaka starih brojeva i listova, kao i razloge novog/starog naziva lista. U tekstu stoji: Novi urednik, nova redakcija.

„Dragi moji!

Izlazih nekad sretno u Mostaru, sve dotle, dok se ne oženih sa nesretnom “Osom” iz Sarajeva.

Iza medenog mjeseca me uskoro spopade bračna nesreća. Svu nadu polagao sam u sinove, koji ostadoše bez imena! Kad mi već skoči na vrat ovaj belaj: sa jedne strane žena, a s druge helać sinovi, odoh vas u trofać. Sinovi se nekršteni razbjegnu po svijetu.

Ja se odlučih, da bez pitanja Stanbenom Uredu prespavam neko doba u potpunom miru,

ne bih li zaboravio jad i belaj, koji me je zdesio... Začepim sve otvore što imam po sebi Satanailovim prima voskom i uvućem se u Mandinu pećinu. Tako u obliku konzerve zaspem fakirskim snom...

Na jedan put očutim, da vjetar prolazi kroz moje otvore. Prevrnem se. Od jedan put me trže nekakav krik. Osjetim, da sam pričepio nečiju ruku. Kad tamo Pura vadio vosak iz mojih otvora i slagao ga u nekakav brocak. Čim ga ja spazih, okrenu vatru tabanima i đaldisa.

U to Bog nanese Aliju Topčiju s mrežom na vratu.

“Bondorno Italijano!”

Alija stade da mi se jada na mog mlađeg sina, koji ga još vječito napada nekim soldačkim šalama. A za starijeg sina mi reče, da se povratio u Sarajevo i da se sav ušimio.

Prvoga je okrstio Jova Šola “Mostarski Palangar”, a drugoga Jovo Palavestra “Šimi Palangar”.

Na lelek i jadikovanje Alijino odlučih da se pojavim u obliku našeg starog “Palangara”: Da podignem Ere na kubus: Da napravim đumbus!

Gospodo, gospođe i frajlice da ste mi

Zdravo!”

-:-

,,Sa izloga: Mi moramo da se divimo i da zavidimo našim trgovcima na ukusnom i finom namještavanju svojih izloga.

Tako naprimjer Njunjić je neku veču namjestio od čitave radnje izlog. Izloženi su bili najmoderniji noviteti kao otirači za noge, američke cipele, puceta za kragne, šufice, cigarluci, noksiri, najnovije vrste starih dugmeta, julari, kante za smetlje i t.d.

Pred taj čitav karamfil od izbora pustio je Toša zagušljive plinove tako, da se čovjek iz daleka osjećao ugodno.

Izlog Jugoslovenske banke uređen je osobito lijepo,,, bez ikakve mane.

Pogledate dole noiz ulicu i upada Vam u oči grupa djece pred Pacherovim izlogom, stoje i s oproštenjem... gustiraju.

Preko puta pred Kovačićevim izlozima, ukočili se stražari. U donjem dijelu radnje utrnuto svjetlo. Ne vidi se ništa... niti jedan ormar, ni krevet... samo se čuju potmuli uzdasi. Prigjem bliže i primjetim na onoj galeriji malo svjetlo... Miha Krce se zavalio u onu bešiku i zaspao. Još sam mogao da raspoznam Reška i Aliju u crvenoj fotelji. Pitam prvoga stražara šta je, a ovaj mi povjerljivo saopšti da je to nekakva tajanstvena skupština smetljara i hamala. Ja nešto progundah i krenem se dalje. Kad na izlozima Ljube O. stoje veliki plakati: Znatno snižene cijene!!! Pogledam, kad kod jednog para cipela stoji: prije 400 din. - a sada 399 din.

Naravno čovjeku, koji gleda samo na stoje to se čini kud i kamo jeftinije.

- Ljuba, tako bi ti mogao samo u Beču da špekulišeš.” (Nastaviće se.)

„Monna Vanna“ u Central kinu, 1924. g.

Nastavljamo s listom Palangar br. 1., koji na zadnjoj stranici donosi tekst o prikazivanju filma „Monna Vanna“ u Central kinu u Mostaru:

„Central kino, Monna Vanna - (Velika tragedija iz doba renesanse u 2 dijela po 5 činova.)
(Silno jako filmsko djelo, koje je u triumfu prošlo čitavim svijetom.)

Jake scene u masama sa – nekoliko tisuća ljudi!

Rat između Firence i Pise.

Velelebne gragjevine iz doba renesanse.

Film je snimljen u gradu Firenci cvjetu čitave Italije, jer je u Firenci prvi kamen ovog grada postavljen umjetničkom rukom i ovaj je krasni grad sav umjetnina. - Divni historijski kostimi. - Sjajna raskošna sprema – Prvorazredni svjetski glumci: krasna Lee Parry – Lyda Salmonova – Paul Wegener – Hans Sturm – Toni Zimmerer – DR. Max Pohl.

Profodom premiere ovog filma u Londonu i Parizu, pisale su novine, da je ovo najveće dosadanje djelo filmske industrije. Istodobrno su engleske i francuske novine slovile ljepotu glavne glumice – Lee Parry, koja je podrijeklom Američanka, rekavši da je to najljepša žena svijeta.

Monna Vanna je doista pravi Triumf film i vidjet ćete ga danas, subotu i nedelju u Central Kinu.

Početak u 6 i 8 sati nedeljom i blagdanom u 4, 6 i 8 sati.”

Plakat koji reklamira film Monna Vanna (engleska verzija)

Navali narode, 1924 g.

Da biste stekli kakav-takav dojam o tome što se sve reklamiralo tih godina, donosimo poneke oglase koji su se oglašavali na zadnjoj stranici prvog broja lista Palangar iz 1924. g. Tadašnje privatne firme i radnje iz Mostara imale su vrlo inovativne i zanimljive reklamne slogane i oglase općenito. Zanimljivo da su oglasi štampani mješanim pismom, latinicom i cirilicom. Ovdje donosimo pregled oglasa nekih firmi iz Mostara toga vremena, koje su svojim oglasom, reklamom, potpomagali izlazak ovog lista:

,,Delikatesna radnja O. Duvnjak, Kralja Petra ulica

Preporučuje svoju moderno uređenu radnju, koja je opskrbljena svom špecerajskom i delikatesnom robom. - Svaki dan svježe pecivo.”

-:-

,,Autogaraža Ilija Toholj, Mostar, Glavna ulica – Elektromehaničarska radiona. - Telefon br. 11.

Najbolje vrelo za prvorazredne: Šivaće i pisaće maštine, bicikla i sve delove za iste. Sve športske articke za futbal-lopte, ribolovski pribor i t.d.

Sve vrste električnih instalacija. - Veliki izbor svakovrsnih guma za bicikla i automobile.

Moderna radionica za prerađivanje i popravak: šivačih i pisačih maština, bicikla, motora, automobila i telefona. Popravak se vrši pod vlastitim nadzorom brzo i kulantno.

Auto vožnja iznajmljuje se u svako doba po najumjerenijoj cijeni.”

-:-

Donosimo još neke zanimljive oglase koji su objavljeni na zadnjoj stranici lista Palangar, broj 3. od 17. oktobra 1925. godine.

,,Kafana Musala, Salih Zukanović

dobije se uvijek bijala kafa, čaj, malinov sok, lokum limunara i t-d-

-:-

Elektrotehničar, Pavao V. Mjesnikov, Mostarskih Kralja Petra 18.

Preuzima sve popravke i provođanja električnih instalacija za svjetlo i pogon kućnih zvonaca, telefona i punjenje akumulatora.”

-:-

„Preporučuje se cij. gragjanstvu, da sam proširio svoju radnju, koja se nalazi Luka ul. br. 21. lijepo je opskrbljena svim domaćim proizvodima i kolonijom.“

Petar Radovanović, Mostar.“

-:-

Auto – vožnja

Svakim danom vozi Široki Brijeg – Mostar, utorkom Mostar Imotski, srijedom nazad. Na lageru ima benzina i ulja. Trgovina krznom i sirovinom.

Jakov Banožić, preduzeće automobila. Telefon br 7. Široki Brijeg.

-:-

Auto za vožnju u svako doba može se dobiti u “Hotel Neretvi”

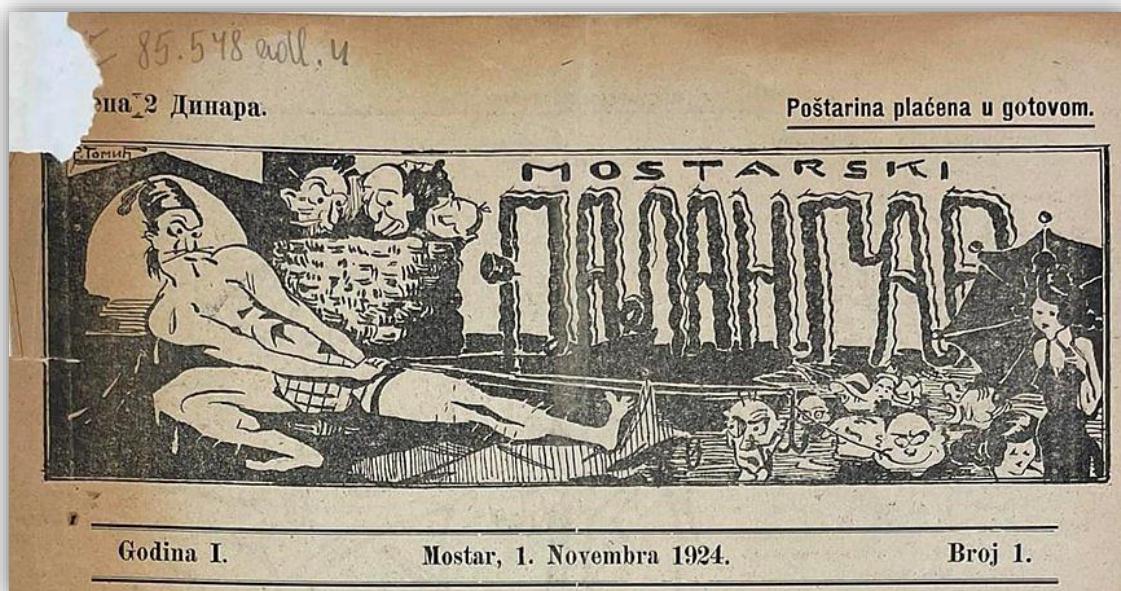
s poštovanjem

Mladen Jelić, hotelijer.

-:-

Knežić i sin – Mostar parna tvornica sapuna, sveća i kristalne sode, preporuča svoje prvorazredne proizvode.“

Za ovaj broj glavni o odgovorni urednik je bio Muhamd Alajbegović. Tisak: Hrvatske tiskare F.P. (U.O. Barišić), adresa “Palangar” poštanski pretinac broj 28.

Zagлавље prvog broja šaljivog lista Palangar, 1924. g.

-:-

U listu Palangar, broj 4. od 24. oktobra 1925. godine na zadnjoj stranici su objavljeni novi oglasi mostarskih firmi i radnji iz toga vremena:

,,Prvorazredna parna pekarna, Aleksandrov trg, M Grebo i Drug D.H.

Producira dnevno svakovrsno prvoklasno svježe pecivo (crno i belo)

-:-

Hotel Vilson, preko puza željezničke stanice:

*Preporučuje svoju prvorazrednu resturaciju i 20 najmodernije uređenih soba. Posluga
brza i tačna, cijene umjerene.*

S poštovanjem Simo Tica, hotelijer.

-:-

H. Blagajac, Obućarska radnja

izrada svakovrsnih cipela i sandala, cijene umjerene.

Priječka čaršija (Vakuf br. 48) Mostar.

-:-

Auto vožnja

*U svako doba, u svim pravcima. Cijene veoma umjerene. Prvorazredna i solidna vožnja.
Prostrana kola, podešna za društva.*

Auto stanica: braća Barišić i Ante Soldo, Černica ulica,

Vlasnik automobila, Stojan Šarac, Broj telefona 104 i 92."

Gazda me bacio na šišu, 1926. g.

Nakon što je 1924. i 1925. godine izišlo 6 brojeva lista “Palangar”, 27. marta 1926. izašao je broj 1 novog lista pod nazivom “Novi Palangar”. O čemu se radi, objasnio je čitaocima na prvoj stranici broja glavni urednika riječima:

„Dragi čitaoci!

I evo mene opet! Sigurno ste mislili doć mi na zadušnice, ali nebi tako. Stari moj gazda bacio me na nakvu šišu, misleć me dati sasvim zaboravu. Ali me Mostarske liske tako lako ne zaboravljuju kao svog miljenika. Jedne večeri dovukoše vatrogasne merdevine, probiše krov pod kojim sam spavao svoj redoviti zimski san, digli me pa samnom niz cestu. Ja se probudih i kažem im: “Magarad božija, šta radite od mene”. “Ma došli te dignit brate, da ne umreš u ovom luftu i smradu nego ne možemo te takvog pušćat megju svijet moramo te urediti”. I dragi čitaoci tu sad počimljе moja Kalvarija.

Odnesoše me u Kovačića, počeše me hoblati, a meni počeše zvijezde ispred očiju skakati. Sastrugaše mi svu staru kožu, ostadoh crven ko skuhani rak. U veče me potopiše u štirku, i ja mišljah, da je sve već gotovo. Kad u jutro nastadoše nove muke. Odvedoše me u Zovke pod vruću peglu stadoše me peglat, gnjavit, mrcvarit, znoj me oblio, ja vičem, galamim, derem se ali svejedno, neće da me puste ljudi tvrda srca ko Miškova kifla. Ukočio se ja ko mertek ne mogu ni lijevo ni desno, onijemio pa eto već znate kako je bilo. Izvukoše me pola mrtva ispod pegle pa sa mnom u Rife. Tu me obrijaše, nabrašniše, namazaše konjskom vodom, očešljaše i na pošljektu mi rekoše: “Ovo sve zato što ćemo da budeš onaki kao što si prije bio.” Zato obećajem mladosti mi materine i živa mi bila djeca, da će od sada biti solidan kao što znadu samo Mostarci biti.”

-:-

Odmah u prvom broju raspisuje “Novi Palangar” natječaj za ljepoticu grada Mostara i provincije. Dama izabrana u Mostaru uživa pravo na besplatno šišanje, onduliranje i manikiranje za 4 puta, a druga na besplatno fotografisanje sa 6 dopisnica. Dama nalazeća se u provinciji dobiva na dar bocu prvakasnog pargima, a druga kutiju “Haulegant” ili “Cotty” pudera. Glasovnice se primaju do 30 aprila najkasnije, kada će se oglasiti pobjednice.

Svatko tko šalje bilo kakav dopis dužan je potpisati ga sa punim potpisom inače se ne uvrstava.

Uredništvo “Novog Palangara”.

-:-

Iskrice

Ljubav je poslastica koju čovjek dotle uživa, dok mu ne ispanu zubi.

Ljudi nikako ne htjedoše ostati na zemlji bez raja. Kad je prestao raj, počeo je lumpe-raj.

I najokorjeliji pijanac najzad se zastidi svog djela, to jest pocrveni mu nos.

I pored svih vjerskih dogma imaju na žalost i Mostarci, osim raja i pakla i ono treće t.j. čim se oženiš, sudeći po gjepovima, prolaziš kroz čistilište.

-:-

Na blagajni: „Molit ću dvije i po katre II razreda za Sarajevo”, zamoli jedna gospođa blagajnika. “Za koga to?”

“Pa za mene i sluškinju po jedna, a za moga sina polovinu” reče gospođa. Blagajnik se podigne i pogleda kroz prozor. “Pa vaš sin nosi duge hlače, on mora imati cijelu kartu!” “No, pa dobro, onda mi dajte jednu i pol kartu.” Blagajnik zine pak će na to: „Ma malo prije iskali ste dvije i po, a sada jednu i po kartu, ja vas ne razumijem?” Ma kako ne, za moga sina, koji nosi duge hlače cijelu kartu, za mene koja nosim kratke gaće pola karte, a pošto moja sluškinja nema običaja nositi gaće, nije joj karta ni potrebna.”

Za ovaj broj glavni o odgovorni urednik je bio Drago Konjevod. Tisk: Hrvatske tiskare F.P. Adresa “Novi Palangar” poštanski pretinac broj 15.

Mostarski tramvaj, 1940. g.

U Mostaru je od septembra do decembra 1940. godine izlazio list šaljivog karaktera pod nazivom "Mostarski tramvaj". Tada je izišlo ukupno 9 brojeva, a da li je list izlazio kasnije, nema podataka. Ovdje donosimo uvodni tekst iz broja 1, septembar 1940. Godine kojim glavni urednik objašnjava razloge pokretanja ovog lista:

„Riječ našeg urednika:

Iako u Mostaru već izlazi jedan šaljivi list, ipak nalazimo za potrebno da i mi pokrenemo list "Mostarski Tramvaj", a list je pokrenut za zaštitu mostarskih trgovaca, a značenje ove riječi će vam najbolje rastumačiti naši građani sa kojima se i mi kunemo, a to su: Pura, Širc, Danon i Efica i njima sličnim.

Razlika će nam biti u programu, što će naš list biti čisto šaljivi i nikog neće smatrati ozbilnjim. Dalje, naš list neće upotrebljavati onoliko truda i papira oko agitacije za narodno jedinstvo, koliko ga ulaže naš kolega "Mostarski vjetar". Zašto pokrećemo list. Bogati čovjek neprestano pije rakiju za rakijom, mijenja ženu za ženom, kafanu za kafanom, proteže se i zijeva kao naš ovozemaljski Mujaga Galešić, atrakcija našeg grada. Naš list će biti strogo šaljiv za zabavu, i uveseljavanje, i ako će možda kojem Mostarcu biti i previše ozbiljan. Mi ćemo vam redovno objavljivati u narednim brojevima slavne uspomene i herojske podvige naše čaršije sa obadvije strane Neretve. Pratićemo i naš moderni ženski pokret, koji je u zadnje vrijeme zauzeo ogromne dimenzije. Prije je taj pokret zauzimao mali prostor od Jelačića sokaka do pod Lipu, sad se njegove grane proširuju na cijeli grad, a naročito u mraku dobija oblik jednog narodnog ženskog pokreta. U potpunoj vjeri da ćemo mi izlaženjem našeg lista doprinijeti opštoj konfuziji oko današnjeg poretku u društvu. Zato Vas molimo, dragi čitaoci, da nas u našem gradu pomognete. U to ime vas pozdravlja

MEHO COJLE, vlasnik i urednik "Tramvaja."

Vlasnik i odgovorni urednik: Meho Kapetanović, Aleksandrova ul. 8 – Sarajevo, Štamparija "Prosvjeta" J. Karić, Sarajevo.

Zaglavljje prvog broja šaljivog lista Mostarski tramvaj, 1940. g.

-:-

Iz broja 2. Lista Mostarski tramvaj od septembra 1940. godine, donosimo nekoliko tekstova, u kojima je, kako bi to rekli, svaka sličnost sa istinitim imenima i detaljima namjerna:

„Senzacija! Filmska kompanije u Mostaru

Juče je stigla jedna grupa filmske kompanije Metro-Goldvin u Mostar. Odmah su pozvali sve "lepotane" i "zvijezde" - koji predstavljaju cvijet mostarske "mladosti".

Kako smo doznali snima se već jedan film o skupoći i teškom životu – i tu su uzete u obzir slijedeće "zvijezde": Hajon, Širc, Efica, Martin Suton, Čedo Milić, Šaćir Bostandžić, Pura i ostali. Film će prikazivati kako se sve može sakriti roba i kako se dižu rapidnom brzinom cijene na tržištima.

Za jedan film iz života ljudi koji su umrli u čežnji za poslaničkim mandatom uzet je u prvu kombinaciju – vječiti političar i Jerezovac - "originalni" Derviš Grebo.

Čedo Milić snima jedan film i Ortiješu. Koncepcija filma je vrlo duboka i religiozna. Tu će se prikazati uticaj skupoće na rižu, zejtin, brašno, bonbone i porivanje robe!

Svi gornji filmovi o sakrivanju robe i podizanju cijena prikazaće se u velikoj sali Sreskog suda u Mostaru. Ulag besplatan.

Nastavićemo sa objavljinjem novih filmova.

-:-

Prva pomoć

Odlični tramvajevi savjeti za svakoga

Pretres. Kad ti upadnu agenti u stan, to se zove pretres. Lijek protiv toga je ovaj: Odmah telefoniraj pred agentima svom prijatelju koji ima jači položaj i oslovljavaj ga sa "Ti" i zatraži zaštitu. Zatim spali sve hartije i kompromitovana pisma i najzad reci da ništa ne znaš kad te budu pitali.

Požar: Ako ti je kuća ili radnja osigurana nemaš zašto kukati, nego pusti neka gori. Ako nije osigurana uzdaj se u se i u svoje kljuse."

-:-

Iz broja 3., iz oktobra 1940. godine, donosimo nekoliko šaljivih tekstova:

„Mostarski tramvaj u ulozi Šerlok Holmese.

Kako je naš konduktor “Tramvaja” Meho Cojle pozvao na ručak svoje saradnike, na posnu dolmu, a samo mu je nedostajalo pirinča, svratio je prije ručka na rakiju kod Pere Muse i tada video gdje gazda Pero prodaje pirinač. Sav veseo što će moći uzeti pirinča da se ne obruka među saradnicima za vrijeme banketa, zamolio je gazdu Peru da i njemu proda jedan frtalj pirinča, na što je dobio odgovor da više nema ni zrna u radnji. Čim je video da dobiti ne može pirinač Meho je sa svojim “Tramvajom” uletio u Belediju i zatražio komisiju da do Muse provoza komisiju za suzbijanje “skupoće.”

Rezultat je bio da se na intervenciju “Tramvaja” pronašla vreća pred referentom za suzbijanje “skupoće” od 50 kg pirinča”, a epilog će biti poče a i na sudu. “Tramvaj” se je odlučio da u svoja kola kupi i ostale, kako ne bi prazan u Prozor isao.”

-:-

Jedna od mnogobrojnih karikatura iz lista Mostarski tramvaj

Iz broja 6, iz novembra 1940. godine, donosimo nekoliko šaljivih tekstova:

„Trik jednog Mostarca

Neke godine kad je u Mostar stigla jedna grupa stranih turista, tada je Alija Mehic turiste vodao kroz grad, pokazujući im znamenitosti i doveo ih do jedne džamije u koju je grom udario i munaru oštetio.

Stranci zainteresovani šta pretstavlja zgrada sa munarom, neznajući da je bogomolja, pitali su Aliju: Zašto je toranj oštećen. A kako čelo nije znao da odgovori na njihovom jeziku, toliko su mu se bile napele žile kao balvan i jedva je ovo odgovorio na upit stranaca, mlatarajući rukama: „Die munarem ist grom bum bum.“

-:-

Bog poslao izborni zakon

Za vrijeme prošle izborne borbe sa tadašnjom opozicijom u prostorijama jednog kluba, bila je otvorena i jedna kafana, koju je finansirala opština, u svrhu agitacije. Najviši borac bio je Čamilaga sunnečija, jer u spomenutoj kafani bilo je kafe i čaja džaba. Jednog dana pred izbore dođu mumini u Mostar da vide ko će bolje da plati. Tamo-amo interesujući se kako će izbori teći, taman oni u riječi o izborima kad izbi Čamilaga. Selam nazva, za zdravlje upita i odjednom zavika:

„Braćo, od Allaha većeg prijatelja nema i moramo svačem slušati i poštovati. Bio sam sad na jednoj dženazi i kad se kabur kopao u kaburu je nađeno jedno sveto pismo (Božja naredba) koje glasi:

Narode, glasajte za koga hoćete! Glavno, bilo je džaba kafe i čaja!“

-:-

Ručak bez lječnika

Ovih dana je održano jedno vjenčanje u našem gradu i priređen je ručak u jednom restoranu. Mladoženjinih prijatelja bilo je pozvano preko 100. Među pozvanim bio je pozvan i naš urednik.

Za vrijeme ručka naš je urednik primjetio da Majka mladina je gorko plakala što ona ne ide na bračno putovanje.

-:-

Korist od rezervoara

Na današnjoj sjednici opštinskog vijeća donešena je pohvalna odluka, da se rezervoar na Mazoljicama ustupi mostarskim mesarima za sušenje pastrve, pošto je u istom stalna promaha, a rezervoar je podesan radi toga za pastrvu.“

Iz broja 7, decembar 1940. godine, donosimo nekoliko šaljivih tekstova:

„U kafani Parizu“

Za zimsku sezonu i nastupajuće blagdane od 1. decembra koncertira na novo reformisani salonski orkestar "Griša". Dupli sastav, violina, klavir, dva saksofona, jas trompeta, harminika, čelo, šlageri.

Uz sudjelovanje dobrih pjevačica sevdaha Dušanke Beograđanke, Vukice Bosanke, odjeka naše lijepo Bosne, te nadalje sudjeluje gospođa Ana Išević, Lisov Tusa, koja je i ovog puta srce ovog odličnog ansambla.

Lokal raspolaze najboljim pićem i mezelucima.

Samo u "Parizu" kod "Griše" naćićete zadovoljstvo.

-:-

Novi cijenik u Metropolu.

Danas se je rodio novi cijenik u popularnom "Metropolu", a to je mislimo i najjeftiniji, koji u cijelosti donosimo:

<i>1 špricer 2 deci</i>	<i>Din. 5</i>
<i>1 špricer 1 deci</i>	<i>3</i>
<i>1 vermut, čašica</i>	<i>20</i>
<i>1 čaj s limunom</i>	<i>6</i>
<i>1 crna kafa</i>	<i>5</i>
<i>1 fangl-špricer</i>	<i>30</i>
<i>1 čaj s prikolicom</i>	<i>18</i>
<i>Jedna porcija razgovora sa Šoršom Srbijom</i>	<i>7</i>
<i>1 razgovor sa Žigom Markom</i>	<i>8</i>
<i>1 pogled na Tatjanu</i>	<i>100</i>
<i>1 razgovor sa Mujom – nećep primiti kusura</i>	
<i>1 razgovor u garderobi</i>	<i>2</i>
<i>Svega ukupno iznosi</i>	<i>204."</i>

-:-

Upozorenje

Upozorujemo g.g. Preplatnike koji nam nisu platili preplatu, da ćemo ih u slijedećem broju u cijelosti iznijeti ime i prezime i sumu našeg potraživanja. Pošto mi ne krademo štamparski materijal a niti će štamparije za našu ljepotu daba list da stampa. (Moli Boga Sultaniji, nebi ga Ti stampo više. Pr. Slagara!).

Uredništvo "Mostarskog Tramvaja"

-:-

Fotografija na kojoj se vidi restoran Metropol – preko puta stare željezničke stanice, 1941.

Rijetka pojava

Jučer je mostarskim ulicama prošao jedan kamion pun veoma lijepog krupnog čumura.

Pojava ovog kamiona na mostarskim ulicama izazvala je senzaciju. A kad je kamion ušao u jedno dvorište jedne drvarske radnje u Ričini bila je još veća senzacija i iznenadenje, jer je vlasnik radnje izjavio da je čumur prodan dok je još bio u rudniku.

-:-

Nove prodavnice

Pošto meteorološka opservatorija pretkazuje ciču zimu, općina će otvoriti dvije prodavnice vruće rakije.”

-:-

Jedan dekret

Mostar 5. dec. - Danas je mostarska općina izdala jedan dekret protiv studeni. Kako su za prekršaj ovog dekreta predviđene stroge kazne smatra se da će studen smjesta prestati.”

-:-

Iz dvobroja 8. i 9., iz decembar 1940. godine, donosimo još nekoliko šaljivih tekstova:

„*Mostarski alčakluk.*

U vremenu raskoša, moda, elitnih balova Tramvaj se pobrinuo, da i svoju fukaru, nauči alčakluku kako bi se lakše na ovoj cići zimi fukara opskrbila. Pokus je napravio lično Tramvajev čača te je neku večer posudio salon-frak i zašao u naše elitne lokale.

Nije bilo malo iznenadženje, kad je Tramvajev čača unišao u "Metropol". Nepoznavši ga odmah, Đorđo Srbija dočekao je iza kase Tramvaja riječima: "Sluga pokoran, klanjam se, izvolite." Dva konobara i garderober pošli su da Cojli skinu frak misleći da je zimski kaput umjesto fraka. Oni neznajući da je frak kaput i da oni u fraku ne idu po noćnim lokalima, nemajući kada prebrojavajući dnevne pazare, prodavajući robu 300% skuplje.

Video sam da mi je ova podvala upalila i kod muzike i kod ostale posluge, te sam zauzeo mjesto u kafani kao da svi drugi gosti. (Inače da nebi fraka, nebi ni u šank.) Poslije obilaska svih noćnih lokala, sutri dan sam savjetovao fukaru, da se na ovaj način pred Božić spremi. Muški da obuku frak posuđen od stare mode, rukavice i cilinder i nek se predstave trgovcima da su činovnici "Prizada" ili "Pogoda" i na taj način će doći do svega što im treba. Ženske da se lijepo obuku i našminkaju i da se kod trgovaca predstave da su pisarice ureda za suzbijane skupoće.

Jedino, u današnje vrijeme, na ovaj način moći će se fukara snaći, a ja sam se već snašao, frak sam Gustini povratio te opet dršćem.

Cojle

-:-

Javna zahvala

Prilikom nenadnog odlaska, bez našeg znanja i volje, naše mile i nikad neprežaljene Slavice iz kafane Lire, smatramo za dužnost da se putem "Tramvaja" zahvalimo svim posjetiocima i propalim konkurentima (suparnicima) koji su bilo kad svojom posjetom skopčali se i udvarali Slavici.

Te ih pored naše zahvale i cijenimo što nisu gutnuli kao dole ožalošćeni.

Špiridon, Dana blanja, Mile, Gojko monopolski i t.d.

-:-

Korzo kino uvijek u riječi i slici. Osim filma prija nego ulignete u salu, jedna ženska sa debelim naočalima prevrće očima i priča, priča, priča, kao da je u njoj radio stanica. Njezine komšije pričaju da ima čak i jednu naviku da u snu govori.

-:-

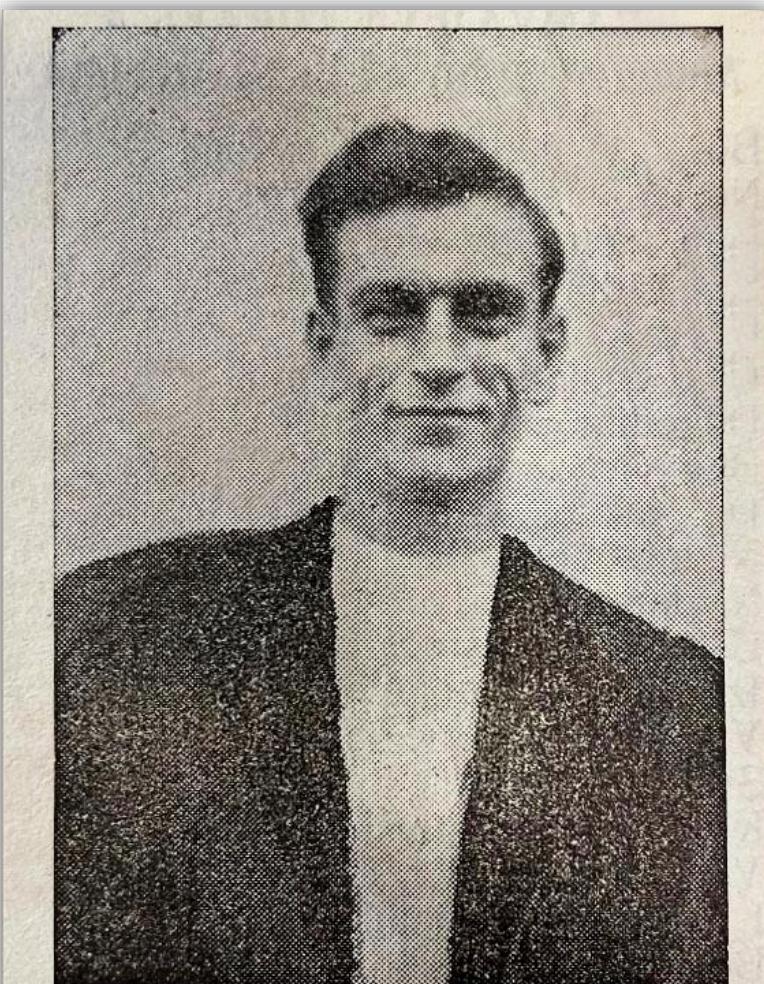
U Mostaru stanje redovno. Građani se tuže da je zerzevatu cijena skočila i da se ne može više izdržati. Stevo blanja im govori: Sreća vam se skamenila što će vam zerzevat kad ima konzerviranog voća, povrća i raznih delikatesa. Jedite sendviče i šunku a ostavite prasu i kupus. Naš urednik i njegova gospođa potpuno su se složili sa Stevinim mišljenjem, i odlučili su, ako

se ovaj broj "Mostarskog Tramvaja" bude i dalje kao i do sada slabo prodavao, da će se okaniti i prase i kupusa.

Onda im samo preostaje riblja čorba sa Neretve. Zato poštovani čitaoci i prijatelji ne dozvolite da predemo na ovako dietalnu hranu. Nego kupujte i pomažite oglasima naš "Mostarski Tramvaj"

Meho Cojlo."

Je li Mostarski Tramvaj štampan iza Nove godine 1941. nije nam poznato. Ali nakon gornje objave čisto sumnjamo da jeste. Onda je u aprilu te iste godine zapucalo, počeo je Drugi svjetski rat, a sve ostalo je istorija. (opaska priređivača)

**Sretne Bajramske praznike želi svoj
braći muslimanima
Meho Cojle, urednik**

Rudnik uglja u Mostaru, 1919. g.

U listu Zastava od 19. novembra 1919. godine objavljen je jedan kratki tekst, koji puno govori, o početku rada rudnika uglja u Mostaru. Kako je tada predviđeno Rudnik je sve do njegovog zatvaranje bio nosilac razvoja grada Mostara.

„Rudnik uglja u Mostaru.

U okolini grada Mostara počeo je da radi jedan dosta veliki rudnik uiglja, koji dnevno daje oko dvadeset vagona uglja. Ovaj će rudnik učiniti mnogo za privredni razvitak Mostara i okoline, dosta će olakšati željeznički saobraćaj u Bosni i Hercegovini.

Pokus sa ugljem iz ugljenokopa Vihovići, 1919. g.

U listu za politiku, prosvjetu i gospodarstvo Narodna Sloboda, broj 6. od 18. januara 1919. godine, koji je izlazio u Mostaru, u rubrici Domaće vijesti, objavljen je tekst o pokusima sa ugljenom iz vihovičkog ugljenokopa.

„Domaće vijesti. Prvi pokusi sa ugljenom iz vihovičkoga ugljenokopa (kod Mostara). 22. o. mj. dovršio je ovdašnji želj. natpovjerenik, inžinir g. Ramsauer Robert. Pokusi su načinjeni s vozovima 141—138 između Mostara i Huma.

*Teret voza 141 u 270/244 t i 69/61 osovina,
Teret voza 138 u 191 t i 48 osovina.*

<i>Bruto težina ugljena s kolima</i>	<i>16.780 kg</i>
<i>Tara težina kola</i>	<i>5.619 kg</i>
<i>Neto težina ugljena</i>	<i>11.120 kg</i>
<i>Težina preostalog ugljena nakon pokusa</i>	<i>2.860 kg</i>
<i>Upotrebljeni ugljen</i>	<i>8.260 kg</i>
<i>Lokomotiva je primila vode</i>	<i>27.500 lit</i>
<i>Preostalo je vode</i>	<i>3.000 lit.</i>
<i>Upotrebljena voda</i>	<i>24.500 lit</i>
<i>Gubitak vode (za snabdijevanja) uzeto sa</i>	<i>250 lit.</i>
<i>Ostaje ishlapljene vode</i>	<i>24.250 lit.</i>
<i>1 kg ugljena ishlapljuje</i>	<i>2.93 kg vode.</i>
<i>Težina ostataka u ormariću za pepeo i u odjeljku za dim, . .</i>	<i>1.400 kg</i>
<i>Ostatak od 100 kg ugljena</i>	<i>18 kg</i>

Primjećuje se, da je ovaj ostatak još nešto veći gubitkom varnica. Ugljen sagorijeva s jakim, svijetlim, dugim plamenom, ne daje izvaraka (troske, taloga, mutljaga) ni izasutaka, ali razvija ipak jak plin, veoma neugodna vonja (po kaučuku ?). Pokus je načinjen s najboljim strojem (serija IV a 5) drž. bos, herc. željeznica i nakon ispiranja njegova kotla.”

Pokrenuće lista *Biser*, 1912. g.

U Mostaru je 1912. godine pokrenut list pod nazivom "Biser". U zagлављу je navedeno da je to „*list za širenje prosvjete među Muslimanima u Bosni i Hercegovini.*“ List je izlazio dva puta mjesečno, a „*cijena za gjake, muallime i talebu u Bosni i Hercegovini god. K 3, dok za ostale K 6, dok za sve ostale zemlje 10 franaka.*“

Prvi broj lista izšao je 1. juna 1912. godine, ili 15. Redžeba 1330. godine, po Hidžretskom kalendaru, kako je to navedeno u zaglavljtu lista. Vlasnik, izdavatelj i nakladnik: Prva muslimanska nakladna knjižara Muhamed-Bekir Kalajdžić, Ureguje: Redakcioni odbor.

„Riječ dvije o pokrenuću "Bisera"

Prestankom izlaženja našeg prvog poučno-zabavnog lista "Behara" pa privremenom obustavom lista "Gajreta", već se je odmah osjetila neka praznina, neki zastoj u našem književno-prosvjetnom radu.

Naš narod i ako je većinom nepismen, ipak je rado što živom riječi, što čitanjem oplemenjivao i hranio dušu svoju lijepim štivom, lijepom poukom, koju su mu naši radenici na književničkom polju preko spomenutih listova pružali. A sada? Spomenuti listovi – kako rekosmo – prestadoše izlaziti, a naš narod time izgubi ono vrelo, kojim je svoj um, svoju već od prirode razvijenu duševnu sposobnost usavršavao, a ujedno i naši osobito mлади književnici ostadoše bez onog sredstva, pomoću kojeg bi mogli svoj duševni produkt među svoj narod preturati i tako ga postepeno dizati kulturnom i prosvjetnom napredku kao što se i ostali narodi dižu, jer samo lijepim i poučnim štivom narod će jedan oplemeniti i usavršiti svoju dušu i tako kao svjestan svoje uzvišene zadaće stupiti u kolo ostalih prosvećenih i kulturnih naroda.

I baš s toga, da bi se našem narodu pružila ta prilika, da se kulturno i prosvjetno podigne i ojača, a u zdogovoru s većinom naših književnika širom Bosne i Hercegovine, evo pokrenusmo takav jedan list, da tako bar donekle ispunimo tu prazninu našeg kulturno-prosvjetnog rada, odnosno da nastavimo rad bivšeg lista „Behara“, koji je kroz vrijeme svoga izlazenja našem narodu od neprocjenjive koristi bio i koji ga je svojim blagotvornim djelovanjem prilično podigao iz onog mrtvila, u kome se je nalazio.

Ovaj novi poučno-zabavni list, kog pokrećemo, zove se „Biser“. Pisati će u čisto islamskom duhu, te se ne će upuštati u politička pitanja, jer stojimo na tom stanovištu, da je našem narodu preće prije dušveno prosvijetljenje i usavršenje, nego li prazna politika, koja - unaprijed budi rečeno, ne će u našem listu mjesto imati, Dakle list „Biser“ baviće se jedino i isključivo prosvijetljenjem i kulturnim podizanjem našeg naroda, te će pojedino gradivo donositi u čisto islamskom duhu, kako bi mogao zaći u sve slojeve našeg naroda kao i u naše porodice, gdje je još najpotrebniji, te će u svome djelokrugu odnosno u okviru programa brižljivo nastojati, da u svoje kolo okupi sve nage radenike na kulturnom i prosvjetnom polju, da tako kao kompaktna cjelina što više svome milom narodu od pomoći budemo.“

Još oglasa iz Mostara, 1919. g.

U listu Narodna Sloboda, broj 16 od februara 1919. godine objavljeno je nekoliko interesantnih oglasa iz Mostara.

„Gradsko poglavarstvo u Mostaru

Oglas. Ovijem se oglašuje, da će se kod ovogradskog poglavarstva javnom dražbom dne 25. ov. mj. u 10 sati prije podne izdavati pod zakup mostarina za vrijeme od 1./III. do 21./XII. 1919.

Nudioci valja da polože u ime jamčevine 5000 K, u gotovom ili u vrijednosnim papirima popularne sigurnosti.

Mostar, dne 19. februara 1919.”

-:-

Franjo Završnik, Mostar, Franje Josipa ulica

Urar i draguljar.

Preporučujem p.n. općinstvu moje skladište u velikom izboru svih vrsti džepnih satova, te osobito precizne švicarske satove kao Schaffhausen, Omega, Intact, Doxa, Cyma i Tavares Wacht itd.

Veliki izbor satova za svaku ruku. Skladište najnovijih bečkih zidnih njihalica. Bogati izbor zlatnog prstenja, naušnica, narukvica, ogrlica, igala pribodača, privjesaka itd.

Dobavljač za sve javne urede. Urarska i zlatarska radionica. Svi popravci uz jamstvo.

-:-

Vino i lozova rakija. Samo pravu i čistu Žilavku i Blatinu iz vlastitog podruma na Buni kod Mostara, preporuča na malo i veliko

Braća Barišić, Mostar, Ričina ulica br. 21.

Osobito preporučamo kao specijalitet našu zelenkastu mostarsku Žilavku.

-:-

Wilson? Novo otvoreni hotel Wilson preko puta željezničke stanice u Mostaru sa 16 moderno uređenih soba.

Domaća i strana kuhinja. - Hladna jela. - Izvrsna pića iz vlastitog podruma.- Uvijek svježe pivo.- Električno osvjetljenje.- Cijene vrlo umjerene.- Brza usluga.-

Preporučujem se gg. putnicima

Simo Tioa, hotelijer.

-:-

Svoj k svome – Kovačka i kolarska radnja - Jure Miletić, Mostar Glavna ulica,

Ispitani potkivač konja.

Izgraguje nove kočije (fijakere) i teretna kola te popravlja ista uz najumjerenije cijene. Jedina radiona i popravljaona lakkih plugova.

Vlastiti izum.

Svoj k svome!

-:-

Slastičarna J. Duške

zahvaljuje na svom odlasku iz Mostara svim svojim dosadanjim mušterijama i posjetiocima i ujedno toplo preporuča istima svoga nasljednika gospodina

J. Trnku

koji će nastojati da u svakom pogledu moje bivše mušterije udovolji i nove si steče."

Mostarski đavo, 1924. g.

U Mostaru je 1924. godine počeo izlaziti "Mostarski Đavo", list za šaljivu zbilju. U zaglavljtu lista stajalo je: Izlazi kad mu prehne, vlasnik i urednik "Mostarski Đavo". Cijena je bila 2 dinara. Na zadnjoj stranici, od ukupno 8 stranica pisalo je da je odgovorni urednik bio Hasan Kaić, a list je stampala štamparija Paher i Kisić u Mostaru.

Na prvoj strani broja 1 objavljen je tekst u kojem je redakcija dala objašnjenje o potrebi izlaženja jednog ovakovog lista u Mostaru:

"Šejtanov dolazak na dunjaluk..."

"Mostarski Gjavo" preuzeo je na se: teško-lahku, ozbiljno-šaljivu, uvredljivo-nebrutallnu, žalosno-smiješnu, tugaljivo-istinitu, humorističko-razonodljivu, slano-paprenu, ženidbeno-udajnu, pesimističko-optimističku; bez-zadaćnu-zadaću...

"Mostarski Gjavo" - svrstao je sve svoje mnogobrojne i malobrojne štovatelje, prijetelje, neprijatelje, jednomišljenike i t.d. u jednu gomilu, pod jedinstvenim naslovom - "Jugoslavenski Mazlumi."

"Mostarski Gjavo" - ima besciljan-cilj, da svojom gjavolskim liskansko-mostarskim pravim humorom, razveseljava i čera na smijeh, sve svoje čitatelje, pa i one kojima iz očiju pada snijeg, a jednom se u godini nasmiju.

"Mostarski Gjavo" potrgao je sve "Mostarske Palangare" koji su bačeni sa svih strana da ma na koji način uhvate živa "Mostarskog Gjavola".

"Mostarski Gjavo" - izvukao je i jedva žive uhvatio "Palangareve" urednike, koji su se bacajući palangare na "Mostarskog Gjavola" sami zaplentali.

"Mostarski Gjavo" - namakao je o svim "jugoslovenskim mazlumima" tačne informacije", jer mozak "Mostarskog Gjavola" - sve zna.

"Mostarski gjavo" - sve čuje!

"Mostarski Gjavo" - sve vidi!

"Mostarski Gjavo" - svuda boravi.

Gjavolja sprava za brzog javljanje "Mostarskom Gjavolu", - za sada se nalazi pod vedrim nebom.

Džaba je bilo svim poznatim i nepoznatim vračarima i vračarama, hodžama, fratrima, popovima i hadžijama, što su čitali molitve i molili se u svojim bogomoljama da očeraju "Mostarskog Gjavola".

Pošto im nije uspjelo da očeraju "Mostarskog Gjavola" to su se svi pomirili sa sudbinom, a "Mostarski Gjavo!" postao je najobjavljeniji šaljivi list sa devizom:

"Bogu božje, a Gjavolu gjavolje!"

"Mostarski Gjavo"

Znameniti ljudi, 1924. g.

Navodimo nekoliko šala na račun Mostaraca iz lista Mostarski Gjavo br. 1. Iz 1924.g.:

„Iz Rizvinih memoara.

Kada je ono pokojna "Austrija" kupila ratni zajam, dobije i Rizvo poziv, da mora dati caru zajam. Opremi ti se naš Rizvo, naoruža se sa lopatama, mašama i sadžacima - put pod noge pa haj u porezni ured.

„Kad tamo dodoh“, otpoče Rizvo, „uhvati me nekakva maglurina pred očima, kad viđeh jednog starog mahnitova sa špic bradom.“

„Zar ti još nisi pripravio pare“, prodera se onaj mahnitov.

„Evo, moj mazlume, evo... hvala Bogu, kad je naš car spao na to, da mu cigani daju zajam“, mirno odgovori Rizvo (ali zamalo da ne plati glavnem).

-:-

Miha Krce.

Jednom ti se Miha napijo, ko majka. Jedva nekako isteturao iz mehane pa stao na sred ulice sa uperenim ključem u ruci, kao da nekoga mušketa. Pokraj njega prolaze čaršinlige i u čudu pogledaju šta radi. Najposlije će ga jedan zapitati,

- „Šta to radiš bolan Miha?“

- „Brate, okreće se čaršija, pa čekam dok moja vrata naljegnu, da ih otključam!, - mirno odgovori Miha...“

-:-

Iz narodne torbe.

Opća skupoća. Jedna mlada gospogja iz Mostara, piše među ostalim svojoj prijateljici:

Nemaš pojma kako sam ti desperantna; do sada sam plaćala dojkinju 100 Din. mjesecno, a sada na jedanput traži 200 Din, a znaš šta navadja kao glavni uzrok?!

Pomisli, da je danas cijena mlijeku svuda dvostruka!...

Salamander.

-:-

Kod brijača.

Strižete li pse? Upita neki gospodin za šalu brijača.

Brijec: (učtivo) Da gospodine, izvolite sjesti!

-:-

Iz mesnice.

Gospogja: Pošto je kupila meso, kaže gazdi, ove kosti odviše debele, molim vas da ih razbijete u manje komade.

Mesar: (zove slugu) Milane, razbi kosti milostivoj!

-:-

Stanbena kriza.

Ovaj stan mi se sviđa, ali ne znam hoće li se svidjeti mojoj ženi.

„Uzmite odmah, jer vam je lakše danas naći novu ženu, već novi stan.“

-:-

Školski humor. Profesor: pita đaka, kakav je majstor tvoj otac?

Dak: Sigurno su vam poderane cipele gosp. profesore!

-:-

Učitelj: (đaku) Mile čitaj Oče naš,

*Mile (zbunjeno) Oče naš!
Oče naš!*

Učitelj: (ljutito) Dalje magarče.

Mile: (opet zbunjeno) Koji jesi! Koji jesi!

Zagлавље 1.broja lista Mostarski đavo, 1924..

-:-

Na času matematike, profesor pita đaka:

Kaži ti Branko, šta je to deset?

Branko: To je jedan broj gosp. profesore.

Profesor: A sto?

Branko: To je drugim riječima astal! "

Đavo oglašuje, 1924. g.

Mostarski Đavo u broju 1. od 16. decembra 1924. godine objavljuje nekoliko zanimljivih oglasa tadašnjih mostarskih firmi i obrtnika:

„Tko oglašuje, taj napreduje! Najuspješnije se oglašuje u "Mostarskom Gjavolu."

-:-

Knjižara i papirnica Risto Vujičić, Mostar

Preporučuje kancelarijski i školski materijal. Kalendare za 1925. godinu, te bogat izbor knjiga za djecu

-:-

Sinovi P. Škore, Mostar. Pod Hum 11.

Preporučujemo svoje prvorezredno domaće crno i bijelo vino za Božić i Krsne slave.

Sve životne namirnice se dobiju uz vrlo umjerene cijene, bez konkurencije.

Posluga tačna i solidna.

-:-

Central kino, Program od 17. - 18. decembra 1924.

Primijera. Samo dva dana.

Kad žena ljubi (Crveni jahač)

Senzacija u 6 kolosalno luksuznih činova. Sa krasnom svima poznatom glumicom u glavnoj ulozi Fern Androm.

(Film Kad žena ljubi, je nijemi film, koji ima originalni naziv "Der rote Reiter" (Crveni jahač), njemački je film, snimljen 1923. godine. Glavnu ulogu je tumačila američka glumica Fern Andra (1893-1974.))

-:-

Prvorazredni Željeznički Restoran u Mostaru najtoplje preporučuje svoju odličnu, domaću i francusku kuhinju. Obilno snabdjeven bife, sa raznim delikatesama.

Prima abonente uz umjerenu cijenu dok gg. oficiri i drž. činovnici – imaju naročiti popust.

Za mnogobrojni posjet mole: Risto i Đorđo Fragić, restorateri.”

Strašan san, 1924. g.

Na prvoj strani Mostarski Đavo u broju 2. iz 1924. g. objavljen je šaljivi tekst pod naslovom Strašan san:

"Strašan san.

Lani neđe u ovo doba godine, dođoh kući pijan éor-ćutuk. Žena odmah uhvati za oklagiju, pa mi poče kosti prebirati – ovud hoću, ovud neću. U to zakuka kona na vrata, a žena me poćera, da legnem u krevet i da se načinim bolestan. Ja poslušam ženu i legnem, te nakon malo vremena zaspem.

Snivam moju ženu, đe muze kravu, a ja joj držim tele. U tom dođe jedan dedo u zelenoj dolami i ahmediji pa mi reče: „Ti si mnogo Bogu zgrijeo i za to ćeš se oteliti!”

Počenem sav drhtati od straha i u tom se strahu probudih. Bio sam izmučen i satrven, kao da sam se zbilja otelio. Ali moj strah možete zamisliti istom onda, kada sam ugledao tele kraj peći. Nikad se u svom životu nisam tako prepao. Ipak se saberem i upalim svijeću. Sad sam tek imao šta viđeti: Tele još mokro, skupilo se kraj peći. Protarem oči i zagledam se bolje, da se uvjerim, da sam budan. Vidim pred sobom tele živo živcato malo šareno. Kad se uvjerih, da sam se baš otelio, oborim se s nogu, a oči mi lete uvjek na moj porod (tele). A i tele samo mene gledalo svojim malim blagim očima, kao da odaje počast svome roditelju.

Napokon se osvjestih od toga čuda. Ja goleme li moje sramote, šta ću sada od svoga života. Žalosna mi moja majka, šta će reći moja žena i svijet, - pomislih u sebi. Pripovjedaće se na dugo i široko, kako sam se otelio. Zadubim se u misli i stanem študirati šta ću i kako ću. Otvoram prozor i pogledam napolje. Izvrsna prilika pomislih u sebi. Zimska noć, a 1 sat po ponoći.

Uzmem sa postelje čaršaf. Umotam u nj tele, zametnem se i uputim crna obrazu na Neretvu.

Na jednom me poče gristi savjest, kako ću ja svoj vlastiti porod, svoje tele, da bacim u vodu; ta to je čedomorstvo. Teškom mukom pristupim rijeci bliže i bacim u nju svoj porod. Vjetar je po malo duvao, a zvezde su sa neba sjale, promatrajući moj čin čedomorstva.

Ipak mi bijaše pri duši lakše, jer bar sad niko neće znati, da sam se otelio. Vratim se kući i legnem opet u krevet, ali zaspas za Boga. Nije šala čedomorstvo, U zoru uđe moja žena i stade me drmati: „Ustaj pjančino, zar se još nisi naspavao?”

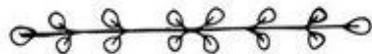
Provirim glavu kroz jorgan i vidim đe moja žena traži nešto oko peći. Najednom izdreći ona na mene oči: „Kamo ti tele, žalosna ti majka?” Kakvo tele? - ja ću tobože u čudu.. „Šta kakvo tele razdrla te žalost”, ciknu ona.

Viđeh đe i ona zna, da sam se otelio. Sad je sve izgubljeno, propao sam, svršeno je sa mnom. Sad će svak znati da sam se otelio.

„Kamo tele što je bilo pokraj peći?” ponovi žena sva zdvojna. A ja stao kao kip, pa ni crne ni bijele. Oh! Pukni zemljo, da propadnem u te!

„Znaš li bolan, nastavi malo blaže žena, da je sinoć kona dolazila kod nas na sijelo, i da je dovela kravu, koja se je noćas otelila?” „Znam”, veselo potvrdih. „A jesи li čuo, kad sam noćas donijela tele kod peći, da se osuši!” - „Jesam!” - „Pa kamo ga?” - „Ne znam!” - „Lažeš!” izdera se žena na me. „Tko će tele odnijet. Kazuj! Ta valjda ga nisi naložio u peć?“ - Sad meni postade sve jasno. Dakle nisam se ja otelio. I bi mi žao malog teleta. No nije druge već sve ispričah od početka do kraja mojoj ženi. Ali tek tada od žene pojedoh veću vatrnu, nego, da sam se zbilja otelio...

Hasan.

Žalosna vijest, 1924. g.

U časopisu Mostarski đavo, broj 2., iz 1924. godine objavljena je jedna šaljiva smrtovnica u čast tadašnjih mostarski pijanica:

„Tužnim srcem javljamo svim prijateljima i znancima žalosnu vijest, da nam je naša nezaboravljena majka, sestra i kćerka

Žilavka Radulović rođ. Barišić, pl. Krulj

danas dne 23. decembra u 5 sati ujutro nakon duge i teške bolesti u cvijetu mladosti blago u Gospodinu usnula.

Smrtni ostaci nezaboravljene pokojnice biće sahranjeni u obiteljskoj grobnici „Bristol” 24. decembra u 12 sati noći.

Pogreb će krenuti iz ožalošćene obitelji uz pratnju pjevačkih društava „Mokro grlo” i „Crveni nos.”

Zadušnice za milu pokojnicu biti će 25. decembra i to u 3 sata u noći u crkvi Sv. Slavije, a u 4 sata u noći u crkvi Sv. Lire.

Tugujuća obitelj:

Otač: Antun Špricer. Majka: Getruda Blatina. Suprug: Miško Konjak.

Djeca: Fruškogorac, Litke, Bermut sinovi, Šljivovica, Malaga, Marsalla, sestre. - Epidaurus, Pelinkovac, prošek, braća.“

Za svakoga pomalo, 1924. g.

Na stranicama časopisa „Mostarski đavo”, broj 2., iz 1924. g. također nalazimo nekoliko rubrika šaljivog karaktera, aforizama i viceva:

„Za svakog po malo.

Jedan iz društva obraća se domaćici s molbom da pripali cigaretu.

Domaćica: O, samo izvolite, ja i tako želim, da mi soba zamiriše malo na muško...

-:-

Poslije vjenčanja, čestita pop mladoženji.

Dakle vjenčali ste se i sretni ste!...

Mladoženja: Jest! - ja sam vjenčan, a ona je sretna...

-:-

U našu redakciju dolazi jedan pjesnik i pita: „Kod vas su dvije moje pjesme, molim vas recite mi, da li ćete ih moći štampati?”...

Urednik: Ne, jer su vrlo nezgodne. Jedna je užasno-prosta, a druga prosto-užasna.

-:-

Muž: (ženi) Šta se taj mali toliko dere, što ga ne uzmeš malo za ruke, da mi ne plače toliko?

Žena: Uzeću ga i pokušaću, da mu malo zapjevam.

Muž: Onda ga rađe pusti neka plače.

-:-

Tužio se gazda Nikola svome susjedu, kako mu od nekog vremena krepaju konji, a ovaj ga tješio govoreći: „More čovječe, dok je nas biće i konja!”

-:-

Školski humor

Učitelj: (pita đaka): Zašto tvoja sestra danas nije došla na predavanje francuskog jezika?

Đak: Sonoć se je tata nešto na nju naljutio i zabranio joj dolaziti, jer kaže, da joj je dosta jedan jezik!...

-:-

Učitelj: Čujte đaci, kada se kome prituži, odnosno tko hoće da vrši veliku nuždu neka digne dva prsta, a tko hoće malu, neka digne jedan prst.

Posle toga diže se jedan đak, sa jednim savijenim prstom.

Učitelj: Šta ti hoćeš?

Đak: Molim, prnut!

-:-

Učitelj; Koji je mjesec najkraći?

Đak: Februar...

Drugi đak: Diže se i kaže da nije ovaj pogodio, jer je najkraći m-a-j, pošto on ima samo tri slova.

-:-

Pecaj gore, pecaj dolje po mostarskom korzu

Šetale našim korzom dvije ljepuškaste gospodice, pa se jednoj od njih omače, te neuljudno zijevnu, jer nije stavila ruku pred usta.

Jedan gospodin koji je to primjetio reče joj: „Kako ste zinuli mislio sam, da će te me progutati.”

„Toga se ne bojte gospodine, jer svinjetinu ne podnaša moj želudac!” - odgovori mu ona.

-:-

Baš sam sada lijepa,
Od kako sam zube metla
I Osman me više ljubi,
Jer me ponose novi zubi.
Premda ih nisam još platila,
Ja se nijesam zastidila;
Zubar će me malo počekati
Dok mi babo duhan ne naplati
Tada će mi babo pare dati,
Te ču zube zubaru platiti...
Lidika M. sa Ograde.

Večer u Mostaru, 1924. g.

U austrijskom časopisu „ANNO Zeitungen“ od 11. septembra 1924. godine, objavljen je tekst autora Siegfrieda Webera, pod naslovom „Veče u Mostaru“ koji ovdje navodimo u cjelosti.

„Prije nekoliko godina sjedili smo razgovarajući u jednoj turskoj kafani u Mostaru. Jusuf Hadžimurtić, jedan mladi muhamedanski bankarski službenik vodio je glavnu riječ. Kao apsolvent bečke Trgovačke akademije trudio se, glumeći evropske manire. O muhamedanskoj kulturi, trci, Kurantu, politici i Orijentu, konfuzno nam je držao predavanje, ne dajući nam da dodemo do riječi.

Cinilo se da voli slušati sam sebe, dok govori, pokrivajući ispupčene usne, i samozadovoljno namigujući, ne očekujući neke posebne prigovore. Ne bi mu se mogao uskratiti određeni nivo obrazovanja, međutim, bez manira za takozvanu evropsku kulturu, nije mogao biti previše pogrešno shvaćen. Dosadilo nam je što smo pri tome bili prisiljeni šutjeti i nehotice smo usmjerili pažnju na neposredno okruženje u kafani.

Objekt po imenom „Velika kafana“, koja bi se i uz najrigoroznije kvalifikacije mogla provući kao neka bolja gostionica, posjećivali su gotovo isključivo mladi muhamedanci, koji su pušili svoje ručno smotane cigarete u nekom brzom tempu. Ispred sebe je svaki imao „Crnu“, koja je kod Turaka neizbjegna, u bakarnom vrču (džezvi), koju su s poštovanjem ispijali, držeći komad šećera medu zubima.

U sredini restorana nalazila se jedna jako umorna kapela tamburica, kako nam je djelovala nekolicina muzičara, čije melanholične melodije skoro da su uspavljivale. Nekoliko sićušnih otvorenih lampi za goste, za koje se činilo da im nedostaje snage za svjetlost, stvarale su jedan blijedi sumrak. U jednom uglu zgurio se jedan debeli aga, koji je klimao obrijanom glavom, kao da odobrava sve ovo. Pažljivim pogledom, međutim, moglo se s apodiktičnom sigurnošću utvrditi da je dobri čovjek samo hrkao, dok jedan gost nije procijenio njegovo stanje, praveći rukama pokrete „spava, ne spava.“ Dvojica bradatih gostiju, koji su sebi dozvolili, da u trenutku njegove nepažnje, u njegovu "crnu" uspu prašak za spavanje, valjali su se od smijeha, zbog uspjeha svoga nestašluka.

Zagušljivi zrak počeo je djelovati na naš razgovor, u kojem ionako nismo željeli učestvovati. Tada je Jusuf ponovo počeo: „Danas počinje Ramazan, deveti mjesec po arapskom kalendaru. To je mjesec našeg velikog posta, koji traje trideset dana. Kako bi bilo da krenemo u noćni obilazak grada. Posjetimo brojne bazare koji su otvoreni noću za vrijeme ovih praznika. Zašto i vi ne biste uvidjeli naš noćni život. Prepun šarma i novosti, zauvijek ćete ga se sjećati i možda će vas navesti da pravite usporedbe, za koje se nadamo da ne bi trebale biti na štetu naših ljudi.“

Prijedlog domaćina, koji je oduševljen svojom nacijom, vrlo nam je dobro došao i stoga smo ga prihvatali bez oklijevanja. Uručujući bakšiš hadžiji - čija je usluga bila zaista orijentalna, naime spora i prljava - napustili smo kafanu. Tek što smo prošli moderni most preko Neretve, koji je nedavno otvoren, stajali smo pred našim noćnim obilaskom ulica Mostara, povjeravajući se upućenom vodiču Jusufu, koji nam je sve rado i temeljito pokazao i objasnio, kao pravi domaćin.

Jusuf je ispuštao oblačiće dima u sparni noćni zrak. „Pogledajte naše žene”, započeo je, „koje i bez čuvara mogu izlaziti same uveče, samo pod zaštitom uzvišenih ideja Kurana. Da li bi to bilo moguće i kod vas, gospodo?” I vidjeli smo brojne grupe muhamedanskih žena s kapuljačama, u pratinji samo dječaka, koji su se, kako su nas uvjeravali, tu samo nalazili u svrhu pokazivanja puta, sa svojim obojenim lampionima. Duboko prekrivene žene, koje nose svojevrsni oficirski kaput s kapuljačom koja se protezala preko njihovih glava, nemaju nikakav nesmetan pogled, tako da bi teško mogle pronaći svoj put, slabo osvijetljenim ulicama.

Jedan Mađar je usmjeravao razgovor ka turskoj mržnji stranaca. U vrijeme okupacije vrlo često se događalo da su Europljani koji su se pojavili u turskim kvartovima, a da ne spominjemo da im je palo na pamet da priđu nekoj Turkinji, sljedećeg dana su pronađeni mrtvi. Jusuf je to pokušao poreći i uvrijedio se kad je video da mu se ne vjeruje. Proglasio je cijelu stvar bajkom i sanjarskim spinom pregrijane mašte kojom se kleveću Turci. Mladi oficir, koji se, međutim, zaletio pretjeranom reakcijom na ovu temu, nije odustajao. Rekao je kako to zna iz autentičnog izvora, jer mu je otac, koji se ovdje borio,ispričao brojne slučajeve koje je lično doživio. Jusuf je uzbudeno odgovorio da to nije dokaz, te da bi ga trebao odbiti kao hrabru tvrdnju. Mladi Turčin se dobrovoljno odrekao rasprave o ovom pitanju, kako bi nas uvjerio u suprotno. Postupak, koji je trebao značiti njegov poraz.

Bili smo uzbudjeni, kad smo čuli kako će to učiniti. „Vrlo lako”, odgovori Jusuf ohrabreno. „Slušajte me: prerušit ću se u Europljanina i skinuti fes. Za nekoliko kovanica mogu pronaći jednu netursku djevojku koja radi u kafani, koju mogu za deset minuta obući u pravu tursku djevojku. Na jednom od najživljih mjeseta u čaršiji pred svojim sugrađanima izazvat ću scenu s ovom pseudo-turkinjom i vidjet ćete da ću ostati potpuno netaknut.” - Ne osjećajući ništa dobro, pokušali smo spriječiti Jusufa od ovog njegova plana. Ali on nas, svijestan da će tako osigurati uspjeh, nije ni poslušao. Uz povik: „Vidimo se opet, za pola sata na trgu!” i nestalo ga je.

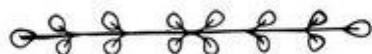
U međuvremenu smo šetali uskim prolazima čaršije kako bi nam proteklo vrijeme. Šištavi lagani plin ispred opštih trgovina odavao je plavkast sjaj, vukući nas da pomno pratimo tursku vrevu. U strahu od sudbine Jusufa, uspjeli smo se opustiti da bude šta će biti, i bili smo uzbudjeni, ne bez strepnje zbog stvari do kojih je trebalo doći.

U dogovorenou vrijeme sastali smo se na određenom mjestu. Gotovo u istom trenutku Jusuf se pojавio, kako je dogovorenou, u europskom rihu. Pokrivena turska djevojka upravo je prolazila pored nas. Bila je to i maskirana blagajnica iz jednog sumnjivog restorana. Brzo je išao za njom, namjerno joj se obraćajući naglas na njemačkom jeziku. Muhamedanci koji su šetali postali su svjesni situacije. Sada je uslijedila druga faza njegove avanturičke probe. Pokušao joj je podići veo. Prema dogovoru, ona se počela braniti. Turci su počeli mumljati. Kletve su kovitlale zrakom. Stisnute su šake. Jusuf je ubrzo opkoljen, a krug Turaka okupljenih oko njega postajao je sve veći i gušći. Lagano smo odgurnuti, i bez da smo to htjeli, počeli smo strahovati za Jusufa.

Mogli su se vidjeti izvučeni noževi. Uzalud je bio naš pokušaj da raščistimo šalu. Bilo je nemoguće da nas neko čuje. Sad je i Jusuf želio da se povuče. Počeo je tvrditi svoju nevinost na lokalnom jeziku, trudio se da razjasni svoj identitet, ali divlji raspušteni fanatici, uvrijedeni u svoju vjersku čast, nisu ni pomisljali na oproštaj. U tom trenutku su mislili samo na svoj Kur'an i ni na što drugo. Situacija se primjetno pogoršavala. Nepomični i bespomoćni, morali smo gledati kako Jusufova situacija postaje sve opasnija. Kad smo napokon htjeli intervenirati, zabrinuti zbog posljedica koje bi mogle nastati za našu sigurnost, već je bilo prekasno; fanatični Turci su već provodili linč, jadni se dječak valjao u krv, čiji su se tragovi polako vidjeli u pijesku. Nije nam preostalo ništa drugo nego da obavijestimo policiju.

Napustili smo grad noćnim vozom i s užasom se prisjećamo te večeri u Mostaru, i jadnog Jusufa! Nije baš korisno, željeti sve dokazati."

Događaj je užasan sam po sebi. Da li se je stvarno odigrao, nema nikakvih drgih podataka. Ili je sve bilo samo fikcija autora, koji je „zgodnu” priču ugurao pod okrilje jedne mostarske večeri i mogao je plasirati bečkoj publici gladnoj ovakvih događaja.

Mostarski tenk, 1939. g.

U Mostaru je tokom 1939. i 1940. godine izlazio list „Mostarski Tenk”, „list za zaštitu interesa korupcionaša, zelenoga, ublehaša, zabušanata, strina, tetaka, žicara i gros-liferanata”, kako je navedeno u zaglavljiju lista. Osim toga tu je napisano da list izlazi „svakog dana osim nedelje, ponедељка, уторка, сrijede, четвртка и петка”, što znači, samo subotom. „Pojedini broj košta 4 Ibra, mali špricer ili dinar u gotovu.” List je izlazio paralelno u Sarejevu i Mostaru. Na zadnjoj strani je napisano da je vlasnik lista Ham. Ajkić, publicista, Mostar, Dračina 9., štamparija „Prosveta” (Jovan Karić) Aleksandrova 8.

Na prvoj strani lista broj 3., iz decembra 1939. godine objavljen je tekst pod naslovom „Lažite što možete više.”

„Lažite što možete više. Laž sama po sebi nije pogreška. Pogreška je kad neko laže u nevrijeme. Svi smo mi prisiljeni svaki čas lagati, samo neko više neko manje, neko prostije, neko finije. Laže prijetelj koji nas zaustavlja na putu i pita: jeste li zdravi? U stvari njemu je sasvim svejedno jer minut prije on o vama nije ni mislio. Kad nam neko dođe nezvan i neočekivan, mi mu kažemo: „Drago nam je, što ste nas posjetili!” I stiskamo mu ruku. On nas gnjavi kojekakvim glupostima i polazi, a mi mu kažemo: „Za Boga kuda se žurite?” Međutim, jedva čekamo da ode. Potrebno je dakle pomisliti, koja vam je laž korisna, jer svi moramo lagati i mi zaista svi lažemo!

U državi Illinois priređuju svake godine konkurs za najbolju laž. Najbolja i najuspjelija laž se bogato nagrađuje. Prošle godine tu nagradu je dobio jedan čovjek koji je ispričao da je sat u njegovoj kući tako star da je na zidu nastala rupa samo od sjenke klatna.

Međutim, laž ove godine premašuje nagradu 1938. god. Ovog puta je dobila nagradu jedna mlada Mostarka koja je ispričala kako je, prije izvjesnog vremena, nakalemila rep od praseta na jabuku. Eksperiment je uspio, i umjesto plodova jabuke počeli su da rastu prvo mali praseći repići, koji su se docnije pretvorili u prase. I baš u trenutku kada su htjeli da Oberu sve prasiće, zahvati cijelu farmu veliki požar. Poslije požara našli su pod drvetom samo pečene jabuke, ali kad su ih rasjekli vidjeli su da su pečene jabuke punjene prasećom paštetom.

O toj mostarskoj „najboljoj laži” pišu danas sve američke novine, i pitaju se ko će iduće godine odnijeti veliku nagradu za laž.”

Ne zna kenjac šta je majdonos, 1939. g.

Na drugoj strani lista Mostarski tenk broj 3. iz decembra 1939. godine objavljeno je nekoliko šala i doskočica:

„Špirin akademski riječnik:

Frankovac – čovjek koji umjesto kafe pije Frankovu cikoriju.

Deva (kamila) – zec od 100 godina.

Proporcija – porcija proje.

Poznanik – ličnost koju toliko dobro poznajemo da bi od nje mogli zajmiti pare, ali ne i toliko da bi joj pozajmili.

Šef – čovjek koji je već u kancelariji kada si zakasnio, a nikada nije tamo kada si tačno došao u ured.

-:-

Pogodite na koga se odnosi

Kad smo još bili vjereni – govorio sam ja, a ona me je samo slušala. Za vrijeme medenog mjeseca – govorila je samo ona, a ja sam slušao. A sada govorimo oboje istodobno, a komšije nas slušaju.

-:-

Mene moja milostiva mazi toliko, da mi sama skida i cipele. Ali samo kad poslije večere hoću u kafanu.

*Svakog dana moja žena šara
Ona samo s drugim razgovara.
Za drugog se ona modi,
A ja jadan mečku rodi.
Kod mnogih je ovakvo kućno stanje*

-:-

Ne zna šta je majdonos.

Poznati mostarski šaljivčina, Jovo Spaho, ide jednog jutra s Tepe (Mostarski pijac) i sretne u Srednjoj ulici jednog svoga dobrog poznanika pa kako je Jovo nosio sa Tepe neku zelen, izvadi iz one zeleni jedan struk majdonosa i upita ga:

- *Znadeš li šta je ovo? On prostodušno odgovori:*
- *Majdonos! S*
- *Spaho na to dodade: Eto, još kažu, ne zna kenjac što je majdonos!"*

Reklame i oglasi u Mostarskom tenku, 1939. g.

„Dajte svoj oglas u „Mostarski tenk”. Jer je to jedini list na svijetu, koji se rastura u mnogo više primjeraka nego što se štampa. Zbog toga je pogodan za oglašavanja.“ Tim riječima su u listu obrazlagali razloge za korištenje njihovih oglasa. U listu broj 3, iz decembra 1939. godine objavljeno ih je nekoliko.

-:-

„Hercegovina“, Fabrika sapuna i kristalne sode, Braća P. Mihailović – Mostar

Proizvodi:

- Kokos bijeli (kao snijeg)
- "Hercegovina" polu bijeli
- "Roda" polu bijeli
- "Extra" polu bijeli
- Sapun za ruke u kutijama
- Sapun za ruke u papirima
- "Srce" 72%, svijetlo žuti
- "72%" (Marseillski)
- "Domaći" (Mostarski)
- "Šareni" (marmorate)
- "Kristalna soda" za veš
- "Bikarbona"
- "Benzsoap" za čišćenje masti
- "Borov" ljekoviti sapun
- "Zeleni sapun" uljani

Radost čini svima Sapun "Hercegovina".

-:-

Dame!

U poznatom damen-frizerskom salonu "Jelena" (Kr. Petra ul. Mostar) sada se izrađuju najbolje trajne ondulacije sa niansama. Cijene vrlo umjerene.

-:-

Zaglavlje 3.broja lista Mostarski tenk, 1939.

Dođite u mostarski "Pariz".

Bili tužni, veseli ili bekrija

Rado će vas dočekati Mustafa, Muja i Šukrija

Tu je pjesma, ples, radost i "žilavka"

Veselje vlada do zore – bez prestanka.

Val hladnoće dolazi, 1939. g.

U broju 4. u listu Mostarski tenk iz decembra 1939. godine objavljen je tekst pod naslovom „Val hladnoće dolazi.”

„Val hladnoće dolazi.

Nastali su hladni dani. Svako se pomaže i dovija kako zna i može. Neko se grije žilavkom, neko rumom i rakijom, a neko uz funuru. Mnogi muževi će se zbog ove hladnoće smrzavati i o Ilindanu, jer su na mjenicu uzajmili pare da bi ženama nabavili bunde i džempere.

Po novinarskoj dužnosti intervjuisali smo nekoliko autorativnih ljudi šta misle o ovoj studeni. Na naše pitanje, šta misle dokle će trajati ova studen, iz meteorološke stanice dobili smo slijedeći odgovor:

- *Ne, da mislimo, nego pozitivno znamo, da će ova studen trajati sve dotle dok se barometar ne digne. Čim se barometar digne, nastupiće topliji dani.*

Pošto je ova prognoza bila na svom mjestu riješili smo da dobijemo intervju od naših prodavaoca ugljena i drveta g.g. Ćupine, Voljevice i Bajgorića, koji su nam jednoglasno izjavili:

- *Po našu industriju studen je vrlo korisna. Ugalj i drva troše se u velikim količinama.*

Lord-Mer g. Dervo izjavio je slijedeće:

- *Ubjeden sam da je ova studen rezultat rada udružene opozicije, jer tako jaka hladnoća, tako veličanstveno djelo, nije se moglo izvesti bez narodnog smrzavanja.*

Gosn. 100-jadinović poslao nam je pismenu izjavu:

- *Zar je ovo studen? Kada sam sišao s vlasti bila je ciča zima. Ovo sad nije ništa!*

Gosn. Husaga Ćišić bio je ljubazan pa nam je rekao:

- *Moj uvaženi prijatelj i Vođa je u pravu, sa malom korekcijom: ovo sad nije studen. Zima je bila kada sam ja ustao sa općinske ščemljije.*

Najzad smo upitali i jednog od članova mostarskog „Skotland-Jarda” gosp. Puce. On nas je sumnjivo odmjerio pa procijedio kroz zube:

- *Ja protiv studeni za sad ne mogu ništa, jer nemam nikakva naređenja od šefa policije niti od dežurnog.”*

Mrš cuko, 1939. g.

Na drugoj strani lista Mostarski tenk broj 4., iz decembra 1939. godine objavljeno je nekoliko šala.

„Spomenik palom junaku.

Sastali se dva prijatelja, jedan od kojih sa velikom trbušinom. „Što je to, kakav je to drob?”

„Eh moj dragi, ovo ti je spomenik palom junaku.”

-:-

Ima 15 dana posudio sam ti kišobran, pa mi ga još nisi vratio.

Šta će kad je cijelo vrijeme padala kiša.

-:-

- Ja sam svoju ženu uzeo zato, što se razlikovala od svih ostalih.

- A po čemu – ako se smije pitati?

- Po tome što je pristala da podje za me.

-:-

Kad se htio oženiti jedan postariji „momčuljak” iz našeg šehera ode kod dvorskog brice Hadže – crko on da Bog da – i zamoli ga, da mu probere sijede vlas i odreže ih.

„Dvorski” malo mahmuran, (jer je do zore bio u „Metropolu”) zgrabi nožice i otkine mu cijelu bradu, pa je baci „momčuljku” u krilo govoreći mu:

- Evo pa ih proberi ti, a ja nemam strpljenja jer sam malo bihuzur.

-:-

- Što radi vaš sinčić?

- On vam sada ima finansijske neprilike.

- Kako? Četirigodišnje dijete i finansijske neprilike!

- Progutao je dinar...

-:-

Ovako vam je zaista.

Začuje se oko ponoći glas pjevača: „Crven fesić nane..., crven fesić i dragana moga...”

Rejonski stražar odjuri u smjeru glasa noćnog pjevača, te brzo naiđe na glasnog tenora gdje leži poprijeko na cesti.

- *Ustani pijana svinjo – pozva ga stražar.*

- *Nisam pijan, gospodin policajac! - odgovori na to jecajući bolno mladić – zboli su me.*

Rejonski zapali šibicu. Mladić leži doista sav ogrezao u krvi na cesti. Iz leđa mu viri držak golemog noža.

- *Pa mahnitove jedan, zgraža se policajac, pa još pjevaš, a teško ranjen?*

- *Ma, pjevam, glasio je odgovor – jer da sam vas zvao u pomoć sigurno ne bi došli.*

-:-

Pitanja i odgovori.

Šta je varljivije od ženskog srca?

Ministrova i poslanikova riječ.

-:-

Kakva je razlika između ljekara i advokata?

Prvi oči zatvara, drugi otvara.

-:-

Šta je na čovjeku najneobičnije?

Nos! Korjen mu je gore, otvor dolje, a leđa naprijed.

-:-

Kakva je razlika između punice i vulkana?

Vulkan više bljuje vatru, a punica mrmlja.

-:-

Monopolski Grga kao ljubavnik.

Jedna dama: Odakle znate da sam ovdje?

Monopolski Grga: Pa kazao mi je moj insekat.

Jedna dama: Pa valjda, mislite gospodine na instinkt.

Monopolski Grga: Svejedno je to. Dva slova manje ili više.

-:-

Zet tješi puničino dijete.

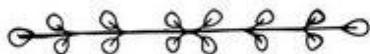
Došao zet punici u goste. Punica imala malo dijete, koje se bijaše rasplakalo i nikako se nije dalo utješiti. Tada punica reče zetu: „Zete izadji – dina ti. Pred vrata pa malo zalaji ne bili mala Mina ušutila.“

Zet izadje pred vrata i zalaja – imitirajući glas pasji, a punica mu poviće iz sobe: „Mrš, cuko, nećeš ti moje Mine.“

-:-

- *Halo! Zaboravili ste platiti.*

- *Pa zato sam i pio, da zaboravim sve brige.*"

Ko je pametniji, konji ili ljudi?, 1939. g.

Na strani 4, lista broj 4, iz decembra 1939. godine objavljen je tekst pod naslovom "Ko je pametniji, konji ili ljudi?" Svojevrsna je to satira protiv ratova.

„Ko je pametniji, konji ili ljudi? Sukobile se dvije vojske...

Velika se tuče bitka. Čovjek se zalijeće na čovjeka, ruši ga i kolje. Mnogo je već popadalo rusih glava, a za dobro otadžbine. Neka se samo tuku. Procvat će otadžbina prosuta grobovima; ta krv je najbolje gnojivi kažu.

Ili nije? A zašto se onda tuku?

I dok se još vodila bitka, ostadoše dva konja bez svojih gospodara. Dva neprijateljska konja. Popadaše konjanici, a konji pojuriše svaki u svom pravcu, jedan na drugoga.

I sukobiše se.. I? Ništa!

Prepoznadoše se, da su konji, i stadoše kao ukopani. Jedan drugome nasuprot.

A onda veselo zarzaše, otresoše ormu i poletiše u stranu, na pašu. I sada mirno i bezbrižno pasu, te glupe životinje, koje nemaju baš nikakav smisao ni osjećaj za ponos i čast.

A čovjek nije konj, da se ne tuče; čovjek je najsavršeniji stvor Božji. U njega je i časti i ponosa. I mudrosti. Zato se i kolje...

Ej, mudar je čovjek! Mač."

Evropa na samrtnoj postelji, 1940. g.

Na prvoj strani lista Mostarski tenk broj 6. iz februara 1940. godine objavljena je rubrika: Najnovije vijesti:

„Majka Evropa nalazi se na samrtnoj postelji.

Majka Evropa je u teškom hastaluku. Pretprošle i prošle godine imala je nekoliko srčanih napada i valiku vatrūštinu, ali zahvaljujući njezinom kućnom ljekaru „Doktoru Miru” život joj je produživan. Ali pri svršetku pokojne 1939. god. naglo joj je pozlilo i kako je tad pala na postelju sve je togora. Svi evropski politički hećimi zauzimaju se za njezino ozdravljenje, ali izgleda nema nade. Prema našem mišljenju približuje joj se zadnji čas. Jer stalno na jabanu govor i nemože više da prepozna ni svoju rođenu djecu: Austriju, Čehoslovačku, Albaniju i Poljsku.

Dva svijeta

Cijeli je svijet podjeljen u dvije klase: jedna je za gospodu i bogataše, a druga za siromahe. Eto, molim vas kad se napije neki siromah, i to od muke i nevolje, svi viču na njega „Pazi ovu pijanicu! Našuko se ko Rus. Alkoholičar!” A kad se natreska neki gospodin: „Joj kako je zlatan! Tako veseo!” kaže se za njega. Ako neki siromašan ukrade, svi se dignu na njega: „Lopov jedan! U zatvor s njim!” A kad ukrade gospodin, a oni kradu na veliko, onda se za njega kaže: „Šta čete, on je jadnik bolestan. Kleptoman je!”

Ako neka od naših sirotica imalo vrdne, svi na nju skoče. Kažu: „To je nemoral to treba uhapsiti, protjerati!” A kad vrdne neka „gospoja”, a one ti tek znaju i najviše umiju da vrdaju, svijet je ne olajava, nego samo kaže: „Znate to je ta i ta, što je imala aferu.”

Kome dolazi žena?

Dobije čovjek od žene depešu, da dolazi iz banje.

Kako je to mjesto gdje on živi udaljeno od pruge nekoliko kilometara, on pojaše mladog bijesnog hata i ode na stanicu.

Pošto je do voza trebalo još nekih 15-20 minuta, veže konja za jedno drvo, a on poče šetati peronom.

Konj osjetio neku kobilicu, počeo da rže i da se čifteta.

Čovjek priđe konju, udari ga nekoliko puta korbačem i reče:

„Ko je dobio depešu da mu dolazi žena? Ja ili – ti?”

Hotel Neretva se iznajmljuje, 1923. g.

Jugoslavenskom listu od 5. oktobra 1923. g. Gradsko poglavarstvo grada Mostara objavilo je oglas o davanju pod najam hotela Neretve:

„Gradsko Poglavarstvo u Mostaru. Broj: 4822/23., Mostar, 5. oktobra 1923.

Natječaj

Gradsko Poglavarstvo izdati će od 1. januara 1924. pod najam na deset godira zgradu hotela Neretve, koja sadržaje 28 soba za strance, stan za svratištara, velike dvorane, sve nuzgredne prostorije sa nuzzgradom, a nalazi se na najprometnijem i najljepšem mjestu na obali Neretve uz gradski park u Mostaru uz slijedće uvjete:

1. *Nudioc treba, da pokaže svjedočanstvom da se je bavio svratištaškim poslom.*
2. *Nudioc treba da u prvoj godini najma cijelu zgradu i nuzzgradu temeljito iznutra i izvana o svom trošku, a u korist Gradskog Poglavarstva renovira i adaptira prema zahtjevima i pod nadzorom Gradskog Građevinskog Ureda.*
3. *Faktične troškove renoviranja i adaptacije priznati će Gradsko Poglavarstvo najamniku odbitkom u najamnini u 9 obroka počem od 2. pa do 10. godine najma.*
4. *Kirija se plaća svakog 1. januara za cijelu godinu unaprijeđ.*
5. *Elektičnu struju, kao i vodarinu po mjerilu, čišćenje peći i dimnjaka, popravke na zgradi, nuzzgradi, kanalizaciji, električnoj i vodovodnoj instalaciji snosi najamnik, a u slučaju elementarnih nezgoda Gradsko Poglavarstvo.*
6. *Sa najamnikom sklopiti će se posebni ugovor.*
7. *Nudioc treba, da odmah čim ponudu preda u Gradsku Blagajnu položi u pupilarno sigurnim vrijednosnim papirima ili u gotovom ponuđenu jednogodišnju najamninu.*
8. *Inventar, nacrt ugovora, kao i razjašnjenja o radnjama renoviranja i adaptacije mogu se dobiti svakim uredovnim danom u Gradskom Građevinarskom Uredu od 9 do 12 sati prije podne.*
9. *Rok predaje ponuda sa oznakom godišnje kirije i izjavom nudioca, da je sa uvjetima natječaja potpuno sporazuman, je podne 30. novembra 1923. Kasnije prispele ponude neće se u obzir uzeti.*
10. *Gradsko Poglavarstvo zadržaje slobodno pravo izbora ponude.*

Vladin povjerenik"

Amo tamo po Mostaru, 1925. g.

U Jugoslavenskom listu od 7. oktobra 1925. godine obavljen je tekst mostarskog urednika lista o nekim događajima u Mostaru u prethodnim danima, a naslovljena je s:

Amo-tamo po Mostaru (Od našeg mostarskog urednika)

-:-

„Milenijska proslava u Mostaru“

Mostar je već dulje vremena željno iščekivao dan proslave 1000-godišnjice Hrvatskog Kraljevstva, te nas ni malo ne iznenadjuje, da je ta manifestacija slabode, ispala tako svečano. U oči same proslave čitav Mostar bio je iluminativno rasvjetljen, a na brdima bila su postavljena na dvjema protivnim stranama dva gorostasna slova T i A. Mnogi privatnici svečano su iskitili svoje radnje cvijećem i zelenjem, a neki su stotine električnih sijalica složili u razne figure. Inače mirni i tihi Mostar vrvio je svijetom.

Subota veče donijela nam je jednu manifestativnu bakljadu, koju su pratile dvije glazbe. Pred hotel »Neretvom«, održao je g. fra Leo Petrović govor o značenju proslave, te je tom prilikom isticao važnost današnje slobode ujedinjenoga naroda Srba, Hrvata i Slovenaca za ocjenu naše herojske historije. Naše današnje slavlje bilo bi tamne boje, da nema svijetle slobode! U subotu u veče nastavljen je koncerat hrvatske glazbe pred hotel "Neretvom" do kasne noći. U nedjelju još ranom zorom. oživjele su ulice od mase seljaka i seljanki, koje su u svom svečanom rahu dolazile sa svih strana — pod zastavama u Mostar, da učestvuju u velikom slavlju. Oko 9 sati skupilo s je više hiljada učenika svih mostarskih škola, na rondou šetališta Vojvode Mišića, gdje je bio pod vedrim nebom podignut oltar u kome je presvijetli biskup Mišić, održao službu Božiju i prigodnu prediku. Poslije mise narod je formirao povorku od nekoliko hiljada učesnika, koji su uz pratnju sokola i vojske, te vojne i hrvatske glazbe, seljaka sa zastavama, predstavnika vojnih i civilnih vlasti it.d., krenuli kroz Mostar. Na raskršću srednje ulice, zaustavila se je povorka, gdje je gradonačelnik grada Mostara g. Smail-aga Ćemalović, održao lijep govor o značaju današnjeg dana, u isto vrijeme proglašivši Srednju ulicu, ulicom Kralja Tomislava i otkrivši ploču na kojoj je zlatnim slovima ispisano: Kralja Tomislava ulica! Pred zgradom »Hrvoja«, održali su govor g. dr. Bariša Smoljan i fra Leo Petrović, naročito istaknuo ove riječi:

„Braća Gačani po svojim izaslanicima poručili su nam: Recite braći Hrvatima u Mostaru, da Tomislav nije samo Hrvatski Kralj već i naš (Srpski). Za to i mi trebamo da kažemo Car Dušan Silni, nije samo srpski car već i Hrvatski i kad te riječi nađu duboki odraz u srcima naroda tada ćamo biti i ostati veliki, moćni i silni!“ Poslije toga otkrivena je spomen ploča na zgradi "Hrvoja" sa natpisom: „Na spomen Hiljadugodišnjice krunisanja prvog Hrvatskog Kralja Tomislava na Duvanjskom polju. Hercegovački Hrvati.“

Poslije podne oko 5 sati započele su utakmice svih lokalnih klubova za milenijski pokal, kojega je nakon neodlučene utakmice dobio HŠK. Poslije utakmice bile su sokolske vježbe, a u veče je bila u Hrvoju velika svečana zabava i veselje, koje jo trajalo sve do zore.

-:-

Zagлавље Jugoslavenskog lista iz br. 25 od 1. februara 1923. g.

Kad nadležni savjet dijeli.

Naša Željenička uprava, htjela je da daje dobre savjete. Ona je u svoje doba gotovo u samo proljeće u sporazumu sa rudarskom upravom obratila se putem trgovacke komore i direktno svim privrednicima i industrijalcima, te ih uputila, da se hitno snabdiju sa velikim količinama ugljena, kako bi mogli predurati zimu pošto su zimi većinom vagoni zauzeti prevozom drveta. Zaista trgovci i industrijalci poslušali su ovaj savjet i počeli se snabdjevati potrebnim količinama ugljena. Neki dan, odjedanput Željeznička direkcija prekine sa dostavljanjem vagona veliko zaprepaštenje svih trgovaca i industrijalaca. Isprva se nije moglo saznati za pravi razlog ovoga sudbonosnog naređenja, ali je ipak napokon željeznička direkcija diskretno i stidljivo priznala, da je zaboravila snabdjeti sebe sa potrebnim količinama ugljena tako, da su se njezini magazini preko ljeta potpuno ispraznili. Upozorujemo trgovacku komoru, da podsjeti željezničku direkciju, da se do godine pravodobno snabdije ugljenom.

-:-

Ovogodišnja građevna sezona u Mostaru

Da ne zaborave djeca kako su nastale kuće, Mostar podiže svake godine po jednu novu zgradu. Ove godine je izgrađena svega jedna privatna zgrada i jedno pedesetak dućana. Vojne vlasti intenzivno zidaju, a isto tako i država je votirala veće svote za podizanje oblasne bolnice u Mostaru.

-:-

Nezadovoljstvo hercegovačkih seljaka

Organizacija sadioca duhana u Hercegovini sazvala je za nedjelju dne 25. oktobra jednu javnu protestnu skupštinu svojih članova. Skupština će zauzeti protestni stav prema ukidanju kilovnica, snizivanju otkupnih cijena, isplaćivanju oštete za prošlogodišnji dug i.t.d. Narod je mnogo ogorčen ukidanjem "kila", a da se nije Monopolska Uprava pobrinula, da na njezino mjesto postavi nešto novo."

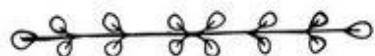
Uništavanje vrtlarstva u Mostaru, 1925. g.

U Jugoslavenskom listu od 8. oktobra 1925. godine obavljen je tekst o problemima sa vrtlarstvom u Mostaru.

„*Uništavanje vrtlarstva Mostaru.*

Mnogo raznih elemenata uticalo je na nestajanje vrtlarstva u Mostaru. Glavni razlog i najveća nedaća poljoprivrede u Hercegovini je pomanjkanje gnojiva, Velička raznovrsnost terena, a još veća raznovrsnost zasadenih vrsta i sjemena onemogućavaju upotrebu umjetnog gnojiva. Minimalno ili nikakvo iskustvo hercegovačkog seljaka sa umjetnim gnojivom onemogućuje za sada i za još dugo godina rentabilno i moderno iskorištavanje tla. Čitava okolina Mostara je odlična irigaciona zona vrlo sposobna za gajenje kulture povrća, ali irigaciju najviše otežava potpuna nesređenost u odnosima vodenog prava među pojedinim baštovanima, koji nisu združeni i jedan drugom ispred nosa vodu okreće u rijeku. Irigaciju otežava i čini nerentabilnom primitivnost kojom se ona vrši i potpuna manjkavost u kanalizaciji. Modernih irigacionih naprava uopšte nemamo u Mostaru, a Mostar sam po sebi nije sposabан da producira vrlo rano povrće bez staklenih kuća, koje ne posjedujemo, a koje su vrlo skupocjene. Radna snaga u Mostaru je skuplja nego na selu. Poslije oslobođenja počela su mnoga sela oko Mostara baviti intenzivnije baštovanstvom, te Mostaru u tom pogledu konkurisati.

Konačno glavno konzumno tržište našega povrća – Sarajevo – nije moglo primiti i kupiti hiperproducirano povrće što je dovelo do obaranja cijena, a u najnovije doba Sarajevo je samo počelo da producira mnogo povrća za vlastitu potrebu. Sve ove okolnosti uticale su tako, da je od više stotina baštovana u Mostaru ostao tek mali broj. Bašte se pretvaraju u voćnjake, a naše baštovanstvo, koje je izdržavalo više stotina familija i to specijalno muslimanskog življa, koje je teško pogodeno agrarnom reformom, ide svojoj propasti u susret.”

Vjenčanje pred kadijom u šešиру, 1925. g.

U Jugoslavenskom listu od 9. oktobra 1925. godine, u rubrici Vijesti iz Mostara, objavljen je tekst o neobičnom ponašanju jednog muslimana.

„*Vjenčanje pred kadijom u šeširu.*

Veliku je senzaciju doživio ovih dana Mostar, u kom se po prvi put odigrala jedna stvar, dosad kod nas nepamćena. Radi se naime o vjenčanju jednog muslimana inteligenta, koji je stupivši pred kadiju kod samog obreda vjenčanja imao mjesto fesa – šešir na glavi. Radi ovog stariji su ljudi iz čaršije digli svoj glas protesta, dok mu je uži krug omladine odobravao. Spomenuti se zove E. B., a inžinjer je i direktor poljoprivredne škole.”

Mostarska hronika – razno, 1925. g.

U Jugoslavenskom listu od 12. oktobra 1925. godine, u rubrici Mostarska hronika, obavljeno je nekoliko zanimljivih tekstova o tada aktualnim događajima u Mostaru.

-:-

„Elektrifikacija Mostara.

Ovih dana se završavaju radovi na zgradu u koju će biti smješteni transformatori i automati za prenos struje. Odmah po instalaciji istih spojiti će se mostarski rudokop sa mrežom grada Mostara. Već dulje od godinu dana radi se na pripremama za elektrifikaciju duhanske tvornice, te će mostarska duhanska tvornica dobivati pogonsku snagu sa državnog rudokopa, pa će na taj način mnogo smanjiti produkcione troškove. Ovaj faktor se mora mnogo cijeniti, jer će se uzimati u obzir pri proširenju djelatnosti tvornice duhana, pa će mostarska tvornica radi minimalnih troškova imati prednost, tim više što nekoliko desetaka hiljada kvadratnih metara izgrađenih državnih zgrada i baraka u neposrednoj blizini tvornice leži pusto i neiskorišćeno. Isto tako leže pusti stotine dunuma neiskorišćene zemlje, takođe u neposrednoj blizini tvornice. Sada se projektuje jedna velika novotarija za grad Mostar. Naša gradska opština ne prekidajući svoj aktivni rad i užurbano podizanje Mostara, projicira u sporazumu sa duhanskom tvornicom i ugljenokopom uređenje elektroautobuskog saobraćaja od duhanske tvornice do ugljenokopa, a preko glavne ulice, Kralja Petra ulice i željezničke stanice. U tu svrhu proveo bi se nadzemni vod za električnu struju, koji bi išao sredinom ulice, a sa toga voda dobivali bi pogonsku snagu električni autobusi, koji bi prostorom odgovarali odprilike jednim tramvajskim kolima.

Gradska opština namjerava čak predložiti vlasti izgradnju ovakoga voda za prugu Mostar – Nevesinje – Gacko. Električna centrala na ugljenokopu je dostatno jaka, da bi sa lakkoćom mogla podnosići ovakav vod, a postojeća ulica bila bi odličan teren za stalni saobraćaj autobusa. Ovi autobusi, mogli bi se uređiti za teretni saobraćaj i time jednim mahom riješili vitalno pitanje saobraćaja istočne Hercegovine.

-:-

Jedna kulturna potreba Mostara.

Narodno pozorište u Sarajevu stalno se koprca u dugovima zahvaljujući to svoje stanje „velikom razumijevanju“ sarajevske publike. Dok su sve zabave u Sarajevu odlično posjećene i dok se na istim bacaju stotinarke i hiljadarke, dotle je posjeta pozorišta minimalna. U Mostaru su prilike protivne onim u Sarajevu. Ovdje su zabave slabo ili nikako posjećene, dok je pozorište bilo prošle godine kroz preko tri sedmice do zadnjega mjesta puno. Mostar imade mnogo smisla za pozorište dramu, operetu i operu. Mostar ima i za koncerte mnogo više smisla već Sarajevo, a to je dokazao i posljednji koncarat g. Krste Ivića. U Mostaru su danas vrlo nesrećne ekonomski prilike, ali ipak tako sretne, da bi u pogledu posjete pozorištu brojčano

barem za 50 posto nadmašili „kulturno Sarajevo.“ Ako sarajevsko narodno pozarište ne posjeti ove godine na dulje vremena Mostar, to će zgriješiti, jer će opet prepustiti Mostar eksploataciji kojekakvih putujućih grupa. Narodno pozorište iz Sarajeva, trebalo bi ove zime napustiti Sarajevo i doći u Mostar na najmanje mjesec dana. Za to vrijeme odmorili bi se glumci, jer bi ponavljali poznati im repertoar, a pozorišna zgrada mogla bi biti kroz to vrijeme izdana u svrhu održavanja zabava (naravno uz dobru cijenu). Mostar bi stalno daveo više prihoda pozorištu već Sarajevo, te smo uvjereni, da ne bi bilo deficita za vrijeme gostovanja. Mi ćemo naročito istaknuti, da je narodno pozorište u Sarajevu pokrajinsko pozorište, to da i mi imademo pravo na isto tim više što ćemo ga sa svom srdačnošću dočekuti u našem gradu, pošto isto kod nas uživa velike simpatije od kada stoji pod upravom g. Branislava Nušića.

-:-

Damjan Milićević - Senzacionalno samoubijstvo uglednog grada.

Danas je Mostar izgubio najimpozantniju osobu društva, Damjan Milićević ustrijelio se je jednim revolverskim hicem u glavu. On je nađen u kući Sjeranovoj na Buni kod Mostara u lokvi krvi pri posljednjim trzajima. U njegovoj grčevito stisnutoj ruci nađen je revolver, sa kojim je počinio samoubijstvo. Razlog samoubojstvu je još nepoznat, te iznenadeni Mostar natuca koješta. Pokojnik je bio vrlo ugledan u vrlo sredenim i dobrim materijalnim prilikama. On je bio ujedno i najrazvijeniji i najjači čovjek grada Mostara. Pok. Damjan Milićević igrao je kroz svo doba prijeratne nacionalističke epohe vidnu ulogu, to je stajao uvijek neustrašivo u prvim redovima na braniku nacionalnih interesa. Njegov ničim neoskvrnjeni idealizam, te samo Slavenu svojstvena skrajna požrtvovanost oplele su nimbus slave i poštovanja oko glave toga junačkog rodoljuba. Pokojnik je bio razborit i trezven čovjek, te je njegovo samoubijstvo pobudilo opšte uzrujanje i nevjерovatno interesovanje u čitavom gradu.

-:-

Central kino.

Uspjelo nam je dobit najveći i najomiljeniji film „Sa Stanleyem kroz Afriku“ iz naravi, koji je izgrađen za vrijeme putovanja glasovitog Stanleya istraživača crne Afrike i njegovih najgušćih i neprohodnih prašuma. Ovaj veliki film je originalan, a zanimljiv je u toliko, što je sve na licu mjesta fotografisano. Izrađen je u 3 velika poglavlja, koji će se davati svake sedmice po jedno poglavlje samo po dva dana. Prvo poglavlje počima već u ponedjeljak. 12. do 14. o. Mj. Za ostala dva će se najaviti dani prikazivanja. - Uprava.“

Detektiv i prostitutija, 1925. g.

U Jugoslavenskom listu od 13. oktobra 1925. godine, objavljena je rubrika "Mostarska hronika" koju je uređivao redovni dopisnik iz Mostara, a u kojoj je objavljeno nekoliko zanimljivih vijesti.

„Isčezavanje tekstilne industrije u Mostaru

Danas se je gotovo zaboravilo, da je Mostar još do prije 1-2 decenija bio jak centar za tekstilne industrije. Ta industrija bila je u glavnom kućna, a njom su se bavile većinom žene i to u glavnom srpskinje. Proizvodio se je kao glavni artikl bez i čereće, a prerađivao se je pamuk i svila. Tkalo se je na primitivno uređenim stanovima, koji su se isto u Mostaru izrađivali. Mostarski bez bio je odlične kvalitete, te je na domaćem tržištu bio najbolji artikal svoje vrste, kojega je čitav narod kupovao. Taj bez i čereća služili su svakome za izradu najrazličitije rubčevine, a osim toga tkale su se razne stvari kao bošče, rubci itd. Tkalo se je za vlastitu potrebu prema narudžbi i za tržište. Ovaj bez izdržavao je svu konkurenčiju austrijskih tekstilnih tvornica te je tekstilna industrija do 1914. godine kod nas prilično evala. Pomanjkanjem pamuka za vrijeme rata, ona je u glavnom uništена. Poslije rata više se nije ni obnavljala, te je danas kuriozno vidjeti tkalju za stanom. U svoje doba jedna tkalja, produkovala je dnevno po 15 aršina beza, te je time zarađivala dnevno dostatno za svoju prehranu. Poslije rata naša zemlja najviše pati u industrijalnom pogledu na pomanjkanju tekstilne imdustrije, a da nije nju nemoguće uvesti najbolje dokazuje njezino nekadašnje postajanje. Onaj čovjek, koji imade smisla za tu granu industrije, a namjerava podići tvornicu negde u našoj zemlji, našao bi mnogo sručnog razumjevanja i tradicije upravo kod naših žena u Mostaru. Uporedo sa ovim tkanjem išla je izrada čipaka, veziva i narodnih nošnja. To je bio izvor zarade prošle generacije, ali je sve to propalo, ne toliko uslijed konkurenčije modernih tvornica koliko uslijed nedovoljne organizacije i nedovoljnog združivanja. Onaj, koji bude htio ekonomski pridizati naš siromašni svijet u Mostaru, morat će potražiti zaboravljene niti te odlične kućne industrije i na njih vezati budućnost, jer je to jedina zdrava ekonomska mogućnost i da nije u isto vrijeme mogla pronaći lopove.

-:-

Krađa bicikla

U zadnji 10 dana prijavljeno je policiji više krađa bicikla. Zanimljivo je, da je policiji uspjelo pronaći dva ukradena bicikla.

-:-

Prostitucija

Ovih je dana doputovala u Mostar drugom klasom u svilenom crnom kostimu sa bubikopfom, naparfimisana i napudrana elegantna dama, koja ja za čudo okrenula pažnju jedoga detektiva na se. Kad je ovaj pristupio, dama je počela da bunca neke njemačke riječi, pretvarajući se, da ne zna srpsko-hrvatski, ali kad je detektiv zagledao malo bolje u njezine primamljive oči, ona je zadrhtala i problijedila. -Bite na stranu, - veli detektiv, a na strani njegova ljubaznost popusti jer joj je otvoreno rekao, da ju je prepoznao. I zaista on se nije prevario. To je bila Slavka Torić iz Ljubuškoga, djevojka, koja je radi nedozvoljene prostitucije protjerana iz naše varoši."

Neurednosti u željezničkom saobraćaju, 1925. g.

U Jugoslavenskom listu od 21. oktobra 1925. godine, objavljeno je u rubrici „Mostarska hronika” koju je uređivao redovni dopisnik iz Mostara, nekoliko vijesti.

„Novo literarno udruženje

Ovdje je na preparandiji osnovano literarno udruženje pod imenom „Aleksa Šantić.” Ovaki literarni krugovi odgojili su u svoje doba naše najveće intelektualce. Za novu generaciju, koja će se u analima prosvjete nazivati futsalska, može da bude ovakav krug od presudne važnosti za njezinu budućnost. Ako uspije ovom krugu unijeti malo više spiritualnosti i volje za znanjem u dušu naše omladine, onda će se ubrzo promjeniti kurs njezina obrazovanja. Ovaj krug može također u mnogome da nadomjesti manjkavosti sistema današnje obuke i time, što će se u diskusiji poticati pojedince na razmišljanje i rezimiranje svog dosadašnjeg životnog i intelektualnog iskustva.

-:-

Neurednosti u željezničkom saobraćaju

Naš saobraćaj nije ni izdaleka sređen. Iz dana u dan čuju se najgorčenije pritužbe i jadikovke, koje se potkrepljuju činjenicama različitih neurednosti. Također je razočaranje radi nove carinske tarife općenito. Jedan vagon od Mostara do Zelenike putuje po 8 dana, a na pruzi Mostar – Metković zadržaje se vagon po 4 dana. U osobnim vlakovima čitavi vagoni dolaze u stanicu zaključani, a oni se otključavaju samo „posebnim” gostima. Pomanjkanje vagona još traje te to mnogo ometa normalan rad, ali se opet ne čudimo tome pomanjkanju kad vagoni putuju 120 km heftu dana. Na željeznici je to sve jedno sa drugim solidno prikopčano.

-:-

Šport u Mostaru ŠK Zrinjski kontra ŠK Uskok 5:1 (0:1)

Juče je u Mostaru gostovao ŠK Uskok iz Čapljine, koji je sa ovdašnjim ŠK Zrinjski odigrao prijateljsku utakmicu. Zrinjski ga je sa lahkoćom osjetno porazio. Uskok je igrao jako smeteno, bez ikakvih kombinacija. Svaki je igrač igrao na svoju ruku i po svojoj glavi. Zrinjski je prvo vrijeme zatajio, ali se je kasnije oporavio i služeći se sa kratkim pasovima i lijepim kombinacijama, uspio je da tako osjetno porazi Uskoka. Kod Uskoka je bilo i grubosti. Njegova momčad ostavila je vrlo slab utisak u Mostaru. Oni su izgubili svaku volju odmah nakon prva dva goala i samo su se tek tako nemoćno branili. I s jedne i s druge strane bilo je više kornera, ali su ostali svi neiskorišćeni. Simić je bio najbolji momak polja. Sudio je g. Simo Banić, korektno.”

Šampion iz Jasenice, 1925. g.

U Jugoslavenskom listu od 23. oktobra 1925. godine, objavljeno u je rubrica „Mostarska hronika“ koju je uređivao redovni dopisnik iz Mostara, još zanimljivih vijesti.

„Potreba revizije kaldrmije

Kaldrmija i ostale gradske daće postale su za grad vrlo težak teret. Indirektni porezi države su horenđni (sic!), a pribrojimo li ovima još one pojedinih gradskih općina opazićemo odmah da su ti nameti glavni uzrok skupoće. Ako sebi država smije dozvoliti luksuz skupoće to nije tačno, da to može isto tako lako učiniti i pojedini gradovi. I države se među sobom konkurišu, te da mi izvozimo gotove fabrikate, ovo bi pitanje bilo za nas akutan privredni problem. Prvi uvjet za ekonomski razvitak jedne varoši je, da ne bude skuplja od koje susjedne. Danas je Mostar skuplji nego li koja druga varoš u Hercegovini. Na njegov račun je procvala Čapljina. Jedan dio njegove predratne trgovine preuzeo je Dubrovnik, drugi Split, a danas već sela zaobilaznim putem naručuju i kupuju robu van Mostara. Jedan veliki dio odgovornostl za ovako stanje snosi naša gradska općina. Sistem današnjega porezovanja pokazao je porazne rezultate za privrednu našega grada i dalje se ne bi smjelo u tom pravcu eksperimentirati.

-:-

Mostar – Imotski

Uporedo sa ekonomskom propašću grada Mostara, tretira se i pitanje njegova ponovnog podizanja putem izgradnje praktične i brze ceste Mostar - Imotski. Dosadašnji spoj išao je obilaznim putem preko Posušja. Taj spoj imade mjestimice jake uspone tako da teretna kola ne mogu biti normalno natovarena već moraju svoj normalni teret, da prepolove. U isto vrijeme, taj je cesta radi svoje nepotrebne duljine vrlo nepraktična, te se njome samo sela služe, dok ona efektno gubi karakter zemaljske ceste. Ovom cestom se prolazi samo iz nužde, dok se svak pasava od upotrebe iste ako može, da prođe drugim putem. Ta cesta je u glavnom razlog, da se i Čapljina, koja imade direktan spoj sa Imotskim na račun Mostara podigla. Do sada su izgrađena tri projekta za izgradnjū direktne ceste Mostar - Imotski. Ovi projekti leže kod inžinjerskog odjeljenja na županiji, to se imade samo naša županija da odluči za jedan od tri projekta iza čega će se preći na trasiranje te ceste. Prema tim projektima smanjila bi se udaljenost prema sadašnjoj za 6 kilometara, a maksimalni uspon, bio bi 15 na 1000. Kad se bude izgradila ova cesta, Mostar će dobiti najmanje 50 - 60 hiljada stanovnika. Danas Mostar nema sigurno više zaleda u okolnim selima, nego 50-60 hiljada. Ova cesta značila bi podizanje okoline Mostara i dovođenje sa 100 na 100 više žiteljstva. Rad na izgradivanju ove ceste, do sada uopšte nije bio ubrzan, ali se nadamo da će se naskoro u vidu opšte stagnacije u Mostaru, taj spasonosni projekat realizovati.

-:-

Šampion iz Jasenice

Mostar je ovih dana saznao za jedan neobičan kuriozitet, koji će u športskim krugovima sigurno pobuditi senzacionalno interesovanje. Mate Bevandić iz Jasenice odnio je na nedavno održanoj utakmici pobjedu u tucanju sa glavom. Mate Bevandić je starac od kojih 60 godina, a još je čil i zdrav kao mladić od 18. Prije nekoliko dana oženio se je po treći put sa djevojkom od 19 godinna, a veli, kad mu ova umre, da će uzeti jednu od 16. On preskače ograde 2 metra visoke i vere se po brdima kao mačka. Najinteresantnija pojava kod njega je fenomenalna tvrdoča glave. Neki dan se je opkladio i razbio glavom 2 kg bajama, a da mu glavi ništa nije škodilo. Prije nekoliko dana izašao mu je na mejdan jedan mladić iz obližnjeg sela, koji se je hvalio, da ima tvrdiju glavu od Mate, te su podijelili mejdan. Obadvojici su svezali ruke, a poslije toga puščani su jedan na drugog. Mate je jednim zamahom svoje tvrde glave razlupao glavu svoga protivnika, koji se je svalio onesviješten i krvlju oblichen na zemlju. Šampion iz Jasenice živi vrlo neobično. Prema njegovom tvrđenju on nije okusio vode ni kruha već preko 15 godina, nego se hrani jedino mlijekom, piletinom i voćem. Mate izaziva stalno svakoga tko god hoće, sa njime da se okuša u tvrdoći glave. Interesantno bi bilo kada bi se razvio kod nas ovaj neobični sport t. zv. Tucanje glave.*

-:-

Velika nesavjesnost

U jednoj ovdašnjoj tvornici zaključali su neki opštinski funkcionari vodovod bez prethodne obavijesti. Sutra dan ložač je napravio vatru u parnom kotlu te se imade zahvaliti samo slučajnosti i opreznosti da nije došlo do eksplozije. U industrijskim krugovima proizvela je ova vijest opravданo ogorčenje te je odmah kolektivno podnešena prijava. Istraga je tokeđar smjesta povedena te su više njih, koji su odgovarni za ovake prestupke suspendirani od službe."

* Ovdje je vjerovatno u pitanju prezime Bevanda jer prezimena Bevandić nema ni u Jasenici ni u Rodoču. (op. prir.)

„Pečeni krompir“ za siromašnu djecu, 1933. g.

Još jedan članak o humanitarnom društvo „Pečeni krompir“ iz Mostara i njihovom načinu skupljanja novca za mostarsku siromašnu djecu. Ovaj članak je objavljen u listu „Pravda“ od 27. decembra 1933. godine.

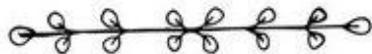
„Neobični članski ulozi humanog društva „Pečeni krompir.“

Mostarsko humano društvo „Pečeni krompir“ prikuplja članske uloge na veoma originalan način. Svaki član društva koji pogleda u ženske noge, prema društvenim propisima ima odmah da priloži jedan dinar za humane ciljeve „Pečenog kropmira.“

U svakom slučaju, ovakav način prikupljanja sredstava pokazao se prilično uspešan; ovih dana društvo „Pečeni krompir“ odenulo je tridesetoro siromašne mostarske dece. Priča se da su neki članovi društva bili veoma revnosni u davanju priloga. D.“

Ne možemo se oteti dojmu da društvo „Pečeni krompir“ ima i te kako veze s društvom „Krompir“, o kome je bilo riječi u prilogu iz lista „Novo doba“ od 28. deembra 1929. samo što je način sakupljanja priloga bio na drugi način.

Kao i prethodog puta, ostaje otvoreno pitanje, koliko je dugo društvo trajalo i obavljalo svoju „humanitarnu“ ideju i koliko je novca otišlo u namjenjene svrhe, s ovog vremenskog odmaka ostaje nepoznato. Ili se u oba slučaja radi o mostarskim liskalucima?

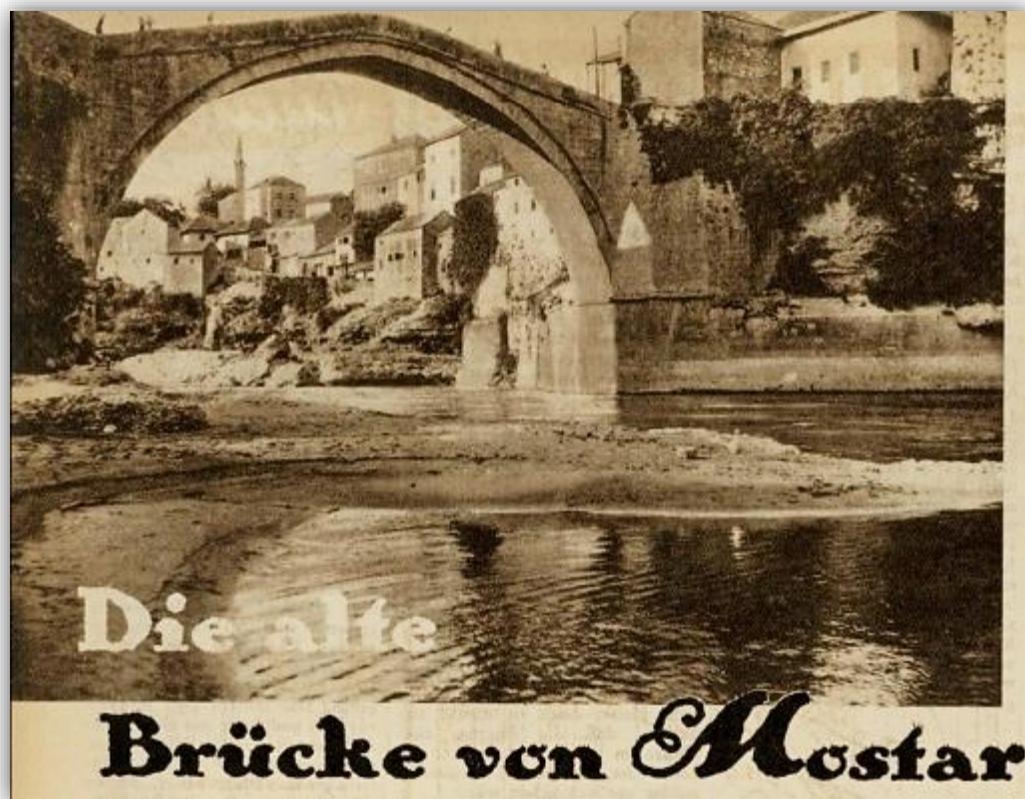
Stari most, 1933. g.

U austrijskom magazinu „Radio Wien“ od 29. jula 1933. g. objavljene su dvije fotografije iz Mostara. Jedna je pod naslovom „Die Alte Brücke von Mostar“ i druga sa Starog mosta, koja pokazuje trenutne prolaznike preko Starog mosta

Uz fotografije nije objavljen nikakav tekst, a prepostavka je da su fotografije bile ilustracija za neki radio prilog na ovoj radio stanici. Slike bez tekstuvalnog priloga nam pružaju mogućnost da primjetimo neke detalje i da pustimo stare slike da nam same nešto ispričaju:

- Neretva pod Starim mostom ima nizak nivo, što nije čudno za ljetni period, kada je i nastala slika. Međutim, zapaža se da na Neretvi pod Starim mostom nema kupača, što također čudi.
- Preko mosta prelazi nekoliko pješaka, a s ovog mjesta da se zaključiti da je vrijeme bilo toplo, što se vidi po odjeći dječaka u pozadini.
- Također primjećujemo loše stanje objekta Čardaka, kao i krova i fasade te susjednih objekata, između Čardaka i kule Halebinke.

Inače, 1933. godina je jedna od godina u kojoj je napravljeno vrlo malo fotografija iz Mostara, te smo stoga ovim fotografijama dali malo više pažnje.

Ćoravo zidanje mostarske bolnice, 1925. g.

U Jugoslavenskom listu od 24. oktobra 1925. godine, objavljen je tekst o problemima gradnje mostarske bolnice.

„Bolnica gotova, a bez svjetla. Zaboravnost građevinske direkcije. Moderni Abderićani.¹⁴

(Od našeg mostarskog urednika)

Mostar 22. oktobra.

Već decenijama Mostar vapi za jednom moderno uređenom bolnicom, koja neće svojim uređajem strašiti svijet kao tamnica, nego će služiti svakome bolesniku kao druga kuća. Konačno nam se je Ministarstvo Narodnog zdravlja smilovalo, a to ne bi nikada učinilo da naš odlični sugrađanin g. dr. Krulj, ministar na raspoloženju nije založio sebe i vas svoj ugled uz tvrdokoran trud u osnivanju ovoga velevažnog zavoda za Hercegovinu. G. dr. Krulju je uspjelo, a molitva zahvalnica bolesnika koji budu liječeni u ovoj bolnici biti će trajan monument njegovog plemenitog nastojanja.

G. dr. Krulj je učinio jednu veliku grešku, što je vjerovao, da su svi državni činovnici na svom mjestu i da svaki ulaže toliko volje i ljubavi i znanja u svoj rad kao on. Građevinska Direkcija u Mostaru zaboravila je u plan izgradnje ove bolnice unijeti osvjetljenje. Tako je izgrađena bolnica. Milijoni su uloženi. Moderni objekti su podignuti. Svo se je vrijeme radilo sa ubrzanim tokom i konačno se je približavalo zidanje svome kraju i već smo se veselili, da je udaren novi temelj našoj bolnici, kad nas kao grom iz vedrog neba ošinu vijest, da se je zaboravilo na osvjetlenje.

U prvi mah htjeli smo, da povučemo paralelu sa zdanjem Abderida, koji sagradiše dom bez prozora, a onda u košarama unošahu svjetlo u isti. Tako bi i mi trebali našu građevinsku direkciju poslati sa košarama pred bolnicu, da po danu nahvataju svijetla za noć.

Ova stvar, koliko god je ona kuriozna, mogla bi se podnijeti, da se radi samo o jednom propustu, koji se za jedan dan može popraviti, ali ne. Ovdje se radi o jednom državnom nadleštву i ta stvar mora da ide službenim putem. Najprvo županiji, pa onda ministarstvu i t.d. i t.d.

Ova stvar će i dalje zapinjati na pitanju kredita i bićemo zadovoljni, ako se u novosagrađenu bolnicu, koja je inače potpuno gotova, a građena sa ubrzanim tokom, mogu nemo useliti za godinu dana. Pri ovakom stanju stvari, ovaj propust je jedan veliki grijeh, koji je učinjen prema bolesnicima, koji će za to vrijeme bez pomoći i njege skapati. Gosp. dr. Tramer, upravnik ovdašnje bolnice morao bi poduzeti sve mjere, pa bile one i ne-pragmatične, da se ovaj skandalozni propust što prije popravi i u dogotovljenu bolnicu uvede osvjetljenje.”

¹⁴ Abderićani (od grčke reči: Abderitai) stanovnici starog trakijskog grada Abdere, koji su bili poznati po svojoj ograničenosti i gluposti; otuda: glupi, ograničeni ljudi.

Željeznička stanica građena lakuri, 1925. g.

U Jugoslavenskom listu od 28. oktobra 1925. godine, u okviru rubrike „Mostarska hronika“ koju je uređivao redovni dopisnik iz Mostara, objavljeno je nekoliko zanimljivih vijesti pa izdvajamo nekoliko.

„*Mostar 27. Oktobra*

Problem nove generacije pred Okružnim sudom

Jedan kolos u formi naslaganih spisa predstavlja arhivu, koja dokumentuje bijedno stanje i propali odgoj naše omladine. Policiji se podnosi iz dana u dan preko 10 tužbi protiv raspuštene djece. Osamdeset procenata malodobnih u Mostaru policijski je kažnjeno i to radi razuzdanosti, zločina, krađe i sličnoga. U Mostaru nema uopšte ni jednoga djeteta, koje nije u društvu tih kandidata za haps. Ne verujemo, da je ikada, najinlađa generacija bila tako raspuštena i nevaspitana kao današnja. Šta je razlog ovome trebalo bi da bude predmet za anketarnu debatu, koju bi naležni trebali da sazovu i za koju je u svoje doba dao inicijativu g. dr. Miklaušić. Ova se stvar dalje ne smije odlagati, jer o toj generaciji ovisi budućnost naše zemlje Očajavajuća policija kanačno je strpala nekolicinu od ovih mangupa i kradljivaca u zatvor. Protiv njih se je vodila rasprava u okružnom sudu danas. Njih pet, Franjo Suton, Zvonko Suton, Preka Jozif, Benco Blaško i Ahmet Ćerkić sjedili su na optuženičkoj klupi. Među njima je bilo najmlađem 13 godina, a najstarijem 19 godina. Ta su mangupčad ležala već dulje vremena u istražnom zatvoru i čine utisak kao da im do slobode nije mnogo stalo i da su se već prilično udomačili u hapsu. Oni su optuženi radi raznih krađa. Među ukradenim predmetima nalaze se kokoši, pilići, lopate, krasne, motike, trešnje, stolnjaci, košulje i t.d. Kokoši su krali u mostaraskog biskupa, motike kod baščovana, košulje i stolnjake po privatnim kućama, a ostalo gdje im je što prije došlo do ruka. Stvari su prodavali ispod ruke a pare međusobno dijelili. Od njih su neki već više puta osuđivani, a svaki je vrlo dobro poznat policiji. Sud je nakon ispitivanja i vijećanja donio osudu sa kojom se osuđuju: Franjo Suton, Zvonko Suton i Jozef Preka po 5 mjeseci zatvora, Blaško Benco 2 mjeseca, dok se riješava Ahmet Ćorkić i upućuje se policiji (pošto mu nema više od 13. godina) da ga ona kazni.

-:-

Strašno nevrijeme

Noćas je vladalo u Mostaru strašno nevrijeme. Poslije pola noći počeli su gromovi pucati nad samim gradom sa tolikom tutnjavom da se je čitava varoš uzbunila i zapalila lampe. Preko noći je Neretva strašno nabujala i jutros već valja drveće koje kupi siromašni narod.

-:-

Željeznička stanica bez čekaonice

Naša željeznička stanica građena je lahuri i u doba kada se je mislilo, da će Mostar i u budućnosti ostati malo seoce. Nakon stotinu pregrađivanja i preudešavanja otpale su potpuno čekaonice, a za putnike koji se ne zadržavaju u željezničkoj restauraciji nema drugoga mjesta osim pod jednom verandom za koju se može kazati, da je bez krova, jer kad kiša pada mora čovjek pod njom stajati pod kišobranom. Željeznička direkcija u Mostaru upozoravana je na ovu anomaliju, koja zadaje toliko neugodnosti putnicima tim više što gotovo svi vozovi koji saobraćaju sa Mostarom prolaze po noći, Nadamo se, da će konačno željeznička direkcija učiniti konac psovjkama putnika na ovakove prilike tim, što će popraviti sadanje stanje.

-:-

Ruševine grada Mostara

Na više strana u Mostaru mogu se primjetiti stare napuštene kuće, koje su srušene ili su se već gotovo srušiti. Na mnogim starim kućama vise ploče ogromne težine i mogu svaki čas da padnu. I te stare ruševine ne nalaze se samo po zapuštenim ulicama, već i po glavnim, tako da čovjeku prijeti pogibelj kad pokraj njih prolazi, Naša općina trebala bi o ovome da povode malo više računa, jer kada se dogodi kakva nesreća, (a ta se može dogoditi svaki čas) onda će biti kasno.

-:-

Teška nesreća

Ivan Čavić, zidar popravljao je zgrade knjižara Pachera. Nesretnim slučajem kliznula mu se nogu i on je pao iz visine na glavu, te ostao na mjestu mrtav."

Izgorjela stoljetna kula, 1925. g.

U Jugoslavenskom listu od 1. novembra 1925. godine, u rubrici „Mostarska hronika“ koju je uređivao redovni dopisnik iz Mostara, pronašli smo nekoliko vijesti.

,,Izgorjela stoljetna kula

Prije nekoliko dana pala je žrtvom požara stoljetna kula, imanje braće Glavovića u Bijelom Polju kod Mostara. Kula koja je još za turskog vremena izgrađena, imala je u zidovima starodrevne puškarnice, a zidana je bila na tri kata. Požar je iza podne nenadano nastao i to na drugom katu. Vatra je za vrlo kratko vrijeme zahvatila čitavu građevinu te su stanovnici (22 na broju), spasili jedva žive glave. Jedno dijete ostalo je u bešici i izgorilo, a majku, koja je pošla da ga sa trećeg sprata snese jedva su kroz plamen zanesviještenu iznijeli. Kula je tradicionalno imanje braće Glavovića. Zgrada je potpuno uništena. Osigurano nije bilo ništa.

-:-

Propadanje naših starina

Mostar imade mnoge znamenitosti od kojih je najistaknutija stara čuprija. Ova čuprija obrasla je travom, a više smokava, došlo je već i na rod. Ovim dobiva most na romantici ali gubi na čvrstoći te bi bilo skrajnje vrijeme da se ovaj most očisti od trave a pukotine cementiraju.

-:-

Zatvaranje radnja

Kako smo obaviješteni u glavnom se je naredba o zatvaranju radnja čutke poslušala. Ipak su neki protuzakonito otvorili radnje te će biti globljeni. Dok se zatvaranje radnja nedjeljom rado i bez otpora snosi dotle se svi privrednici ogorčeno bore protiv zatvaranja od 12 - 2 koje mnoge vrlo u radu ometa.

-:-

Fes ili šešir

Kao odjek ankete koju je „Jugoslavenski list“ dulje vremena vodio počeli su u Mostaru neki napredniji omladinci muslimani da nose šešir. Ova novotarija razno se komentariše, ali se mlađi za to nimalo ne brinu.

-:-

Izlet Sokola

Mostarsko sokolsko društvo namjerava u najkraće vrijeme posjetiti Sarajevo, Visoko, Zenicu i Travnik, U svim tim mjestima namjeravaju naši sokoli zadržati se po koji dan i upriličiti priredbe u centru kojih bi trebale biti njihove vlastite gimnastičke izvedbe. Među ovima imade više vrlo interesantnih ritmičkih igara i baletskih plesova. Naši sokoli se nalaze u odličnoj formi

te se je nadati da će vrlo dobro uspjeti, što sigurno za svoj lijepi trud i zaslužuju.

-:-

Central-kino, Mostar

Raspored za nedelju 1. novembra

Danas se prikazuje elegantan film najlepših i najnovijih toaleta »Komedija života«, drama proslavljenog i poniženog čovjeka u 5 činova sa oblubljenom Lya de Putti, zvijezdom kinematografije, a poznate iz filma »Tamara«. U ovom filmu je raskoš, sjaj i čar divno prikazan.

Cijene obične. Početak u 6.30 i 8.30 sati."

-:-

U istom listu od 7. novembra 1925. godine pronašli smo još pokoju vijest u rubrici Sitno iz Mostara.

„Na srpsko-pravoslavnom groblju pronađen je jedan spomenik, koji potiča navodno iz 1485. godine.

-:-

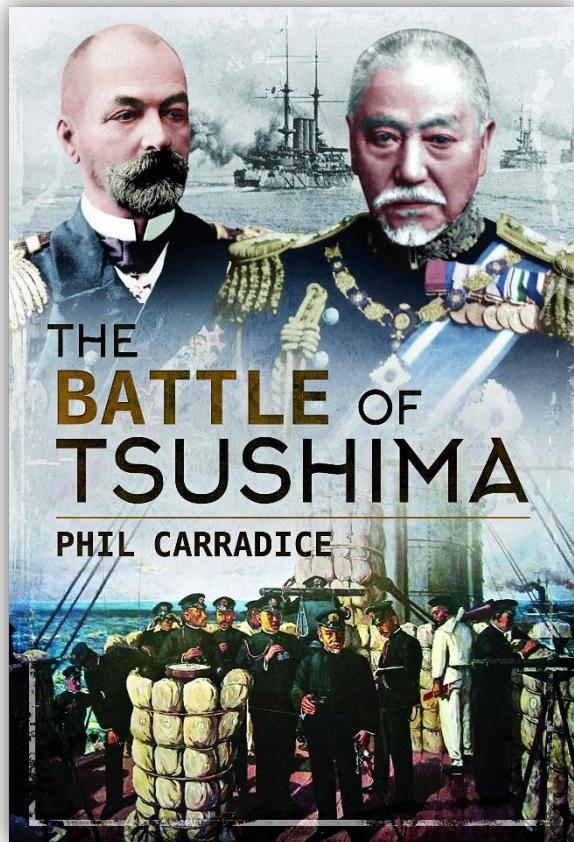
Od 1. decembra Mostar će imati stalno električnu struju dnevno i noću. Sve radnje u tom pogledu su u stadiju završavanja.

-:-

Uzrujanost koja se mjestimice zapazila povodom jedinstvenog zatvaranja radnja u nedelju posve se slegla. Sada niko više na to ne misli pa je bilo samo časomično neraspoloženje.

-:-

Central-kino, Mostar – Dolazi: Rusko-japanski rat: Bitka kod Čušime, vanredna atrakcija. Za ovaj film upoptrebljeni su mnogi stari ratni brodovi i potopljeni.”

Popločavanje Glavne ulice, 1925. g.

U Jugoslavenskom listu od 20. novembra 1925. godine, objavljena je rubrika "Mostarska hronika" koju je uređivao redovni dopisnik iz Mostara.

„Od šibice oslijepila

Šibica, stvar koja nam dođe pedeset puta na dan u ruke, postala je životuopasna opšta napast. Od frcanja fosfora progorijevaju odijela, prže se ruke, a ovih dana oslijepila je na jedno oko jedna ostarija muslimanka uslijed fosforne iskre koja joj je frcajući pala u oko. Naša osiguravajuća društva koja najviše štetuju od ovakve besavjesnosti industrijalaca morala bi kolektivno poduzeti i ukloniti ovu nedaću.

-:-

Popločavanje Glavne ulice

U radnom programu naše opštine u novoj budžetarnoj godini stoji na prvom mjestu popločavanje Glavne ulice. U idućoj godini imalo bi se prema izgrađenim projektima popločati dio od radnje Dokić, Bilić i Peško pa do radnje T. Njunjić. U dalnjim godinama nastavilo bi se sa radom na popločavanju ostalih ulica. Ovi radovi značiće preokret u higijeni našega grada.

Glavna ulica – radnja Dokić, Bilić & Peško

Cesta Čitluk – Ljubuški

Ova za Hercegovinu velevažna cesta nalazi se u jednom očajnom stanju. Normalan promet je onemogućen, jer je cesta u takvoj mjeri izrovana da teretna kola ne smiju tovariti niti polovicu tereta kojega bi tovarili na urednim cestama. Automobili izbjegavaju ovu cestu jer rijetko prođu bez defekata na istoj.

-:-

Jedan zanimljiv balet

Prije nekoliko dana istupila je gdica Vera Barjaktarević učenica pariške škole u društvu sa gđicom Danom Crnić i odigrala nekoliko baletskih plesa sa takim elanom, da je publika ostala ugodno frapirana. Gdica Barjaktarević je odigrala Demaskiranja – Polka bebe – i Španjolski ples. Njezine ritmičke kretnje bile su toliko lijepе, životne i u potpunom skladu sa muzikom, da su gotovo upotpunjavali istu. Čitav balet je odisao učenom disciplinom koja je podavala plesu visoki estetski nivo. Lijepa i simpatična spoljašnjost još vrlo mlade Verice ostaće Mostarcima u ugodnoj uspomeni.

-:-

Šahovski klub u Mostaru

Ovih dana mnogo se tretira u krugovima naših šahista osnivanje jednog šahovskog kluba. Organizaciju ovoga kluba preuzeli su sudske prislušnici gg. Huso Kapić i dr. Pavle Gutman. Ovim putem umoljavaju se svi ljubitelji šahovskog športa da se licno prijave gornjoj gospodi radi upisa u listu osnivača.

-:-

Vaskrsenje jednog na smrt osudenog

Duboko je potresla svu moralnu Hercegovinu vijest o umorstvu nezakonite djece po Ilijiju Čovilu iz Nevesinja. On je u svoje doba imao intiman odnošaj sa udovicom svoga brata, koja je sa njime stajala pod jednim krovom zajedno sa njegovom ženom i zakonitom djecom. Uz silno interesovanje vodio se je proces pred ovdašnjim okružnim sudom. Ilija Čovilo je nastupio kao vitez. Svu krivicu svaljivao je na sebe, a svoju je dragu štitio. Nije se htio braniti nego se je naprotiv svakom riječju optuživao. Pri takim okolnostima nije čudo da ga je sud u svoje doba bio osudio na smrt. Ilija Čovilo bio je solunski dobrovoljac i dugogodišnji ratnik te bi na smrt bio i pristao da nije njegov branitelj uložio priziv. Ilija se bio predao svojoj sudbini i poručivao svojoj rodbini i dragoj da mu halale, jer se je nadao da će biti obješen.

Prekjučer je stigla u Mostar vijest da je Ilija Čovilo pomilovan i da mu je kazna snižena na 10 godina teške tavnice. Tako je jučer Ilija slavio svoje vaskrsenje hvaleći Kralja i sud.

-:-

Samoubojstvo sulude starice

Na Buni kod Mostara skočila je u rijeku Fata Begović iz Blagaja. Motiv samoubojstvu nije poznat, a općenito se misli da je to djelo posljedica momentanog nastupa ludila. Istraga je u toku. Lješina starice još nije pronađena a teško će se i pronaći jer je rijeka vrlo nabijala.”

Grozna nesreća u Mostaru, 1926. g.

U Jugoslavenskom listu od 16. aprila 1926. godine, objavljena je vijest o teškoj rudarskoj nesreći u Mostaru.

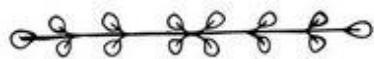
„Grozna nesreća u Mostaru. Poplava rudnika. - 8 mrtvih – Jedan se spasio. - Očajne i potresne scene pred rudnikom.

Mostar, 15. aprila

Danas oko 9 i po sati dogodila se u mostarskom rudniku teška katastrofa. U jednom rovu, dubokom 60 metara, radilo je 9 radnika na poslovima miniranja. Najednom provalile su velike mase vode koje su potopile čitav rov. Od uposlenih radnika spasio se bijegom samo Ljubo Laks, koji je bio najbliži izlazu iz rova. Za ostale se drži sigurno, da su se utopili. Akcija spašavanja je nemoguća, pošto bi trebalo nekoliko dana za montiranje pumpi, koje bi tu silnu vodu ispumpali. Unesrećeni radnici, od kojih je jedan zvaničnik, su ovi: Većeslav Pavlić, Ilija Markić, Ivan Markotić, Mate Steko, Luka Janjić, Vlajko Vikić, Ivan Lasić i Nikola Markotić.

Pred rudnikom odigrale su se potresne scene obitelji, žena i djece postradalih. Jedan od unesrećenih otac je osmero djece.

Na mjesto nesreće je odmah pohrlio veliki župan. Povedena je istraga, kako je došlo i tko je krivac ovoj katastrofi. Čitav Mostar je pod dojmom ove grozne katastrofe, jer su nastradali imali u Mostaru mnogo rodnine.”

Rudarska nesreća, 1926. g.

U Jugoslavenskom listu od 23. aprila 1926. godine, objavljena je vijest o dešavanjima nakon rudarske nesreći u Mostaru.

„Poslije rudarske tragedije

Mostar, 22. aprila

Lješevi žrtava povodnja u ovdašnjem rudniku još nisu otkopani. Radovi na tome napreduju te izgleda da će do ponedeljka ili utorka svi lješevi postradalih biti otkopani.

Gradska općina u Mostaru dala je porodicama postradalih izvjesnu novčanu pomoć.

Među radništvom razvila se akcija za sakupljanje dobrovoljnih priloga kao pomoć porodicama postradalih rudara. Savez rudarskih radnika vodi tu akciju. U Kaknju je u ovu svrhu do sada skupljeno 2100 dinara.”

Izvučen lješ rudara, 1926. g.

U Jugoslavenskom listu od 6. maja 1926. godine, objavljena je vijest, da je izvučen leš još jednog rudara, nakon tragične nesreće u rudniku od

„Izvučen lješ rudara.

Mostar 6. maja

Svojedobno smo javili o strahovitoj rudarskoj katastrofi koja se desila 15. marta¹⁵ u rudniku u Mostaru, a kojom je prilikom stradalo životom 8 rudara. Odmah poslije nesreće rudarska uprava u Mostaru energično se bacila na pumpanje vode. Radilo se danju i noću, neumorno i ustrajno, da se dođe do lješeva nesretnih rudara.

Voda koja je provalila u rudnik dosegla je nivo od 14 metara. Sisaljkama se ta voda čitav¹⁶ mjesec i po ispumpavala, dok se prekijučer nije ispumpalo 8 metara, tako da je u jami ostalo još 6 metara vode. Pri montaži jedne pumpe u jednom iskopu, koji veže horizont zračnog okna sa horizontom izvoznog okna, jučer oko 9 sati na večer na površini vode isplivao je jedan lješ, silno nabrekao od vode i već u izvjesnom stanju truleža.

Lješ je ležao licem obrnut u vodu i rudari ga nisu smjeli dirnuti sve do danas prije podne, kada je o tome vlast izvještena. Danas prije podne državni odvjetnik dozvolio je da se u prisutnosti jednog žandarskog narednika lješ izvadi i akognoscira. U 12,30 sati lješ je izvađen i koliko se moglo prepoznati, to je lješ vozača Nikole Markotića, rođenog 1905. neoženjen.

Prema mjestu, gdje je nađen, izgleda da je pokojni Markotić u času provale vode pokušavao bježati, ali je u tome bio spriječen, jer ga je jedan drugi mlaz morao udariti u glavu i onesvjestiti, jer za to govori i jedna ozljeda na glavi. Sutra (7. maja) izaći će komisija da uzme očevide na licu mjesta, poslije čega će lješ pokojnog Markotića biti pokopan.

Zasada je, do dolaska komisije, daljnje ispumpavanje vode obustavljenio."

Rudnik u Mostaru, 1927. g.

¹⁵ Ovdje se najvjerovaljnije radi o novinarskoj grešci jer se nesreća dogodila 15. aprila kako je javljeno u prva dva teksta, a ne 15. marta. (op. prir.)

¹⁶ Isto. Treba stajati da su pumpe radili pola mjeseca. (op. prir.)

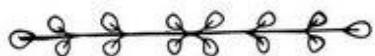
Sprovod sedmorice rudara, 1926. g.

U listu Večernja pošta od 20. maja 1926. g. pratimo nastavak drame oko pogibije rudara.

„Žrtve iz mostarskog rudnika – veličanstveni pokop, kome prisustvuje 5000 građana.

Mostar, 20. maja. Dok se na upravi mostarskoj; rudnika vijala crna zastava, a fabričke sirene pištalce grnule su jučer poslije podne velike mase svijeta k odrima sedam žrtava nesreće u rudniku. Plać i kukanje majki, žena, sestara i djece miješao se sa sireninim vriskovima. Na crnom čohom pokrivenom podiumu ležalo je 7 sanduka okićeno cvijećem.

Mase su svijeta pridolazile. Oko 2 sata došao je direktor svih državnih rudnika g. dr. ing. I. Tu r i n a. Izaslanik ministarstva šuma i ruda g. ing. Tibold, nar. poslanik g. Salih Baljić, predstavnici svih civilnih i vojnih vlasti. Ispred drugova rudara i cijelog radništva iz Jugoslavije oprostio se njihov drug, rudar Panlć. Po tom su govorili g. dr. ing. Turina, Tibold, a tačno u 3 sata krenuo je sprovod. Pištaljke sa svih fabrika zapoštale su i pištale su pola sata. Sprovod je bio dug 1 jedan kilometar, u kome je učestvovalo 5000 osoba. Kola sa vijencima oko 30 ih je bilo, a najviše se isticao vjenac radničkog proleterija na kome je stajalo na jednoj vrpci napisano »zaplijenjeno«, a na drugoj »Radnički proletarijat«. U sprovodu su učestvovala pjevačka društva »Gusle« i »Hrvoje«, vojna i hrvatska muzika. Na novom groblju pokopani su Večeslav Pavlić i Mate Šteko. Tu je održao nagrobno slovo g. Ing. Vukčević i jedna djevojčica, koja je bacila po kitu cvijeća u otvorene grobove. Na to je sprovod krenuo na groblje »Snirčenjake«, gdje su druga tri pokopana, a po tom su otišli na srpsko-pravoslavno groblje, gdje su pokopana druga dva lijesa. Cijelim je putem pjevalo pjevačko društvo »Gusle«. U 7 i po sati završila se ova tužna povorka i radnici-rudari, žrtve nesreće, predani su majci zemlji na vječni pokoj. Počivali u miru!“

Minute između života i smrti, 1926. g.

U listu Večernja pošta od 20. maja 1926. godine, slijedi nastavak priče o jedinom preživjelom rudaru u kataskrofi u mostarskom rudniku .

„Minute između života i smrti.

Šta priča g. Ljubo Laks, radnik mostarackog rudokopa koji je uz nadčovječanske napore uspjeo jedini da spasi život u posljednjoj katastrofi.

Jučer je naš saradnik imao prilike da razgovara ovdje u Sarajevu sa g. Ljubom Laksom

radnikom mostarskog rudokopa. Prilikom nedavne katastrofe u mostarskom ugljenoskopu u kojoj je nastrandalo životom 7 radnika, g. Laks je, osmi, uspjeo da spase život uz nevjerovatne napore i na način koji on dolje opisuje.

»Toga dana, priča g. Laks, radilo je nas 8 duboko u rudniku u odjeljenju gdje su bile smještene električne i parne pumpe. Upravo kad smo bili u najvećem radu, na naše zaprepašćenje opazismo kako kroz hodnik navaljuje voda u takoj količini i tako naglo da je za čas napunila odjeljenje i počela se brzo dizati. "Šta je ovo? Odakle ovo?" povikao je neko, jer nismo mogli nikako da objasnimo odakle bi mogla ovolika voda pridoći. Međutim, više se nije moglo ni reći: voda je u silnom naletu za čas napunila naše odjeljenje i na naš užas uništila električne vodove. Sve se je to dogodilo u nekoliko trenutaka. Za čas je zavladala tama, a voda se je popela do iznad naših glava. Prva misao mi je bila: bježati! Ali kako i kuda! Na vrata koja su vodila kroz pumparnice kuljala je voda u jakim mlazovima i onemogućavala svako prodiranje naprijed. Tad mi je sinula u glavu misao koja mi je i donijela spasenje. Desno od nas nalazio se hodnik koji je vodio direktno na okno i izlaz rova. Na zidu koji je dijelio moje odjeljenje od hodnika nalazio se poširok otvor. Nakoliko dana prije nesreće ja sam u ovom dijelu rova instalirao cijevi koje su vodile iz odjeljenja gdje nas je zatekla voda kroz pomenuti otvor u hodnik a onda direktno u okno. Moja je sreća da sam ja lično postavljao te cijevi i znao tačno kuda idu.

Ne časeći časa grčevito sam se uhvatio za cijev i dizao iznad vode. Ostalo mi je još samo desetek centimetara pod svodom slobodna prostora gdje je voda uslijed naglog pridolaska zbila vazduh. Bio sam sav u vodi, samo sam izdigao glavu i udisao ono malo vazduha... Znao sam da to ne može dugo trajati i da će trebati samo malo vremena pa da voda zauzme i taj dio pod svodom... i smrt je tu.

Odlučio sam se na jedan očajan korak. Udhnuo sam vazduha koliko sam mogao više i spustio se u vodu, držeći se rukama za cijev, po kojoj sam se odlučio kroz vodu puzati do okna, do spasenja. Podhvataj je bio zaista očajan. Trebalо je, viseći o cijevi i premećući ruku pred ruku preći nekih 30 metara pod vodom. Prošao sam kroz otvor u hodnik i puzaо sam se. Tu mi je bilo lakše. Voda koja je bila ispod betonskih vrata u dnu hodnika, udarala me je u leđa i olakšavala mi posao.

U času kad su me sile izdale, u onoj samoj sekundi kad mi je ponestalo daha, ja sam osjetio zrak i spasenje!! Nalazio sam se u oknu – nad vodom. Bio sam shrvan i nervno i fizički. Jedva sam prikupio toliko snage da dozovem pomoć. Spasao sam se, jedini od mojih drugova, koji su, nesretnici, ostali udušeni u rovu...«

G. Laksu je ovo treći put otkako je u rudokopu da se sretno spasava iz smrte opasnosti. Samo je ovaj put slučaj bio najtragičniji i najstrašniji. G. Laks nosi teške posljedice ovog strašnog doživljaja. Osijedio je, u desnom oku mu je oslabio vid a nervno je jako stradao. Sad se nalazi na liječenju u Sarajevu."

Oglas o prodaji uređaja iz Munjare¹⁷, 1926. g.

U Jugoslavenskom listu od 26. juna 1926. godine, objavljen je oglas Gradskog poglavarstva u Mostaru, o prodaji opreme električne centrale u Mostaru, poznate kao Munjara.

„Gradsko poglavarstvo u Mostaru. Oglas.

Kod Gradskog poglavarstva u Mostaru održat će se dne 1. augusta 1926. javna licitacija za prodaju cijelokupnog mehaničkog i električnog postrojenja i uređaja gradske elektrane. - Kompletan mehanički i električni uređaj sposoban je proizvoditi električnu struju od 5.000 – 5.200 Volt. 429 KVA, kod 50 perioda u sekundi i 215 okretaja u minuti u formi okretne struje (Drehstrom).

Mehanički uređaj sastoji se iz:

- 3 kom. Dizelova stroja sa po 100 K.s. efektivno, 215 okretaja trocilindrični, stojeći položaj sa 3 kompresora, 3 aparata za čišćenje ulja, sa 1 centrifugalnim aparatom za čišćenje ulja i svim potrebnim alatom za montažu i demontažu strojeva
- 1 kom. Granik, Dizalo (Laufkran) sa snagom nošenja 8 tona, pokretaj ručni mehanizam u tri smjera, kompletan sa šinama.
- 3 kom. Prometna rezervoara za ulje iz lima za pojedine Dizelove strojeve sa po oko 400 kg sadržine.
- 1 kom Glavni rezervoar za ulje iz lima sa oko 23.000 kg sadržine.
- 1 kom Rezervoar za vodu za hlađenje sa automatskim plivalom za regulisanje dovoda vode sa oko 5 kub. metara sadržine, kompletan sa dovodnim i odvodnim cijevima.
- 1 kom Zisterne-kola iz lima sa sadržinom oko 1.700 kg.

Električni uređaj sastoji se iz:

- 3 kom. Trofazna Generatorka za okretnu struju (Drehstrom) 5.000 – 5.200 Volt, sa po 140 KVA, kod 50 perioda i 215 okretaja u minuti.
- 3 kom. Dinama za pravu struju (Gleichstrom) 60 Volt, 75 Amper 215 okretaja u minuti, za pobudnu struju Generatora (Erregerstrom) sa potrebnim 3 kom. otporima za reguliranje i sa instrumentima.
- 1 kom. Uklonjena tabla iz željezne konstrukcije i mramora, dimenzije 1.6x1x0,035x5 metara. Uklonjena tabla ima 5 polja: 3 polja za tri Generatora, 1 polje za ukupni odvod i uređaj glavnog mjerila energije, 1 polje rezerve. Sa posebnim uređajem u pozadini od tri ćelije iz željezne konstrukcije za postavljanje potrebnih strujnih i naponskih transformatora za instrumente, sigurnica, uljanih šaltera razdjelnih šaltera itd.: sa svim pripadajućim instrumentima na mramornim uklonjnim tablama i svim sprovodnim izolatorima i spojevima, vodovima.
- 1 kom. Kompletan tropolni prenaponski uređaj od 3 Relais – gromovoda 3 rožna -

¹⁷ Gradska elektrana, pogon za proizvodnju električne energije. 2. juna 1912. g. svečano je otvorena električna centrala, a to je ona zgrada u kojoj je sve do pred ovaj rat (1992. godine) bila štamparija Rade Bitanga. Za Mostarce je to ime bilo predugačko, oni su je prozvali Munjara (od munja). (op. prir.)

gromovoda sa otporom u ulju, razdjelnim šalterima i potrebnim pričvrstnim konzolama.
- Mehanički uređaj je fabrikat firme Leobersdorfer Maschinen-fabriks A G .Leobersdorf kod Beča; električni uređaj je fabrikat firme Österrechische Siemens Schuckert Werke – Beč. - Oba uređaja stavljeni su u pogon 1913. godine i radili su do 1. maja 1926. - U pogonu su bila samo noćno.

Specifikacija i detaljni popis mehaničkog i električnog postrojenja mogu se dobiti na pismani zahtjev kod Gradskog Poglavarstva Mostar.

Autonomna i državna tijela, naročito opštine mogu kupiti postrojenje i na otplatu djelimično uz prethodnu pismenu garanciju kod pupilarnog bankovnog zavoda. - Platežni uvjeti pobliže na upit kod Gradskog Poglavarstva u Mostaru.

Komisijska procjena svega uređaja iznosi 1,228.208¹⁸ Dinara po kursu dolara Zagrebačke Berze od 57.

Mostar, dne 19. juna 1926.

Vladin povjerenik: Ćemalović s.r."

Gradska elektrana – Munjara, 1913. g.

¹⁸ Najvjerojatnije je greškom napisan ovakav iznos – jedna od četiri zadnje brojke je suvišna. (op. prir.)

Vapaj Mostara i Hercegovine, 1926. g.

U Jugoslavenskom listu od 14. januara 1926. godine, objavljen je tekst o Interpartijskoj konferenciji političkih i privrednih prvaka Hercegovine.

„Interpartijska konferencija političkih i privrednih prvaka Hercegovine

Mostar 12. januara

Ovih dana se na poziv vladinog povjerenika g. Smaje Ćemalovića održala jedna interpartijska konferencija, koja je imala svrhu, da se tretira pitanje proširenja mostarske duhanske tvornice, čime bi se riješio problem nezaposlene mostarske sirotinje. Konferenciji prisustvovali su privrednici i reprezentanti svih političkih partija, među njima i narodni poslanici gg. Pero Ivanišević, Salih Baljić i Dervo Hadžiomani.

Ova konferencija pretvorila se u jednodušni protest zapostavljanja Hercegovine, koja je uslijed loše ekonomске državne politike nalazi na rubu propasti.

Vladin povjerenik g. Smajo Ćemalović otvorivši konferenciju, spominje njezinu svrhu, da naime sve političke stranke u Hercegovini, odnosno njihovi predstavnici porade u Beogradu, kako bi se što skorije proširila mostarska duhanska tvornica i uposlenjem bezposlenog radništva umanjila bijeda Mostara.

Iza njega uzima riječ g. Ristić, predsjednik oblasnog odbora radikalne stranke. On veli, da se je radikalna stranka već o tome pitanju obratila na narodnog poslanika g. Dra Lazu Markovića. On je odgovorio da je momentano nemoguće proširenje tvornice u Mostaru, jer je ta tvornica u hiperproduciji i podmiruje već sada mnoge vanmostarske oblasti, a osim toga je kontigenat konsumiranih fabrikata duhanske produkcije u našoj kraljevini već današnjom proizvodnjom potpun.

On prelazi u daljem svom govoru na opće ekonomске prilike u Hercegovini i ističe, kako je prije rata Hercegovina imala u glavnom tri privredna vrela i to: iseljavanje u Ameriku (?), vinogradarstvo i duhan. Vinogradi su poslije rata u glavnom propali, a duhan je ove godine podbacio i tako je dovedena Hercegovina u vrlo kritičan položaj.

Dr. Bariša Smoljan govori o mizernoj procjeni duhana, koja da je upropastila seljaka. Za iseljeavanje u Ameriku veli, da se tu ne može ništa učiniti, jer je iseljenička kvota ispunjena. Za obnovu vinogradarstva trebala bi svota od 10 do 20 milijuna dinara uz minimalni kamatnjak. Duhan ne dostaje više za prehranu Hercegovine, jer je ograničena sadnja, a procjena mizerna. Predlaže uvođenje svilarske industrije u Hercegovini i s time sađenje duhana i podizanje svilarnica. Tuži se na ogromne državne i komunalne poreske terete. Završava sa: Stavimo Hercegovinu u gibanje, jer je kucnuo 12 čas.

Veletrgovac g. David Koen, sekretar trgovackog udruženja pozdravlja ideju proširenja tvornice duhana. Veli, da je potrebno poći od privrednog podizanja seljaka, jer na njemu se zasniva mogućnost egzistencije svih političkih klasa. Ističe nedovoljan poljoprivredni kredit, jer uslijed toga seljaci zapadaju u lihvarske ruke. Za podizanje Mostara potrebno je bezuvjetno dovesti u područje njegove trgovine srez Imotski, što bi se dalo postići izgradnjom jedne ceste. Pledira za isušenje blata, jer bi time prestala biti Hercegovina pasivna. Sredstva bi se dala

nabaviti putem amortizacionih zajmova, kojih bi se moglo dobiti, jer su projekti komercialni i rentabilni.

Predstavnik zeljoradničke partije g. Gjordžo Perin slaže se u glavnom sa predgovornikom. Obara se na teške poreze za propale vinograde kao i na fatalnu politiku ministarstva saobraćaja. Traži smanjenje općinskih nameta.

G. Vojislav Šola, član predsjedništva Narodne Banke i radikalni prvak ističe potrebu vinarskih zadruga. Apeluje na narodne poslanike da se zauzmu za proširenje mostarske tvornice duhana.

Narodni poslanik g. Salih Baljić pledira isto za proširenje tvornice duhana, čime bi se u prvom redu pomoglo mostarskoj sirotinji. Veli dalje, da je u Mostaru pazarni dan nedelja, pa da bi trgovine trebale da budu otvorene barem do 11 sati prije podne. Tuži se na preveliku razliku kamatnjaka Narodne Banke i ostalih banaka. Nestašica kredita koči privedu.

G. Sava Šantić, veletrgovac pledira za obnovu vinograda i to putem kredita od 5-20 hiljada dinara, koji bi se dijelili uz minimalan kamatnjak.

Narodni poslanik g. Dervo Hadžiomani veli, da država mora promijeniti svoju ekonomsku politiku u Hercegovini i dozvoliti neograničenu sadnju duhana. Ako država ne može uvijek da nađe kupca za višak duhana, neka onda preprodaju viška prepusti privatnoj inicijativi. Veli, da bi trebalo u Mostaru otvoriti filijalu tvornice čilima iz Sarajeva, jer bi u toj tvornici mogla sirotinja naći zaposlenja.

G. dr. fra Dominik Mandić, predsjednik oblasnog odbora HPS traži da općina sklopi veliki investicioni zajam u svrhu podizanja stanova, jer se u gradu ništa ne gradi. Traži, da općina vodi socijalnu politiku i da se provedu općinski izbori. Veli, da su se dugovi hercegovačkih seljaka u ovoj godini povisili za 75 posto pa treba uvesti slobodnu trgovinu duhana. Zagovara izgradnju željeznice Mostar – Split preko Širokog Brijega jer je taj kraj bogat boksitom, a željeznica bi omogućila eksplotaciju.

Narodni poslanik g Pero Ivanišević traži projekat u pogledu proširenja tvornice duhana. Zadaje riječ, da će se založiti za stvar. U pogledu svih drugih stvari veli, da se treba složiti i tražiti. Treba poslati deputacije u Beograd iz čitave Hercegovine.

G. Smajo Ćemalović veli, da je potrebno za proširenje duhanske tvornice 5 milijuna dinara, a uposlilo bi se oko 2-3 stotine radnika. On traži da se sastavi rezolucija, koju će odnijeti lično jedna deputacija u Beograd. Predlaže odbor za rezoluciju, koji će ujedno stvar energično dalje tjerati.

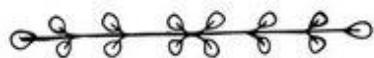
Nakon dulje diskusije izabran je slijedeći odbor: gg. Marko Jelačić, Nikola Smoljan, B. Bjedić, dr. Fra D. Mandić, Gjordžo Perin, David Koen, dr. B. Smoljan, Smajo Ćemalović, Risto Bošković, Hafiz ef. Pužić, Ivan Barišić, Lj. Krulj, L. Peško, J. Knežić.

Prema tendencijama ove konferencije program rada ovoga odbora bio bi: sanacija prilika u Hercegovini i privredna restauracija. Odbor je interpartijski.

-:-

Mi sa svoje strane ovaj koristan gest predstavnika Hercegovine najtoplje pozdravljamo. Neka on bude pobuda, kako u posve ekonomskim i privrednim pitanjima treba da isčezne partijska zagriženost. Samo na takav tolerantan način, naravno uz žilav rad, dade se

paralizirati teška ekonomska kriza, koja je najviše zadesila Bosnu i Hercegovinu. Ne bi li bilo već skrajnje vrijeme, da i sarajevski viđeni ljudi uz sarajevske narodne poslanike, bez razlike političkih stranaka započnu sa sličnom akcijom za ekonomsko podizanje Sarajeva, toga centra Bosne i Hercegovine."

Specijalistička privatna ordinacija, 1927. g.

U Jugoslavenskom listu od 3. marta 1927. godine, objavljena je u okviru rubrike „Iz Mostara“ vijest kojom se oglašava otvorenje jedne specijalističke privatne ambulante u Mostaru.

„Otvorenje ambulante za unutrašnje bolesti u Mostaru.

Ovih dana otvorio sam ambulantorij za unutrašnje bolesti u Mostaru, nakon dovršene specijalizacije u unutrašnjim bolestima u Beču. Ambulatorij sam snabdio uz ostala dijagnostička pomagala i sa Röntgenovim aparatom.

Dr. Vjekoslav Glavadanović, specijalista za unutarnje bolesti – Mostar

Vojvode Mišića ulica, vila Gusti, Telefon broj 125.”

Rondo – Vila Gusti, 1906. g.

S mostarskog pazara, 1927. g.

U Jugoslavenskom listu od 1. juna 1927. godine, objavljena u rubrici „Pošta iz Mostara“ koju je uređivao redovni dopisnik iz Mostara, objavljeno je nekoliko zanimljivih vijesti.

„Sa mostarskog pazara.

Na našem glavnom pazaru je tržni komesar g. O. Ugljen, koji je dosta spreman a i previše strog, ali je ipak sposoban da sam vodi kontrolu na pazaru. Ali i pored toga na našem pazaru ima više tržnih komesara, pa je našem seljaku, koji donese onaj teško zarađeni plod na tepu da ga proda, nesnošljivo, kad mu više osoba komandira; tu ćeš rastovarirti, tu prodati i slična šikaniranja. Na tepi ureduju profesori, dame, općinski maltari, pa to sve odaje vrlo lošu sliku, jer ni seljaci nisu jedna naročita vrsta ljudi, kojima može zapovijedati i onaj koji čak nije ni pozvan, da po našoj tepi stavlja red. Jadni seljak pun straha dolazi na tepu, jer zna da neće proći bez mnogo prigovora, a ovi prigovori i previše djeluju na našeg seljaka. Voće i povrće na tepu dogoni najviše seljaka iz onih mjesta mostarske okolice, gdje svijet baš gladuje i onda ih zapostavlji, to prelazi sve granice i tržni komesar bi trebao da sve nepozvane ljudi, upozori da se nepaćaju u pazarske stvari, jer sve dosadanje prelazi granice.

-:-

Stranci u Mostaru

U Mostar je došlo više stranaca sa automobilima sa svrhom da razgledaju znamenitosti Mostara. Među njima je najviše Njemaca. Stranci su došli iz Dubrovnika, kamo su stigli pred više dana. Razgledali su okolicu Mostara, a naročito Blagaj.

-:-

Sa učiteljskog sijela u Mostaru

Na 28. o. m. priredila je učiteljska škola jedno sijelo, na kojem je pjevački zbor pokazao svoju spremu. Posjetioci sijela su se naslađivali lijepom pjesmom, koja je zanosila goste, da su ostali začudeni da među đacima može biti ovoliko spreme u pjevanju. U ovom se najviše može čestitati profesoru g. Matišiću, koji je sa najviše volje radio i doveo zbor na ovu visinu. Najljepši sopran ima gospodica Filka Kocan i vidi se talenat, koji bi gospodicom Kocan mogao dovesti na pozornicu umjetnica. Gospodica Martak jedinstven alt, te svi pojedinačno pjevači se mogu pohvaliti i može im se čestitati.

Uspjeh moralno i materijalno bio je vrlo dobar. - Na 30. o.m. Učiteljska škola putuje u Dubrovnik, gdje će takođe koncertrirati. O.S."

Aeroplanska nesreća, 1927. g.

U Jugoslavenskom listu od 6. jula 1927. godine, objavljeno je više vijesti i zanimljivosti u rubrici „Mostarska gradska hronika”, a koju je uređivao redovni dopisnik iz Mostara.

„Crna knjiga

Kako smo informisani privrednici grada Mostara trsili su se, da ustanove takozvanu „Crnu knjigu” u koju bi se bilježile sve one mušterije, koji su robu kupovali na veresiju i pokazali se netačni kod plaćanja svojih dugova. Tom knjigom rukovoditi će poseban odbor, koji će se sastojati od nekoliko zanatlija iz grada Mostara. Na ovaj korak, privrednike je natjerala nevolja, koja tišti naročito našeg sitnog zanatliju, koji često puta propadaju, radi svoje dobrote.

-:-

Radio-telefonija u Mostaru

Radio-telefonija u Mostaru izgleda, širi se i pored svih belaja koji vladaju u gradu. Od dva tri Radio aparata koji su instalirani prije kratkog vremena kod privatnika, popeo se danas broj na preko dvadeset, a ima ih nekoliko, koji u ovome mjesecu namjeravaju u svoj stan ili radnju postaviti Radio-aparat.

-:-

Ekspedicija gladne djece u Hrvatsku

Mostar, 3. jula. Danas je poslan u Hrvatsku jedan pun voz gladne djece većinom iz mostarskog i ljubuškog sreza u pratinji g. Dr. Pinjuha. Interesantno je bilo gledati kako se majke rastavljaju sa svojim podrpanim malisanima. Jedan se nije htio rastaviti s majkom vičući da voli umrijeti od gladi. Razžalošćena majka umivena suzama rekla mu je da ide, jer ne zna šta će ni sa drugo osmero djece koja ostaju kod kuće. Drugo jedno siroče kome je jedna gospođa pružila komad kruha zapitalo je šta je to. Dijete se čudilo bijelom kruhu, koga nikad nije vidjelo u životu. Pitali su ga kako je ime ocu, pa zatim majci i napoljetku stricu. Dečko je rekao, "Nemam oca", "nemam majke", "nemam strica".

-:-

Jedan interesantan brak u Mostaru

Ovih dana oko 10 sati navečer sakupilo se je mnoštvo svijeta na Luci. Radoznala svjetina je pošto poto, da upozna junaka te noći i nadala se je da se radi o nekakvom samoubijstvu, pošto se je kuća, oko koje se je svijet sakupio nalazila blizu Neretve. Za nekoliko časova pojavila se je junakinja noći, gdica Šemska R. U društvu sa rejonskim stražarom i svojom majkom, te g.

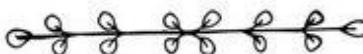
Azizom K. Majka Šemsina je lomila ruke i plačući klela svoju kćer, koja je upustila u kuću Aziza K. a kojeg su našli skrivena pod vrećama. Dok je majka Šemsina izjavljivala dežurnom stražaru, da je spomenuti Aziz došao da je okrade, dotle je Šemsa tvrdila da nije istina, nego da se njih dvoje voli i da su bili na vratima u ašikovanju, ali pošto njen majka ne voli Aziza, to je pozvala policiju da ureduje i rekla da je Aziz navodno došao da je okrade. Na poziv majke Šemsine, da Šemsa ide kući spavati, Šemsa nije htjela, jer, veli, ti imaš pod jastukom sakriven revolver pa ćeš me ubiti, i ja ne smijem s tobom.

Taj proces trajao je do u kasnu noć. A epilog mu je bio naime taj, što je slijedećeg dana ogorčena majka blagoslovila brak svoje Šemse, sa Azizom.

-:-

Aeroplanska nesreća u Mostaru

U ponedeljak u 9 sati u jutro digao se je jedan aeroplan sa mostarskog aerodroma, u kojem su sjedila dva pilota. Čim se je aeroplan digao oko 200 metara iznad Mostara, počeo je naglo padati i tako je nedaleko od Mostara blizu Metkovića pao i razbio se, dok su se piloti gotovo neozljedeni spasili. Odmah su iz Mostara odjurila automobilska kola za spasavanje, ali su se za nekoliko časova povratila jer su oba pilota zdrava.

-:-

Odlazak mostarskih skauta

Ovih dana vozom otputovali su mostarski skauti za Makarsku, gdje će ostati jedan mjesec dana. Skauti su sa sobom ponijeli sve potrebno oruđe, šatore, pribor za kuhinju nešto životnih namirnica i dr. Vođa skauta je prof. g. Mustafa Alikalfić. Oko polovice jula posjetiće ih gg. Radak, Ćišić, Kurt i drugi profesori iz Mostara. Našim skautima želimo sretan boravak u lijepoj Makarskoj.

-:-

Cijene na mostarskom tržištu

Cijene voća i povrća na mostarskom tržištu ovih dana kolaju ovako:

Smokve 1kg Din 1,50 – 1,75, Grah (mahune) 1kg Din 2,50, Krastavice 5 komada za Din 1., Trešnje 1kg Din 1,50 – 2,50, Kajsije 1kg Din 4 – 6, Tikve 5 komada za Din 1, Krumpir 1kg Din 2 – 2,50, Pipun (sagrijaš) 1kg Din 6 – 8, Kavade (paradajs) 1kg Din 13 – 15, Kavade (zelene) 1kg Din 4 – 5.

Kako smo prošle godine u ovo doba cijene gornjih artikala imali znatno jeftinije, to se gornje cijene ovdje smatraju prilično visoke, ali uslijed velike suše, izgleda, da će cijene još rasti. O.S."

Glad na pomolu, 1927. g.

U Jugoslavenskom listu od 12. jula 1927. godine, također nalazimo dosta zanimljivih događaja..

-:-

„Glad na pomolu“

Tek su se stišali malo glasovi o katastrofalnoj gladi u Hercegovini koja je prijetila i ljudskim žrtvama, već se čita zabrinutost svakog marljivog hercegovačkog težaka. Iako gladan iz bojazni pred gladi, pred većom nevoljom, seljak je u svim kotarevima Hercegovine obradio i zasadio sva gola zemljišta, da do zadnjeg komadićka svoje zemlje iskoristi, kako bi što više dobio hrane i rasteretio se teškog tereta – duga.

Kad je sve to obradio, mnogi mi je seljak rekao, da, potrajeli još nekoliko dana ova suša, da će prehrana biti mnogo teža nego lanske godine, pa čak i nego 1918. godine.

Bojeći se katastrofe, koja će ga zadesiti u zimu, kad mora da se prehrani, seljak već sada, dok ima u izobilju trava, probire mnoge i suši ih, te ostavlja da se zimi s njome prehrani.

Ako ubrzo ne pane kiša vlasti bi trebale da se pobrinu i da pruže načina za uzdržavanje Hercegovine, kako nebi bilo kasno dok ne nastupi katastrofa.

Ovdje iznosim što sam opazio, da se nebi nadležni kasnije ispričavali da nijesu na vrijeme upozorenji, jer, dok je prošle godine svijet formalno gladovao u nekoliko kotareva, suša je danas općenita i nema niti jednog kotara u Hercegovini gdje nije već do sada uslijed velike suše po četvrtina godišnjeg prihoda uništila. O. Sefić

-:-

Akcija za bijedu u Hercegovini

Mostar, 10. jula. Veliki župan g. Dr. Avdo Hasanbegović sazvaće ovih dana sve narodne poslanike i kandidate da s njima povede jednu živu akciju za pomoći bijednika u Hercegovini. Veliki je župan ovih dana obišao cijelu Hercegovinu i dobio užasan utisak o njenome ekonomskome stanju. Bijeda je najjače izražena u bilećkom srežu gdje narod nema hljeba ni vode, po 12 km treba goniti stoku da piye vodu. Od suše je strašno postradao trebinjski i stolačni srez. Isto tako svi su izgledi da Popovo polje neće dati nikakve koristi, jer je potpuno propalo zbog suše.

-:-

Prodavala duhan financu

Mostar. 10. jula. Financijski pripravnik Miloš Avram došao je u briječnicu Stjepana Sudara. Za njim uđe Hatidža Jonić supruga Mustafina i ponudi da mu proda duhana. Starica je bila prekrita feredžom i nije mogla po uniformi prepoznati financa. Ovaj je odvede u zgradu financijske kontrole i kod nje nađe 18 fišaka duhana težine 14 kg. Kažnjena je sa 180 Din. ali je izjavila da to ne može nikada platiti. Ta novčana kazna pretvorena je u 6 dana zatvora.

-:-

Otvorene željezničke promete Mostar – aerodrom Jasenica

Naročita komisija pustila je u saobraćaj novoizgrađenu željezničku prugu, koja spaja aerodrom sa glavnom željezničkom prugom. Ovo je značajno naročito zbog toga, što će se promet koji je do sada išao kroz Predhum ulicu, jednu od vrlo prometnih ulica naročito sa djecom biti upućen ovom prugom, te tako mirne građane Predhum ulice poštediti od čestih automobilskih nesreća, koje su se dešavale i nesnosne tuberkulozne prašine, koje u Mostaru ima i previše.

-:-

Tvornica engleskog štoga u Mostaru

Tvornica štoga u Mostaru, koja se podiže na inicijativu g. Vittkovićq, napreduje punom parom. Naročiti majstori iz Engleske montiraju strojni uređaj. Kako smo informisani, rad u ovoj tvornici počet će sa novom 1928. godinom te će tako jadna mostarska sirotinja moći da zaradi koju koru hljeba.

-:-

Popis gladne djece za ekspediciju u Hrvatsku

Veliki župan mostarske oblasti dao je naređenje sreskim poglavarima, da putem osnovnih škola popišu najsiročniju djecu, da je pošalju u sjeverne krajeve. U tome smislu je danas oblasni odbor društva Crvenog Krsta dobio dopis od sreskog poglavara i spisak predložene djece. Ima ih u svemu 32 starih od 6-12 godina. Društvo Crvenog Krsta se najdostojnije odazvalo ovome pozivu i odmah je poduzelo sve potrebne mјere, da se ovoj potrebi nade izlaza. Djeca su svih vjeroispovjeti. Još danas je poslan dopis glavnom odboru u Beograd s molbom, da se odmah pošalje potrebni novac i eventualne instrukcije.

-:-

Bolest zbog vrućine

Ovdje su nastali dani nesnošljive vrućine. Zastali su skoro svi radovi, jer je narod jako olijenio, a uz to ima mnogo slučajeva bolesti. Ima ureda gdje je pola činovnika oboljelo od raznih bolesti, čiji je uzročnik velika vrućina. Samo onaj dio građanstva, koji ima sreće da se kupa u Neretvi od 11 izjutra do 6 naveče ne pati toliko od vrućine, koliko od umora zbog čestih »tranguza«."

Gladna djeca napadaju prolaznike, 1927. g.

U istom listu od 19. jula 1927. godine, u rubrici „Razno iz Mostara”, koju je uređivao redovni dopisnik iz Mostara, nalazimo još vijesti i zanimljivosti.

„Smrt od vrućine

Mostar, 17. jula. Juče u 1 sat poslije podne od vrućine je umro Ilija Mucović, željeznički zvaničnik star 50 godina. On je prenosio neke stvari u vagon i upravo kad se popeo na stepenicu zbog nesvjestice pao je na tle. Prevežen je u bolnicu, gdje je umro za nekoliko min. Konstatovano je da je kap nastupila zbog velike vrućine.

-:-

Spomenik za sjećanje na Mostar

Mostar, 17. jula. Braća Palate iz Mostara odselili su sa svojom porodicom u Carigrad. U znak sjećanja među prijateljima na Neretvi su dali napraviti spomen ploču. Ona je ovih dana dovršena i postavljena na Limanu pod novim mostom.

-:-

Pad s pećine na Neretvi

Mostar, 17. juna. Juče se na Neretvi kupao Ibro Delić star 10 godina. S jedne pećine, gdje je bilo mnogo djece, popuznula mu se moga i pao je s visine od 8 m. Pao je na desnu stranu i prebio desnu ruku. Noge je jako ozlijedio, a prsni koš je pragnječen.

-:-

Gladna djeca napadaju prolaznike

Mostar, 17. jula. Jedan njemački turista doživio je danas na starome mostu jednu interesantnu epizodu. Dvoje djece ga je uhvatilo za obje ruke vičući: "Gospodine, ja ču te poljubiti, daj dinar, jer ču umrijeti od gladi." On nije ništa razumio, nego je u čudu gledao kako ga djeca ljube i tegle na obje strane. Dao im je dinar i rekao: "Nigdje ovo nisam doživio. Ovo je treći put da sam danas u Mostaru bio direktno napadnut radi dijeljenja milostinje."

Sirotinje ima svugdje, a u Mostaru više nego igdje. Ima oko 50 starih ljudi i žena, naročito muslimana, koji se jedva kreću ulicom i uznemiruju prolaznike. Trebalo bi da gradska općina ustanovi sirotinjski dom. Svi će Mostarci pristati da plaćaju izvjesnu sumu za mjesecnu članarinu da se ovo povlačenje nemoćnih po gradu izbjegne. Žalosno, da se ova djeca od 7 godina rano uče prošnji.

-:-

Goni sina u zatvor

Mostar, 17. jula. Zbog krijumčarenja maltarine jedan je seljački dečko osuđen na 150 Din. globe ili 10 dana zatvora. Sa dečkom je bila majka. Kad je čula osudu potapkala je sina po leđima: "Idi ti, moj sinko, u zatvor nije sto dana mnogo. Mnogo je platiti 150 Dinara, kad se na taj način ne mora plaćati. Idi, idi, bar ćeš se malo odmoriti."

Duhovi i vampir, 1927. g.

Opet u Jugoslavenskom listu od 12. augusta 1927. godine, u rubrici „Najnovije iz Mostara”, objavljen je niz zanimljivosti

„Hrvatski Blok pomaže Hrvatsku Zajednicu

Mostar, 18. augusta. Nosilac liste Hrvatske zajednice dr. Cvjetan Spužević i učitelj Mijo Šunjić oputovali su u agitaciju u ljubuški srez. Hrvatski Blok, koji je odustao od isticanja svoje liste, na preporuku dr. Trumbića, pozvao je svoje pristaše u Hercegovini da glasaju za listu Hrvatske Zajednice, na kojoj kandidira prof. Juraj Puljić.

Dr. Bjelovucić, koji je agitovao u čapljinskom i stolačkom srežu, takođe nije istakao listu, kako je namjeravao. Lista dr. Spuževića je deseta po redu i zadnja. - N.K.

-:-

Opet politička globa

Mostar, 18. augusta. Danas je poglavar gradskog sreza kaznio sa 300 dinara globe i 10 dana zatvora Salihu Humu, što se pogrdno izrazio o Smaji Ćemaloviću, predsjedniku radiklanog odbora i kandidatu na listi dr. Laze Markovića. - O.S.

-:-

Prijete mu duhovi

Mostar, 18. augusta. Trgovac sitničarjom Jovan Srbić poslao je policiji dugo pismo u kojemjavlja da mu noću prijete neki duhovi, pa poziva policiju u pomoć. - N.K.

-:-

Uhvaćen vampir

Mostar, 18. augusta. Danas je policija uhvatila Miloša Porovića, 30-godišnjeg seljaka rodom iz sela Beograda kod Nevesinja, koji je kao „vampir”, bombardovao kamenjem kuću gde Anice Kolakuše. Kažnjan je policijski sa 20 dana zatvora i biće protjeran u zavičajno mjesto. - O.S.

-:-

Pregazio dijete

Mosstar, 18. augusta. U ulici Mujage Komadine biciklista Ilmija Čerkić je pogazio 5-godišnje dijete Safetu Sapuha. Dijete je dobilo ozbiljne ozljede na glavi i otpremljeno je u bolnicu, a Čerkić je zatvoren. - O.S.

-:-

Izgred narednika

Mostar, 18. augusta. Noćas u 1 sat narednik Božo M. u veselom raspoloženju ispalio je hitac iz revolvera pred javnom kućom, što je izazvalo uzbunu u građanstvu. Narednik je jedva uhvaćen. - O.S.

-:-

Uklanjanje ženske posluge

Mostar, 18. augusta. Veliki župan mostarske oblasti izdao je naređenje da se do 1. septembra imade ukloniti sva ženska posluga iz svih javnih lokala. - O.S.

-:-

Smrt trgovca

Mostar, 17. augusta. Danas je pokopan trgovac Todor Šparavalo. Ostavlja za sobom brojnu obitelj."

Protest kavanarsko-gostioničarskih namještenika, 1927. g.

U Jugoslavenskom listu od 26. augusta 1927. godine, objavljena je rubrika "Najnovije iz Mostara", s nekoliko zanimljivih crtica.

„Posjeta Čehoslovačkih vojnika

Mostar, 25. augusta. Ovamo je doputovalo 8 čehoslovačkih oficira i 70 vojnika. Ovdje se zadržavaju nekoliko dana na prolazu za Boku Kotorsku, gdje će prisustvovati vježbama naših hidroavijona. - N.K.

-:-

Agitacija Smaje Ćemalovića

Mostar, 25. augusta. Sinoć je komesar općine g. Smajo Ćemalović pozvao na sastanak stanovnike Luka ulice, na kojoj je htio predobiti muslimane da glasaju za dr. Lazu Markovića. Odziv je bio vrlo slab.

Pristaše Pere Ivaniševića nude veće oklade, da Laza Marković neće biti izabran.

-:-

Protest kavanarsko-gostioničarskih namještenika

Mostar, 25. augusta. Danas su posjetili poglavara sreza predstavnici kavanarskih i gostioničarskih namještenika, koji su se pritužili, da se u nekim mostarskim lokalima i pored zabrane velikog župana dozvoljava upotreba ženske posluge. Oni smatraju da se tu postupa partijski i da se iznimno dozvoljava nekim gostioničarima ženska posluga. Oni će se potuziti i kod viših vlasti."

Pronađen baštovanski neprijetelj, 1927. g.

U Jugoslavenskom listu od 31. augusta 1927. godine, opet u rubrici „Najnovije iz Mostara”, pronalazimo nekoliko vijesti iz Mostara.

„Teror u Ulogu a ne u Gacku

Mostar, 20. augusta. Povodom naše jučerašnje vijesti iz Nevesinja zamolio je g. Salih Baljić da konstatujemo da je njegova izjava o izbornom teroru odnosi se na Ulog, dok u Gacku da je stanje prilično snošljivo. - O.S.

-:-

Uhićen pronevjeritelj

Mostar, 20. augusta. Fridrik Frei radnik kod Salamona Reisa poduzetnika u Nevesinju pronevjerio je više stvari svom gazdi i pobjegao. Na temelju telefonske potjernice iz Nevesinja on je uhvaćen u Mostaru i biće predan sudu. -O.S.

-:-

Pronađen baštovanski neprijetelj

Mostar, 20. augusta. Već duže vremena zapažali su mostarski baštovani da im neko krađe voće i povrće. Stvar su prijavili policiji, kojoj je konačno uspjelo da uhvati Vinka Bagaru, rodom iz Koruske, koji je krađe priznao, pa je pritvoren.

-:-

Pronađen stari nadgrobni kamen

Mostar, 20. augusta. Prilikom uređivanja groblja (harema) Safi Hadžić Alibega pronađen je u Zahumskoj ulici stari nadgrobni kamen iz godine 1138 po Hedžri. Premda je natpis na kamenu star 206 godina ipak crnilo nije još izbljedilo.”

Nelijepa gesta, 1927. g.

U Jugoslavenskom listu od 20. septembra 1927. godine, objavljeno je u rubrici „Pošta iz Mostara”, nekoliko crtica.

„Nelijepa gesta

U Mostaru je izazvala senzaciju vijest, da je navodno g. Salih Baljić opsovao jednom seoskom hodži „Din” radi toga, što je ovaj glasao za radikalnu stranku. Vaš dopisnik se je povodom toga informisao i ustanovio, da je ova nelijepa gesta potekla iz radikalnih krugova a izmislio je jedan radikal koji je zavidan g. Baljiću na njegovu uspjehu u prošlim izborima, te je na taj način htjeo da unese neraspoloženje među muslimane prema g. Baljiću.

G. Balljić je predao stvar sudu, a krivci će imati priliku da na sudu dokažu ono, što po čefencima tvrde.

-:-

Traže jednakost primjene uredbe o zatvaranju radnja nedjeljom

Prije izvjesnog vremena, izdao je poglavar gradskog sreza mostarskog, naređenje da se sve radnje osim nekoliko iznimaka koji drže isključivo životne namirnice zatvaraju nedeljom. Zadnjih dana, a naročito sada pred izbore opauilo se je, da mnogi bakali, koji u svojim radnjama imaju mješovitu robu otvaraju nedeljom svoje radnje a da im vlast ne sprečava. Povodom toga bakali u Mostaru odlučili su, da se prituže Veličkom Županu, da spomenuto naređenje jednakost prema svakom primjenjuje. O.S.H.”

Navodnjavanje Ilića iz Radobolje, 1927. g.

U Jugoslavenskom listu od 10. oktobra 1927. godine, objavljene su dvije vijesti iz Mostara.

„Navodnjavanje Ilića iz Radobolje

Poznato je da se Mostar u velikom dijelu opskrbljuje povrćem i voćem iz Ilića, kuda se može Radoboljom natapati, ali je uslijed stalnih naplava pomanjkanu vode za natapanje, radi čega trpi povrće, naročito na sušnoj godini, kao što je ova godina.

U Ilićima neposrednoj blizini Mostara uredio je Ahmetaga Efica uzorno gospodarstvo, koje mnogo obećaje, te se je u društvu sa drugim vlasnicima zemljišta obratio na Hidrotehnički odsjek Velike Županije da im se odvodnim džerizima dovede voda sa maticе Radobolje, čime bi mogli natapati na stotine dunuma ziratnog zemljišta, a time bi se u veliko pospješio razvoj vrtlarstva kod nas. Držimo, da će Hidrotehnički odsjek posvetiti što više pažnje ovom poduzeću.*

-:-

Popravci starih građevina

*Jedna od starijih građevina u Mostaru su dvije kule na obalama Neretve, koje su svojevremeno štitile Stari most. Kako su kule došle u ruševno stanje, naročito stražarnica nad prolazom, tako da je prijetila opasnost i za prolaznike, to je Gradska opština počela popravljati te objekte, ali treba pripaziti da se ne naprave popravci, koji bi kvarili stari izgled tih građevina.
- O.S.H."*

* Ziraat (tur.) = Poljoprivreda. (op- prir.)

Akrobacije naših avijatičara, 1927. g.

U Jugoslavenskom listu od 20. oktobra 1927. godine, u rubrici „Pošta iz Mostara”, nalazimomnoge zanimljive vijesti,

„Pomirili se

Danas se je vodila rasprava pred kotarskim sudom u stvari tučnjave između oficira-avijatičara i nekoliko Blagajaca, koja se je odigrala u mjesecu augustu o.g. Stranke su se pred kaznenim sucem g. Ugljenom pomirile i time je ovaj mali, ali senzacionalni proces likvidiran.

-:-

Nađena tašna

Sinoć je nađena jedna ženska kožna tašna u glavnoj ulici. Tašna se nalazi kod krojača Alije S. Čišića u glavnoj ulici i vlasnica je može podići.

-:-

Opasna jurnjava automobila

Pored svih nesreća koje se često događaju radi jurnjave automobila kroz grad, te mjere koje je poduzimalo poglavarstvo i kazne koje su primjenjivane prema takovim šoferima, jurnjava kroz grad ne prestaje pa izgleda, da su sve mjere od strane poglavara sreza nedostatne. Poglavarstvo bi trebalo da najstrožije postupi prema ovakovim šoferima i da se poduče oni, koji živote građana stavljaju u vječitu opasnost, jer kad se dogodi nesreća biće kasno.

-:-

Povodom krađa iz vazduhoplovнog magazina

Prekućer se je povratio sa svoga putovanja po provinciji jedan kapetan u društvu sa jednim mostarskim policajcem koji je povodom velikih krađa benzina i tehničkog materijala obišao okolicu Mostara naročito ona mjesta, gdje je automobilski promet jači, i tom prilikom našao je mnogo stvari, koje potječu iz magazina VII. Vazduhoplovнog puka. Budući da sve stvari u avijatici nose svoje brojeve koji su zavedeni u inventaru, to je pronalazak bio tim lakši.

-:-

Akrobacije naših avijatičara

Danas su naši vrijedni avijatičari izvađali nad Mostarom nevjerovatno smione akrobacije, koje su cijelo građanstvo zadivile, parati-monoplani* izgledali su nevjerovatno elastično, kao da su to bili najnovoji typy "Devoatin-a" naši najbolji i borbeni aparati. Bezbroj puta su se u vazduhu prevrtali sa glave na rep i sa krila na krilo i to tako lako, da bi im i najbolji svjetski avijatičari zamjerili. Ovi i ovakovi junaci aavijatičari ulijevaju nam opravdanu nadu u brzi uspjeh i razvitak naše mlade avijacije. O.S.H.

-:-

Podoficirima zabranjen posjet lokala

Mostar, 19.oktobra. Vaš dopisnik se obratio na neka vojna lica da se informira o mjerama vojnih vlasti povodom tučnjave u javnoj kući. Vaš dopisnik doznao je da je komandant 7. vazduhoplovog puka bio na raportu kod komandanta divizije, koji je naredio da se avijatičkim podoficirima zabrani posjet javnih lokala i da se povede najstrožija istraga, a krivci ekzemplarno kazne. Svaki vlasnik lokala moraće obavjestiti dežurnog oficira, ako mu u lokal dodu podoficiri. Civilne vlasti će također dobiti upute, kako će nastupati protiv izazivača. O.S.

-:-

Objesila se starica

Mostar: U selu Podgradu objesila se Fatima Ljubić, 51 godina stara. Pred dvije godine Fatimi je poludio sin i od toga vremena je bila strašno deprimirana. Na neki dan otišla je da spava u sporednu kuću i nije se više vraćala. Snaha ju je našla obješenu.

-:-

Hrvatski Radiša traži šegrtle

"Hrvatski Radiša" ima na raspolaganju praznih naučničkih mjesta za 5 bačvara, 2 bojadžijska, 6 četkara, 18 hotelsko-kavanarskih pikola, 5 kolara, 3 kožara, 3 limarska i preko 30 mjesta za druge struke. Siromašni roditelji koji hoće da mušku djecu dadu na zanat neka se obrate Hrvatskom Radišu u Zagreb."

* I pored najbolje volje nismo uspjeli odgonetnuti značenje ovoga izraza. (op- prir.)